

ȘTEFAN PETICĂ

ȘTEFAN PETICĂ

S C R I E R I
I

Ediție îngrijită, studiu in-
troductiv, note, comentarii și variante

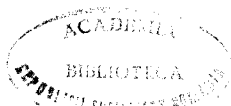
de

EUFROSINA MOLCUȚ

SCRIZITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA

București, 1970

STUDIU INTRODUCȚIV

Ștefan Petică nu poate fi sustras cunoașterii publicului, el nefiind numai un scriitor la care sîntem obligați să facem mereu apel pentru a explica un întreg moment istorico-literar, ci și un scriitor care, datorită culturii excepționale și realului talent, inaugurează procesul de modernizare a literaturii noastre, fiind primul poet simbolist autentic și, în același timp, teoreticianul profund și subtil al acestui curent. „E surprinzător cit de modern era Petică, simplu fiu de răzeși din satul Bucești“, constata G. Călinescu, conchizînd că „ideile lui sînt din toate punctele remarcabile și solide, superioare epocii sale“.

Or, unul din criteriile fundamentale de evaluare îl constituie tocmai contribuția scriitorului la revoluționarea literaturii, spiritul novator, dozajul de inedit pe care acesta le atașează peisajului literar.

Deschizătorii de drumuri nu pot fi neglijați chiar dacă n-au avantajul de a fi mari creatori. Împrejurări tragice l-au împiedicat pe scriitorul de care ne ocupăm să-și perfecteze personalitatea artistică. Înainte însă ca Argezi să fi marcat, prin ampla-i creație, o nouă treaptă evolutivă, comparabilă doar cu revoluția poetică eminesciană, Ștefan Petică, printr-o străfulgerare de o clipă, anunță uriașe răsturnări și strălucite evoluții viitoare. Setea aproape supraomenească de absolut și febrilitatea căutărilor intelectuale, generatoare de suferințe secătuitoare, își fac loc în literatura noastră prin Ștefan Petică. El e primul poet autentic modern, dîndu-ne o lirică densă prin concentrarea sensurilor și a semnificațiilor și totodată cel care introduce la noi teatrul de atmosferă și de idei, realizînd de fapt în *Solii păci*; cea dintîi dramă a absolutului.

Ca inovator, însă, ca deschizător de noi direcții poetice, acesta a întîmpinat rezistență, izbindu-se de opacitatea contemporanilor

(și nu numai de a lor.). Eliminarea narativului, a descriptivului sau anecdoticului și suplinirea lor prin poezia de sugestie și cea intelectualizantă, care utiliza expresiile polivalente pentru condensarea sensurilor multiple, șoca prin eforturile pe care le impunea pe plan spiritual.

S-a depășit de mult, însă, momentul când dificultățile de percepere a unui anumit gen de poezie, pretinsa impenetrabilitate, puteau constitui pretexte de repudiere a acesteia; ca atare, motive pentru perpetuarea unei pete albe pe un loc-cheie din istoria literaturii noastre nu mai există.

*

Ceea ce e fundamental caracteristic pentru personalitatea lui Ștefan Petică, manifestându-se încă din faza incipientă a formației sale, este o aviditate de a se instrui și de a se realiza cum numai la cei excepțional înzestrați — dar împiedicați de condiția umilă să-și manifeste aptitudinile — se poate întâlni.

Fiul răzeșului Ianache Petică din Bucești¹ încă de la prima încercare de a se smulge pământului e bruscat de ostilități neînțelese, ce încep să înscrie dur perspectiva unui destin sumbru.

Nimic nu i s-a oferit cu ușurință; totul a fost obținut prin eforturi teribile, viața lui însemnând o permanentă opoziție făcută greutăților și renunțării.

Intr-un moment de criză, în care Ștefan Petică se simțea forțat de împrejurări să părăsească ascensiunea începută, printr-o retrospectivă cu tentă de duiosie și amărăciune ne sugerează lacunar dificultățile începuturilor sale școlare.

Viziuni mohorâte, impresii dispartate, oscilante se izolează pe pelicula amintirii, fixând imaginea unei cete de copii care, neavând școală primară în satul natal, porneau „iarna pe viforul cel mare“, „cu ceva merinde într-o basma“, spre școala din Liești, unde, întârziată de obicei, se așezau în fundul clasei, tăcuți și umili.

„Pe fiecare l-a apucat nevoia înainte de vreme, cum stă să mă apuce și pe mine acum“, conchide Ștefan Petică, parcă permanent urmărit de spectrul lipsurilor materiale.

Bravarea dimineților rebarbative din primii ani de școală își află, însă, o imediată recompensă în perioada tecuceană, care-i deschide larg porțile spre o existență superioară; sensibilității sale fruste și inteligenței native fiindu-le dat să cunoască de timpuriu rarele bucurii ale intelectualității autentice, care avea să-l seducă definitiv.

¹ Ștefan Petică se naște la 22 ianuarie 1877 în Bucești, însă nu în actuala așezare, ci în „satul vechi“ părăsit datorită inundațiilor frecvente ale Siretului.

Contrar așteptărilor, datele inedite furnizate de profesorul C. Solomon din notele sale la *Documentele tecucene* ne prezintă această fază — puțin cunoscută și de altfel sumar expedită de cercetători — ca având o importanță capitală în formația lui Ștefan Petică. În casele patriarhale ale Smarandei Iaconachi, unde Ștefan Petică a făcut prima clasă gimnazială (1888), apoi în noua clădire a gimnaziului real „D. A. Sturdza“ funcționau pe atunci profesori cu o excepțională pregătire profesională. Ion Mazăre, care preda, de exemplu, materiile principale ale școlii — matematicile, contabilitatea și desenul constructiv — și care a fost un timp și director, studiasse matematicile la Viena și ingineria la Școala politehnică din München.

Notele mici ale elevilor apar astfel ca rezultat al unei exigențe maxime, și nu ne surprinde deci că Ștefan Petică, deși unul din cei mai buni în clasa întâi gimnazială (1888-1889), nu obține decât o medie anuală de 6,83. Surprinzător ni se pare doar că cel care avea să devină scriitor și să cunoască principalele limbi străine a obținut note mai mari la matematică decât la limba română și la celelalte limbi (clasa I: matematici, 7,03; limba română, 6,34; limba franceză, 5,17 și limba germană, 5,84; clasa a II-a: limba română, 6; limba franceză, 5,63; limba germană, 5,75, iar la matematici 6,75).

După relatările scriitorului însuși, pe la 13 ani participa în fiecare seară la discuțiile „pasionante“ din casa de pe strada Branște, unde niște intelectuali de factură cu totul remarcabilă — unul studiasse la Paris, alții la București — înființaseră un cenacru dominat de figura iluminată a institutorului Chirvăsuță, care „era una din puținele inteligențe cu adevărat strălucite din cîte am întâlnit“¹.

În contact cu această minte aleasă și demnă, izolată în tăcutul oraș moldovenesc, spre care Ștefan Petică, chiar mai tirziu, în momentele sale de amară dezolare, se îndreaptă „cu speranța cu care se duceau odinioară pelerinii la Roma“², s-a format desigur gustul său pentru literatura bună. Aici se dezghioacă setea sa de ideal, care avea să-i inunde spațiile sufletești devenind coordonata esențială a personalității sale.

În climatul acesta „de înflăcărare nobilă și avîntată“, se pare că lui Ștefan Petică i se relevă, pentru prima dată, seducătoarele făgăduieli ale socialismului.

Primii pași siguri spre alba promisiune, care avea să devină noua sa credință, îi face însă în perioada brăileană, cu prilejul efectuării

¹ *Fatalitatea, în România jună*, II, nr. 137, 28 aprilie 1900, p. 1, (semnat: Trubatur).

² *Ibidem*.

cursului superior al gimnaziului real „N. Bălcescu“, la care se înscri-
se după ce absolvise gimnaziul real din Tecuci (1892).

Sentimentul profundei obligativități față de țărani din mijlocul
căroră se ridicase, cât și convingerea că singura posibilitate de a-i
smulge din „viața ticăloasă“ nu i-o oferă decît socialismul îl determină
să înceapă o activitate febrilă în cadrul acestei mișcări. Ca elev al li-
ceului real „N. Bălcescu“ din Brăila, e alături de I. Nădejde și Morțun
în fruntea manifestațiilor socialiste din acest oraș; vorbește la întrunirile
muncitorilor din port și mai ales participă activ la organizarea
clubului acestora sub îndrumarea profesoarei Izabela Andrei, una din-
tre figurile reprezentative în procesul de coagulare al mișcării muncito-
rești din orașul dunărean.

Remarcabilă e îndeosebi insistența cu care Ștefan Petică atrăgea
atenția conducătorilor asupra necesității extinderii mișcării socialiste
la sate. Scrisorile adresate lui I. Nădejde atestă seriozitatea întreprin-
derii, cât și presiunea pe care o exercită asupra acestuia, rugîndu-l să
vină prin satele moldovenești, pentru că, fiind mai în vîrstă, ar putea
fructifica mai rapid simpatiile create printre țărani. Proiectează de
asemenea crearea unui club muncitoresc la Tecuci, pentru ca „cei de la
fară să aibă un punct de reazim în capitala județului.“¹ După mărturia
contemporanilor, colinda cu un fanatism de apostol satele moldove-
nești, adresîndu-se cu înflăcărare țăranilor, pe care-i chema la lumină,
îndemnîndu-i să constituie cluburi, putînd astfel să lupte organizat și
mai eficace pentru obținerea drepturilor lor. „... Mai ales în vacanțe
trebuia să-l vezi pe el și pe tovarășul lui, T. Corodeanu, călcînd pe jos
zeci de kilometri, sub ochiul bănuitor al administrației, și cu maldă-
rul de broșuri și manifeste sub braț, pentru a-ți putea face o idee de
puterea de muncă și abnegația acestui tînăr idealist.“²

Primele sale articole politice publicate în *Lumea nouă* (1896) sînt
de fapt un reflex al acestei activități prodigioase, scriitorul fiind la
curent cu întîlnirile din „Liești, Bucești, Diecheni, Blăjeni, Ivești,
Torcești“. (De fapt el încercase să-și anexeze ziaristica, modalitate efi-
cientă de propagare a ideilor sale, încă din 1894, publicînd în *Munca*.
În primăvara anului 1895, conform precizărilor profesorului Liviu
Macedonescu, elevi fiind, au scos chiar o revistă de coloratură socia-
listă, intitulată *Propășirea*, din care n-a apărut însă decît un singur
număr.)

¹ Ms. 1.659, f. 70, Biblioteca Academiei.

² P. Crăescu, Șt. Petică în *Freamătul*, Birlad, II, nr. 1—3, ianuarie-martie
1912, p. 71.

Propagarea asiduă a socialismului nu era însă numai rezultatul
unei spontane aderări la interesele păturii din mijlocul căreia se ridi-
case. Perseverența, care nu e stăvilită nici de măsurile represive ale
autorităților (lui Petică și prietenului său, T. Corodeanu, li se inten-
tează un proces la tribunalul din Tecuci, fiind acuzați de „ultragiul“),
e și rodul unor convingeri de ordin rațional. Actul, cerîndu-se la el
controlat și verificat de inteligență, îl determină spre un cumul impresi-
onant de cunoștințe filozofice, sociologice, economice, care-i for-
mează o gîndire politică și-i permit să opteze în cunoștință de cauză
spre anumite forțe sociale ale momentului istoric.

Coroborarea dintre aspectul practic al activității sale și asimila-
rea elementelor fundamentale teoretice, transformîndu-se într-o ne-
cesitate permanentă, devine pentru el un puternic stimulent intelec-
tual.

Rigurozitatea documentării mergea atît de departe, încît pînă și
pentru discutarea în fața sătenilor a unor probleme adiacente mișcării
țăărănești de pe atunci simte nevoia de a fi la curent cu ideile care vehi-
culau pe această temă în presa socialistă din Franța, Germania etc.

Există chiar mărturii ce întăresc impresia că seriozitatea aceasta,
care-i impunea oroare de frazeologie și-i dicta o stringentă scrupu-
lozitate în informație, l-a determinat să-și însușească temeinic franceza,
germana și engleza, pentru a putea parcurge în original principalele
publicații străine. *L'ère nouvelle*, revistă universală de socialism ști-
ințific, *La revue socialiste*, publicații apărute în Societatea „Fabian“,
printre care: „*Socialism Essays*“ by I. Bernard Shaw, *Sydney Olivier*
etc. și *Capital and land*, apoi „*The labour annual. A year Book of indus-
trial progress and social Welfare, Socialism V. Individualism*“, *public
debate in the mechanics'hall, Nottingham*, „*Socialism*“ by Robert
Blatchford, „*The moral aspects of the economic Question*“ by Thomas David-
son, cât și numeroase cataloage ale marilor librării din țările apusene,
aflîndu-se încă în biblioteca fratelui său, Tache Petică din Bucești,
ne vorbesc de premisele extrem de solide care au prilejuit acea armo-
nioasă dezvoltare a personalității lui Ștefan Petică.

Prezența, în original, a poemelor lui W. Whitman, Robert Burns,
Lord Tennyson, ca și a unor lucrări din Kant, Schlegel, Spindler, Ib-
sen, Shakespeare, Gogol, Pușkin, Lermontov, Dostoievski, Machia-
velli, Diderot, Lamartine, Beccaria, care se află încă în fondul de
cărți rămas de la Ștefan Petică, nu constituie decît o mărturie în plus
a unei autentice polivalențe intelectuale, care se extindea cu bucurie
parcă asupra tuturor zonelor cunoașterii.

Notații fragmentare, rămase în manuscris, denotă că mult timp Ștefan Petică a fost solicitat în egală măsură de științe și arte, iar pendularea între cele două tendințe divergente genera o scindare dramatică, pentru care nu vedea nici o soluție.

Ne aflăm în acea fază a existenței sale când energia afirmativă eunoaște elanuri de-un patetism impresionant, când spiritului adolescentin îi e străină noțiunea imposibilului, el înțelegând să depună eforturi grave pentru a armoniza propria-i perfectare cu perfectarea omenirii întregi. „Sus, sus, să ne ridicăm și să facem din epoca aceasta una nemuritoare. Căci se deșteaptă lumea întreagă și e gata pentru renaștere. Libertatea veni-va și va face uitată lumea cea veche. Și inteligența se va deștepta și toate vor lupta pentru gloria lumii.“¹

Această temerară escaladare spre idealuri înalte nu era însă neînsoțită de inconveniente.

Registrul matricol al liceului real „N.Bălcescu“ din Brăila pe anul școlar 1892—1893 ni-l atestă a fi angrenat într-un flagrant conflict cu mediul profesoral. E imposibil de conceput că, în mod normal, cineva poate fi notat la aceeași materie, germană, de exemplu, cu 1 la oral, iar la scris cu 8, apoi cu 1 și 9 la oral și 4 la scris; sau să ia la limba română pe trimestrul II nota 9 la scris, iar pe trimestrul III, nota 1. E stranie, de asemenea, prezența notei 1 ca medie trimestrială la științe naturale, dar mai ales notarea cu 0 la lucrarea scrisă pe trimestrul al III-lea la matematici geometrice, când e evident că notele anterioare, cit și preocupările de mai târziu dovedesc existența unor anumite predispoziții pentru această materie.

De altfel, neprezentându-se la examenul de sfârșit de an la 5 dintre obiectele predate, este declarat repetent, intrând deocamdată doar prin acest act în nobila companie a marilor noștri scriitori.

Motivele? Parțial reies dintr-o scrisoare a lui Liviu Macedonescu, datată 17 mai 1894, în care, referindu-se la găsierea unei locuințe pe care Petică o solicita pentru perioada examenelor particulare, desigur, îi reproșează cu oarecare ironie, dar și cu gravitate: „Sint sigur că vei da un examen, examen de propagandă la țară, căci nestatornicia ta a fost provenită din energia ce ai pus-o în a face propagandă. Ei bine, aceasta îți aduce laudă, și dacă toți tinerii ar face numai cât tine, am putea zice că sintem pe calea cea dreaptă.“ Alte cauze ne sint semnalate de C. Graur, care precizează că profesorii „nu pricepeau de ce favoritul lor „se stricase“... „de ce-i trăsnise tocmai lui prin cap că lumea e rău alcătuită și că trebuie el să puie umărul cas-o îndrepte“². Scriitorul

însuși, printr-o notație inserată în fragmentul *Neînțeleș*, rămas în manuscris, luminează o altă fațetă a adevărului. „Cărților oficiale, cum le zicea el, nu le da prea multă importanță. O ochire generală îi era de ajuns. Nici nu avea răbdare să le studieze mai mult. Ceea ce îi plăcea era dificilul“¹.

Atitudinea aceasta comporta desigur riscuri, care l-au făcut să traverseze o criză serioasă. Cel care înțelegea să se miște în afara normelor obișnuite, fiind la „curent cu literatura și filozofia lumii întregi“², dar neînțelegând să „tocească“ o lecție, se menține tot în afara legii și în anul de repetenție, când învață engleza și germana³ și face lecturi multe și variate (Hoffman, Schiller, Heine, Goethe, Shakespeare, Ed. Poe, V. Hugo, H. Murger, E. Zola, P. Bourget, Daudet, Renan, Ibsen, Turgheniev), dar care se pare că nu ia examenele proiectate în mai, sau nici nu se prezintă la ele, deoarece se păstrează, printre manuscrise, o cerere, datată 24 august 1894, în care Ștefan Petică solicită direcției liceului „a fi înscris printre elevii preparați în particular, voind a da examenele de clasa V-a și a VI-a“⁴.

Să poate să fi dat chiar în toamnă examenele pentru clasa a V-a și să fi urmat regulat clasa a VI-a, deoarece pe anul școlar 1894—1895 figurează în foaia matricolă a liceului.

Deși pe viitor situația școlară nu va mai fi dezastruoasă, nota 1 nemaiapărînd decît din cînd în cînd la purtare, Petică va rămîne totuși corigent cu regularitate la cite o materie (în clasa a VI-a la germană, în clasa a VII-a la matematici algebrice). Bacalaureatul îl ia la București (5 februarie 1898, consemnează foaia matricolă nr. 71)⁵.

O altă sursă de amărăciune, care puncta din cînd în cînd sumbru ascensiunea strălucită pe care Ștefan Petică o realiza dincolo de normele obișnuite, fiind desigur și una din cauzele incidentelor cu oficialitatea didactică, este spectrul mizeriei, care începe să-l urmărească din ce în ce mai fidel.

Camerele reci și foamea îi devin familiare, iar crizele pecuniare, care se deschideau ca niște hrube, amenințîndu-l cu stagnarea, își întetesc frecvența, determinîndu-l să-și piardă timpul dînd lecții unor elevi incapabili să conceapă o frază normală în ilustratele trimise cu

¹ Ms. 1.657, f. 324v., Biblioteca Academiei.

² P. Crăescu, *art. cit.*, pp. 69—70.

³ Într-o scrisoare din 19 mai 1894, Liviu Macedonescu îi spune: „S-au mai auzit că ai învățat limba nemțească și englezească. Ce, de asta îți-eruşine, teteo? Te renești, teteo?“

⁴ Ms. 1.657, f. 382 v., Biblioteca Academiei.

⁵ P. Crăinic (C. Graur) atestă pierderea examenului de bacalaureat la prima încercare (chitanța nr. 47 din 13 septembrie 1896 confirmă și ea acest fapt).

dezinvoltură în timpul vacanțelor din Elveția, Spania, Germania, Italia.¹

Uneori se vede nevoit să accepte incidentalele ajutoare ale prietenilor sau invitația de a locui periodic la ei (L. Macedonescu mărturișește a-l fi găzduit pentru un anumit timp în decursul clasei a V-a), sau să apeleze chiar la autorități pentru a se salva de mizerie și pentru a putea continua studiile².

Inițial, însă, guerila aceasta continuă cu lipsurile materiale n-a fost o sursă de tragism, cum s-ar putea crede. Dincolo de privațiuni, intelectualitatea pe care o aspira prin toți porii ca pe o lumină năvalnică îi dădea satisfacții fără egal. „Eram pe atunci elev în liceul din Brăila și adesea n-aveam drept piine, împreună cu alt prieten, decît un studiu de Spencer și drept cină decît o poemă de Walt Whitman.

Dar dacă prînzul și cina erau așa de creștinește resemnate, încît reduseseră trupurile noastre la cea mai curată expresiune a simbolurilor mistice, în schimb inima era caldă, sîngele curgea vijelios în vine și creierul avea o poftă sardanapalică de idei nouă... O ingenioasă teorie științifică ne mîngîia de toate lipsurile zilnice și o poemă armonioasă ne făcea să binecuvîntăm lumea cu gesturi largi, de tineri proci.“³

Era epoca în care vitalitatea înfrîngea firesc orice dificultate, în care excepționalele calități native se desfac într-o eflorescență uimitoare, surprinzînd pe elevi („era îndumnezeit de colegi“), dar și pe profesorii șocați de o personalitate atît de tranșantă, pe care nu se sfiau însă s-o admonesteze.

Sărăcia putea fi atît de categoric sfidată și prin faptul că Ștefan Petică, care ancorase în terenul fertil în visuri al socialismului, era în pragul unor mari așteptări.

Curînd însă se creează o discrepanță între aspirații și realitate.

Prima mare dezamăgire i-o furnizează chiar mișcarea în care se angrenase cu o credință absolută, arzînd ca o flacără pe altarul unor noi transformări.

Din colaborator statornic al *Lumii noi* (în anii 1896, ca elev în ultima clasă liceală, și în 1897, concomitent cu satisfacerea stagiului militar la Tecuci), devine în 1898 redactor la oficiosul zilnic al P.S.D.

¹ E cazul fiului Mariei Anghelescu, aceasta profilîndu-se, din corespondența cu Petică, ca o intelectuală fină și o participantă sinceră la mișcarea socialistă, purtînd însă balastul unui copil extrem de comod sau într-adevăr sărac cu duhul.

² La Biblioteca Academiei există o cerere în care se solicită ajutor primarului Brăilei (A. 258).

³ Ms. I. 657, f. 2, Biblioteca Academiei.

al Muncitorilor din România, avînd prilejul să cunoască mai profund structura focarului în jurul căruia gravitase pînă acum. Contradicții ireductibile nu întîrzie să se ivească, căci era surprinzător să constate că, deși, după efectuarea celor 7-8 ore de muncă în redacție, organiza, seara, conferințe sau întruniri și ținea discursuri, reușind „prin căldura și însuflețirea cu care vorbea să încălzească sufletele muncitorilor și să entuziasmeze asistența“,¹ nu oferea „tovarășilor“ decît un prilej de amuzament, de superior sarcasm, pe care cei prematur blazați și deja profilați pe parvenire îl opuneau entuziasmului său sincer, gesturilor sale largi și „frazelor patetice“, izbucnite dintr-o puternică convingere. C. Graur, care ne furnizează aceste explicații, precizează de fapt clar că „el se înrolă în mișcare pentru cucerirea unei lumi viitoare, atunci cînd dezertionile începură a fi din ce în ce mai numeroase, cînd anii de luptă fără rezultat pipăit ostensiseră pe cei mai mulți, cînd șefii și soldații cari mai susțineau «asaltul cetății capitaliste» o făceau în silă, mai mult dintr-o aparență de convingere, care în realitate era inerție, decît dintr-un avînt cald al inimii“.

„Peste idealul socialist ce umplea încă unele inimi se lăsase o brumă de scepticism.“ „Strigătul de revoltă fusese înlocuit de zîmbețul sceptic.“²

Că Ștefan Petică se sustrage dezamăgit unei mișcări pe care conducătorii o ghidau cu precizie spre eșec nu e surprinzător. După cum nu e surprinzătoare nici afilierea lui la boema artistică a *Literatorului*, unde fantezia își permitea să sfideze realitatea, instaurînd o fabuloasă ordine, cu aer sacerdotal și rituri solemne, în care arta însemna totul.

De fapt, astfel se realizează o concordanță între specificul structurii personalității sale artistice, pronunțat modernă, și orientarea literară pe care o adoptă, devenind redactor la revista *Literatorul* și unul din intimii serilor macedonskiene, seducătoare prin ambianța estetică și magia cvietistă degajată de „amfitrion“. Căci se constată că, deși listele de cărți comandate în străinătate denotă a aviditate unică de informație, mobilul selectiv alunecînd vertiginos de la literatură la filozofie, de la sociologie la economie, psihologie, istorie sau matematică, de la beletristică la estetică, de la critică la istoria artei sau folclor, sau, în cadrul aceleiași zone, pendulările de gust deplasîndu-se dezinvolt de la *Vita nuova* a lui Dante la Mallarmé sau la ultimele culegeri lirice ale lui St. George, de la Aristotel la fenome-

¹ C. Demetrescu, *Un nume fatal*, în *Freemătul*, Birlad, II, nr. 1—3, ianuarie-martie 1912, p. 22.

² C. Graur, *loc. cit.*, pp. 41, 42 și 43.

nologie, sau de la tragediile grece la *romances* spaniol, preferințele lui Ștefan Petică se polarizează totuși în jurul literaturii noi.

Având un pronunțat simț al contemporaneității, era la curent cu tot ceea ce însemna valoare în diversele zone de cultură europeană. Catalogele mai tuturor librăriilor mari din lume, păstrate încă în număr impresionant, ne oferă o mărturie incontestabilă a angrenării sale organice în actual. De altfel, chiar exigentul Ilarie Chendi, atestându-i „solida cultură”, afirmă că „citise multă literatură mai nouă, franceză și italiană, și m-a uimit cât de bine cunoștea pe tinerii germani, dintre cari își alesese de model pe cei mai eterici, pe Hugo von Hofmannsthal și pe Stefan George”¹. Serie la care D. Karnabat atașează lungile „lecturi și meditații asupra operelor lui Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Verhaeren, Samain, Moréas”².

Prezentarea pasionată a scriitorilor moderni generează firesc acel proces de rafinare a talentului său nativ, adaptându-i perfect sensibilitatea la subtilitățile anexate literaturii de noua orientare simbolistă.

Punctele de contact, deși profunde, se pare că prezintă totuși dezavantajul unilaterității, deoarece Ștefan Petică nu figurează ca redactor la *Literatorul* decât între 20 februarie 1899 și ianuarie 1900. Probabil lui Petică nu-i era suficientă cultivarea propriei subtilități de gândire și a rafinamentului senzorial. Întreaga experiență anterioară îl obișnuise să se sustragă actului de pur narcisism, întorcând spre viață tot ceea ce extrăsese din cărți, într-un efort continuu de a-și înțelege epoca și de a se constitui ca o forță activă a ei.

Parțial astfel se explică colaborarea la *România jună* (1900), *Apărarea națională* (1902) și sporadic la *Sămănătorul*, el deținând însă o poziție aparte în cadrul orientării promovate de aceste publicații, deoarece nu concepea evoluția naționalului fără permanenta și organică integrare a valorilor universale.

Atitudinea pronunțat personală față de tendințele sociale și literare la care a aderat, a generat contradicții și animozități, constituind o permanentă sursă de amărăciuni pentru scriitor.

Extrem de sigur de posibilitățile sale intelectuale, neadmițând să fie contrazis, ripostând dur oricăror încercări de bagatelizare a ideilor în care credea, exprimându-și fără menajamente disprețul pentru obtuzitatea intelectualului incapabil să se ridicie la nivelul unei inteligențe superioare, a creat în jurul lui un vid și inamicității intolerante.

¹ Il. Chendi, *Ștefan Petică în Freamătul*, Birlad, II, nr. 1—3, ianuarie-martie 1912, p. 50.

² D. Karnabat, *Șt. Petică*, în *Freamătul*, Birlad, II, nr. 1—3, ianuarie-martie 1912, p. 37.

Natura raporturilor cu oamenii e totuși în bună măsură inexplicabilă, căci Petică cel de acum nu mai era novicele de la *Lumea nouă*, care putea fi bagatelizat pentru că nu-și concretizase încă disponibilitățile intelectuale.

Între anii 1900—1902, personalitatea sa, realizată mai mult pe act de viață, cunoaște o împlinire rapidă în zona creației. Aptitudinile reale exersate grav și cu tenacitate se exteriorizează concomitent, mișcându-se sigur pe o partitură generoasă: *Fecioara în alb*, *Cînd vioarele tăcură*, *Moartea visurilor*, lirică gravă, de o rară subtilitate, apare inițial în periodice, apoi în volum (1902); piese de teatru, *Solii păcii* (1901—1902), *Frații* (1903); critică literară competentă în *România jună* și *România ilustrată*; studii sociologice bogat informate, de-o transparență de cristal, suprafețe noi anexate poemului în proză și articolului politic, devenit de o abundență dezarmantă (*România jună*, *Depeșă*, *Apărarea națională*, *Dorobanțul* etc.).

Importanța obiectivă a unor asemenea realizări creează suspiciuni față de caracterul legitim al atitudinii refractare manifestate de o parte din intelectualitatea timpului în raporturile cu scriitorul.

Desigur că transpare aici și ceva din atitudinea clasică a inteligențelor mediocre, ignorante față de contemporanii valoroși. Chiar atunci când intenționalitatea meschină era absentă, persistau atitudinile de rezervă, deoarece oamenii de obicei se lasă captați de aparențe. Or, discrepanța dintre aspirațiile sublime și de altfel excepționalele posibilități intelectuale și stridența vagabondă a ținutei vestimentare, la care atașa întotdeauna, ca expresie a necesității de eleganță, mănuși impecabile și o floare la butonieră, cât și crearea legendelor *ad-hoc* pentru a-și masca mizeria, pe care o ascundea cu o mîndrie de hidalgo, sau poate din dorința de a se menține o clipă în ambianța fastuoasă a acelei *sorcellerie* simboliste, nu pledau în favoarea lui Ștefan Petică.

Chiar cei ce-l simpatizau sau erau neutri îl considerau o apariție bizară, asociindu-l — pentru a-i defini specificul — lui Mefisto sau Don Quijote.

De fapt, Petică se simțea un neînțeles, un blestemat; iar inadecvările de diverse naturi nu sînt decît răsfringeri deviate și incomplete ale unui divorț mult mai profund cu lumea.

Inițial, discrepanța dintre existența lui și a celorlalți oameni și-o explica prin diferențierea de preocupări și prin absența flagrantă a resurselor materiale. „Și mergeam la douăzeci de ani, întunecat și posomorit, în mijlocul ruinelor viselor. Și aceste ruine creșteau, se înmulțeau, își întindeau hotarele și mă lăsau pe mine singur, despărțit

de toată lumea. De departe veneau zgomote de viață — un ris cristalin auzit seara — un cântec vesel înălțat în libertate, și tot ceea ce face viața frumoasă. Toate acestea nu erau pentru mine.

Îngropat în mormanele de cărți, avînd vecinic înaintea grija zilei de mîine, căutînd s-ajung cît mai degrabă la liman, mie nu-mi erau îngăduite plăcerile. Banii, pe cari cu mare greutate îi puteam strînge, abia-mi ajungeau ca să nu mor de foame. Și mă apuca atunci o despe-rare adîncă, fără margini, văzînd că viața mea va fi pentru totdeauna lipsită de tinerețe, cum a și fost.¹

Brusc, însă, prăpastia dintre el și ceilalți îi apare de o materialitate înspăimîntătoare. Bucata *Fără adăpost*², rămasă în manuscris și concepută pe viziuni de un tragism straniu, constituie una dintre cele mai interesante transfigurări literare ale acestui moment de maximă derută. Combustiile interioare ale celui chinuit de absolut, de setea de perfecțiune, cu forța imperativului căruia nu i te poți sustrage, sentimentul că asupra ta cade crucea care te leagă de suferințele întregii omeniri, dar totodată constatarea imposibilității de a comunica cu oamenii pentru care ești destinat să suferi generează o acuitate a durerii ce deviază în traumatism psihic. *Fără adăpost* e primul țipăt în literatura noastră al omului care se simte singur în univers, față în față cu adversități ce-i creează impresia de absurd, de monstruos, declanșînd viziunile de coșmar și de teroare care ne situează parcă în plin expresionism.

În permanenta tensiune intelectuală, în stridența neliniștilor interioare e tentat să vadă, uneori, prezența unor incontestabile trăsături demonice ale personalității sale. „Pe mine focul mistuitor care ardea în suflet și acel orgoliu demonic și posomorit... mă țineau vecinic la o parte, plecîndu-mă sub jugul îngrozitoare mele personalități, de care nu puteam scăpa nici o clipă.“³

Imagina o carte de o densitate spirituală generatoare de nocivități pentru cumiși și comozi. „Intelectualism voluptuos“ trebuia să devină „o flacără ucigătoare“... pentru „acei cari și-au găsit odihna într-o singură idee“. „Ea este făcută pentru cei cari au alergat de la o idee la alta fără a-și putea stinge setea arzătoare din sufletul lor, dar bucuroși că nu și-o pot stinge. Ea este făcută pentru cei cari în nopți de vijelie au rătăcit în întunec și ploaie... rizînd demonic de cer și de toate...“⁴

¹ *Fără tinerețe* în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.186, 3 iulie 1898, p.1.

² Ms. 1.657, 266—272 v., Biblioteca Academiei.

³ Ms. 1.659, f. 96, Biblioteca Academiei.

⁴ Ms. 1.657, f. 192 — 192 v., Biblioteca Academiei.

Ștefan Petică trăiește astfel ipostaza „poetului blestemat“ pe coordonate de excepțională autenticitate și forță. Uneori are viziuni nietzscheene, de profeți tragici, purtînd aprinsă torța tuturor marilor neliniști și sfidînd vulgul.

Același Petică avea însă momente de blîndețe domestică rară, de prietenie caldă și delicată. Se pare că erau multe circuitele prin care stabilea o comunicare afectuoasă cu cei din jur. Oameni superiori îi căutau prietenia și-l stimau; un necunoscut îi trimite una din cele mai sensibile scrisori, mulțumindu-i pentru poezia lui aleasă, de intelectualitate distinsă. Băicoianu îl sprijină, iar el e plin de atenție și deferență pentru acesta. De Chirvăsuță, D. Popa, P. Ciăescu l-a legat oamicieție frumoasă și profundă, iar Gr. Tabacaru i-a păstrat o prietenie pe care nici moartea n-a înfrînt-o, dovadă manuscrisele pe care le-a păstrat cu pietate și însemnările vibrînd cald în jurul imaginii luminoase a celui care încetase de mult să mai existe.

Suspiciunile de mizantropie sau satanism ostentativ sînt contrazise și de natura relațiilor familiale. Părinților, venerați cu căldură pe care și-o dă sentimentul sacrificiului săvîrșit de cineva, le trimitea — după ce aceștia decăzuseră din starea de frunțași ai satului — la rîndul lui, cu mari sacrificii, cîte 10 franci pe lună.

Contradicțiile cu ceilalți nu rezultau deci din deficiențe de caracter și nici nu țineau de poză, de artificiu. Conflictul cu lumea se desfășura pe probleme mari și era în același timp un conflict cu sine însuși, un gen de scindare organică prezentă în mai toate fațetele existenței sale.

Înfirmînd existența plată, comoditatea, setea pentru bucuria imediată, pentru fericirea de suprafață, el nega violent o parte din propria structură, opunîndu-i viziunea spațiilor dense ale unei existențe ele-sate, de-o autentică intelectualitate.

Sensibilitate și temperament de tip antipodic, Ștefan Petică chiar în iubire refăcea original vechiul conflict dintre apolinic și teluric. El oscila între magdalene și madone, între țipătul carnal al pasiunii exasperate și sublimarea extremă a acesteia, aspirînd însă ca halucinat spre zonele unei purități selenare și absorbînd totul într-o ambianță sanctificată.

Petică ne apare astfel ca un lucifer blînd, un Mefisto apostolic — un iluminat care a realizat un echilibru armonios pe crestele tuturor disperărilor și neliniștilor.

Fundamental caracteristic pentru Ștefan Petică este, în fond, tocmai stoicismul cu care a înfrînt vicisitudinile, forța morală de a rămîne deasupra hărțuieților zilnice și a tentațiilor permanente.

Reiatările contemporanilor asupra ultimei pericade a existenței sale ni-l prezintă într-adevăr devenit parcă insensibil la suplicii, perseverind cu îndărătnicie pe calea atingerii idealului său de artă.

C. Demetrescu pentru 1902, Il. Chendi pentru 1903 fac mărturisiri similare asupra tragismului existenței lui Șt. Petică¹, impresionați fiind de ținuta sa demnă, de capacitatea de a se sustrage conjuncturii ostile, anihilatoare. „Stasăptămîni întregi închis într-o cameră mică, umedă și întunecoasă... din strada Sf. Apostoli... Lipsit de cel mai strict necesar, Petică nu dispera însă: citea și scria. În biblioteca «Reklam» a citit în limba germană pe toți autorii clasici și moderni.”²

Ilarie Chendi ni-l prezintă „într-o hrubă din Dealul Spirii”, consemnând aceeași „viață de lipsă completă”, agravată de prezența iminentă a bolii, dar dominată de aceeași tendință de a-și depăși condiția. „Aici, cu pieptul încovoiat de tuse, dar cu mintea senină, scria studii frumoase de sociologie... A mai scris și citeva versuri «satanice», fără a se plînge însă de suferințele omenești prin care trecea.”³

Dacă țipătul este exclus, amărăciunea surdă persistă însă, iar sentimentul morții, permanent prezent, deși, de obicei, doar aluziv sau sibilinic exprimat, deschide hrube întunecoase îndărătul textului. Viața de muncă și de echilibru se extindea calm peste prăpastii.

În camera de pe 13 Septembrie, cu ferestrele schiloade, prin crăpăturile cărora, o dată cu răbufnirile vîntului, intrau și fulgii mari de zăpadă, „sobă...nu era; și am avut un adevărat fior de groază văzînd strălucirea pereților înfloriți... de brumă” scria G. Tutoveanu. „După cîteva minute, deși nu mă dezbrăcasem de palton, frigul mă fulgera prin oase.

Fără nici o vorbă alta, Petică s-a așezat pe un scaun, a scos din sertarul mesei un teanc de foi și-a început să citească.

Mă uitam la dînsul: era alb-străveziu... fața suptă, buzele vi-nete... și numai ochii, furișați în fundul orbitelor, îi străluceau ca niște sîredele de foc.

Privindu-l cum citește astfel, ca-ntr-un extaz biblic, mă gîndeam: oare este vreo deosebire între omul acesta și martirii care au suferit atîtea chinuri pentru apărarea noilor credințe?”⁴

Îndărătnicia de a se realiza, care pare a ține în cazul lui de dome-niul supraomnescului, sfîrșește, însă, prin a ceda brusc. Tubercu-

¹ Totuși acesta este anul școlar pentru care foaia matricolă consemnează singurul examen luat: bila albă la Gr. G. Tocilescu (antichități - instituții grecești și romane). În carnetul de student bile albe apar și sub semnătura lui C. Rădulescu - Moșru și Pompiliu Eliade.

² C. Demetrescu, *Un nume fatal*, loc. cit., p. 24.

³ Il. Chendi, loc. cit., p. 51.

⁴ G. Tutoveanu, în *Freacățul*, Biriad, pp. 8—10.

loza avansată, care-l determină să părăsească postul de bibliotecar la Ministerul Domeniilor și, în ultimă instanță, chiar capitala, pen-tru a căuta alinare printre ai săi, îl pune, de fapt, irevocabil în fața morții.

A încetat din viață la numai 27 de ani, umilit, strivit, cu cris-para tragică pe care și-o dă sentimentul neîmplinirii. Era în 17 oc-tombrie 1904.

★

Desigur că nu întreaga substanță umană din care era constituit Ștefan Petică se reduce la filonul de aur, degajabil ca schemă struc-turală. Abundențele interioare comportă, de obicei, complexități și mai ales contradicții în care grandoarea și mizeria se presupun și se subliniază. Pe *Macedonski* l-a adorat, fără să ezite a-l persifla uneori; pe *socialiști* i-a înjurat după revirimentul din 1898 cu aceeași ardoare cu care-i venerase anterior; el, care avea „fulgerări de mîndrie săl-batică”, ascunzînd îndărătul „legendelor” mizeria sufocantă, alteori era gala „să îndure orice insultă pentru o cafea și o țigară”; iubea femei distinse, suave, superioare, dar era îndrăgostit și de *Carmen-cita*, steaua teatrului bulevardier de pe atunci; pe cel mai bun prieten nu se sfia să-l admonesteze dur dacă-l deranja felul de a gîndi al ace-stuia; era irascibil, acut intolerant. Deci fisuri de comportament și după unele indicii chiar un oarecare cameleonism.

Labilitatea de conduită intervine, însă, frecvent în cazul celor care nu se complac în expectativă, ci se angrenează organic în convul-siunile epocii, metamorfozările avînd uneori cauze de-o obiectivitate dezarmantă.

Acum, cînd avem suficientă perspectivă pentru a privi lucrurile detașat și pentru a realiza o reducere la esențial, dialogăm cu o spi-ritualitate de elită, nemaiîmpiedicîndu-ne de micile concesii și cedări, de tristețea mișșilor noi, contrastînd cu pelerina roasă, care au încetat, desigur, de mult să mai existe în mormîntul singularic de lîngă biserica din Bucești.

★

Pe adevăratul Ștefan Petică ni-l va releva însă opera sa. Silueta conturată pe actul de viață nu constituie decît profilul personalității sale, care, pe măsură ce vom înainta în creație, își va atașa profunzi-mile necesare, proiectîndu-ne în zonele cele mai intime ale ființei sale.

Prima perioadă a creației lui Ștefan Petică (1894—1898) se situează sub auspiciile orientării socialiste. *Munca, Lumea nouă, lite-*

rară și științifică, dar mai ales *Lumea nouă* constituie primele punți de legătură între el și cititori, găzduindu-i aproape cu exclusivitate producțiile aparținând fazei inițiale.

O atentă cercetare a materialului apărut în *Lumea nouă* denotă, dincolo de interesul documentar, și o certă valoare literară.

Încercarea de a comenta sumar conținutul colaborării lui Ștefan Petică la *Lumea nouă* implică serioase dificultăți, atât prin varietatea materialului apărut aici (peste 200 de articole), cât și prin multitudinea problemelor abordate.

O tentativă de sistematizare a mozaicului jurnalistic surprinde diversitatea personalității artistice încă din faza incipientă; articolul politic, cronica literară sau plastică, schița, poemul în proză reprezintă direcții constante, interferându-se permanent și intersectînd accidental chiar stadii embrionare de poezie.

Abordează literatura prin reportajul politic — s-ar putea spune — deoarece, pornind de la o problemă generală: spolierea țărănimii, fără a se angrena în discuții teoretice, face apel la concretul convingător al unor situații reprezentative, dînd numele exact atât al localităților, cât și al celor intrați în conflict, ca apoi, în alura notației seci a registrului de contabilitate, să fixeze graficul neînțelegerilor flagrante dintre cele două tabere. E impresionantă, deocamdată, scrupulozitatea de informație, capacitatea de-a evoca, prin cîteva nume, cifre și sumare schișări de conflicte, o realitate cu care comunica prin ascendentul pe care-l are fiorul autenticității asupra sensibilității cititorului (*Cum se face averea, Pieirea satelor răzeșe, Din portul Brăila, Barbariile din portul Brăila* etc.).

Cu timpul, articolul său politic își amplifică registrul, anexîndu-i și noi modalități de expresie.

De remarcat e gîndirea sintetică, capacitatea de a ordona și de a reduce la esențial și mai ales informația exactă în domeniul teoriei materialiste a societății, care dă articolelor sale o surprinzătoare tentă de contemporaneitate.

Interdependența dintre bază și suprastructură, relativa independență a unor forme ale conștiinței sociale față de existența socială, invocarea luptei de clasă, a internaționalismului proletar sînt pilonii pe care se sprijină dezbaterile sale referitoare la aspectele cele mai variate ale vieții politice. Adoptarea unor principii fundamentale nu înseamnă însă la el exclusivitate dogmatică. Ca inteligență neaservită unor teze aparent rigide, el explică ingenios necesitatea caracterului național al revoluției de la 1848, sau, implicînd în angrenajul polemi-

cii un eșafodaj impecabil de argumentații, realizează o demonstrație *sui generis* pentru a face vizibilă obligativitatea asocierii luptei economice cu cea politică și, mai ales, manifestă o sensibilitate rară la interdependențe, detectîndu-le în cele mai diverse conjuncturi.

Deși obiectivele sale, adecvate în linii generale specificului mișcării muncitorești de pe atunci, aveau un caracter temperat, subsumîndu-se integrării pașnice în orînduirea respectivă, „luptei legale, civilizate, singura omenească”¹, ceea ce se viza era atacat într-o manieră tranșantă și energică, articolele distingîndu-se prin nerv și temeritate.

Referindu-se, de pildă, la cauzele adinci ale răscoalelor țărănești, ce începeau să devină simptomatice, realizează un gen de filipică împotriva conducătorilor, care, pentru a găsi subterfugii, căutau cu orice preț diversioniști. „A, vă trebuie numaidecît un dușman, domnilor stăpînitori?”

Vă trebuie unul pe care să aruncați relele de care suferă societatea? Ei bine, vinovați sunt înuși oamenii voștri, dacă nu chiar voi singurii și acum loviți fără a tremura, dreptilor judecători”².

Deși disputa încrîncenată în general e sobră, există însă și articole, și printre cele mai reprezentative, în care atitudinea lirică e prezentă din abundență, amplificînd sensurile poetice.

Rechizitoriul are uneori în tonalitate ceva din gravitatea biblică. Mitul lui Cain și Abel se reactualizează în reproșuri amare la adresa forței sociale care oprimă și năpăstuiește. „Ce am făcut cu fratele meu? El m-a hrănit, Doamne, și eu l-am lăsat să flămînzească; el mi-a dat să beau, și eu l-am lăsat să se stingă de sete; el m-a îmbrăcat, și eu l-am lăsat gol; el mi-a clădit palate, și eu l-am lăsat să se tîrască pe pămîntul umed și rece; el mi-a făcut viața veselă, și eu l-am ucis”³.

Alteori rezonanța lirică are, însă, strălucire, luminozitate caldă. Glorificarea revoluției de la 1848 se realizează pe o coardă de exaltare vibrantă, deși reținută, difuzîndu-se într-un halo de admirație și recunoștință. „Atunci, o mină de oameni entuziaști, beți de visul eroic al unei Români civilizate, setoși de a vedea înflorind pe tîrimurile Dunărei flamura nobilelor principii egalitare și umanitare, porniră curajoși lupta împotriva unor instituții aproape barbare, a unor obiceiuri învechite și a unor oameni mărginiți”⁴.

În funcție de gravitatea problemelor tratate, tonul sentențios, solemn sau elevat și entuziast alternează uneori cu poanta și notația persiflantă.

¹ *Anarhismul în scenă*, în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.235, 2 septembrie 1898, p.1.

² *Dușmanii societății*, în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.180, 25 iunie 1898, p. 1.

³ *Solidaritate*, în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.196, 15 iulie 1898, p.1.

⁴ *Serbarea revoluțiunii*, în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.156, 27 mai 1898, p.1.

Lacune de administrație sînt semnalate cu o causticitate abia mascată prin intermediul unor amuzante scene fictive care ar avea loc cu prilejul bilanțului de activitate al primăriei, în preajma alegerilor¹.

Alături de articolele de fond sau relatările extinse, sînt prezente și notații mai succinte, care prezintă, însă, interes în dublu sens. Pe de o parte, suprapunerea rapidă de impresii alcătuiește un gen de pannoticum al vieții politice, cu sugerarea acelei dialectici hîde din zona treburilor obștești: guverne impotente afișînd pretenții, alegeri arbitrare bazate pe principiul violenței, o oficialitate în general abuzivă, barbaria anchetelor, bătaia în armată, brutalitatea patronilor, atitudinea față de răzmerițele țărănești și de grevele muncitorilor etc. Pe de altă parte, uneori, aceste microarticole rețin atenția pe planul realizării, punînd în circulație procedee surprinzător de moderne. În *Discurs, nu glumă!*, de exemplu, pentru potențarea unor stări de fapt, pentru reliefarea unor aspecte ce țin de conduita tipică a politicianului fanfaron, se recurge la un procedeu ingenios, care ar putea fi numit realizarea stridentului prin omisiune.

„Ședința de ieri a Camerei:

D.Președinte: D.Cantacuzino, ministru de finanțe, are cuvîntul.

D.Cantacuzino:

(În locul discursului se intercalează un vast spațiu alb.)

Voci: Bravo, bravo! (*Aplauze prelungite.*)

D.Cantacuzino e viu feliicitat în urma acestui magistral discurs²⁴.

Introducerea aceluia spațiu alb, care izbește retina, sugerează mai bine ca orice vidul absolut ce caracteriza discursul.

Alteori, pentru sensibilizarea stadiului nevralgic al anumitor situații, se face apel la alte mijloace inedite. Conjunctura critică în care se afla partidul guvernamental, care nu putea găsi printre conducători un om capabil să răspundă unei interpelări, e scoasă în evidență printr-o originală dramatizare. Replicile sînt suprimate, fiind substituite prin efectul scos din combinarea ingenioasă a semnelor de punctuație, care traduc cu o exactitate de nuanță fluidul mișcărilor sufletești.

Asistăm astfel la o grafie modernă a stărilor afective, excluzîndu-se cuvîntul și sugerîndu-ni-se conținutul acestora pe calea unei interesante combinații a semnelor de punctuație și a indicațiilor scenice.

¹ *Viiitoarele alegeri*, în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.190, 8 iulie 1898, p.1.

² *Discurs, nu glumă!* în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.087, 1 martie 1898, semnat: Ericș.

Originalitatea de structurare a articolelor sale de dimensiuni res-trînse nu se transformă însă în sistem. În funcție de inspirație, ele sînt alerte și strălucite sau terne și expeditiv.

Deficiențe se pot identifica, de fapt, în întreaga arie a articolului său politic, și nu numai datorită faptului că ne situăm în perioada incipientă a formației sale, ci și pentru că Petică, fiind presat de dorința de a se realiza, dar și de stringente lipsuri materiale, scria mult. Or, cantitativul nu totdeauna face casă bună cu exigența.

Fisurile de fond sau lacunele de orientare i se pot mai puțin imputa, ele fiind proprii întregii prese socialiste de pe atunci. Insuficiențele de realizare, însă, da. Notația e uneori superficială și grăbită, scriitorul suprasolicitînd într-un registru inexpressiv, pe o temă banală; sînt depistabile de asemenea anumite prețiozități și intermitențe de stil grafic și de grandilocvență.

În ziaristică însă improvizația fiind genul, inevitabilul balast nu deranjează prea mult.

De fapt, Ștefan Petică trecea drept un ziarist dotat. (A fost pentru un timp secretarul Uniunii Ziaristilor.) Referirile lui Karnabat la arta sa jurnalistică coincid cu opiniile contemporanilor competenți și imparțiali, constituind o caracterizare sobră și fermă a virtuților sale de gazetar. „Era un ziarist de mare talent, avea temperament, cultură, spontaneitate la scris, combativitate... utilizînd o frază clară concentrată și masivă.“

Literatura din *Lumea nouă* (poeme în proză, crochiuri lirice, crochiuri satirice etc.) oferă o imagine globală pronunțat caleidoscopică. Ne aflăm în prezența unui gen de secvențe nesodate, surprinzînd aspecte disparate din viața Bucureștilor; scene diurne sau nocturne, siluete fixate pe străzile capitalei, profilate discret pe un fundal citadin, imagini de periferie în care bucolicul coexistă cu imensitatea furnalelor și cu șuierul strident al sirenelor, baluri în săli arhipline, unde tinerii dansează ținînd fetele de talie cu batista, defilări model sub o caniculă insuportabilă, cucoane ce privesc încîntate și soldați ce leșină de prea multă oboseală și căldură; oameni solitari trăind drame neștiute, copii în zdrențe culcîndu-se în zăpadă, salahori ce se prăbușesc din înălțimea schelelor, hoinari visători și singuratici...

E o diversitate surprinzătoare prin mobilitatea unghiului de vedere, dar dificil de disciplinat pentru o prezentare cît de cît sistematizată. Aparent, aglomerarea eterogenă e rebarbativă oricărei unificări.

Avînd în vedere însă că în literatură nu protestul în sine interesează, ci modalitatea lui de manifestare, accentul va fi solicitat în comen-

tariu de analiza notei proprii pe care o aduce Ștefan Petică în rechizi- toriul întreprins, atașând unghiuri noi posibilităților consacrate de atacare a sistemului social.

Indiferent deci de ierarhiile ce se pot stabili în raport cu scriitorii contemporani sau premergători, caracteristică lui Șt. Petică e tendința de admonestare a unui întreg sistem prin prisma „cazului“ ridicat la valoare de generalitate, a incidentalului convertit în simbol.

Fiind o natură problematică, excesiv de sensibilă, lui Ștefan Petică realitatea îi vorbea complex și continuu. Îndărătul unor date ale existenței inobservabile pentru alții, el surprindea rezonanțe grave și sensuri majore.

În cadrul modalității semnalate ca fiindu-i proprie se disting două direcții principale de concretizare. Cultivarea unui gen de instantanee, ce fixează sumar conturul unor portrete acuzatoare, și surprinderea prin- tr-un detaliu a contrastului brutal dintre uritul, mizeria citadină și frumosul natural.

Figurile ce se succed patetic, constituind galeria de portrete acu- zatoare, sînt recrutate cu predilecție din lumea celor umili și năpăs- tuți, din zona periferică a învinșilor și dezmoșteniților.

Scriitorul nu-și prezintă însă eroii din interiorul acestui univers, constituind caractere sau făcînd investigație psihologică, ci fixează în manieră impresionistă profiluri, care obsedează și ridică probleme.

Dintr-un colț sumbru o mîină șovăitoare se întinde spre trecători, miș- cările însă și întreaga atitudine a celui ce se masca în întuneric tră- dează imensa jenă a omului demn, pe care disperări mute îl împing spre cerșit; pe o ploaie torențială, un bătrîn bolnav, istovit, abia se tirăște... gesturi mecanice, halucinatorii ale unui om singur pe o stradă pustie; de pe un minunat cer de vară se detașează o expresie împietrită de martir obosit... și o voce stranie, amară constată cu groază că n-a cunoscut din viață decît bătrînețea....

Sînt crochiuri lucrate în linii sensibile, care nu rețin însă atenția prin fabulație sau anecdotică, ci prin seismograful vibrațiilor interio- are în raport cu un dat exterior. Chiar atunci cînd epicul primează, e puternic punctat liric, căci la Ștefan Petică relatarea implică necondi- ționat participare. Bucata *La colțul străzii* este edificatoare în acest sens. „Sub ploaia ce cădea potop, bătrînul cobora încet strada Cîmpi- neanu... Pe trotuare apa curgea în valuri. Bătrînul, cu capul descoperit, cu pletele ude, legat la tîmple desigur, din pricina unei răni, părea bol- nav și istovit...“ Ritmicitatea interioară a frazei, gravă și reculeasă, anihilează neutrul. Afectivul discret, insinuat prin nuanțe și cadențe, este potențat apoi de intervenția comentatorului, care se organizează

contrapunctic cu relatarea. „Dar acestea sînt figuri cari trec și cari se uită“, conchide amar rezoneurul. Sporită cu această constatare, cu efect de accentuare a solitudinii, urmărirea faptică se continuă.

Prăbușirea definitivă a unui om sub ploaie și rafale de vînt, nepă- sarea sergentului care îl tirăște de picior pe trotuarul celălalt, convins fiind că un sărac în nesimțire nu prezintă nimic îngrijorător, sînt acumu- lări de date disparate, care, prin natura lor reținut tragică, cit și prin modalitatea caldă și directă de comunicare, suscită o profundă compa- siune, susținută și întărită de noua intervenție comentatoare. „Bătri- nul care muncise o viață întreagă muncă de rob stătea acolo, în colțul străzii, în părăsire.“

În general, însă, narativul, oricîte posibilități de infuzare a sen- sibilului ar oferi, nu-l seduce pe scriitor ca procedeu de conturare a fi- gurilor umane. Profilurile nu se compun din dense tușe epice, ci urmează o altă modalitate de constituire, care rămîne în mare aceeași pentru ma- joritatea cazurilor.

Trăirile declanșate sînt proiectate puternic în exterior, scriitorul reconstituind prin presupunere universul sufletesc al indivizilor care l-au impresionat, ca în final reflecțiile să le confere valoare generali- zatoare. Aceasta e posibil deoarece Șt. Petică încorporează cazurile unei serii, unei categorii mai largi, făcînd ca prin modalitatea de pre- zentare acestea să-și piardă din excepționalitate, devenind etalon. Chiar atunci cînd aspectul compozițional ar părea cel mai puțin adaptat pentru o asemenea tratare, scriitorul își creează prilejul de-a extrage semnificații tipice din particularitate.

Schița *Fără tinerețe* ne oferă un asemenea exemplu. Surprinde deschiderea ei pe un monolog, cititorul neștiind cui îi aparțin cuvintele care se mișcă greoi, urcînd parcă din străfunduri obscure, dureroase și depășînd monoton avatarurile unei vieți de mizerie. Tonalitatea accen- tuat confidențială e întreruptă însă brusc, iar scriitorul, trecînd la con- turarea figurii celui ce vorbește prin determinativele atribuite, inse- rează discret generalitatea în individual, conferind cazului largi semni- ficații simbolice. Cuvintele bătrînului, care avea în expresie ceva din împietrirea chinuită a figurilor profetice, „concentrau întreaga durere a celor ce n-au cunoscut din viață decît bătrînețea“. Cazul a devenit deci reprezentativ, iar prin ultimul accent al finalului e dilatată, pînă la dispariția limitei, sfera celor presupuși în situații similare. Între producțiile comentate pînă în prezent și integrate suitei de profiluri, și între cele ce vor urma să fie discutate — ca axîndu-se pe cealaltă direcție semnalată — există, după cum s-a precizat anterior, asemă- nări între liniile mari ale modalității de realizare.

De data aceasta scriitorul se pronunță direct asupra resortului intim al mecanismului său creator. Chiar în schița *Spre larg*, care deschide noul ciclu, Ștefan Petică emite considerații asupra principului fixat deja anterior, precizând că printr-un detaliu i se deschid perspective largi și i se luminează sensuri majore.

Ceea ce este aici programatic va fi convertit în imagine literară în restul lucrărilor care vor dezvolta tema enunțată.

Fum și praf, Iad și rai fixează succesiv un aspect diurn și un altul nocturn al peisajului limită între urban și rural, repercusiunile nefaste ale dezvoltării industriale asupra frumosului natural fiind mai evidente în această zonă.

În prima schiță frumosul, inițial elogiât entuziast, devine inestetice când se constată că e un produs mirific, dar insalubru, al furnalelor citadine.

Scriitorul obsedat de nostalgia bucolicului are pentru o clipă impresia că a găsit pe colinele Filaretului ceva din frăgezimea, din farmecul inegalabil al vieții de la țară. Plopi foșnind în vânt, case ascunse de abundența vegetală, o cupolă ce strălucește în primele raze ale soarelui, iar]sus, un nor străveziu, care amintea parcă de țara lui Ossian prin negura diafană pe care o răspindea deasupra văii. „Și iluzia asta ne-ar fi rămas dacă din întâmplare prea marea mea dragoste de natură nu m-ar fi făcut să mă aplec pentru a-mi răcori miinile în iarbă. Un praf negru îmi rămase pe miini și atunci constatarăm cu tristeță că verdele-închis de pe vale era datorit unui strat de praf de cărbuni care se depusese pe iarbă. Chiar nourașul subțire de deasupra nușera altceva decât fum — fum de la o fabrică din apropiere.

Și acest fum se făcea din ce în ce mai gros și se înnegea puțin ce în puțin timp întinse peste toată valea un zăbranic posomorit... țara lui Ossian pierise. Industria modernă alungase totul, fără milă.“

Frumosul aparent e deci repudiat prin prisma morbului conținut, prin amenințarea la adresa vitalului. Nu e mai puțin adevărat că starea de suflet finală evocă parcă și ceva din acea „religie a frumosului“ a lui John Ruskin și mai ales din pasajul acela în care scriitorul englez, reîntors după mulți ani în Elveția, trăiește o reală disperare la vederea locurilor, pure altădată, profanate de zgură și praf, de deșeuri și mormane de gunoaie.

În cealaltă schiță amintită, intitulată *Iad și rai*, accentul cade de data aceasta pe ceea ce e respingător, procedându-se chiar la o reliefare a acestuia. Prin prisma muncitorului exploatat, marile mecanisme în plină funcțiune devin și pentru scriitor ostile, amenințătoare. Pentru a exterioriza cu mai multe șanse de autenticitate impresia de infern pe

care i-o lăsa munca în fabrică, Ștefan Petică alege un moment nocturn, propice imaginilor halucinatorii, viziunilor de coșmar. Proprietatea întunericului de-a ascunde obiectele pentru a le releva brusc, cu proporții denaturate, desfigurate, este exploatată în sensul obținerii efectelor de oroare și respingător. Liniile uriașe și oscilante ale hornurilor, amalgamarea corpurilor de clădiri, haoticul activității febrile din interior, sugerate sumar, se integrează într-un tablou sumbru, în care luminează dureros incandescența de-un roșu crud, cu pîlpîiri fantasmagorice de negru, ce absoarbe oamenii și lucrurile, nimicindu-le parcă.

Alături de lucrătorii prinși în flăcări, care hrăneau „gitlejul fără fund al uriașului de fier — un gitlej fără fund deschis în întuneric” — răsare ostentativ un pavilion, plasat într-o grădină feerică; femei elegante și foricite, copii fără griji. Contrastul izbitor fixează intenționat prea aproape antipodurile unei lumi nedrepte, sugerind — poate chiar fără intenționalitatea scriitorului — că uritul citadin e apanajul doar al anumitor categorii.

Producțiile analizate pînă în prezent, ca inserîndu-se în cele două direcții tematice distinse în cadrul aceleiași modalități creatoare, nu epuizează în întregime materialul literar apărut în *Lumea nouă*. Există articole care au coloratură aparte, realizîndu-se ca un gen de meditații lirico-filozofice pe mari probleme ale existenței: *Moartea, Bundenitate, Cruzime*, geniul ce mistuie (*Demonul*), deruta (*În întuneric*), *Nevoia de a uri* etc. Sînt prezente, de asemenea, și lucrări care nu ilustrează suficient de clar particularitățile scriitorului de care ne ocupăm, ele conținînd aluviuni de proveniență străină și putînd fi grupate în două cicluri: cel caragialesc (*Suliman, Cărturăresele, La paradie*) și cel de nuanță Bacalbașa (*Voie de la comenduire și Defilarea*).

Cu aceste observații au fost atinse uneori tangențial, alteori cu tendințe de interiorizare, mai toate problemele importante pe care le ridică producțiile literare ale lui Ștefan Petică apărute în *Lumea nouă*. Desigur că nu au putut fi angrenate în discuție absolut toate lucrările de factură beletristică, finalitatea nefiînd prezentarea exhaustivă a colaborării sale literare la periodicul socialist, ci extragerea semnificațiilor majore, impunerea sensurilor care deschid o nouă perspectivă asupra personalității lui Ștefan Petică, stabilind și pentru dezvoltarea artistică a acestuia o primă ipostază protestatară.

După revirimentul din 1993, forțele creatoare ale lui Ștefan Petică fiind solicitate îndeosebi de lirică, teatru sau critică literară, proza publicistică pare oarecum căzută în dizgrație prin absența scrupulozității pentru cuvîntul scris, prin slăbirea efortului de perfec-

tare care opera acum îndeosebi în zonele ce stăteau în centrul atenției scriitorului. Cu excepția unor poeme în proză, care, datorită prevalării substanței poetice, intră sub altă zodie, proza alunecă într-un gen de notație fulgurantă, făcută cu degajare, care fixa superficial diverse aspecte ale realității bucuștene, uneori chiar fără pretenții de realizare artistică. „Voi să prind în treacăt schițe fugitive din viața bucușteană, figuri care dispar, gesturi ce pier o dată cu momentul, scene apărute în scurta fulgerare a viziunii, contururi vagi pe care cei de mine n-o să le mai vadă.”¹

Cronicarul cotidian nu reține însă din această *ars poetica* dimensiunea profunzimii, ci doar rapiditatea notației, fetișizînd expeditivul. Foarte multe din articolele publicate la rubrica „Viața bucușteană” a ziarului *Depeșa* nu sînt decît relatări anodine ale unor fapte diverse: *Balurile mîscate*, *Cum petresem*, *Iubita studentului*, *Magdalenele tragice*, *Telefonul salvator*, *Plăcerea de a ucide* etc. Uneori se încearcă degajarea unor sensuri mai largi și se fac simțite chiar unele valențe satirice, supuse însă unei estompe conștiente. *În plină criză*, de exemplu, bagatelizează așa-zisele crize politice, însă aproape imperceptibil; totul e fixat neutru, eliminîndu-se șarja sau comentariul acuzator.

E o permanentă oscilare de la tonul cu virtualități patetice, elevate, la cel bagatelizant, dar nu cu finalitatea de a genera o ironie amară, ci mai curînd de-a comunica amuzanța recunoaștere a unui indiscutabil adevăr, acceptarea vieții așa cum e.

Dacă în ipostaza de cronicar cotidian al ziarului *Depeșa*, mesajul scriitorului se anemiase uneori pînă la dispariție, prin crochiurile satirice din *România jună*, inserate la rubrica „Din moravurile noastre”, proza sa publicistică, deși fără virtuozități de realizare, mai păstrează ceva din densitatea anterioară.

În maniera vechilor crochiuri, scriitorul fixează o suită de profiluri de genul schițelor de caracter, cu scopul de a admonesta opinia publică, atrăgînd atenția asupra unor deficiențe de conduită și comportament, asupra unor evidente lacune ale moralității contemporane. Pseudonimul *Caton* ales pentru semnarea acestor diatribe e de natură să atragă atenția asupra caracterului programatic al intențiilor sale moralizatoare, cit și asupra intransigenței și inflexibilității atitudinii adoptate în calitatea sa de apărător vehement al valorilor etice. De data aceasta, însă, „tonul” nu face muzica.

Violența rechizitoriului, pentru a se susține, trebuie să se sprijine pe o problematică importantă și de stringentă actualitate, altfel

¹ *Înainte de reprezentatie*, în *Depeșa*, I, nr. 1, 10 ianuarie 1901, p. 1 (semnat: *Trubadur*).

lipsa de idei accentuează caracterul exterior al sonorității, dînd impresia de inconsistență totală, agravată prin devierea involuntară într-un registru fanfaron. A perora cu pretenții pe tema individului cu tupeu, a falsei prietenii, a visătorilor sau a pozitivistilor fixați caricatural, a viza caustic diverse specimene de parveniți, a ridiculiza țărâncile care se machiază, uzurpînd ingenuitatea și frăgezimea frumosului rustic, a demasca pretinsa sensibilitate a unor impostori sau tendințele cosmopolite ale snobismului boulevardier, a schița rapid fizionomia birocratului sau a vînătorului de miraje, fără a-i raporta la contextul social din care i-ai detașat, mai ales fără a le adăuga dimensiunea simbolică care-i poate face reprezentativi pentru anumite stări generale, înseamnă a te menține într-o zonă satirică minoră, în care vehemența exagerată ar putea părea uneori deplasată.

Judecătorul care nu-și plătește prompt consumația, complăcîndu-se în semiescrocherie, cei doi jobenași bătîndu-se și mușcîndu-se ca niște pitecantropi în plin centru pentru un fleac, exemplarul masculin reușit, adulat cu fervoare, deși îndărătul epidermei lui strălucite boncănă prostă, sportivi imberbi și tonți la culme constituie o faună jalnică, care nu avea cum solicita virtuțile unui Caton. Indignarea sa era demnă de cauze mai mari.

Totuși, articolele acestea, în care scriitorul trece de la moralizarea directă, discursivă, la cea dedusă dintr-o sumară fabulație sau anecdotică, se salvează uneori din mediocritate prin intermitențele reușite de realizare și mai ales prin unele observații de certă acuitate, care aruncă o lumină crudă asupra unor tendințe ce se cereau stigmatizate. Deși constatările se fac dintr-un unghi restrîns, caracterul lor implacabil este evident, iar adevărurile relatate cu energie sînt incontestabile și surprinzătoare uneori prin incisivitate și profunzime.

Poemele în proză aparținînd acestei perioade în general nu cunosc, însă, o desubstanțializare. Încărcătura problematică generată anterior de reflecția amară asupra inechităților sociale e acum absentă. În schimb, ele oferă satisfacții prin restrîngerea în jurul unui nucleu pur poetic. Uneori monologul „plimbărețului solitar” declanșează emoția tocmai pentru că nu are nimic spectaculos, ci se mișcă interiorizat și grav, fără a afișa pretenții de sfîșietoare scîndări sub apăsarea problematicii. Stările de suflet de o rară sensibilitate, avînd ceva din fragilitatea desenelor chinezești, sînt înregistrate cu simplitate și firesc, aroma poetică rezultînd mai mult din suprapunerea prin succesiune a unor trăiri suprasaturate de emoție decît dintr-un efort de elaborare artistică complicată.

Caracteristica trăirilor fiind delicatețea, aceasta își asociază spre expresie nuanța, tonul minor, specific fluctuației sentimentale, care aluneacă vag, fără să se fixeze în stridențe și disonanțe.

Discontinuu intervin și tușe mai energice, dar nu ele dau tenta specifică, ci o anumită ambianță difuză, realizată din predispoziții nostalgice, vagi tristeți, dureri surde, nemulțumiri care urcă, apoi se frîng, impresia fundamentală fiind că totul se consumă într-o spațialitate oarecum vidă, cu suprafețe gri și tonalități minore.

Discretele modulații elegiace sînt generate îndeosebi de un pronunțat sentiment al perisabilității. Prezentul e tot mai des contrapunctat cu retrospective melancolice, care se asociază treptat într-un leitmotiv esențial, conferind un pronunțat timbru nostalgic întregii sale creații.

Tecuciul depărtat va rămîne o bucată antologică pentru multiplicitatea unghiurilor din care e trăit sentimentul tragic al ireversibilității timpului. Prin prisma regretului, orașul îi apare sub o aură arhaică de poezie, căpătînd aerul ciudat al unei cetăți de legendă, cu contururile atît de estompate, cu suprafețele așa de difuze, încît lasă impresia unui straniu peisaj scufundat sub apă.

E un oraș împietrit sub timp, abia distingîndu-se fantomatic îndărătul unor mari tăceri și tristeți. „În ceața alburie ce atîrnă ușoară și fină din bolta străvezie, turnurile orașului se estompează nedeslucite, ca-ntr-o gravură germană medievală, peste care vremea a pus praful veacurilor sale...”

Totul e depărtat, șters, învelit în culori ce se pierd pe nesimțite, și cu un parfum de lucruri moarte, de rochii iubite și scumpe dezgropate din lăzi vechi. S-ar zice că e un oraș privit sub apă — o apă în care s-au vărsat parfumuri ce nu se mai găsesc astăzi.“

Momentele care se detașează de asemenea, impunîndu-se sensibilității, sînt cele însuflețite de o tendință permanentă spre candoarea absolută, aducînd parcă cu ea un suflu din suavitățile și puritatea astrală a *Micului prinț*.

Uneori se lasă ghicită o densitate subterană. Nelinștiți se tălăzuiesc în zone obscure și ca rezultat avem aspirația spre liniștea completă, spre pacificarea totală. Asistăm la o caldă deschidere a sufletului spre o miraculoasă acalmie a crispărilor intelectuale.

Foarte multe din poemele acestei perioade, fără a spune nimic deosebit, uneori spun enorm, fiindcă cele mai diverse stări de suflet, decantate în catarsisul artei, satisfac acea cerință imperioasă de frumos care eliberează și procură bucurie. Ele se constituie de fapt ca un apendice al poeziei, care începuse să-l preocupe pe Șt. Petică tot mai intens.

devenind piesa cea mai rezistentă din întreaga lui contribuție la dezvoltarea literaturii noastre.

*

Poezia lui Ștefan Petică, deși lasă impresia unei creații aparent purgate de elementul social, cunoaște o fază incipientă, delimitată între anii 1894-1898, în care scriitorul exersează grav pe teme umanitaristice.

Din producțiile acestei epoci, nu s-a publicat decît cu totul sporadic; ni s-au păstrat însă manuscrise care atestă o extinsă elaborare de esență lirică, care dincolo de interesul informativ prezintă parțial și valoare în sine. Selectate și introduse în actuala ediție la capitolul *Inedite*, poeziile primei perioade — supuse de noi unei cercetări atente în *Note și comentarii*, — sînt încercări grevate de deficiențele inerente începutului. E o poezie fără pretenții, uneori o firească poemizare a stărilor de suflet, reținînd atenția prin autenticitatea sentimentului și delicatețea notațiilor, dar alteleori intenționat și poticnit construit pe un motiv căutat pentru finalitățile sale etice.

Adevăratul talent poetic al lui Ștefan Petică nu se manifestă însă decît după 1899, cînd, în ambianța stimulantă a *Literatorului* și în contact cu cuceririle cele mai noi ale poeziei moderne, descoperă formula care-i permite să-și exploateze cele mai adînci resurse creatoare.

Despre revirimentul pe care-l realizează Ștefan Petică în poezia noastră prin substituirea poeziei descriptive, anecdotice sau analitice printr-o lirică de sugestie, de factură pronunțat intelectualizantă, cît și despre dificultățile generate de acest act de esențializare a poeziei, care implică efort în receptare, s-a vorbit deja cu prilejul schițării contribuției sale la dezvoltarea literaturii noastre.

Trecînd acum la o încercare de analiză aprofundată a celei mai importante zone a creației lui Șt. Petică, se impune de la început constatarea că scriitorul nu s-a complicat deliberat. O asemenea formulă de manifestare i-a fost impusă de condițiile specifice în care s-a format.

Pe cînd Eminescu suportă tragedia unei premature morți intelectuale, în Franța, sub presiunea unei noi conjuncturi, se constituie simbolismul, una dintre cele mai interesante mișcări literare, care va avea repercusiuni asupra întregii poezii a timpului.

Macedonski, receptiv la înnoiri, își dă întreaga adevărată adieune acestui curent, pe care-l anticipase pe plan mental, și-l promovează, fără a-l înțelege însă complet și transpunîndu-l doar sporadic în practica fenomenului artistic.

Decalajul între intenție și realizare s-ar putea explica prin faptul că Macedonski aparține prin formația sa altei etape literare. Cel care

absoarbe însă avid ecourile, asimilându-le organic, e discipolul său, Ștefan Petică, a cărui personalitate artistică e supusă procesului de cristalizare chiar în această epocă.

Excepționala facultate de a-și însuși rapid și temeinic principalele limbi străine (germana, engleza, franceza, italiana, spaniola), cît și aviditatea lui de a se instrui provoacă o rapidă maturizare și-i permit să se miște pe o perspectivă largă, formîndu-se într-un climat cultural și spiritual european care contribuie la rafinarea sensibilității sale native, deschizîndu-i receptivitatea și gustul pentru acuitățile spirituale și senzoriale specifice sufletului modern.

Concomitent, forțe interne coroborează, orientîndu-l în aceeași direcție, deși se aplicau structurii sale temperamentale de pe alte planuri și poziții.

Sînt indicii că la modelarea aparte a profilului său moral a contribuit nu atît ambianța depresivă a liricii posteminesciene, cît anume momente nodale ale experienței sale de viață.

După ce mișcarea socialistă, în stadiu de efervescentă pe atunci, îi formează mirifice iluzii, prin dezagregarea ei îi produce nu numai o amară decepție, ci și o neliniște învecinată cu angoasa prin imposibilitatea de-a se sustrage unui moment de accentuată derută și confuzie.

Drama provocată de momentul social se agravează însă prin asociere cu cea a condiției vitale. Tuberculoza, care îl împingea fatal spre un zid de întuneric, îi exacerbează nervii, dezechilibrîndu-l și generînd o sensibilitate de-o rară acuitate.

Deși intensitățile sale interioare se mențin pe o linie deasupra obișnuitului, trebuie remarcat, totuși, că scriitorul se grefează pe o direcție firească a evoluției noastre spirituale, exprimînd-o mai pregnant. Ștefan Petică reprezintă momentul în care structura intelectuală începe să se resimtă de rapida civilizare și culturalizare a țării noastre, cît și defrecvența transformărilor în conjunctura istorică, și să ofere indiciile unui proces de subtilizare și de adaptare la complexitate. Fenomenul „Eniaescu“ este edificator în acest sens. Saltul pe care l-a marcat acesta în literatura română echivalează cu secole de evoluție lentă și neinspirată. Cît se vor fi deosebit valențele mentale ale celor ce se formează în lumina uriașei eflorescențe de cei care au crescut recitînd din Bolinteanu, nu e dificil de presupus. Ștefan Petică fiind un spirit profund și sintetic, tentat de permanente sondaje, sesizează undele vibratorii ale unei conștiințe în proces de formare, pe care el o cristalizează, anticipînd asupra trecerii spre o nouă ipostază spirituală, de o mai accentuată reflexivitate și de o nuanțare a trăirilor inidentificabile anterior.

„Semne de decadență? se întreabă criticul sub presiunea unei opinii cu circulație. Psihologie morbidă? Logică morbidă? Negurozitate și misticism, sau conștiință nouă? Este cu neputință ca o întreagă epocă să greșescă: deci nu caz morbid, ci conștiință nouă.“

Simptome de transformare a poeziei noastre pentru exteriorizarea adecvată a noii ipostaze a sufletului modern începuseră deja să se manifeste în trama tradițională a liricii îndeosebi la scriitorii formați la școala *Literatorului*. Însă cu excepția lui Macedonski și a lui Traian Demetrescu, la care intermitențele de poezie modernă au incontestabile accente de sinceritate, la poezii minore gravitînd în jurul *Literatorului* (Al. Obedenaru, Mircea Demetriade, G. I. Orleanu, Constant Cantilli etc.) izbește o tendință de conformare la aspectele facile ale modei. Macabru și lugubru, satanismul minor, de extracție Maurice Rollinat, se interferează cu o poezie a evaziunii într-o formulă care devine aproape contagioasă. Chiar și T. Arghezi, care publicase în *Liga ortodoxă*, *Rivista modernă*, *Viața nouă* (1898) etc. poezii de-o muzicalitate excepțională, bazate pe aliterație și instrumentalism verbal (*În regiuni bizare*, *Noapte*, *Versuri*, *Clara noapte*), este dominat de o tendință spre strident și ostentativ. „Noul curent literar“, care, prin jurul lui 1900, se reducea la aceste elemente de suprafață, își găsește prin Șt. Petică dimensiunea lui interioară și gravă. În volumul de poeme *Fecioara în alb* (1902), pentru prima dată tendințele incidentale spre modernism din poezia anterioară sînt ridicate la rang de sistem și încorporate într-un tot organic, volumul constituind cea dintîi manifestare autentică a simbolismului românesc exprimat deja în liniile lui cele mai specifice.

Tehnica sugestiei, cheia de boltă a simbolismului, se pare că a devenit principiul fundamental de la care Ștefan Petică a plecat în realizarea poeziilor sale.

După propriile-i mărturisiri, lirica sa se constituie ca expresie a unui moment istoric de derută maximă. „Am scris aceste poeme într-o vreme de zbuciumare tăcută și de deznădejde tragică. Era vremea cînd se sfărîmau idealurile cu pornirea furioasă cu care trebuiesc să se fidărimat odinioară idolii de pe altarele lor de marmoră albă. Conștiința obștească pălea; omul privea încruntat și trist.“ „Mulțimea privea înfiorată, căci apropierea întunerecului este totdeauna înfiorătoare... Eu n-am fost decît un glas din mulțime.“ Nimic însă din ceea ce intenționa să ne comunice nu este exprimat direct, clar, explicit, ci doar aluziv, prin intermediul sugestiei.

Zbuciumul tragic, căutările dureroase și febrile se prelungesc în brațe ostenite, înălțate patetic spre cer, iar o neliniște permanentă se

insinuează în oameni și lucruri, suprasensibilizându-le și contaminându-le de amare nostalgii.

Gestul anemiatic, aparițiile vapoaze devin însă elocvente prin persistarea îndirjită în aceleași atitudini, care, datorită frecvenței lor obsesive, dobândesc o gravitate de ritual și certe semnificații simbolice. Brațele înălțate într-o supremă invocare, privirile într-o continuă elevație spre un depărtat plan transcendent, peregrinii ce năzuiesc spre culmi sau fecioarele în alb mișcându-se fantomatic pe un fundal de orizonturi triste, cerind neîncetat ceva depărtărilor, nu sînt decît echivalentul poetic al unei puternice aspirații spre ceva pur, înălțător, spre o idealitate imprecisă, dar total absorbantă.

Căutările acestea oarecum confuze, dar permanente și intense, în loc de a soluționa dezorientarea, contribuie, dimpotrivă, la agravarea ei.

Scriitorul, în acest moment de criză acută refugiindu-se în zone abstracte, nu reușește să-și mai reprezinte clar idealul spre care tindea cu atîta fervoare. Iar rezolvarea pe care ar fi putut-o aduce timpul e străină celui care, subminat de o fizic avansată, trăia acut sentimentul înfrîngerii și al damnării. Deruta se convertește astfel în prăbușire zgomotoasă și definitivă, într-o confuzie totală a liniilor și sensurilor, care anihilează orice coordonată sau punct de reper. Asistăm în *Moartea visurilor* la conștiința tragică a idealurilor pierdute și a imposibilității de a mai atinge altele. („Spre care zeu nălța-voi în umbră alba-mi față, / La ce altar de raze genunchii să-mi închin / În noaptea fără stele și fără dimineață?“).

Depistarea acestor semnificații, schematic prezentate momentan, sugerează însă necesitatea unui efort de penetrație, atrăgînd atenția asupra unei structurări aparte a liricii lui Șt. Petică.

Vizualitatea prerafaelită a scriitorului, cît și excepționala sa muzicalitate sau abundența parfumurilor, aspecte detectate cu finețe de critica dedicată lui Ștefan Petică, constituie doar un prim contact cu opera acestuia și aparțin explorării orizontale, care se cere completată cu cea verticală, pentru a atîșa aparentei elementul ei lăuntric și definitiv.

Pentru reala înțelegere a creației lui Ștefan Petică, pentru stabilirea mesajului inerent oricărei creații autentice, explorarea celei de a treia dimensiuni, cum o numește Scherer, se impune necondiționat, deoarece scriitorul, care asimilase profund tehnica simbolistă și o considera una dintre cele mai mari cuceriri ale artei moderne, e tentat să se mențină cu strictețe numai în limitele poeziei de sugestie.

Sensurile proiectate în profunzime converg toate spre o traiectorie unică; tendința de elevație, de permanentă aspirație spre idealitate, spre absolut, constituie elementul fundamental definitoriu al liricii lui Ștefan Petică pe planul ideaticii.

Caracteristica semnalată, cît și particularitățile de expresie ale acesteia îl circumscriu dintru început în zona cea mai pură a simbolismului poetic.

Romanticii, din austeră lor înălțime, aspirau spre un paradis terestru, spre o armonizare cu frumosul real al lumii comune. Atitudinea simbolistilor e antipodică. Ei refac drumul în sens contrar, proiectîndu-se total în verticalitate.

Sub raportul realizării artistice e de remarcat, de asemenea, că această aspirație nu-și găsește corespondentul într-o anecdotică luxuriantă sau într-o fabulație fastuoasă, cu declanșări de imense energii care deschideau înfricoșătoare traiectorii spre infinit, cum se întîmplă la romantici. Simpla evitarea a modalității romantice nu are însă latitudinea de a-i conferi originalitatea care rezultă deosebi din diferențierile față de elementele categoriei în care se circumscrie, adică din delimitările față de poezii de factură similară aparținînd aceleiași școli literare. Raportat la Mallarmé, considerat ca exponent tipic al simbolismului pur, se observă că Ștefan Petică nu apelează pentru sugestie la simbolul absolut, încercînd cu semnificații pînă la refuz și devenind aproape îninteligibil.

Exploatînd virtuțile plastice ale simbolului, el tinde spre o reprezentare spațială a aspirației, făcînd să comunice permanent planul terestru cu depărtatele sfere celeste. Aceasta o realizează renunțînd la simbolul unic, stringent abstract, cu turnură hermetizantă, și recurgînd la ceea ce s-ar putea numi imagine simbolizantă; o suprafață lirică mai extinsă și eterogenă, în structura căreia sînt omogenizate simboluri multiple și de diverse naturi, aparținînd unor serii diferite.

Finalitatea acestei modalități e de a permite elementelor poetice să se plaseze pe o perspectivă cosmică.

Imensitatea distanțelor, închise în simbolul dilatat, permite într-adevăr să se sugereze mai pregnant ideea de puritate, de perfecție, de idealitate imposibil de atins.

Limita de jos a acestei perspective, planul terestru, indiferent de mixtura secvențelor (scene erotice, ambianță proprie unor interioare, profiluri fixate în peisaje straniu stilizate), e de așa manieră structurat, încît, fără ostentație, degajă electrizant un unic sens, totul fiind dominat parcă de nostalgia altitudinilor. Fecioarele în alb, tinerii înaintînd extaziați spre zare, „în mîni cu albe flori de crin“, pribeagul sau pere-

grinul, prințul trist și cavalerul tind toți spre aceeași depărtată transcendență, care exercită parcă asupra lor o atracție hipnotică.

Spre ce se tinde cu atita impetuoșitate, deși nu e clar, se poate deduce totuși din natura elementelor constitutive ale simbolurilor analogice care marchează limita de sus a perspectivei cosmice. „Mingioasa stea de sus“, „stelele de aur“, dar mai ales „culmile senine“, „cerul azuriu“, „bolta luminoasă“, „albastra depărtare“, prin sugerarea acelei diafanități de limită extremă a realului, care se constituie ca o punte de alunecare în inefabil și necunoscut, cit și datorită impresiei de puritate și inaccesibilitate, au fost alese ca echivalențe ale absolutului. Raportate la context, valoarea lor funcțională se poate reverbera și în alte arborescențe luminoase de semnificații: aspirația spre desăvîșire, spre frumusețe și armonie, poate spre o lume absolută de închități, spre o existență demnă, de un înalt eticism și o rară imaculare sufletească.

De altfel, limita superioară luată ca simbol (azurul, steaua, cerul, bolta) nu este concepută decit ca o simplă prezență, care caracterizează, fixînd obiectiv, proiecțiile sufletului uman, căci la Ștefan Petică ceea ce ocupă aproape întregul cîmp al conștiinței este intensitatea aspirației, desprinsă de orice alte implicații. Nu surprinde decică predominant în mișcare, în comunicarea dintre cele două planuri, e sensul ascendent, ideea de înălțare singuratică, de chemare chinuită, de invocare a unui sprijin exterior, probabil a unei idealități care să dea sens existenței... „...în magică lumină, / Rotunde brațe albe întinde-vom spre stele/ Din viața-nnegurată de vise-adînci și grele“.

„Brațele întinse“ devin un leitmotiv, o dominantă ce indică aspirația neîncetată, continua elevație spre zone superioare. „Și brațele-obosite de rugile asfințite / În umbra care cade topită în azur / Din nou în invocare se-nalță-nvinețite, / Iar ochii triști și umezi se uită împrejur.“ Sau „... un gând ușor se mlădiază.... / Ca două brațe ostenite și îndreptate către cer.“ Mișcarea interioară e cu regularitate convertită în act, în gesticulație, iar aceasta prin tipicitate se încarcă decerte semnificații simbolice. Motivul brațelor întinse se transformă, astfel, într-un simbol al invocării, al chemării permanente, înghețată parcă în gestul care traduce intensitatea aspirației, dar care comunică, concomitent cu disperarea și așteptarea încordată, poate o vagă speranță.

Uneori scriitorul inoculează chiar arhitectonicului un patetism pronunțat al invocării printr-o notație care permite să se introducă vibrația umană în staticul plastic, accentuînd astfel ideea de invocație și de chemare deznădăjduită. „Și turlele părură ca brațe desperate / / Întinse-n frămîntare spre cerul azuriu ; / Străvechea frumusețe murea

pe inserate / Și sufletul cetăței se plînsen-tr-un tîrziu“. „Ah, cîntul răzvrătirei în seara somptuoasă / Și turlele-nălțate spre cerul cel senin...“ Linia elevată a goticului se complică aici, pentru accentuarea expresivității, cu neliniștea și turmentarea specifică expresionismului pictural. Turlele ca brațe desperate întinse-n frămîntare spre cer... amintesc de tragicul dinamismului cosmic al lui Van Gogh, de cipreșii sumbri ce se prelungesc în spirale chinuite spre infinit.

Tendința de autodepășire, de spiritualizare operează cu atita exclusivitate la Ștefan Petică, încit pînă și dionisiacul este convertit la verticalitate, scriitorul inoculîndu-i morbul unei nedefinite tristeți care-l mistuie lăuntric, făcîndu-l să vibreze de nostalgia apolinicului. „În noaptea clară ce vibrează / De irizări ambroziace, / Pe gânduri faunul veghează / Peste-a frunzișurilor pace“. „Și tragic faunul se plînge / Cu brațe-ntinse, rugătoare, / Spre slava albă ce se stinge / În noaptea toamnei care moare“.

Spre deosebire de senzualismul debordant, de vigurozitatea instinctuală și de semiconștiența pasiunii păgîne, are loc o spiritualizare a faunului, infuzîndu-i-se nedefinite nostalgii, îndemnuri neînțelese spre elevație. Probabil pentru că e un simbol al omului, pe punctul de a renunța la postaza de degustător al bucuriei carnale, cînd faunul din el moare, învins de reflexivitate și de dorința de introvertire.

Se impune de asemenea constatarea că specificul aspirației la Ștefan Petică e de natură dramatică. „Căci viersul meu e viersul pierdut al unor psalmi / Cîntat sub grea povară din lumile de vise“ e un verscheie pentru întreaga lui lirică. Idealitatea, spre care aspiră ca sub imperiul unei beții, devine aproape imposibil de suportat prin referirea la real sau prin gradul de perfecție care i-a fost conferit, prin intensitatea frumosului materializat în acest concept, care scapă parcă de sub control, strivindu-și zămisitorul. „Lumina e un chin care ne-apasă, / Iar cerul nesfîrșit ne dă fiori“ precizează Ștefan Petică într-o altă poezie, care e punctul maxim al aspirației spre spiritualizare, fixînd momentul de apogeu al setei de absolut. Viața, cu tot ce are ea esențial ca existență materială (mișcare, lumină, parfum) sau ca existență umană (trăire intensă, structură problematică, ancorare prea puternică în cotidian), împiedică, după Ștefan Petică, structuralizarea unui ideal solid. Pentru cristalizarea definitivă a idealității sînt necesare condiții inumane, de supremă renunțare, de completă detașare: „Și cînd vom fi streini de orice viață, / De stele, de parfum, de flori albastre, / O roză, ca pe-o insulă de gheață, / Va crește sfîntă-n sufletele noastre“.

Miraculosul trandafir de gheață, care trăda impulsul spre o clausurare absolută pentru obținerea unei spiritualități cu purități glaciale,

deși a fost corectat de o pondere instinctivă, a rămas totuși suficient de puternic pentru a se propaga cu intensitate în întreg universul său poetic. E un aspect asupra căruia vom reveni în urmări consecințele superlativei lui Șt. Petică în toate zonele liricii sale. Deocamdată e necesară precizarea că, dacă aspirația spre ideal fixează una din coordonatele poeziei lui Ștefan Petică, imposibilitatea de a acționa în virtutea acestuia trasează cealaltă direcție.

Spre deosebire de ciclurile *Fecioara în alb* și *Cînd vioarele tăcură*, în *Moartea visurilor* nu va mai fi trăit cu intensitate sentimentul elevației, ci cel al prăbușirii, al derutei și al confuziei sufocante.

E probabil momentul în care scriitorului i se relevă brusc și dureros prezența unei duble morți.

Morții unor idealuri anume, se pare a celor sociale, i se juxtapune fatala apropiere a însăși morții poetului, care era firesc să angreneze cu sine amputarea bruscă a tuturor perspectivelor și să provoace sistarea tragică a aspirațiilor sale febrile spre elevație și perfecțiune.

Contrar impulsurilor ascendente, pure arcuiri spre înalțuri, care impuneau în poezia anterioară o sublimă verticalitate imaginilor, acum predomină senzația de apăsare, de sufocare. Totul e cădere, prăbușire, alunecare tragică în neputință și moarte.

Nu mai e posibil nici un gen de comunicare; se trăiește cu intensitate sentimentul însingurării extreme, angoasa omului care se simte singur în fața universului. „Ah, gândurile triste, ah, visurile mele! // Ca facile-ngălbenite pe-un alb sicriu uitat / În cripte neumbrate, pe sfesnice de-aramă, / Ard singure în noapte sub astru-ntunecat.“

Poetul se simte victima unor ostilități incompreensibile atât de categorice, încît nici nu încearcă măcar să și le expliceze. Întreg potențialul său e captat în trăirea patetică a unei grave drame intelectuale, generată de totala neputință.

E interesant de remarcat, însă, că deși actul de dramatică introvertire e indiscutabil și caracteristic ciclului, explorările analitice ale mișcărilor interioare lipsesc.

Analogiile frapante, cu o deosebită forță de sugestie, organizându-se în stranii serii poetice, constituie modalitatea artistică fundamentală. Păsări negre cu un filiiit metalic străbat un cer întunecat, bătaii sinistre, grele se aud din turle părăsite, lămpile se sting, umbrele devin de plumb, gemete lungi și jalnice se preling pe lespezi reci, iar peste toate se prăbușește un întuneric dur, masiv, exercitînd o reală impresie de apăsare, de strivire.

Izbește îndeosebi prezența întunericului, noaptea devenind pentru Ștefan Petică simbolul care condensează negativul la apogeu.

Deși întunericul, utilizat de scriitor ca purtător al temei înfrîngerii și al împotmolirii într-un marasm moral și intelectual, e prezent încă din ciclul *Cînd vioarele tăcură*, de-abia cu ciclul acesta își transformă accidentalitatea în permanență gravă. *Moartea visurilor*, chiar din primul poem, îl introduce pe cititor într-un univers dominat de tenebre, fără a-l lăsa impresia de șoc și nici de suspiciune. Sinceritatea atitudinii trăite e definitivă și nu surprinde că depresivitatea amară, ideea de fatalitate, de absolut al deznădejzii și dezorientării îi dă poetului senzația că totul nu mai e decît o „noapte fără stele și fără dimineață“.

Întunericul nu e resimțit însă numai sub aspectul său de extindere și permanentizare asupra întregii lumi. Concomitent cu expansiunea, din necesități expresive, noaptea e supusă unui act de granitizare și dramatizare. Apare un fantastic „cer al morții“, „greoi și-ntunecat“, sub care umbra devine de plumb, iar întunericul cunoaște violențe, declanșări bruște de forțe distructive. „Bătînd din aripi grele, trecu grozava noapte, / Plutînd demoniacă în valuri lungi de șoapte“. Sau: „Furtuna viforoasă, în noaptea fără stele, / Trecu ca o fantomă cu aripi mari de fier, / Pe turnul singuratec veghind sub negrul cer, / Și smulse crucea veche în noaptea fără stele“.

Pentru Ștefan Petică noaptea reprezintă ceea ce ploaia va reprezenta pentru Bacovia: simbolul cu cea mai puternică încărcătură afectivă fixînd acuitățile unei excepționale drame interioare, dar făcîndu-se concomitent și purtătorul unor sensuri sociale.

Chiar limitîndu-se numai la strofa finală a primei poezii din ciclul *Moartea visurilor*, e clar că ea conține suficiente date pentru a sugera că întunericul absolut consemnează momentul de derută completă a unei conștiințe, care, nemaiputîndu-și fixa cauzele cărora să le servească și nici finalități care să dea un sens existenței, are sentimentul amputării tuturor ieșirilor.

Pentru extragerea accepțiilor multiple ale întunericului și mai ales ale semnificațiilor sociale trebuie făcute însă mereu raportări la context, căci numai astfel se degajă accepțiile mai specioase. Particularizarea se produce datorită interacțiunii în cadrul căreia nu numai substratul întunecat se reverberează asupra întregii atmosfere lirice, ci și valențe specifice ale acesteia intervin pentru a produce determinări. Această completitudine reciprocă e posibilă deoarece întunericul, care, din necesități expresive, cîștigă omniprezență, situîndu-se îndărătul tuturor lucrurilor, se transformă într-un element de fundal, pe care se plăchează hieroglicile contururilor unei lumi ciudate. Aerul criptic al acestei lumi solicită la descifrare, iar efortul de a identifica sensurile ascunse nu

face decît să confirme că neliniştea e trăită cu atîta intensitate, încît se detaşază parcă de poet, transformîndu-se într-o angoasă a întregului univers.

Mutaţia e posibilă deoarece scriitorul recurge la utilizarea unor corespondenţe *sui generis*. Simbolul analogic, acel clasic „peisaj ca stare sufletească“, cunoaşte o complicare în spiritul structurii contorsionate a lui Ştefan Petică.

Scriitorul nu selectează purşi simplu un peisaj, drept corespondent al stărilor sale de suflet, ci îşi ilustrează starea de spirit printr-un peisaj confecţionat după categorice imperative lăuntrice.

Simbolul analogic devine la el viziune: peisaj straniu, cu deschideri fantasmagorice, care, fără a avea un echivalent exterior, impune realităţii un univers creat după coordonate interioare.

Turlele singuraticе, profilate pe un fundal de tenebre, păunii ce se ndepărtează cu strigăte de jale, „alba lampă“ ce se stinge, palatele-n ruină îngheţate-n tăcere, care adăpostesc scene ciudate între oameni derutaţi, îngroziţi, turnurile părăsite spre care se năpustesc corbii croncănind... nu constituie un peisaj cu echivalenţe obiective, ci doar o scenografie simbolică, o modernă punere în scenă a ideilor şi afectelor.

Datorită acestei modalităţi, fiecare element al ambiantei stranii are un cifru. Certa semnificaţie simbolică a tuturor secvenţelor acestui montaj ciudat generează însă acea dificultate proprie liricii lui Ştefan Petică.

Poeziile lui, rezistente la prima lectură, se cer recitite pentru aprofundare şi de-abia la o atentă reluare oferă date ce permit punerea în ecuaţie a poeziei.

Pentru intuirea dramei cu implicaţii multiple, obiectivată în acest decor straniu, e necesar un exerciţiu de descifrare nu totdeauna prea dificil, deoarece prin anumite precizări scriitorul sugerează existenţa unei chei a poeziei, obligîndu-ne, astfel, să găsim accepţiile simbolice.

Poezia IX din *Moartea visurilor* poate constitui un exemplu pentru modul în care cititorul este implicat în procesul de colaborare cu scriitorul, fiind obligat parcă să recepteze acea rezonanţă gravă a sensurilor ascunse. „Se stinse alba lampă, căzînd pe piatra tare / Cu geamăt lung şi jalnic de suflet chinuit, / Şi umbra fu ca plumbul în turnul urgisit, / Iar corbii s-adunară, strigînd în depărtare“. „Ha, corbii s-adunară strigînd în depărtare, / Căci pradă lor gătirăm din trupul prihănit / Cesta întins şi rece în turnul părăsit: / Şi mortul era visul suprem de aşteptare“.

Ultimul vers al strofei ne oferă un gen de *passee-partout*, pentru că, din moment ce „mortul era visul suprem de aşteptare“, înseamnă că toate componentele ambiantei sau ale sumarei fabulaţii încetează de-a mai avea o existenţă reală, ele nefiînd decît termeni care consemnează, fixînd obiectiv, diversele aspecte ale unui complicat proces lăuntric.

Avînd, însă, în vedere că, prin specificul său, elementul simbolic e ambiguu şi are apanajul de a concentra o pluralitate de sensuri, poezia nu se limitează numai la o unică linie de soluţii, ci poate primi mai multe accepţii pentru fiecare element constitutiv. Poemul conceput pe mai multe circuite logice, prin angrenajul simbolurilor polivalente, conferă, astfel, o excepţională densitate poeziei sale, dînd posibilitatea sugerării concomitente a sensurilor obscure, generate de o inteligenţă şi o sensibilitate profund dislocate şi rănite.

„Alba lampă“ ce se stinge, de exemplu, sugerează neantizarea unui luminos principiu călăuzitor, după cum indică şi sistarea tuturor speranţelor, sfîrşimarea idealului, prăbuşirea tuturor certitudinilor intelectuale sau chiar sfîrşitul tragic al existenţei, moartea, cu tot ce are ea grav, iremediabil.

„Turnul urgisit“, în care umbra e ca plumbul şi spre care corbii se năpustesc croncănind, poate semnifica un promontoriu izolat de existenţe supuse tuturor vicisitudinilor, fie o omogenitate de existenţe umane strîns unite prin afinităţi esenţiale, care atrag după ele oprobiul societăţii, dar şi starea de conştiinţă a creatorului damnat.

„Turnul părăsit“, cu tinerii îngroziţi străjuind tăcuţi trupul „visului suprem“, ucis chiar de ei, pare a semnala o atitudine în faţa vieţii abandonată, o platformă comună trădată, sau poate numai o poziţie părăsită, un gen de cedare, de lipsă de persistenţă în atingerea idealului.

„Corbii“, prin poziţia pe care o au în context şi prin relaţiile cu restul eşafodajului ideatic, pot simboliza, în general, sumbrul ostilităţilor exterioare, dar pot indica şi adversarii de idei, avizi de a anihila complet idealul abandonat de cei învinşi, după cum n-ar fi exclus să sugereze şi o materializare a forţelor negative ale spiritului, care sînt tentate parcă permanent spre subminarea realizărilor.

Nu toate poeziile aparţinînd acestui ciclu conţin explicarea parţială a unui simbol care angrenează firesc dezlegarea întregii serii simbolizante. Chiar în asemenea cazuri, însă, conglomeratul rămînie deschis receptivităţii, deoarece simbolurile nu sînt plasate discontinuu, cu suspensii ce nu permit stabilirea de sensuri comune, ci sînt cuprinse în pasta unui simbol analogic, care le coordonează fără a le impune totuşi un sens unic, ci lăsînd liberă polivalenţa de semnificaţii.

luminându-și aparentele confuzii, imediat ce acceptăm și coexistența unor referiri la idealitate. Se pare că admiterea construcției ambivalente a poeziei se transformă în obligativitate, deoarece doar adoptarea acestei duble perspective e de natură să deschidă accesibilitatea spre următoarele versuri: „Căci obosit am fost și-n minte / Torturătorul vis himeric / M-a îndemnat mereu-nainte / Pierdut în marea de-ntu-neric“.

În poezia VIII din *Moartea visurilor*, sensul erotic pare, de asemenea, a fi imediat și cel mai apropiat de interpretarea autentică. Există, totuși, date care tulbură suprafața calmă a unei interpretări lineare. La o lectură mai atentă se creează chiar impresia că sîntem puși în prezența unui poem *double face*, construit conștient de așa manieră, încît, dacă dorim, putem alege reversul cu aceleași șanse de menținere în intențiile autorului și de detectare a raționamentelor și a trăirilor sale esențiale. Aplicîndu-ne însă receptivitatea asupra planului care se detașează îndărătul textului, realizăm un plus de perspectivă deoarece sensurile apar ca fiind mult mai profunde și originale. „Fecioara depărtată“ („Ce plînge și m-așteaptă privind albastra zare; / O floare singeroasă cu foile amare / Pe rochia sa albă lucește ca o pată“) poate fi o înfrumusețare a extremei fidelității erotice, fără a ne spune prea mult sub această alternativă, dar poate semnifica perfect idealul care solicită intens, deși conține sumbre prevestiri pentru escaladatori și care emană o paralizantă inaccesibilitate prin menținerea lui într-o totală izolare. Se pare chiar că pentru a reliefa atracția mistuitoare pe care o exercită idealitatea, utilizează parabola frumoasei credincioase care, împietrind într-o eternă așteptare, cu toate simțurile sub tensiune, electricează parcă spațiile cu percuțiile dorințelor și chemărilor ei.

Deși, cu rare excepții, în lirica lui erotică concretul poetic e gîndit concomitent cu accepțiile lui generalizatoare și abstractizante, în raportul dintre particular și sensul lărgit se remarcă parcă o tendință spre sporirea procesului de abstractizare.

În momentul poetic XI din *Cînd vioarele tăcură*, de exemplu, generalitatea prevalează net asupra caracterului concret al imaginii, care pare a fi mai curînd un vehiculator de semnificații decît o entitate de sine stătătoare, cu o evidentă existență obiectivă. „Ci norul fin se șterge în pete cari curg / Pe-stinsa frumuseții a zilei care moare, / Iar umbra de fecioară se pierde în amurg / Și nici un ton de flaut nu plînge-n depărtare“. E cert că, în procesul de intensă invocare a idealității, „umbra de fecioară“ ce „se pierde în amurg“ are rolul de a sugera ne-

antizarea treptată a speranței, stingerea lentă a tuturor nădejdlor și aspirațiilor.

De altfel, etern prezenta fecioară în alb, concepută ca o sinteză de purități, la un moment dat își pierde atît de mult natura corporală, încît devine ea însăși o emblemă a idealului și a purității. „Albe fecioare și pale, / Albe fecioare-ngropate / Sub grelele stînci ideale, / Din vise adînc zbuciumate, / Pășiră în giulgiuri închise, / Pășiră în ceată-argintie. / Închideți mormîntul! Sunt vise / Ce-omoară în noaptea tîrzie“. Valoarea pur funcțională a fecioarelor în alb este evidentă aici, ele constituind doar o modalitate de evocare dramatică a aspirațiilor decedate și apărînd ca un preludiu vizual la *Moartea visurilor*.

Pragul procesului de abstractizare e cu atît mai ridicat cu cît fecioara devenită emblemă își multiplică fațetele simbolice prin accentuata mobilitate a raportului cu restul elementelor contextului liric. „Nebunele fecioare“ din „Tîrziu, tîrziu veniră nebunele fecioare, / Ah, ușile închise cu grelele zăvoare!“ exprimă simultan întrezărirea sensurilor existenței și imposibilitatea de a mai acționa în virtutea acestora, actul clarificării săvîrșindu-se prea tîrziu, dar și revolta împotriva stăvililor care baricadează calea cunoașterii făcînd imposibilă atingerea adevărilor superioare.

În funcție de unghiul în care ne situăm, însă, se poate remarca o turnură hieroglifică, aducînd o suprapunere de sensuri ce creează o densitate noțională în cadrul căreia avem coexistența unor semnificații antipodice ce par a se exclude reciproc. „Tîrziu se tînguiră nebunele fecioare, / Ah, sunetele clare din vesela serbare!“ pot exprima fie regretul pentru forțele intelectuale risipite-n van, pentru nerealizarea posibilităților sale spirituale care nu și-au găsit la timp chemarea, fie părărea de rău de a nu fi trăit momentele de plenitudine ale existenței atunci cînd potențele sufletești erau incontestabile.

Tragismul examenului de conștiință materializat în „tînguirea nebunelor fecioare“ e generat de recunoașterea dureroasă a greșelii de a nu fi avut suficientă forță să persiste pe calea idealului, sau pentru că nu s-a deschis la timp bucuriilor vieții, impunîndu-și o asceză intelectuală care i-a frustrat viața de autentic și farmec?

Tocmai ambiguitatea aceasta ne ancorează în plin simbolism, demonstrîndu-ne că „nebunele fecioare“ n-au mai păstrat aproape nimic din natura lor feminină, ele apărînd foarte puțin probabil ca soliile unei iubiri fatal întirziate, încercîndu-se în schimb cu o excepțională iradiere de sensuri ce depășesc cu mult zona limitată a erosului.

Chiar atunci cînd poemele de iubire nu degajă tranșant o supraimpresie, conțin particularități de expresie care prin caracterul lor de

permanență ne atrag atenția asupra unei esențe pe care sînt destinate să o fixeze. În derularea lirică totul concură parcă spre a ne sugera că îndărătul celor mai diverse manifestări e permanent prezentă o tendință de autodepășire, de permanentă elevație spre superior și perfect.

Pe plan formal, impulsul ascendent determină în primul rînd o sistematică stilizare în sensul gravului și pateticului.

Fizionomia umană e supusă unui proces de accentuată spiritualizare, scriitorul reținînd doar elementele care au apanajul unei accentuate expresivități — miinile, ochii, fruntea — și care, fiind resimțite prin prisma materializării luminozităților sau combustiiilor sumbre ale fluidului interior, își pierde natura corporală, încărcîndu-se de semnificații simbolice. Mișcarea, gesticulația, atitudinea se resimt de nostalgia înălțimilor fie prin atitudinea extatică, delicată deschidere spre infinit, fie prin ținuta cucernică sau gestul pios, recules, care denotă o răsfrițgere calmă asupra unor imensități interioare.

Tendința spre o accentuată spiritualizare a figurii umane își asociază uneori și elementul sacru ca fundal de amplificare a rezonanțelor grave.

Bolta înstelată a bisericii din care coboară o blîndă pace, fecioarele îngenucheate pe lespezile reci, ochii martirizați ai sfinților, privirile chinuite „aplecate / peste file de psaltire“, făcliile de ceară arzînd în fața altarului, „arcu oval“ care încadrează „melancolia profilurilor sfinte“, murmurul unor fictive liturghii sau al imnurilor dureroase se contopesc toate într-un halo sanctificat, într-o ambianță impregnată de pioșenie și evlavie.

Ambianța sacră asociindu-și caracterul hieratic al plasticii umane, preferința pentru o anumită rigiditate a liniilor, o anumită tipicitate ritmică a mișcărilor dau impresia unui ritual ciudat, săvîrșit de fecioare liliale, în cadrul unei naturi concepute ca un templu imens.

În setea lui de a transfigura pînă la idealitatea totală, poetul depășește chiar stilizarea excesivă și sistematică și, pe fundalul grav al aromelor sacre, trece la sublimarea figurii iubitei pînă la o totală eterizare.

Purități stelare se insinuează în lucruri și ființe, generînd o iubire cu suavități nepămîntene și determinînd o rară delicatețe de viziune. Siluetele abia conturate au transparențe de vis, totul devine translucid, intrînd în domeniul vagului abia perceptibil.

Delicatețea imaginilor e uneori atît de pronunțată, încît lasă impresia unor suave suprapuneri de inconsistențe. („O, palidele umbre pe albele perdele“) Scriitorul ne apare ca un degustător de insolite subtilități, fiind parcă permanent atras spre zonele rarefiate ale vaporozității.

Setea de pur, de imaculat operează cu atîta forță, încît, pentru a accentua candoarea, suavitățile și fragila delicatețe a aparițiilor feminine, în afara crochiurilor cu transparențe de filigran, poetul apelează frecvent la elementul floral, analogiile cu universul vegetal aducînd ca un laitmotiv luminos îndeosebi prezența crinului, luat ca simbol al purității. Tipul feminin preferat de Ștefan Petică e iubita cu palori liliale, avînd de predilecție fața suavă de crin, sau e „floare de vise“, avînd fragilitatea fizică a lianei sau suplețea neliniștită a trestiei. „Fecioarele trecură cu mijloace de trestii / Plecate-n tremurare... Rîdeau privind nainte albastra depărtare“... Cînd închinătoarele unei religii naturiste sînt substituite prin fecioarele claustrate, acestea, inerent, devin „întristate, grațioase / Se înclină ca un crin“, sau: „Crini cu florile deschise / Plîng în umbră de altar“.

Întreaga spațialitate a liricii sale erotice, de altfel, datorită infuziei de tonte albe, capătă o luminozitate difuză, ireală, cu unduire de omăt afinat, care învăluie totul într-un suflu de neprihăniri selenare.

A încerca să explicăm acest specific al poeziei erotice prin consemnarea prezenței în existența lui Ștefan Petică a unei femei frumoase claustrate în mănăstire, după cum atestă contemporanii, e insuficient. Convingerile sale estetice, admirația excesivă pentru preraphaelism intervin, desigur, pentru a-i modela gustul și pentru a-i canaliza preferințele spre iubirea spiritualizată a evului mediu. Indiferent de factorii care au intrat în concurs, sau de modul în care s-au realizat contactele, formarea conceptului de iubire sub înriurirea mentalității specifice secolului al XIII-lea este incontestabilă.

Scriitorul nu s-a sfiit să-și recunoască maeștrii, manifestîndu-și deschis entuziasmul: „Sfînta botticelliană / E-adorată și-al meu vis / Ca o fragedă liană, / Într-o rugă s-a deschis“; sau: „De sub greaua boltă pare-a / Tresărit în mine lin / Visul blîndului Petrarca / Îmbătat de cer senin“. De altfel, cu un moto din Dante, „*Vedi che del desio lei mi piego*“, își inaugurează Ștefan Petică publicarea primei serii de poeme din ciclul *Fecioara în alb*, nu întîmplător intitulată inițial *La creatura di bianco vestita*.

Trebuie precizat, însă, dintru început, pentru a nu se crea echivocuri, că eventuala idee a originalității frustrate prin perspectiva filiațiilor ce se pot stabili e inoportună, deoarece marile distanțe temporale, implicit deci și cele structurale, nu permit comunicarea decît pe anumite aspecte ce țin de eternul uman, care se manifestă diferit, conștinînd cu specificul contextului istoric, care-și plachează cu obligativitate profilul epocii pe permanențe. Poetul însuși, transpunînd liric

mobilitate intimă al admirației sale pentru suavi florentini, ne sugerează factorul prin care se simțea legat de depărtații săi predecesori. „Botticelli întristatul,/ Mult vestitul florentin... Urmărit de viziunea / Sfântă-a lumilor de sus,/ Măiestrit-a fin minunea / Idealului apus./ Și fecioarele lui pale,/ Visătoare frumuseți,/ Pe noianuri de petale / Plîng de dorul altor vieți“. Din text transpare clar că fecioarele acestea delicate, melancolice sînt înțelese de poet ca plîngînd „de dorul altor vieți“, deci ca o transpunere a unor dramatice trăiri interioare ale creatorului, ca întruchipare a unor înalte aspirații. Ceea ce era însă esențial în oficierea cultului „*donnei angelicata*“, ca o stranie excrescență a epocii, nu e reținut de poet.

Ștefan Petică se dispensează de adorarea oarbă a frumuseții imposibil de suportat prin strălucirea ei, cît și de cea a purității nonaccesibile, deoarece pentru el comunicarea cu divinitatea nu mai constituie o finalitate supremă, ca în cazul creatorilor noului stil florentin, și ca atare singurele modalități consacrate de atingere a acesteia — sfințenia creștină sau platoniciană contemplare a frumuseții — n-au cum să-l dirijeze și nici să-l handicapeze.

Ceea ce reține el de la creatorii „*donnei angelicata*“ nu este excesiva madonizare a femeii, transformarea acesteia în inger maestuos și distant, ci procesul de abstractizare a femeii concrete, transformarea acesteia în simbol. „... femeia surdă rugăciunilor ca un ideal, inaccesibilă dorințelor oamenilor care încă urcă spre ea reprezintă clar forma sub care poezii perioadei dantești și predantești concepeau idealul, spune Rémy de Gourmont. *Donna angelicata* este idealul, fericirea vag întrezărită spre care poetul, ca artist, tinde fără încetare și pe care nu-l va atinge niciodată“. Într-adevăr, Beatrice, luminoasă apariție extraterestră, călăuză supremă și fermă a lui Dante, devine chiar și pentru posteritate o întruchipare a idealului însuși, cunoscînd prin pre-rafaeliții englezi și îndeosebi prin Dante Gabriel Rossetti un moment de exuberantă apoteozare.

N-ar fi exclus ca obsedantele apariții ale Beatricei în cea de a doua fază a creației lui Dante Gabriel Rossetti, fervoarea ascetică, traducînd, sub inepuizabilele ipostaze ale aceleiași ființe, neliniștile italianului autohtonizat în ceșurile celtice, să-l fi inițiat în cultul evului mediu, în general, și al creaturii *di bianco vestita*, în special. Cert e însă că Ștefan Petică, cu toată admirația pentru D.G. Rossetti și pentru curentul promovat de el, nu alunecă în fetișizarea celui *Il mistero del amor platonico*. Constatăm, dimpotrivă, cu surprindere că Dante este corectat prin Baudelaire.

S-ar părea că aliajul se exclude, avînd în vedere ostentativa degustare a urîtului și răului, acțiunea sistematică de compromitere a purității și mai ales plăcerea perversă de profanare a datelor consacrate ca nobile, pure, intangibile prin definiție. Întîlnirea între Dante și Baudelaire devine însă posibilă tocmai pentru că exagerarea acestui „geniu al răului“ conținea atîta forță, încît nu mai făcea posibilă conceperea iubirii unilateral. După Baudelaire, senzualitatea, floarea miraculoasă a carnalului vibrant, se cerea prezentă ca o necesară completare.

Ponderea, fără a vedea în aceasta un merit, este însă evidentă la Ștefan Petică, căruia îi e propriu tocmai faptul că dă o poezie în care, printre purități selenare, se insinuează inconștient, aproape cu can-doare, savoarea păcatului.

La el „*donna angelicata*“ coexistă cu „femeia fatală“ emanînd efluvii ce răscolesc și tulbură, suscitînd voluptatea prin forța inexplicabilă a pasiunii pe care o degajă.

Cele două entități nefiind simțite ca contradictorii, triumful castității nu se transformă într-o problemă și femeia apare ca o sinteză organică între pămînt și celest, între Magdalenă și Madonă. Femeia, deținătoare de otrăvuri dulci care subjugă cu toată conștiința caracterului malefic al iubirii nu e totuși insensibilă, demonică, ci generoasă, impresionabilă și capabilă de compasiune. „Nu plînge, iubită... se adresează calm poetul femeii căreia lacrimile îi cad „încet printre gene“ și la care anterior se referise în termeni ce o fixau ca o deținătoare de voluptăți ascunse, de tainice otrăvuri filtrate. („Cu farmecul straniu al buzelor tale / Vărsat-ai în cupa iubirei venin/ Și totuși mi-e sete de buzele pale.../ Și totuși mi-e sete de dulcea otrăvă.“)

Caracterul fatal al iubitei cu transparență florală nu se circumscrie însă nici o clipă în sfera răbufnirilor instinctuale, care te înlănțuie iremediabil în păcat, ci e conceput ca o sinteză care unește gingășia, delicatețea cu unduire de adîncă voluptate și de excepțională intensitate a trăirilor.

Prin perspectiva morții, iubirea devine de o tristețe implacabilă și totodată de-o largă generozitate, și, deși intensă, e plină de solemnitate și duioșie. E o iubire stranie, de o suavitate extremă, cu discrete unduire de morbidețe, în care pasiunea exasperată se izbește paralizant de moarte. „Iubito, tu floare aleasă/ Eu mîine în zori am să mor;/ Desfă-ți al tău păr și ți-l lasă / Pe umeri. O, tristul fior!// Iubito, tu floare-nfocată, / Revărsă-mi al tău cald parfum; / În tina de sînge udată/ Dormi-voi eu mîine pe-acum.// Iubito, tu floare de vise/ Ah, cînd în pămînt voi dormi,/ Cu buzele vinete-nchise,/ Ce singură-n lume vei fi!“.

Pretutindeni planează parcă un verdict, care face ca gestul să rămână suspendat, actul nedus pînă la capăt. Cu presentimentul sfîrșitului, poetul stă în dubiu dacă mai trebuie să declanșeze magia vechilor păcate, a căror aromă persistă cu efect retroactiv. „Vinul dulcilor păcate! / Să-ți mai torn, iubito, oare, / Cu reci mîni tremurătoare / În pahare cizelate / Vinul dulcilor păcate?”

Este necesar de asemenea să se remarce că la Ștefan Petică păcatul este consemnat cu seninătate și firesc. El nu încearcă anxietatea baudelaireană în fața păcatului văzut ca sursă supremă de plăceri, dar și de remușcări feroce care-l devoră ca niște șerpi interiori. La el presupusul exces e scutit de anatema prin prisma pasionalității care innobilează, opinie situată la antipodul conceptului baudelairean, conform căruia „pasiunea tinde mai curînd să degradeze sufletul decît să-l înalțe”.

La el pasiunea nu se sprijină pe resorturi de miraculoasă, dar detestabilă animalitate, ci apare ca proiecție a unei extreme temperamentale („A dragostelor ce omoară / Într-o supremă-mbrățișare”).

Se vizează permanent extremele, insașițetea, intensitatea romantică a pasiunii. „Ci arșă e-a mea frunte de aprigă dorință / Și buzele setoase de dulcea suferință / A caldelor săruturi vibrînd de voluptate”.

Poezia de dragoste a lui Ștefan Petică nu ne reține atenția, însă, numai prin caracteristicile consemnate pînă în prezent ci și prin anumite particularități de expresie care impun elemente cu totul noi pe planul realizării artistice a poeziei românești. Ca mod predilect de expresie a liricii erotice se introduce „poezia de senzație”. Cu rare excepții, Ștefan Petică va evita expresia nudă a sentimentelor. El nu va mai cultiva o lirică erotică declarativă. Sentimentul e conținut, implicit, și de cele mai multe ori comunicat indirect, prin intermediul senzației.

Parfumiurile și muzicalitatea, care încep să dețină un rol precumpănitor în sugerarea stărilor de suflet, îl situează pe Ștefan Petică în plin modernism. „Ceea ce caracterizează tehnica poetică a simbolistilor e izolarea senzațiilor și darea lor printr-un echivalent de imagine — spune Ștefan Petică — echivalent care e determinat și el prin modul de a se impresiona al artistului”. Că Șt. Petică intuise elementul fundamental al specificității noului curent ne-o atestă majoritatea cercetărilor recente. M. Raynal simte pictura modernă ca un rezultat al dezvoltării principiului senzației picturale. Octave Nadal consideră senzația ca principalul pilon pe care se sprijină structura comună atît a impresionismului pictural, cît și a celui muzical și literar, iar Guy Michaud pedalează mai insistent asupra ideii, definind modernismul

ca o „tiranie din ce în ce mai mare a senzației, emoției, a tuturor forțelor inconștiente”.

În privința modului în care este utilizată senzația ca sursă de poezie, o primă constatare care se impune este că Ștefan Petică nu vizează prin intermediul ei atingerea simplității, a naturalului și firescului, asemenea lui Paul Verlaine.

Ca rezultat al unui popor care, pe o vigurozitate necultivată, făcea miraculoase eforturi de sincronizare, Ștefan Petică avea nostalgia rafinamentului. De aceea el nu ne va da o poezie de notație, în care senzația primară să treacă pe prim plan, vizînd autenticitatea și aroma frustului.

Intelectul său contorsionat și supraîncărcat nu se putea menține la pragul pur senzorial, la el senzația resimțindu-se permanent de pulsația neliniștită a fluxului spiritual. E o senzație intelectualizată, din a cărei cristalizare sînt excluse directețea și spontaneitatea, ea organizîndu-se preconcepțiv în funcție de multiple și alambicate procese ale gîndirii abstracte.

Pentru a sugera, de exemplu, specificul unor stări de suflet transmise prin intermediul sonorilor, apelează uneori la elementul cult, recurgînd chiar la termeni tehnici de specialitate: „o simfonie-n *re minor*”, „tragic *Miserere*”, „veșnic de *profundis*”, „triste cantilene” etc.

Foarte rar muzicalitatea se constituie din sonorități naturale. Șt. Petică n-are intuiția muzicii concrete. Vocile naturii aproape nici nu se aud; foșnetul, suflul, murmurul sînt ale unduirilor interioare. În schimb, în spațiu sînt afundate invizibile instrumente, care atacă partitura, emanînd un fir melodic precar și discontinuu, impresionant tocmai prin singularizarea sonoră, care, neavînd extensie, cade profund pe sensibilitatea deschisă a cititorului, cu o rezonanță în adîncime nebănuită.

Prin planurile aerate ne parvin ecourile unui „flaut ce plînge-n depărtare”, receptăm tonalitatea suav-elegiacă a unor „viori ostenite”. „Dulci note de gitară vibrează în zarea depărtată”, dealul e învăluit în „blînde note de la trișcă” sau de sunetul nostalgic al cornului, iar „amurgul ce cade alene” e vrăjit de „acorduri de vechi cantilene”. Ades distonant cu clapele de fildes ale flautelor sau ale acordurilor „murmurate de negre pianine”, intervine melodicitatea stranie și inefabilă a doinei.

Deși izvoarele muzicale sînt profund diferențiate și e prezent romanticul corn sau autohtona trișcă, prevalează totuși instrumentația simbolistă: pianina și îndeosebi flautul și vioara, probabil tocmai dato-

rită gingășiei și delicateței sunetului lor, datorită inflexiunilor nostalgice.

Specificul rezultă însă mai ales din natura deosebit de fină a percepțiilor muzicale. Prin grație și finețe, prin rafinamentul discret, Ștefan Petică se apropie în felul său de impresionismul muzical de nuanță Debussy. Delicatețea la el însă nu se manifestă, ca în cazul marelui muzician, prin multitudinea irizărilor de o subtilitate rară, prin captarea unor instantanee infinite nuanțate, ci prin tonalități izolate, cu ceva trist, straniu în ele, aducând ideea unor fragilități sonore ce se frâng... „tremurată,/ O notă stângace sălta peste clape“... „Și nota ușoară lovea în perdele“.

Tălăzuirea simfonică e substituită la el prin sonoritatea limpede, lineară, care de obicei izolează o notă ce parcurge tonalități clare și grave. „Și nota fu din nou sonoră / Și gravă ca o invocare“, ca apoi intensități muzicale din ce în ce mai pronunțate să se succedă, fixând momentele de apogeu ale unei pasiuni. E o stilizare pe acuități solemne a duetului de ardori supraumane al Isoldei și al lui Tristan.

De obicei, însă, reducerea la un singur fir muzical e resimțită ca insuficientă pentru realizarea acelei arte a aluziilor și a inefabilului și atunci el plasează linia melodică în depărtare, o afundă în spațiu, pentru a o face să străbată în modulații abia perceptibile și deprimante. „Și nici un ton de flaut nu plînge-n depărtare“, sau: „Seri triste coborîră pe visu-mi vechi și sfînt,/ Seri triste ca un flaut ce plînge-n depărtare“.

Aceste tente detectate ca fiind proprii armonicelor sale ne pun deja în prezența altei trăsături caracteristice a senzațiilor sale sonore. Ca și Debussy, care, sub influența preraphaeliților, atrăgea atenția prin caracterul extatic al impresiilor, Ștefan Petică are și el ceva din aerul de religiozitate gravă, dar nu luminoasă, ci cu răsfrîngeri de litanie, cu rezonanțe melopeice, contaminate de monotonia sacră a ritului. „Căci vîersul meu e vîersul pierdut al unor psalmi“.

Dar, ca de obicei, preraphaelismului i se juxtapune autohtonul, înfiorările hieratice conjugîndu-se cu tonalitatea deprimantă a bocețului nostru popular („Și n-a fost tînguire vreodată mai amară“). Accentele de jale neprelucrată, exprimate direct, ca niște gemete, sînt utilizate de scriitor cu cele mai diverse finalități. Uneori, pentru o excepțională evocare muzicală a toamnei, în care predomină sonorile elegiace cu prelungi undiri funebre, alteori pentru a sensibiliza tragicul ambianței unei cetăți în decădere, concepută de fapt cu valoare de simbol analogic, ca proiectare a unei deprimante stări de suflet, a unei epuizări de moarte. „Cîntări voievodale sunară-n amurgire

/Cu glas de altădată umplînd singurătatea,/ Și-n notele lor grave de-adîncă tînguire/ Colinele-ascultară cum moare-ncet cetatea.“

De remarcă e totuși că nu elegiacul brut, de extracție populară, predomină, ci cel comunicat printr-un proces mai complex de sugesție. Epitetul sumbru aplicat instrumentelor implică brusc nuanță tragic („negre pianine“, „negrele vioare“, „negrele ghitare“), atrăgîndu-ne atenția asupra existenței lor fictive. Uneori instrumentele aproape își pierd identitatea, ele nemaieexistînd în text cu sensul de consemnare, de denumire a unei realități, ci de ilustrare sensibilizată a unor date interioare, devenind astfel semn, simbol, echivalență și generînd un impresionism muzical existent doar prin aluzie și analogie și pronunțat abstractizat prin multitudinea sensurilor conținute. „Vioarele“ care-au tăcut pe neașteptate, „orga obosită“, „negrele pianine“ semnifică concomitent secătuirea forțelor creatoare suprasolicitate în actul de dăruire totală a artistului, dar și înfrîngerile lui intelectuale, eșecurile sentimentale, neputința de a se mai bucura de viață și de-a înălța eșafodaje spre noi idealuri.

Motivul viorii revine mai ales ca un preludiu al morții cu diverse accepții, ca o prevestire și o anticipare a unor sfîrșituri inexorabile. *Cînd vioarele tăcură (I)*, considerată de G. Călinescu opera capitală a creației lui Ștefan Petică, are ca idee tocmai prăbușirea bruscă a energiilor sufletești și a tendinței de reactivare a vechilor elanuri, care eșuează în neputință și tristețe. De data aceasta, însă, pentru potențarea impresiei, scriitorul nu se limitează numai la sugerarea unor sensuri multiple prin fixarea unui moment de sfîrșit dintr-un straniu concert, ci își asociază efecte de muzicalitate interioară și mai ales se lasă purtat de „demonul analogiei“. Printr-o cezură dur introdusă și neașteptat plasată, creează o atmosferă de frîngeri bruște. „Vioarele tăcură. O, nota cea din urmă / Ce plînge răzlețită pe strunele-nvechite, / Și-n noaptea solitară, o, cîntul ce se curmă / Pe visurile stîNSE din suflete-ostenite.“ Verbele, la rîndul lor, aduc atît prin sens, cît și prin specificul expresiei sonore senzația de sugrumare: „tăcură“, „stătură“, „se curmă“, „murise“... Apoi, prin utilizarea comparației modernizate, juxtapune elemente total diferite pe baza unor asociații neașteptate tocmai pentru a da mai pregnant senzația de așteptare, de tăceri suspendate. „Arcușurile albe în noaptea solitară/ Stătură: triste paseri cu aripele-ntinse,/ Păreau c-așteaptă semne...“ Și, în sfîrșit, prin intermediul aceluși „demon al analogiei“, scriitorul recurge la asociațiile succesive, care, prin etajarea unor impresii muzicale adiacente, generează o suprapunere de viziuni, care amplifică și modelează sensibilitatea în sensul dorit, creînd o impre-

sie acută de tristețe însingurată, de solemnitate dezolantă. Degetele aplicate pe coarde fi apar ca niște clape, la rindul lor aparținând unor flaute de aur care răsunau cândva în liniștea templelor. Agila lunecare pe diverse instrumente își anexează în final, pentru accentuarea ideii de solitudine amară și neputință, acel chip „de fecioară” însingurată și chinuită de dorințe. „Murise însă cîntul de veche voluptate, /Și triste și stinghere vioarele părură / În noaptea-ntunecată de grea singurătate / Fecioare-mpovărate de-a viselor tortură.”

Tehnica sugestiei prin intermediul senzației sonore, care cunoaște deci la Ștefan Petică un pronunțat proces de diversificare, nu se limitează însă numai la aspectele semnalate pînă în prezent.

În raport cu specificul stărilor de suflet, uneori nu se mai procedează la calchiera mișcărilor interioare prin aplicarea directă a echivalentului muzical, ci prin fixarea ambianței specifice unui interior, pe care scriitorul o realizează însă apelînd aproape cu exclusivitate numai la muzică. Aceasta e posibil deoarece în cazul la care ne referim muzica se materializează, sunetul capătă vizualitate, permițînd ca sinuozi-tățile melodice să fie percepute spațial și să fixeze o ambianță de o vrajă stranie și de-o inefabilă jale, în care sentimentul extatic al iubirii e ca o emanație firească a interiorului: „Și flautul magic vorbi: tremurată / O notă stîngace sălta peste clape / Ca vocile stinse în murmur de ape, / Și n-ecet simfonia căzu întristată. / Plutea o durere ca-n tainele sfinte / Pe sala cea veche, și-n flacări aprinse / Murea ziua albă pe stofe-n-tinse, / Iar flautul magic plîngea înainte. / Mănunchiuri albas tre de mici vioarele / Lăsară parfumuri subtile și clare / În preajmă: o dulce și caldă-ntristare, / Și nota ușoară lovea în perdele. / Ea sta glorioasă ca-n razele sfinte, / Și iată! în vraja de note ușoare / Iubeam pe frumoasa etern visătoare; / Iar flautul magic plîngea înainte.”

Alteori parfumul este elementul fundamental al paletii scriitorului, prin intermediul căruia se creează un interior ca stare de suflet. Deși se pare că Ștefan Petică era convins de necesitatea „muzicii înaintea tuturor lucrurilor”, n-a pierdut din vedere nici forța de sugestie a parfumurilor.

O floare ce se stinge într-un vas scump, o undă de parfum subtil creează o ambianță vagă de interior distins, în care s-a statornicit o atmosferă de iremediabilă tristețe și a încremenit parcă înspăimîntat un reținut presentiment al morții. Tehnica e a detaliului izolat, fixat central și făcut să genereze atmosferă. „O albă crizantemă se stinge-ndurerată / În vasul de Tanagra; caliciul închis / Păstrează-n fund parfumul iubit de altădată / Și blînd ca o cîntare șoptită într-un vis.”... „Oh, psalmul pasiunii din palidele file, / Parfumul care plînge pe vasul fin sculp-

tat / Și floarea care moare de dorul altor zile / Ci eu închid psaltirea pe visu-ndurerat.”

De cele mai multe ori, însă, senzația olfactivă ne sugerează doar anumite stări de suflet, fulgurante dispoziții momentane. Prezențe permanente, parfumurile alunecă pe o gamă pronunțat diversificată, provocînd o delicată degajare de trăiri sufletești adecvate.

Sînt „parfumuri subtile și clare”, sau „reci” și „vechi”, după cum există și un parfum „cald” sau altul „iubit și dulce”. În ambianță persistă o aromă somnolentă de „parfumuri adormite în file de psaltire” sau „de flori pălite și uitate”, de „albe crizanteme”, ca altelei să nu vibreze decît o undă vagă de „parfum subtil de iacint”.

Sporadic e prezentată și puternica emanație odorantă a parfumurilor excitante: „Parfum păgîn de nard”, „parfumuri tireene”, „parfumul cald și amețitor” sau „irizările ambroziace”, care nu sînt decît simbolurile unei iubiri senzualizate. Balsamurile acestea de intensă voluptate n-au însă senzualitatea morbidă și nici torpoarea carnală a parfumurilor baudelairene.

În schimb, scriitorul introduce categoria parfumurilor generatoare de stări sufletești exasperate, alunecînd într-un gen de manierism facil (rozele „au pus în parfum suprema tortură”..., „Voi să mă îmbăt de fericirea torturătorului parfum”..., „imnuri dureroase / Ca o tortură de parfumuri” etc.).

Parfumurile cunosc deci la el bipolarizări, centrîndu-se în juru a doi antipozi și vizînd fie pasionalitatea dusă la extrem și intensitate excepțională a trăirilor, fie suavitatea și o delicatețe rară de sentiment. Aceasta denotă că spre deosebire de senzațiile sonore, cele olfactive sînt resimțite de Ștefan Petică mai mult ca simbol al emoțiilor decît al ideilor.

Nu diferențierile contează însă, ci faptul că senzațiile, care alcătuiesc sistemul molecular al liricii sale și pe care uneori le comunică direct, alteori le izolează redîndu-le printr-un echivalent de imagine, nu fac în ultimă instanță decît să semnaleze o realitate mai profundă.

E incontestabil că Ștefan Petică are evidente merite, raportat la peisajul nostru literar, marcînd începutul unui nou stadiu de dezvoltare a literaturii și constituindu-se ca promotor sigur de valori poetice inedite, cu un deschizător de drumuri.

În privința valorii intrinsece a poeziei sale, sînt detectabile bucăți perfect antologice, reținînd atenția fie prin finețea excepțională a trăirilor interioare, fie prin concentrarea emoțională capabilă să șocheze sensibilitatea cititorului, dezvăluindu-i perspective spre-nțelesuri nebănuite anterior.

Există bucăți cu aparența unor mici capodopere, pe care însă o simplă fisură le împiedică să fie complet realizate: „calvarul sîngerat“, „arcul cărunțit“ etc. rămîn ca disonanțe în cadrul ansamblului armonios.

Deficiențele acestea incidentale, cît și prezența altor intermitențe lacunare își au parțial explicația în faptul că uneori scriitorului îi lipsește o intuiție sigură a limbii, el neposedînd perfect arta alegerii cuvintelor rezistente la timp, abstrase procesului de învechire.

Derivările forțate, expresiile poetice depășite, asociate cu o anumită edulcorație a expresiei și mai ales cu tonalități desuete și ușor leșinate („blonde visuri“, „visuri blonde“, „blonzii crini“, „roze blonde“, „blondă înamorată“, „pală crizantemă“, „aur pal“, „duioase note“, „plîns duios“ etc.) creează senzația de ușoară caducitate. La aceeași impresie de vetust contribuie însă și excesul rezultat din frecventarea prea asiduă a unei recuzite literare care viza rafinament cu orice preț. Stăruie după lectura ciclului, afirmă cu justețe Matei Călinescu, „o impresie de prețiozitate obosită, de stilizare efeminată. Aureolările de veche iconă, poleială abundent obosită, extazurile mimate după o formulă prea «literară» supără prin exces și acea autentică nostalgie a purității se însoțește cu accentele unei sensibilări artificioase, cîteodată de-a dreptul iritantă“.

Orientarea spre un estetism steril, în care poetul crede că află o compensație, o «salvare», limitează uneori semnificația și valoarea versurilor lui Ștefan Petică.“

Lacunele de inspirație și de realizare se manifestă cel mai frecvent însă prin incapacitatea de a-și stăpîni ideile sau sentimentele, pentru a le comunica în formula cea mai adecvată și conformă cerințelor stringente ale artei. Uneori scriitorul lasă chiar impresia că are „fugă“ de idei, sensurile scăpate unei expresii ferme alunecînd într-o suită confuză.

Alteori asistăm la un gen de derapare prozodică, manifestată într-o anemică expunere spiralată, în care ideea, nemaiavînd forța necesară pentru a fixa atenția, alunecă într-o rododontadă fără sens și fără aderență emoțională.

Ansamblul structural al liricii lui Șt. Petică prezintă sporadic și fisuri de cenzură. Reminiscențele eminesciene apar din cînd în cînd, atestînd o oarecare toleranță față de ecourile care în spontaneitatea actului creator răzbăteau la suprafață: „Și-a mea frunte idolatră / Am plecat-o pocăit...“, „răsărind adînc din valuri“, „... ca o statuă de dreaptă“, „... marmoreicul tău sin“ etc. Reminiscențele acestea incidentale nu sînt decît rod al unei neglijențe, al unei inegale severități pe

planul travaliului poetic. După opinia academicianului Perpessicius — care a semnalat pentru prima dată cîteva din reminiscențe — la Petică e dificil să vorbești propriu-zis de o influență eminesciană, căci „nu e poet mai puțin eminescian ca trubadurul *Fecioarei în alb*“.

Deși e cert că deficiențele degajă episodice un aer tern, că inabilitățile de montare și conceptualitate poetică banalizează uneori sensuri mari și imagini rare, intermitențele mediocre nu deranjează prea mult, căci esența e constituită din momentele unor „stranii interludii“, în care filonul de aur strălucește pur, vorbindu-ne de prezența unui talent autentic.

Șt. Petică nu a spus totdeauna strălucit ceea ce avea de spus, dar a comunicat-o într-o manieră care-i este proprie numai lui. Universului ideal creat de cărți el i-a atașat o zonă de care nu se poate face abstracție. Și aceasta e cu atît mai demn de remarcat cu cît Șt. Petică nu e un izolat care dă voce unei individualități nemodelate de contacte. Din lirica lui se simte că a trecut prin transparența peisajului vorlainean, prin acea stranie lume concepută exclusiv muzical, că a fost atras de forța tragică a necunoscutului lui Maeterlinck și că — așa cum altădată „ochii lui Eminescu întîrziaseră pe floarea lui Novalis, albastră“¹ — s-a oprit și el fascinat de „întunecata, mare loare neagră“ a lui Ștefan George. Șt. Petică se împărtășise de aerul sacerdotal al poetului german, cît și de cel al lui Mallarmé, desigur din pasiune pentru valorile abstracte ca surse ale poeziei, și îi era intim universul preraphaelit, împietrit hieratic, sub prestigiul picturii naive și pure a lui Giotto și Fra Angelico. Rezultatul este însă flagrant deosebit de orice individualitate pe care a frecventat-o. Și tocmai aerul atît de insolit al universului său poetic, această originalitate pregnantă este punctul maxim de rezistență al operei lui Șt. Petică.

*

Cea mai reprezentativă piesă a lui Șt. Petică, *Solii păcii*², inițial derutează. Asistăm la o acțiune stranie într-o temporalitate vag stabilită și într-o ambianță la fel de imprecis sugerată. Ne aflăm în plin basm, atît prin nomenclatură, cît și prin natura conflictului schițat. Atîta timp cît sîntem tentați, însă, să vedem în piesă numai elementul de poveste, conflictul pare a fi pueril, iar prințul — bicisnic, neliniștit, abulic — figură neadecvată eroicului folcloric.

¹ Ion Barbu, *Poetica d. Argezi*, în *Ideea europeană*, IX, nr. 205, 1 noiembrie 1927.

² Apare în *Literatură și artă română*, V, numerele 2, 3, 4, 5, 6, 7, între 25 decembrie 1900 și 25 mai 1901.

Scriitorul introduce însă pe parcurs, cu abilitate, suficiente elemente pentru a ne face să înțelegem că intriga nu e decît un pretext, întreaga anecdotică fiind o imensă ficțiune, și că, exploataînd sursele alegorice și simbolice, pe un fundal de basm și de legendă, face să se miște un conflict de idei. Conflict de idei, și nu încă piesă de idei, pentru că în dezbaterile cu implicații filozofice nu plectora speculativă prevalează, ci înfruntarea, prin intermediul personajelor simbolice, a două concepții antipodice, a două modalități esențial diferite de a înțelege viața. Sintem în plină dramă simbolistă. Similitudinile cu Wagner au fost deja semnalate, însă oarecum și exagerate. „Influența poeziei noi, cu întregul ei idealism, și în special a celei germane de atunci și apoi a lui Wagner, ca folositor al legendei și ca interpret personal al ei, constituie însuși fondul dramatic al poeziei lui Ștefan Petică, topită în toată firea lui și trăită astfel aidoma, cu gîndul, cu sufletul și cu țînta.“¹

Înțelegerea legendei ca pretext și modalitate de punere în scenă a ideilor atestă într-adevăr prezența unor analogii, „fondul dramatic“ însă nu numai că diferă, dar contrastează flagrant cu cel wagnerian, situîndu-se la antipodul acestuia.

În timp ce la Ștefan Petică se aspiră cu febrilitate spre condiția intelectuală, resimțită ca o sursă de înălțare a umanității, Wagner aduce un entuziast elogiul sufletului primitiv, frust, salvat de pervertire printr-o existență complet izolată în cadrul unei naturi de-o virginitate edenică, capabilă de a-i infuza ceva din candoarea primelor virste ale omenirii, modelîndu-i și conservîndu-i o puritate absolută.

Forța de a salva țara Graalului și de-a oficia slujba dezvelirii „potirului sfînt“ — permanent generator de energii — nu o are decît sublimul, dar semisălbaticul Parsifal, datorită desăvîrșitei imaculări sufletești.

La Ștefan Petică conflictul nu se grefează însă pe ideea obținerii forței prin atingerea inocenței perfecte, dobîndită prin abstragere și ascetism, cum se întîmplă la Wagner sau chiar la Ștefan George (*Pelerinaje*). Drama, în cazul lui, e rezultatul unei scîndări dureroase între puternica tentație de a-și închina viața febrilelor căutări intelectuale pentru atingerea unei înalte idealități și între tendința de a se smulge contemplativității pentru o existență firească, eliberată de angoasă absolutului și care, deși plată, obișnuită, are apanajul de a pacifica spiritul prin farmecul busuriilor pe care le oferă.

¹ N. Davidescu, Prefața la volumul *Ștefan Petică, „Opere“*, Fundația pentru literatură și artă, 1938, p. 17.

Nu e nici măcar o „wagneriană punere în scenă“, căci nu avem strălucirea actelor de vitejie, zăngănitul temerar al săbiilor și nici suflul eroic al supraumanelor tătăzuri simfonice. Epicul viguros și fabulosul masiv nu sînt caracteristice pentru Ștefan Petică, după cum acestuia îi e străină și robustețea monologelor wagneriene, care exasperează prin durată.

În modalitatea de realizare a piesei se resimte mai curînd influența concepției teatrale a lui Maurice Maeterlinck. Ca și acesta, cultivaînd un teatru simbolist, Șt. Petică neglijează acțiunea și caracterele, nefiînd preocupat de individualizarea personajelor și nici de precizia psihologică, ci de introducerea unui autentic fior tragic. Pe cînd la Maeterlinck, însă, tragicul, de esență metafizică, e generat de spaima în fața necunoscutului și se exteriorizează prin „modurile lirice ale sensibilității“ umane, la Ștefan Petică sursa tragicului se află în permanenta tensiune intelectuală, cu dezbaterile ei dramatice, grevate dur de povara problemelor irezolvabile.

Dacă mobilurile tragicului, cît și tehnica realizării acestuia diferă, Ștefan Petică reține în schimb de la maestru ideea necesității augmentării sentimentului tragic prin întreținerea permanentă a unei neliniști subterane.

De altfel, chiar în privința arhitectonicii piesei, în ansamblu, se remarcă că scriitorul nu vizează o construcție perfect dramatică, cu elemente de succesiune absolut necesare, eliminarea uneia din verigi aducînd cu sine prejudicii întregului edificiu. Soliditatea conflictului rezultă din intensele ciocniri pe planul conștiinței, obiectivate în două personaje simbolice (Ileana și Simina) de factură antipodică, ca replică fidelă a dualității ireductibile a eului.

Drama se declanșează în momentul în care eroul, în contact cu frumusețea și farmecul lumii obișnuite, reprezentată de Ileana, se vede eliberat de povara unui trecut de ratate aspirații temerare, de abstragere spiritualizată într-o existență austeră, închinată acțiunii de performare fără limite.

Frumusețea, seninătatea și blîndețea Ilenei n-au însă decît un efect simptomatic, deoarece în clipa în care se săvîrșește ireparabilul, nunta, anestezia provocată de iubirea care se interpune ca o stavilă tentantă între creator și „piscurile mari de piatră“ își pierde efectul, și asupra lui Viorel începe să opereze regretul pentru modul de viață anterior.

Inițial, tentația e aproape inconștientă, pentru a se contura apoi clar prin ispititoarea apariție a primei iubite, Simina, simbol al vieții de voluptoasă intelectualitate.

Opune totuși rezistență atracției puternice a trecutului, deoarece acesta-l îngrozește încă prin zbuciumul căutărilor intelectuale, prin acea atracție imperioasă și supraomenească pe care idealul o exercită asupra lui, încît îi lasă impresia că e mereu minat înainte de „un demon fără milă“.

Inițial, dialogul cu Simina nu e decît o încercare de sustragere de sub amenințările reactivării unei intelectualități prea intense. Personajele aproape dispar ca prezențe fizice, în orice caz sînt uitate, și cititorul asistă la opoziția flagrantă între două concepții diferite asupra vieții.

Mulțumirea și pacificarea, intuite ca ascunzînd îndărătul aparențelor strălucite tristețea decăderii sufletești, a complacerii în mistificare, reprezintă unul din versante, celălalt constituindu-se ca zonă a intelectualității înalte, a rațiunii zbuciumate în asaltul ei cognitiv.

Deși se înfruntă valori inegale și optarea ar fi normal să nu ridice probleme, Viorel manifestă însă puternice rețineri la gîndul supliciilor pe care îi le impune o asemenea existență.

În actul al II-lea, faza opoziției, a ezitărilor, a acceptărilor semi-conștiente este depășită, tentația spre viața închinată unei totale spiritualizări transformîndu-se într-o obsesie chinuitoare. Remușcarea, neliniștea renunțării se încorporează parcă lucrurilor din jur, muștrîndu-l permanent, iar efortul Ilenei de a-l sustrage prin sincere ademîniri zbuciumului intelectual, care atinge insuportabilul prin intensitate, nu reușește decît să-i facă și mai dificilă desprinderea de bucuriile autentice ale vieții pentru a se mișca sub imperiul unei mistuitoare idealități.

Intervenția promptă a Siminei, în ipostaza clară de demiurg feminin, îl eliberează însă de chinurile scindării, atrăgîndu-i atenția asupra caracterului perisabil și a deficienței valorice a bucuriilor terestre, făcîndu-l să înțeleagă că genialitatea, deși implică suplicii supraomenești, nu poate fi evitată de cei ce, prin firea lor problematică, sînt structurați pentru o altă existență decît cea obișnuită.

Optarea e totuși procesuală, iar o tensiune dramatică de altă natură se interpune ca rezultat al confruntării, într-un dialog rapid și de structură contrapunctică, a două modalități diferite de receptare și evaluare a aceleiași realități.

Simina, prin geometria ei perfectă, prin suprema abstractizare, care exclude orice zvicnire de viață, îi apare Ilenei ca o întrupare a renunțării similare cu moartea, pe cînd în viziunea lui Viorel ea se constituie ca un izvor suprem al vieții.

Energica alternare a replicilor antipodice extinde prăpastia dintre Viorel și Ileana pînă la totala necomunicabilitate, creează însă concomitent o punte către culmile spre care-l cheamă Simina, smulgîndu-i acel: „Al tău sunt spre vecie“ care hotărăște implacabil totul.

Optarea nu rezolvă însă problema, ci de-abia o pune. Actul al III-lea nu e decît o transpunere alegorică a suișului spiritual, a dificultăților enorme pe care le implică escaladarea spre perfecțiune. Scena se deschide pe un moment critic sugerat atît prin decorul cu valențe simbolice, cît și prin dialogul dramatic de construcție contrapunctică.

Munți insurmontabili „se înalță neconținut și-și pierd virfurile în ceață“, iar alături de culmea sălbatică pe care Viorel o escaladează cu mare efort se deschide amenințător prăpastia.

Viorel, complet epuizat, e pe punctul de a rata ascensiunea, și intervențiile entuziaste ale Siminei pentru a-l susține în lupta disperată pentru atingerea finalităților superioare se dovedesc ineficace, deoarece lipsa de rezistență a structurii umane l-a trădat deja. Trupul i-a devenit o povară, picioarele nu-l mai susțin, setea feroce îl devoră. Brusc, realizează imposibilitatea de a se supune prohibițiilor ascetizării, și lamentațiile se contrapun dramatic stimulărilor de înfrîngere a verticalității.

Pentru complicarea conflictului se recurge la elemente ce țin de ciclul interdicțiilor. Viorel, sufocat de sete, cedează ispitei și bea apă din „izvorul durerilor de jos“ deși Simina, care plecase să-i aducă apă de pe culme, îi atrăsese atenția asupra pericolului. Din izvor se înalță glasul Ilenei, apoi apare umbra stranie, fantastică, a acesteia și a craiului Glad și se operează brusc o schimbare de perspectivă pentru cel căzut din zona absurdelor ambiții intelectuale, Simina apărînd ca element ostil și potrivnic vieții.

Lupta sufletească între orientări divergente sistează momentan, dar intriga continuă să se dezvolte. Cam forțat, însă, sprijinindu-se pe inconsecvențe și ilogism. Contrar așteptărilor, autorul nu urmează imboldul ascensionist, afirmat cu atîta ostentație, ci, convins că „mort e-n mine totul“, se precipită spre prăpastie. Spre surprinderea noastră, în partea a doua a actului al IV-lea, îl găsim teafăr, deși melancolizat, reîntors printre ai săi. Secătuit, ultragiât sufletește, aspiră deznădăjduit spre liniștea salvatoare. Nu e capabil însă de-o autentică reintegrare în lumea pe care a părăsit-o și căreia-i cerștealinare. Contrapunctul de idei realizat prin interferarea cîntecelor celor două femei, care din nou și-l dispută, denotă persistența sciziunii interioare. Actul se încheie pe momentul dramatic de dureroasă

luciditate a lui Viorel, care-și dă seama că nu-i mai poate fi accesibilă nici una din lumile între care oscilase. Cortina cade pe un sumbru presentiment al morții.

Ceea ce aduce nou actul al V-lea este o schimbare a raportului (de forțe implicate în conflict, pe primul plan trecînd aparițiile anterioare episodice (Cavalerul Negru, Solii păcii), a căror prezență intermitentă avea mai mult funcția de a genera neliniște și mai ales de a anticipa tragismul prin sentențiozitatea unor sumbre prevestiri. Aparițiile stranii, de factură demonică, care, prin limbajul lor sibilinic, întrețineau confuzia și contradictoriul, cultivînd echivocul în privința structurii și finalității lor, acum, pentru prima dată, își enunță clar esența („Noi suntem solii morții, veniți din adîncime“).

Cei care puteau fi considerați fie ca sumbri soli ai morții, fie ca reprezentanți ai atracției malefice spre zona meditației absolute — care, însă, prin prisma incompatibilității dintre act și vis, apărea ca văduvită de suportul vital al acțiunii, constituindu-se ca o zonă a sigurei pierzării — își asumă o accepție clară, considerîndu-se ca purtători ai „odihnei“ și „păcii“, ca simbol al marii taine a morții, opuși mișcării și eternei frămîntări.

E suficient însă un moment de ulterioritate a textului ca aceștia să scape din nou linearității și monovalenței, deoarece ca soli ai lui Negru Voievod — care, cu oastea lui stranie, plutea deasupra culmilor, înaintînd maestros și nostalgic „spre himerice luciri de idealuri“ — prin ricoșare se contamenează totuși de anumite enigmatice accepții, care par a nu-i fi fost clare nici scriitorului însuși. Cert e, însă, că „Solii păcii“, echivalent românesc al „florii negre“, care în *Algabal* al lui Stefan George constituia o altă modalitate de materializare a aspirației spre moarte, exercită asupra lui Viorel o atracție care pare a deveni irezistibilă. Opoziția se realizează totuși, însă doar datorită miraculoasei intervenții a Siminei, care fiind ucisă din cauza intransigenței cu care și-l disputa, și-l asociază în moarte, lăsîndu-i impresia că își dă sufletul într-o adevărată apoteoză.

Finalul piesei întreține însă ambiguitatea, deoarece nu rezultă nici o clipă clar cine a învins: Simina, căreia i-a rămas consecvent pînă în ultima clipă, aspirînd spre o viață subsumată unei înalte idealități, sau Solii păcii, care-i dau sentimentul eliberării? „O, te simt, dorită liberare!... Dorita, sfînta pace / E-n moarte.“ Sau poate există și una și alta din posibilități ca rezultat al unei simple armonizări a contrariilor?

Secvența cea mai reușită a piesei e reprezentată de partea întii a actului al IV-lea, de care s-a făcut complet abstracție în comen-

Ecaterina Petică, mama poetului.

Vasile Petică (1882 —
1905), fratele poetului

Tache Petică (1894), fratele poetului, cu soția (1898)

Nicolae Petică (1891 —
1962), fratele poetului

Casa părintească din Bucești

Aspectul actual al locuinței părintești

Fațada liceului „Dimitrie A. Sturdza” din Tecuci, unde Ștefan Petică a urmat gimnaziul real (1888—1892)

tariu, ea nefiind absolut necesară pentru explicarea datelor esențiale ale contextului dramatic.

Doși din punctul de vedere al arhitectonicii acest amply episod pare a fi superfluu, considerat aparte, se circumscrie perfect în specificul genului, introducând un excelent teatru de atmosferă într-o piesă de idei. Se realizează o remarcabilă tensiune a stărilor de suflet și a atmosferei pe motivul unei așteptări apăsătoare, deznădăjduite, care nu e numai a unor indivizi concreți, ci a unor grupuri largi sau a întregii omeniri în anumite ipostaze ale sale.

Tensiunea se realizează într-un crescendo viguros, cumulând elemente din ce în ce mai sumbre, pînă ce absoarbe totul într-un vîrtej de neliniște și groază.

O tăcere paralizantă a încremenit întreg palatul într-un doliu înghețat, făcînd din fiecare element al său o expresie a durerii, iar gemetele stranii, ce bîntuie plîngînd înăbușit, prelungindu-și sonorile elegiace în invocări deznădăjduite, se constituie ca o voce din afara cadrului, ce dă o extremă sensibilizare decorului, strivit de „ceafa grea” care-l izolează complet de lumină și soare.

Cu scena a III-a în statismul sufocant intervine mișcarea, dar nu pentru a produce o ameliorare, ci pentru a exaspera și mai mult stările de suflet sub permanentă tensiune.

Prin referirile pe care le face Iuga, cel trimis în căutarea prințului pribeag, la sfîrșitul sumbru al acestuia, brusc se realizează un salt în tragism și sintem plasați pe un moment critic de maximă intensitate. Reacția bătrînului e susținută și potențată de intervenția stridentă a unei stranii voci exterioare: „Furtuna, ah, furtuna!”, devenită leitmotiv obsedant.

Glasurile devin din ce în ce mai amenințătoare, lamentîndu-se tot mai accentuat, transformînd întreg ținutul într-un imperiu al spaimei. Asistăm la o vertiginoasă dramatizare a peisajului, în care se tîlăzuiește parcă durerea, amărăciunea, spaima și întreaga groază existențială a celor claustrați. Se ajunge la o suprasaturație de straniu și amenințător și se cere cu deznădejde soare, lumină, liniște. Prin contrast apar referiri la întuneric, furtună, tenebrele sufocante fiind rosimțite ca o condiție a lor dintotdeauna.

Calamitățile se precipită, concurînd toate spre limita de sus a trașleului irezolvabil; turnul e lovit de trăsnet, furtuna sfarmă lanțul ruginit al punții de la poartă, iar moartea se extinde ca un lîldu negru asupra întregii ambiante.

È un final sumbru, care aduce izolarea definitivă a celor rămași prin sfărțimarea oricăror legături dintre ei și cel plecat și care își ata-

șează pe plan simbolic ideea amputării oricărei posibilități de comunicare a omenirii cu senzuri pe care le întrezărea „dincolo de culme“.

Drama *Frații*, realizată ulterior *Solilor păcii* (1903), aduce puncte de vedere fundamental noi, deși similitudini de diverse naturi circulă de la o piesă la alta.

Se pare că aderarea lui Ștefan Petică la orientarea naționalistă îi impune în mod firesc anumite puncte de contact cu mișcarea sămănătoristă, scriitorul realizând, în piesa care apare, parțial, chiar în *Sămănătorul*, un elogiu al valorilor rurale.

De remarcat e însă că, deși în unele pasaje transpare un optimism factive, confecționat la comandă, fiind evidentă tendința spre poleire, spre crearea unei viziuni paradisiace a țărănimii, psalmodiindu-se pe motivul avuției agonisite prin continuu efort, accentele ambianței idilice sint estomate și uneori chiar contrabalansate prin fiorul grav, degajat de atitudinea țăranului care-și vrea răsplătită munca sa de rob. Iar elogiul datinii străbune — al atitudinii sacramentale față de „pământul sfânt“, de „brazda strămoșească“ — pierde din stridența reclamei pe o anumită temă și se sprijină pe câteva elemente solide de etică țărănească tradițională și îndeosebi pe conceptul cinstei.

De fapt scriitorul nu face decît să plaseze într-o fragedă ambianță campestră un conflict etic care depășește cu mult cadrul strict al universului rural. Prin Pîrvu, purtătorul uneia din direcțiile majore ale conflictului, se apărâu niște valori certe, consacrate prin tradiție — munca onestă, cinstea, loialitatea în relațiile dintre oameni — resimțite ca superioare atitudinii demonice a fratelui său Neagu, reprezentativ pentru așa-ziiși „oameni blestemați“, „neînțeleși“, care, situindu-se cu orgoliu „dincolo de bine și rău“, nu fac decît să genereze suferință și moarte, tulburînd existența altora prin atitudinea lor temerară de răzvrătire împotriva normelor.

Construcția dramatică, de data aceasta, se privează de stufozitatea și contorsiunile piesei precedente, fiind sobru, dar solid structurată. Premisele conflictului nu se constituie ca rezultat al unui efort laborios; scriitorul lucrează îndeosebi prin intermediul sugestiei, apelînd la câteva indicații vagi și la anumite elemente de atmosferă. În ambianța sărbătorească ce domnea la sfîrșitul secerișului, singura notă discordantă o oferă Neagu, fratele stăpînului, un personaj straniu, interiorizat și pasional, incapabil a se smulge unei mîhnite și accentuate neliniști, care-l face dur și necomunicativ.

Fățetele întunecate ale personajului conțin și promovează tragism, căci ele reprezintă stigmatul unei iubiri nefericite, care, după ce l-a

determinat să pribegească în căutarea împăcării cu sine însuși, cu forța obsesiei l-a readus pe locul supliciuului. Conflictul se declanșează în momentul în care se descoperă că iubirea mistuitoare, invocată drept scuză pentru atitudinea sa refractară, este de fapt o dragoste nelegiuită, care-l leagă cu forța irevocabilă a patimii de cumnata sa Dochiana.

În actul al II-lea, prin contrapunctarea textului cu aluzii, scriitorul obține o tot mai accentuată tensiune, care generează încordarea și propagă neliniștea de la personaj la personaj, făcîndu-i parcă pe toți participanții la serbare să intuiască nelegiuirea săvîrșită tacit de frumoasa lor stăpînă, Dochiana. Numai soțul înșelat nu se lasă contaminat și reacționează violent atunci cînd bătrînul Cobuz, care-i surprinsese pe cei doi îmbrățișîndu-se, pentru a nu deveni complice, își părăsește mîhnit stăpînul, sfătuindu-l să-și păstreze casa „în cinste nepătată“. Astfel se creează însă posibilitatea unei augmentări în salt a tensiunii, căci reacția acestuia va fi cu atît mai întempestivă cu cît contactul cu o realitate dureroasă se va face mai brusc. Într-adevăr, cum, în ambianța în care amenințările se precipitau, dragostea exasperată a celor doi sfidează precauțiile, aceștia sint surprinși de Pîrvu, care, uluit și zdrobit, asistă la pateticul duet erotic, în care propria-i soție, în ipostaza amantei pasionate a fratelui său, era consolată de acesta, Neagu simțîndu-și iubirea împărtășită atît de puternică, încît își permite să o situeze cu temeritate deasupra moralei și a păcatului.

În manifestarea indignării spectaculosul este evitat; se produce însă o trecere prea rapidă de la mînie la milă, insuficient motivată, căci evocarea morții timpurii a tatălui său, care i l-a dat în grijă pe Neagu, poate fi interpretată mai curînd în defavoarea fratelui nerecunosător.

În raport cu modul în care scriitorul și-a structurat eroii, concepîndu-i legați prin iubirea incestuoasă ca printr-un blestem, înțelepciunea biblică a fratelui mai mare nu face decît să intensifice criza. Măsurile luate de el — izgonirea fratelui, însă păstrarea soției, sub pretext că are copii, „mai sus de orice păcat“ — se dovedesc nu numai a fi insuficiente, dar sporesc tentația celor ce doresc a se uni, împotriva oricăror opreliști.

Aproape întreg dramatismul actului rezultă din procesele de conștiință ale Dochianei, care, deși acceptă entuziasmată ideea pribegiei împreună cu Neagu, nu se poate sustrage neliniștii pe care o generează certitudinea gravei culpe comise, căzînd pradă unei tenebroase obsesii. „Dar stă în întuneric o vecinică mustrare, / Mai neagră ca blestemul făcut la neagra cruce, / Și ea mă urmărește oriunde eu m-aș duce, /

Iar zbuiciumul acesta nicicînd nu se mai curmă. " Acest intens zbuiciumul pe planul conștiinței este, în bună măsură, sursa tensiunii în următorul act al piesei, în care revine ca un laitmotiv obsesia păcatului. Dislocarea psihică e cu atît mai pregnantă cu cît scriitorul creează discrepanțe, noncomunicare între Dochiana și natură. Peisajul constăuit din delicate accente bucolice, cu o nedefinită undă de poezie generată de farmecul naiv al scenelor campestre, îi apare acestuia intens ostil prin sumbrele-i proiecții interioare, extinse și infuzate în întreaga ambianță.

Neliniștea apăsătoare, emanată de certitudinea imposibilității de a se salva din remușcările ce-o apasă ca un „blestem“, atinge la un moment dat asemenea intensitate, încît e de natură să schimbe aproape cursul întregii acțiuni.

Scindarea sufletească nu se mai poate rezolva în sensul întoarcerii acasă, deoarece între timp s-au declanșat elemente care precipită evenimentele spre un final implacabil. Cu apariția în scenă a lui Pîrvu, care, aflînd de dispariția celor doi, îi urmărise, hotărît să-i ucidă, conflictul cunoaște o bruscă mutație, de pe planul conștiinței în exterior. Scena înfruntării între personaje este extrem de restrînsă, dar cu surprize ce dau contorsiuni totale și un ritm halucinant. După un prim moment de încordare, se creează parcă o detentă prin atitudinea de superioritate sufletească a lui Pîrvu, care, văzîndu-și fratele repezindu-se cu cuțitul la el, îi răspunde deziluzionat: „Eu n-o mai voi, păstrează-o!“ Ultima frază a acestuia însă: „Micuți, orfani copii...“ are o asemenea repercusiune asupra Dochianei, încît aceasta, smulgînd cuțitul, se înjunghie. Automat, Pîrvu își ucide fratele.

După descărcarea precipitată de fulgere, ca un comentariu al momentului de inconștiență, asistăm la derularea crizei de nervi a lui Pîrvu. Abundența monologică are crispări de coșmar și, sub obsesia privirii neîndurătoare a celui ucis, ca un nou Cain, își strigă disperarea.

Piesa se incheie pe o replică prelungită a lui Pîrvu, de o sfîșietoare omenie și de un dens tragism conținut.

În drama *Frații* nu mai poate fi identificată o deviație flagrantă de la conflictul principal; se remarcă, totuși, pe o spațialitate mai restrînsă ca în *Solii păcii*, același puseu spre teatrul de atmosferă.

Scena celor doi copii rămași singuri în întuneric, după ce au fost părăsiți de mama lor, deși nu e superfluă, prin anumite tangențe cu *Orbi* lui Maeterlinck, ne lasă totuși impresia de efectuare intenționată, izvorită din dorința scriitorului de a face variații pe o temă de prestigiu.

Asistăm la aceeași senzație de spaimă pe care o produce întunericul, adaptată însă la instabilitatea mentalității infantile, care deteremină pe copii, cînd să-și augmenteze programatic frica prin ecurile povestirii „celor doi frați pierduți într-o pădure“, cînd să-și ateneueze teama prin fixarea unor cauze materiale pentru acele prezențe stranii care suprasaturează atmosfera.

Prin precizările făcute de copii, însă, spaima-și pierde fiorul metafizic. Nu mai întîlnim frica aceea conținută, care se condensează în tăceri, în suspensii stranii și înfiorări comunicate laconic. S-ar mai putea stabili și anumite analogii cu *Pelleas și Mellisande*. Punctele de contact nu sînt însă decît total exterioare, ele constituind mai curînd un prilej de constatare a originalității pe un motiv oarecum similar decît unul de detectare a influențelor.

Ștefan Petică a luat drept pretext mediul rural și pentru o altă lucrare teatrală a sa, intitulată *Prietenii poporului*, care avea ca finalitate bagatelizarea mișcării socialiste la sate. Ea a rămas însă ca o neizbutită încercare de parodiare.

Piese comentate pînă în prezent nu acoperă însă întreaga activitate de dramaturg a lui Ștefan Petică. Teatrul reprezintă una din constantele eforturilor sale creatoare, iar înainte de a da piesele sale capitale, a exersat perseverent pe cele mai diverse teme.

Dintre bruioanele păstrate, numai piesa într-un act intitulată *După logodnă* poate fi valorificată, deoarece, deși prezintă lacune parțiale, în sensul nedezvoltării complete a unor idei enunțate în paranteză, este bine structurată și mai ales interesantă. Considerațiile asupra acestei piese, cît și asupra celorlalte fragmente rămase în manuscris pot fi parcurse de cei interesați la capitolul de „Note și comentarii“, rezervate teatrului.

Conchizînd deocamdată asupra acestui sector al activității sale, trebuie relevat faptul că Ștefan Petică, fără a da realizări remarcabile, ne-a lăsat piese care conțin momente efectiv impresionante și mai ales au apanajul ineditului în dramaturgia noastră, atît prin problematica aparte, cît și prin genul nou de teatru pe care-l introduc.

*

Poet și prozator, dar și excepțional om de cultură, avînd idei — după părerea lui G. Călinescu — „din toate punctele remarcabile și solide, superioare epocii sale“, Ștefan Petică s-a exprimat cu competență și în diverse domenii teoretice, incluse sferei artei sau numai tangente acesteia. Filozofia, estetica, sociologia și psihologia, dar mai ales critica literară l-au solicitat, unele din ele prilejuindu-i lucrări care

prin înalta ținută intelectuală, cit și prin eleganța și sobrietatea stilului, se păstrează neatins de caducitate, interesând încă prin caracterul major al problemelor abordate.

Ceea ce unește diversele zone de activitate ale scriitorului, dându-le unitate, este puternicul spirit novator. Tendința de a introduce elemente noi și de-a atașa inedite unghiuri de vedere problemelor puse în discuție este evidentă, mai ales în sectorul cel mai important al activității extrabeltristice a lui Ștefan Petică, în activitatea sa de critic literar.

El cunoscut că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin activitatea lui T. Maiorescu și Gherea, încercările sporadice și neorganizate de critică literară românească sînt ridicate la nivel european. Prin lucrările celor doi reprezentanți, create adesea cu destinație polemică, se cristalizează treptat, dar net, două tendințe fundamentale opuse, pe care se vor fixa majoritatea esteticienilor și criticilor, optînd în funcție de interese și de concepție pentru una din direcțiile trasate.

Polemica sobră, însă inflexibilă, a șefilor, cit și cea efervescent zgomotoasă a discipolilor, după o fluctuație care dă cîștig de cauză partizanilor criticii științifice, intră în jurul anului 1895 într-o fază de acalmie. Motivul victoriei momentane a stîngii literare ca sursă de reflux polemic pare a fi de suprafață. După toate probabilitățile, procesul de pregătire a trădării generoșilor făcîndu-se deja simțit, combatanții gheriști se docilizează, nemaigăsind în viitor pozițiile categorice pe care le părăseau. Cealaltă direcție cedează doar formal datorită destinului în declin al *Convorbirilor literare*, explicat atît prin detașarea de revistă a scriitorilor mari, cit și prin abdicarea corifeului de la rolul de est et îndrumător literar, conducerea fiind concesionată lui M. Dragomirescu, încă insuficient format ca personalitate intelectuală. După E. Lovinescu, *Convorbirile literare* „își încheie propriu-zis ciclul, continuînd să existe postum încă o jumătate de secol”.

În anii de derută imediat următori trădării generoșilor (1900—1901), momentul istoric nu mai poate fi al radicalismelor esențiale, după cedare noile forțe devenind firesc mai elastice și mai aderente la tonalitatea oficialității.

Symbolismul și sămănătorismul, expresie pe plan literar a noii conjuncturi, deplasează ciocnirile pe un teren în care accentul nu mai cade pe vechile antinomii, ci pe conflictul între promotorii noilor cuceriri ale literaturii străine — modernistii — și între adepții tendinței naționaliste, de angrenare exclusivă în autohton. În momentul acesta de confuzie, Ștefan Petică e singurul critic care, pe lângă faptul că

încearcă să dea o soluționare judicioasă noilor conflicte declanșate, nu pierde din vedere elementele esențiale ale opoziției, el preluînd dintr-un unghi nou problema artei pentru artă și a artei cu tendință și dînd aparentelor antinomii dintre etic și estetic o rezolvare care marchează o treaptă superioară în comparație cu pozițiile anterioare.

Deoarece Ștefan Petică, în comentarea fenomenului literar, n-a practicat analiza de opere sau creatori, ci a tîns întotdeauna să ia concretul doar ca pretext de teoretizare, cultivînd mai mult o critică cu funcții de estetică, cercetarea activității sale în acest domeniu se cere întreprinsă pe probleme.

Încercînd o selecție a leitmotivelor construcțiilor sale ideatice în funcție de contribuția la dezbaterile noastre estetice, cit și în raport cu elementele încă actuale ale soluțiilor propuse, în centrul obiectivului se plasează problema raportului dintre estetic și etic.

O primă etapă necesară în clarificarea aspectului pus în discuție este fixarea atitudinii adoptate de critic față de cele două direcții deja trasate de critica noastră anterioară, deoarece cu prilejul acesta este expus și propriul său punct de vedere.

Deși referirile lui Ștefan Petică asupra criticii practicate de Gherea și T. Maiorescu sînt disparate, nu e necesar un efort de sistematizare a observațiilor, deoarece se poate identifica un articol care polarizează fragmentarul, constituindu-se ca un act de sinteză atît prin definirea lapidară a sistemelor estetice ale celor doi, cit și prin prezentarea poziției adoptate față de aceștia.

Într-una din secvențele studiului *Arta națională*, care îndeplinește acest oficiu de sinteză, T. Maiorescu apare ca reprezentativ pentru faza imediat postpașoptistă, cînd idealurile prăbușite nu fuseseră încă suplinite cu altele, iar breșa creată permitea introducerea unei orientări caracterizate de scriitor ca avînd un substrat idealist. Conducătorul „Junimii” promova, conform afirmației sale, „estetica metafizică absolută, după care esența artei era de a fi o ficțiune ideală care scoate pe omul impresionabil în afară și mai presus de interesele lumii zilnice. Frumosul există, independent de voința noastră, în lumea ideală a esențelor pure, iar artistul în care trăiește amintirea lumii transcendente a esențelor are misiunea de a ne face să contemplăm acest frumos”. Și criticul depistează în continuare restul componentelor principale ale sistemului maiorescian (gratuitatea artei, iraționalismul creației, evitarea intelectualității etc.), considerînd întregul eșafodaj ideatic ca o premisă necesară deducerii esteticului. „Din această definiție, nevinovată în aparență — precizează Ștefan Petică — d-l Maiorescu, cu subtila sa logică, scoate toate încheierile trebuincioase

artei pentru artă. Artistul n-are să se intereseze de valoarea morală și socială a operei sale, pe dinșul nu-l privesc durerile și bucuriile mulțimei, pentru că e o ființă de esență divină și opera sa trebuie să fie cu totul impersonală. De aceea patriotismul și toate tiradele filozofice și sociale n-au ce căuta în arta pură, care nu trebuie să se ocupe decât de frumosul în sine¹.

Nonadeziunea lui Ștefan Petică la conceptul purismului maiorescian este evidentă, deși tonul comentariului rămâne permanent deferent și intens colorat apreciativ.

Referitor la Gherea, articolul ales ca reprezentativ nu mai vizează — ca în cazul lui Maiorescu — întreg ansamblul concepțiilor acestuia, ci doar aspectul metodologic.

Sub influența determinismului lui Hypolitte Taine, care și-ar fi dorit să fixeze cauzele cu exactitatea botanistului sau a chimistului, Dobrogeanu-Gherea era și el tentat să dea prioritate studierii factorilor extraliterari, ceea ce nu scapă observației ascuțite a criticului, care-i aruncă obiecții tocmai din acest unghi. Necesitatea studierii operei în baza celor trei principii clasice, asupra cărora atrage atenția Gherea în primul rind, fără a fi respinse, datorită faptului că permiteau stabilirea unor „legături necesare“ și „foarte drepte“, conducea, după critic, la o insuficientă explicare a fenomenului artistic, care era luminat puternic doar ca act psihologic, pierzându-i-se specificitatea. „...ceea ce uita această critică era diferența specifică, acea diferență care făcea dintr-un anumit fenomen psihic un fenomen artistic și nu altceva“².

Metodologia, suspectată ca deficientă sub acest raport, este atacată și sub motivul introducerii unui „tendenționism exagerat“. Deși afirmația rămâne în cazul de față nedezvoltată, referirile anterioare la aceeași problemă³ permit să se deducă că rezerva criticului era generată de caracterul nesigur sau chiar eronat al judecăților apreciative.

Obiecțiile acestea, care vizau aspecte parțiale ale sistemului gherist, se circumscriu perfect unei observații restrinse, dar cu largă valoare generalizatoare, conform căreia „ceea ce a făcut greșala studiilor lui Gherea, pe lângă multele și eminentele lor calități, a fost și faptul că la artist se ocupa totdeauna mai mult de partea sa etică decât de cea estetică“⁴.

Modalitatea de rezolvare a raportului etic și estetic, considerat ca esențial pentru dezvoltarea literaturii, nu l-a preocupat pe Ștefan

Petică numai în critica noastră, ci și în cea apuseană, dorind ca în lumina ultimelor fluctuații să poată sugera anumite soluții. După Ștefan Petică, „criticii științifice“, care exagera în direcția supralicitării sociologicului și a factorilor extraliterari, îi succede critica estetică sau simbolistă, care își afirmă, dimpotrivă, indiferentismul social, concentrându-și întreaga atenție pentru perfectarea tehnică, formală, elementele de conținut fiind neglijate de așa manieră, încât „tot mîndruș palat, așa de fin, de strălucitor și destrăveziu, amenință să se dărîme“¹.

Soluția care i se impune categoric lui Șt. Petică, considerînd-o ca cea mai indicată, este realizarea unei fuziuni superioare între estetic și etic. „Datoria esteților viitori e să nege negarea ultimilor esteți, adică să răstoarne cele ce s-au susținut în sprijinul indiferenței sociale a artei și să adauge, pe lângă perfecția tehnice, valoarea sa morală. Adevărații esteți sunt cei cari își vor îndeplini această datorie artistică și socială, împăcînd într-o sinteză superioară antinomiile aparente de astăzi.“²

Pentru a convinge că disocierea este artificială, firească și necesară fiind doar integrarea în cadrul aceleiași unități a celor doi factori arbitrar separați, utilizează argumentele din *L'art au point de vue sociologique* de M. Guyau, sugerînd, într-un subtil arabesc ideatic, că în artă eticul nu poate exista decât prin estetic, iar acesta, la rîndul său, nu poate ființa în stare pură, desprins de contingente, deoarece „conștiința individuală e mai degrabă o conștiință socială“ și ca atare „emoția estetică are un caracter social“.

Dacă prin rezolvarea judicioasă a raportului dintre etic și estetic Ștefan Petică aduce un punct de vedere nou, avansat în critica noastră, retușîndu-l necesar pe Gherea, prin referirile la natura eticului, el se demarchează de asemenea de acesta.

Gherea făcea distincții în sfera tendențiozității după criteriul nocivității sau al eficienței morale, dîndu-și adeziunea la vehicularea în artă a celor mai înalte idei ale veacului. Ștefan Petică nu emite însă considerațiile asupra componentelor eticului, referirile sale asupra acestuia fiind generalizatoare și reducîndu-se la principiul fundamental al legăturii indestructibile dintre creația artistică și popor. „Această cunoaștere a poporului e marea și greaua condițiune care se cere tuturor artiștilor mari. Ea e punctul de unde trebuie să plece orice artist adevărat dacă țintește la altceva mai trainic decât succesul de librărie și de ziare ieftin cîștigate, ieftin pierdute.“³ Nu se teoretizează însă nici în

¹ *Aria națională* IV, *România ilustrată*, I, nr. 10, (septembrie) 1901, p. 123.

² *Ibidem*, p. 124.

³ *Critica literară în România jună*, nr. 188, 18 iunie 1900, p. 1.

⁴ *Estetismul lui Ruskin* în *Noua revistă română*, I, nr. 3, 1 februarie 1900, p. 44. (suplimentul II).

¹ *Estetismul lui Ruskin* în *Noua revistă română*, I, nr. 3, 1 februarie 1900, p. 44. (Suplimentul II).

² *Art. cit.*, p. 45.

³ *Aria națională*, *loc. cit.*, p. 124.

acest sens, dezbateră de idei fiind suplinită prin comentariul unor aspecte concrete ale fenomenului artistic, considerate de scriitor ca exemplare pentru creația autentică.

Criticul condiționează realizarea mării literaturi de oglindirea realităților specific naționale, considerate de el ca neglijate pene drept de curentul gherist. „Școala aceasta lăsase la o parte influența realității, uitând că sunt simțiminte, credințe, tradițiuni și o mulțime de alte ideologii peste cari nu se poate trece.“¹

Raportându-l pe Șt. Petică la peisajul criticii literare din jurul anului 1900, remarcăm că el nu se distinge numai prin introducerea unei viziuni noi asupra relațiilor dintre etic și estetic, ci se impune mai ales prin faptul că se constituie ca un reprezentant al spiritului novator în literatură.

Criteriile de apreciere a scriitorilor operează la el în funcție de gradul în care aceștia au contribuit la revoluționarea literaturii.

E simptomatice faptul că referindu-se la *Transformarea lirice* române nu se ocupă decât de Eminescu și Macedonski, cei doi creatori de geniu impunându-i îndeosebi prin faptul că reprezintă un moment crucial în literatura noastră prin marcarea actului de geneză a poeziei moderne, infinit superioară poeziei vechi. În profunzimea sondajului sufletului uman, în modificările fundamentale survenite în modul de exprimare, în structura imaginilor sau a frazelor, care renunță la simetria și linearitatea școlărească în favoarea unei construcții complexe orchestrate; în subtilitatea alegerii valorilor plastice și mai ales în introducerea unor ritmuri extrem de diversificate și complicate sau în descoperirea valorii muzicale a cuvintelor, Ștefan Petică identifică transformări atât de tranșante și de importante valoric, încât le echivalează cu o adevărată revoluție. Dintr-un medalion rămas în manuscris, dedicat poetului „noptilor“, rezultă că Ștefan Petică era partizanul actelor de curaj în efortul de înnoire a câmpului poetic, ironia amară la adresa prezentului literar vizând tocmai nonacceptarea temerității. „Dar la 1870 îndrăzneala nu era împovăratul păcat de la 1900.“²

Într-adevăr momentul 1900—1905 se caracterizează printr-o accentuată cramponare în tradiționalism, printr-o atitudine pronunțat refractară față de orice încercare de schimbare.

Spre deosebire de cei angrenați în mișcarea sămănătoristă, dominantă la începutul secolului al XX-lea, Ștefan Petică e sensibil la valorile estetice și receptiv la înnoiri. El realizează contribuția

¹ *Arta națională IV, România ilustrată*, I, nr. 10, septembrie 1901, p. 124.

² Ms. 1.659, f. 87, Biblioteca Academiei.

simbolismului la dezvoltarea liricii, și deși se integrează după 1899 direcției naționaliste și colaborează sporadic la *Sămănătorul*, ia atitudine împotriva exagerărilor chiar înainte de a se contura cu claritate aceste tendințe obstrucționiste.

Împărțirea artei în cosmopolită și națională, cit și actul creării unor curente pe același calapod îi apar ca rezultat al unei optici simpliste, conform căreia creația n-ar avea alte alternative „decît sau să se închidă într-un patriotism peste măsură de tendențios, sau să cînte streinătatea și minunatele sale podoabe“.¹ Criticul, dînd cosmopolitismului accepția de influență exercitată din exterior spre interior de literaturile străine, consideră că e complet eronat a „se face din naționalism și cosmopolitism două entități absolute, între cari există o vecinică antinomie. În realitate, însă, noțiunile aceste sunt departe de a îmbrăca acest caracter hotărît absolut și relațiunile dintre dîsele sunt mult mai complexe decît s-ar părea la întia vedere.“² Chiar dacă argumentația nu rezistă, eșafodajul teoretic fiind constituit din subtile, dar discutabile speculații de natură logică sau filozofică, concluzia se impune prin evidența adevărului circumscris perfect în zona bunului-simț. „Naționalismul și cosmopolitismul [influență străină, *n.ns.*], cari au atîtea elemente comune, fie că acele elemente sînt în totul identice, fie că unele sînt negarea altora, sînt în strînsă apropiere, și antinomia dintr-însule nu e decît o antinomie aparentă; mai curînd ele ar trebui considerate ca două momente concordante ale aceluiași proces logic.“³

Conceptului artei cosmopolite, opusă artei naționale, îi neagă existența, el neavînd un corespondent în realitate, deoarece nu se pot constata niște forme ideologice internaționale și ca atare „noțiunea de artă cosmopolită este o entitate scolastică, întemeiată pe forme ideologice false.“

Optarea pentru direcția modernizatoare a literaturii, atât de controversată în epocă, nici în cazul lui Ștefan Petică nu s-a efectuat rapid și fără probleme. Manuscrisele criticului poartă amprenta unor procese sufletești ca ecou al dezbaterilor exterioare. „Semne de decadență? se întreabă criticul. Psihologia morbidă? Logica morbidă? Negurozitate și misticism, sau conștiința nouă? este cu neputință ca o întregă epocă să greșească: deci nu caz morbid, ci conștiință nouă.“ Abundența interogațiilor, cit și alternarea lor cu raționamente eliptice, sumare, denotă tocmai căutarea, întrezărirea de sensuri cu sclipiri de certitudini și incertitudini.

¹ *Arta națională I, România ilustrată*, I, nr. 4 (martie) 1901, p. 50.

² *Idem.*

³ *Ibidem.*

Clarificarea pare a se fi săvârșit definitiv în perioada în care Ștefan Petică trece la publicarea sistematică a articolelor sale critice, deoarece, printre primele lucrări de acest gen, se înscrie și studiul *Poezia nouă*, act public de apărare a simbolismului de atacurile calomniatorilor săi. Cu toate că e structurat în funcție de finalități polemice (contracurarea acțiunii denigratoare a lui Camille Mauclair), articolul deține un rol important în istoria noastră literară, fiind prima lucrare amplă și documentată asupra simbolismului. Macedonski îl anticipase prin *Poezia viitorului și În pragul secolului*, dar încercările sale teoretice păreau mai curînd niște crochiuri și denotau doar o parțială înțelegere a mișcării, pe care, de altfel, o promova. Discipolul, avantajat de cristalizarea personalității sale sub înfrurirea noii orientări, se pronunță cu competență asupra procesului de constituire a simbolismului, detectînd fragmentar cauzele acestuia și mai ales explicîndu-i specificul modalității artistice, particularitatea actului novator.

Se impun atenției, în primul rînd, observațiile care corijează erori ce s-au perpetuat și în unele cercetări posterioare lui Mauclair, Ștefan Petică refuzînd anul 1884 ca moment de geneză a simbolismului și fixînd pe baza unei informații bogate și a unei gândiri nuanțate procesul de formare a simbolismului cu mult înaintea acestei limite temporale... „Pentru ca să se poată afirma în linii și contururi hotărîte, o mișcare trebuie să existe de multă vreme, să facă mult drum, să numere mulți oameni. Și de fapt așa și este. Mișcarea simbolistă franceză s-a dezvoltat cu încetul de la Charles Baudelaire¹, care l-a asimilat creator pe uimitor de modernul Edgar Poe, oferînd premisele „marei treimi: Jules Laforgue, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, ale cărei momente de strălucire ating culmea pe la 1873, deci cu mult mai înainte de epoca fixată de Mauclair.”² Valabilitatea afirmațiilor este confirmată de altfel de majoritatea investigațiilor asupra simbolismului (André Barre, Georges Bonneau, Guy Michaud etc.).

Indicarea anului 1873 ca moment de efervescentă corespunde de asemenea seismografului vieții artistice. Acum se comite actul de rebeliune împotriva parnasianismului și se deschid zgomotoase porți către perspective literare inedite, *Arta poetică* a lui P. Verlaine afirmînd tranșant principiile noii estetici, iar *Une saison en enfer* a lui A. Rimbaud șocînd prin introducerea unor inovații mult mai temerare decît ale lui P. Verlaine.

Se detașează de asemenea din ansamblul considerațiilor asupra poeziei noi încercarea de stabilire a rolului pe care l-a avut prerafa-

lismul englez și revoluționarismul muzical al lui Wagner în constituirea mișcării simboliste franceze, criticul fiind astfel edificat asupra complexității genetice a fenomenului pus în discuție.

Deși fluctuațiile polemicii l-au împiedicat pe scriitor să detecteze cauza fundamentală a noului curent, tot ele îl împing de la periferic spre esențial, determinîndu-l să se pronunțe asupra specificului modalității artistice a simbolismului.

În efortul de stabilire a particularităților autentice ale noului curent, Ștefan Petică respinge categoric afirmația lui Mauclair, conform căreia trăsătura caracteristică a simbolismului pe plan formal ar fi „deasa întrebuintare a alegoriei, a legendei și a metaforelor în literatură”. Motivul contestării este evidența utilizării acelorași mijloace de expresie și în cadrul celorlalte școli. Firesc fiind a nu căuta noul în elementul comun și general valabil, criticul îl depistează în procesul de specificare a imaginii poetice. „Ceea ce caracterizează tehnica poetică a simbolistilor e izolarea senzațiilor și darea lor printr-un echivalent de imagine.”

Actul de originalizare este urmărit în straturi și mai profunde, criticul încercînd să surprindă particularitățile redării senzației în diferite curente. „Pe cînd la clasici modul cum e dată senzația e adecuat cu senzația, pe cînd la romantici senzația e hiperbolizată, la simbolisti ea e dată printr-un echivalent care e determinat și el prin modul de a se impresiona al artistului.” Senzația e redată deci obiectiv, în coordonatele sale reale, în clasicism, subiectiv-normativ la romantici, tendința de hipertrofiere dominînd, și subiectiv-diferențial în simbolism, imaginea fiind fixată în raport cu impresia fiecărui creator.

Referiri asupra simbolismului mai pot fi identificate și în alte studii sau articole — *Noul curent literar*¹, de ex. —, interesante sînt, însă, îndeosebi cele conținute în *Estetismul lui Ruskin*, deoarece Ștefan Petică, nemaifiînd angrenat în polemică, posedă detașarea necesară consemnării și unor aspecte simțite ca deficitare. Se remarcă indiferențismul social al simbolismului considerat ca o deficiență a eșafodajului său ideatic, amenințat, după părerea criticului, cu prăbușirea fără introducerea elementelor sociale, care fuseseră neglijate în favoarea excesivei perfectări formale.

Perspectiva critică nu infirmă, însă, nici o clipă adeziunea profundă, care poate fi dedusă și din faptul că uneori, chiar dacă nu i se oferă

¹ *Literatorul*, XX, nr. 1, 20 februarie 1899, p. 1 (interesant prin faptul că semnalează structura de vizionar a lui Macedonski, acesta prevăzînd „de timpuriu toată imensa schimbare ce era să se facă mai tîrziu în arta apuseană”).

ocazia, criticul își creează singur prilejul de a muta obiectivul spre simbolism, prinzindu-l dintr-un unghi avantajos și conferindu-i astfel strălucire. În *Stavropoleos*, de pildă, comentând particularitățile stilului bizantin, printr-o firească asociație de idei, alunecă motivat spre școala prerafaelită, pentru a trece la consemnarea ecourilor târzii, dar puternice, ale acesteia în prerafaelismul lui J. Ruskin, ca să ajungă, în sfârșit, la simbolism, punctul terminus al cronicii plastice.

Aceeași tendință de a introduce elemente noi este vizibilă și în încercările sale de contribuție la dezvoltarea esteticii și teoriei noastre literare. Problemele circumscrise acestei zone prezintă interes, deși au rămas în majoritatea cazurilor în stadiu de manuscris.

Finalitatea artei, natura și caracteristicile ei, ritmul ca o componentă comună diverselor domenii ale artei, estetica fragmentului, raportul dintre conținut și formă, specificitatea diverselor genuri literare, explicarea rămânerii în urmă a unora din acestea, selectarea esențialului ca obligativitate a actului creator sînt aspecte care-l incită la reflecție. Conceptul frumosului și al specificului național, îndeosebi, par a-l preocupa pe critic, transformîndu-se într-un gen de leitmotiv al însemnărilor sale critice.

Din păcate, observațiile inedite, pe care nu avem răgaz să le consemnăm momentan, n-au putut intra în circuitul criticii contemporane, moartea prematură împiedicîndu-l pe scriitor să-și perfecteze crochiurile schițate rapid în vederea unor finisări ulterioare.

Deși articolele cu profil teoretic la care ne-am referit anterior ocupă un loc de prim plan, critica aplicativă nu e nici ea absentă. Aria e însă cu mult mai restrînsă. Individualitățile creatoare îl interesează doar în măsura în care oferă prilejul dezbaterii unor probleme care-l preocupau în mod predilect. Studiul dedicat lui J. Ruskin este un exemplu clasic în acest sens.

Restul articolelor destinate unor literați de seamă sau unor pictori: L. Tolstoi, Mistral, Brandes, Hans Holbein, Felicien Robs, Pătrașcu și Vermont, au mai mult alura unor medalioane, fără a se impune prin densitatea conținutului sau prin ineditul observațiilor.

Încercarea formulării unei impresii de ansamblu asupra activității de critic literar a lui Ștefan Petică conduce la concluzia că acesta deține un loc bine precizat prin elaborarea unor articole care satisfac, în general, înalte exigențe, denotînd judiciozitate și pondere în tratarea multor probleme dificile.

Privitor la specificul modalității sale critice, e interesant de reținut, în primul rînd, că cel care era un poet atît de dotat nu lăsa să

transpară aceasta în critică. Nu se pot identifica la el „analize poetice“ intenționate delicate, fine, sau sistematice nuanțări emotive cu finalitatea de-a impresiona și nici frecventul apel la imagine pentru a da accesibilitate și pitoresc abstracțiunilor. Ștefan Petică înțelegea critica drept o disciplină riguros științifică, în care disocierile sînt în primul rînd de ordinul rațiunii și apoi de cel al sensibilității, al afectului. El are pasiunea dezbaterilor de idei, fără imixtiuni de altă natură. Avantajat de existența unor premise, Șt. Petică marchează o etapă nouă a criticii noastre, distinctă prin faptul că adeseori în dezbaterile întreprinse rețeaua argumentării este constituită din fine teoretizări, care se impun atenției prin distincții de nuanță și minuțioase explorări verticale. E inaugurată, astfel, direcția subtililor argumentații științifice, susținute de inteligente asocieri de idei, cu scopul de-a impune cu evidență adevărul. Chiar polemica sa nu e colorată, pitorească, ci densă, avînd tăișul fin al raționamentelor implacabile, ceva din atmosfera tare a „jocului ieilor“. E o zonă alpestră a criticii, în care se menține nu numai atunci cînd lucrează cu termeni siguri, cu noțiuni asimilate profund și creator, ci și cînd își axează discuția pe locuri comune și banalități.

Reflectînd la ceea ce ar fi putut realiza Ștefan Petică, dacă moartea prematură nu ar fi curmat o forță în plină ascensiune, dincolo de crisparea de moment, încercăm sentimentul unei ireparabile pierderi pentru literatura română. Cumulul de explicabile amărăciuni se augmentează prin raportarea scriitorului la o serie în care acesta se cerea firesc încadrat. André Chenier, Lautréamont, Lermontov, J. Laforgue, Georg Trakl, N. Labiș încetează mai toți din viață în mod tragic înainte de a fi împlinit 30 de ani, punîndu-ne în fața aceluiași absurd, dar revelîndu-ne cu gravitate că „fatum“-ul ostil și implacabil face parte constitutivă din existență și că dincolo de ceea ce e dat, e inutil să discutăm.

Ștefan Petică se afiliază, astfel, figurilor aureolate de legendă, reținute de noi cu tristețe și bucurie, cu o căldură delicată, ca în preajma florilor „predestinate morții“.

decembrie 1965

EUFROSINA MOLCUT

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față, concepută în două volume, oferă cititorilor o viziune de ansamblu asupra creației lui Ștefan Petică.

Volumul I cuprinde poezii, poeme în proză, crochiuri lirice și evocări, iar la *Addenda* poezie și proză inedită;

Volumul II: teatru, critică literară, publicistică, studii sociologice și corespondență.

Poeziile au fost grupate în modul următor:

- a din volume
- b din periodice
- c postume publicate
- d postume păstrate în manuscrise

Poeziile tălmăcite, nefiind publicate în timpul vieții scriitorului decît incidental (două bucăți), nu au constituit un capitol aparte, ci au fost integrate la capitolul „Din periodice“.

Cu excepția poeziilor reproduse după volumul *Fecioara în alb, Cînd vioarele tăcură, Moartea visurilor, Poeme*, București 1902, apărut sub îngrijirea scriitorului, pentru restul producțiilor lirice s-a respectat, pe cît posibil, criteriul cronologic al apariției. Același criteriu a fost aplicat și în alcătuirea celorlalte capitole ale ediției: poeme în proză, crochiuri lirice, teatru, critică etc. †

În *Addenda* au fost reproduse postumele — originale și traduceri — care pînă astăzi n-au văzut lumina tiparului. Excepție fac doar cîteva traduceri lirice, care au fost publicate de un aplicat cercetător al lui Șt. Petică, G.G. Ursu, în *Analele Moldovei*, II, nr. 3—4, iunie-decembrie 1943, în studiul intitulat *Un caiet de versuri inedite ale lui Ștefan Petică*, după o transcriere a folcloristului Tudor Pamfile.

Am procedat astfel, deoarece aceste poezii, interferîndu-se cu alte tălmăciri, fac parte dintr-un ciclu de traduceri sistematizat de autor în vederea publicării, aflat într-un manuscris cu caracter definitiv (1.658 f. 19—25, Biblioteca Academiei).

Ineditele pe care le includem la *Addenda* au fost depistate de noi cu prilejul cercetării atente a tuturor materialelor păstrate în momentul de față la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei, în cîteva caiete masive (Ms. 1.657—489 f.; Ms. 1.658—243 f.; Ms. 1.650-105 f. etc).

Descifrarea a implicat dificultăți, deoarece Gr. Tabacaru, păstrătorul manuscriselor, nu le-a organizat după criteriile științifice. Adevărat același material figurează în pagini disparate, ceea ce a implicat efortul unei parcurgeri repetate pentru a se putea introduce o anumită ordine și a se fixa anumite legături inițial nesensibile. Esențial rămîne faptul că Gr. Tabacaru, conservînd absolut toate hîrțile primite de la tatăl scriitorului, ne-a dat posibilitatea de-a cunoaște uneori în bruioane lipsite de orice importanță (chitanțe, polițe, liste de cuvinte, cereri etc.) notații fugare de versuri, care nu sînt neglijabile. Astfel au putut fi detectate 35 de poezii inedite, care dincolo de o certă valoare documentară, prezintă parțial și valoare în sine. Autenticitatea sentimentului și sinceritatea de atitudine, acea dezordonată pendulare între o lirică tonică și o poezie a depresivității dau un fior incontestabil acestor poezii.

Tot la *Addenda* am integrat și 9 proze inedite, care, cu excepția unei extinse bucăți importante doar sub aspect documentar (*Neînțeleș*), prezintă interes și ca realizare artistică.

Alegerea textului. Ca ediții de bază am folosit în primul rînd cele cîteva volume apărute în timpul vieții scriitorului, sub supravegherea acestuia: *Fecioara în alb, Cînd vioarele tăcură, Moartea visurilor, Poeme*, București, 1902, drama *Frații*, București, 1902, *Morfologia socială*, București, 1903, și *Sociologia veche și sociologia nouă*, București, 1903.

Restul textelor au fost reproduse din periodice sau din manuscrise. Deoarece am remarcat că uneori producțiile publicate în periodice conțin particularități de limbă nespecifice lui Șt. Petică, explicabile parțial prin profilul aparte al publicațiilor, am căutat, în limita posibilităților, să le reconstituim după manuscrisele autografe păstrate la Biblioteca Academiei.

În *stabilirea textului* ne-am ghidat după următoarele principii de transcriere:

— *é* are drept corespondent în transcriere pe *i* — vînt, pămînt etc. și nu vînt, pămînt etc.

— *e* sau *ě* au fost redat prin *ă* în cazul pronumelor posesive (tău, meu etc.) sau al cuvintelor prefixate prin *re* sau *res*: rămas, [per, răsărit, restignire, respinteni, resuflă etc.

— *ch* a fost redat prin *h* în cuvinte ca: tehnică, psihologie, cherubim etc.

— *s* este transcris prin *z* când ocupă o poziție intervocalică: realisabil, desamăgit, parisian etc. și când se află înaintea ocluserelor sonore. L-am păstrat pe *s* în *fantasia*, cuvânt de origine grecească, deoarece există unele indicii că pe atunci acest cuvânt comporta o pronunție reală a lui *s*.

S-au păstrat neschimbate cuvintele ce conțin diferențieri de pronunție față de limba literară, dar a căror realitate fonetică e atestată: adegă, blindeță, dedeau, mine, mînil, paseri, păseri, răsinteni, sară, todauna, vreu, vro, vecinic, pacinic, revoluțiune, religiune etc.

— S-au păstrat, de asemenea, formele morfologice caracteristice epocii:

— genitivul și dativul substantivelor feminine în *ei*: tristeței, lunei, concentrării, ușei etc.

— s-a conservat pronumele relativ *cari* pentru plural și forma adjectivului *nouă* pentru actualul *noi* (dorinți nouă).

— s-au respectat diferențierile de conjugare a unor verbe: simță, dedeau, vreu etc.

În cazul dubletelor (strein/ străin, monastire/ mănăstire, întunerec/ întuneric, vecinic/ veșnic, sară/ seară, sint/sunt, sin/ sîn etc.) n-am recurs la unificări, deoarece n-avem nici un indiciu care să ne probeze că numai din neatenție sau neglijență se perpetuează alternanțele. Sonoritățile diferite puteau fi prea bine cerute de o anumită muzicalitate a frazării sau de o anumită disponibilitate a afectului care se voia uneori mai dură, mai închisă, alteori mai atenuată, mai deschisă spre fluidități.

Greșelile de tipar s-au corectat în mod tacit.

Aparatul critic al ediției este constituit din studiu introductiv, note, comentarii și bibliografie.

Sistemul de note și comentarii conține referințe de istorie literară: perioada de elaborare, cu urmărirea atentă a genezei, cu stabilirea filiației motivelor poetice, consemnarea anumitor surse, a anumitor înrîuriri, cât și comunicarea unor concluzii asupra procesului de elaborare. Se precizează, de asemenea, momentul și locul publicării diverselor scrieri și se indică textul după care se face reproducerea.

Am efectuat și o confruntare a poeziilor din volume, periodice și manuscrise pentru consemnarea variantelor.

La note am introdus și fragmente ale creației lui Șt. Petică, nefinisate, dar care ne îngăduie să urmărim evoluția personalității artistice a scriitorului și să intuim anumite fațete ale universului său spiritual care altfel ne-ar fi rămas necunoscute.

De un real folos pentru întocmirea bibliografiei ne-au fost mărturiile contemporanilor lui Șt. Petică (Gr. Tabacaru, Ilarie Chendi, C. Demetrescu, D. Karnabat, dar mai ales indicațiile bibliografice furnizate de N. Davidescu în ediția sa din 1938, prima încercare serioasă de publicare mai cuprinzătoare a creației lui Șt. Petică.

E. M

POEZII

DIN VOLUME

FECIOARA ÎN ALB
CIND VIOARELE TĂCURĂ - MOARTEA VISURILOR
P o e m e

FECIOARA ÎN ALB

ARGUMENT

Am scris aceste poeme într-o vreme de zbuciumare tăcută și de deznădejde tragică. Era vremea cînd se sfărîmău idealurile cu pornirea furioasă cu care trebuie să se fi dărîmat odinioară idolii de pe altarele lor de marmoră albă. Conștiința obștească pălea; omul privea încruntat și trist. Cînd conștiința supremă se stinge, se face noapte în suflete. Și soarele sta gata să apună. Razele sale din urmă întindeau pe cerul odată limpede o mantie de purpură și aur. Mulțimea privea înfiorată, căci apropierea întunerecului este totdeauna înfiorătoare. Pe buzele sale vinete rugile triste erau șoptite cu teamă, ca într-o biserică veche. Eu n-am fost decît un glas din mulțime.

AUTORUL

I

La Sinaia-n mănăstire
De sub arcul cărunțit
Luminos de fericire
Zboară cîntul potolit;

5 Către bolta azurie
Se înalță aruncînd
Blondul vâl de poezie
Peste straniul meu gînd.

10 Pun făcliele de ceară
Fața negrului altar
Într-o vie, caldă pară
Ca-ntr-un nimb de aur clar.

15 Și pe frunțile plecate
În pioase rugi ferbinți
Cade trista voluptate
Din adîncii ochi de sfinți.

20 La Sinaia-n mănăstire
Ochii triști și chinuiți
Peste file de psaltire
Se apleacă liniștiți.

Peste toți s-abate clipa
Albelor înfiorări;

Ruga-și tremură aripa
Blîndelor înduioșări.

25 Stinsă-i flacăra de vise
Din trecutul greu și-amar:
Crini cu florile deschise
Plîng la umbră de altar.

30 Și din bolta instelată
Ă bisericei, încet
Cade pacea fermecată
Peste tragicul poet.

35 La Sinaia-n mănăstire
Sub cărunțul arc oval
În de aur poleire
Apăru profilul pal.

40 Pală-n rochia ei albă
Stă fecioara ca un crin:
Întrupare fină, dalbă
Dintr-un vis de herubin.

De sub greaua boltă parc-a
Tresărit în mine lin
Visul blîndului Petrarca
Îmbătat de cer senin.

45 Și-a mea frunte idolatră
Am plecat-o pocăit
Peste recea, veche piatră
De sub arcu cărunțit.

II

Ochii mari și melancolici,
Triști de visele duioase,
M-au privit odată dornici
Pe sub gene mătăsoase.

5 Și în calda tremurare
Din adîncea lor ispită,
Ei păreau o rugă care
Se înalță tăinuită.

10 Fața pală ca petala
Rozelor de primăvară
Se-nclină cu ideala
Rafaelică fecioară.

15 De-al său zîmbet, ca și blîndul
Suflet îmbătat de rouă,
Înflorește extatic gîndul
Fermecat de viața nouă.

20 Iar cu zbor de aripi fine
Cobora pe raze clare
Din înalțuri cristaline,
Lin, albastra-n seninare.

Și dorința chinuită,
Groaza mea de altădată,
Fu o umbră rătăcită
Peste-o seară parfumată.

Și dorința chinuită,
Groaza mea de altădată,
Fu o umbră rătăcită
Peste-o seară parfumată.

III

Botticelli întristatul,
Mult vestitul florentin,
Suflet dulce ca-nstelatul
Cer de-al nopței farmec plin,

5

Urmărit de viziunea
Sfintă-a lumilor de sus,
Măiestrit-a fin minunea
Idealului apus.

10

Și fecioarele lui pale,
Visătoare frumuseți,
Pe noianuri de petale
Pling de dorul altor vieți.

15

Întristate, grațioase
Se inclină ca un crin;
Ce-o fi plins în nopți duiioase
Mult vestitul florentin!

20

Sfinta botticelliană
E-adorata și-al meu vis
Ca o fragedă liană,
Într-o rugă s-a deschis.

Plin de grația tristeței
Feciorelnice, mă-nchin

Albei flori a tinereții
Ca vestitul florentin.

25

Numai gânduri vechi, ciudate,
Negre flăcări care ard,
Aprind grelele păcate
Cu parfum păgîn de nard.

IV

Melancolia adorării
Cu mini întinse, oboșite,
În ceasul sfînt al înserării
La țărîm de ape liniștite,

5

Eu o cunosc. Odinioară,
În vremea negrelor vedenii,
Simțeam ce dulce mă doboară
Cu-o tremurare caldă-a genii.

10

Căci oboșit am fost și-n minte
Torturătorul vis himeric
M-a îndemnat mereu-nainte
Pierdut în marea de-ntunerie.

15

La poarta albă-a fericirii
Acuma bat ca-n aiurare;
Doritul ceas al mințuirii
L-aștept în caldă tremurare.

Mi-e fruntea arsă și-nnegrită
De-așa de lungă așteptare,

Și gura mea e ofilită
Chemînd suprema sărutare.

Melancolia adorării
Cu mini întinse, oboșite,
O simt ca în ceasul înserării
La țârm de ape liniștite.

V

O, marile pasionate,
O, tragicele Magdalene,
Femei etern îndurerate
Ca niște triste cantilene,

5 Au urmărit pe drumuri grele,
Ca o lumină ce s-aprinde
În noaptea neagră, fără stele,
Ceea ce nu se poate prinde.

10 Cu mini întinse înainte,
Cu ochii negri de păcate,
Au rătăcit purtînd în minte
Supremul vis de voluptate.

15 Și tremurînd în adorarea
Întunecatelor abisuri,
S-au depărtat în căutarea
De tănuite paradisuri.

20 Le-am însoțit; erau frumoase,
Și gestul lor de stăpînire
Punea pe buzele-mi setoase
A voluptății amăgire.

Dar mă întorc din lunga cale,
De visuri roșii sîngerată;

Mi-e dor de-un cîntec plin de jale,
De-o adiere parfumată.

25

S-ascult cuvintele grăite
Ca într-un imn de fericire,
Asemeni rugilor șoptite
Sub vechiul arc din mănăstire;

30

Pe cînd deasupra aplecată,
În semn de veșnică iertare,
Va coborî inseninată
Privirea albelor fecioare.

VI

Tu ești o albă rugăciune
Nălțată-n templul sfînt al vieții,
Asemeni rozelor plăpînde
Ce-n ceasul clar al dimineții
Zîmbesc de rouă tremurînde.

5

Tu ești o blindă rugăciune,
Asemeni binecuvîntărei
Ce din nălțimea azurie
Coboară-n faptul inserărei
Pe-un val de lină armonie.

10

Tu ești o caldă rugăciune,
Cu o privire de madonă,
Iar vorba ta înaripată
E un parfum de anemonă
La o icoană întristată.

15

Tu ești o sfîntă rugăciune
Căzînd pe frunți în umilință.
O, de-aș putea cunoaște-odată,
Pierdut în dulcea pocăință,
Misterul rugei fără pată!

20

Tu să treci surizătoare,
Albă-n rochia ta clară,
Răspindind în jur parfumul
Visului de primăvară.

VII

Blonde visuri instelate,
Voluptuoasă poezie,
Le-am purtat orgolioase
Ca pe-o mantă purpurie.

5 De-a lor caldă strălucire
Și de ritmul lor molatec
Se-mbăta visarea tristă
Din trecutu-mi singuratec.

10 Și în tragicul orgoliu
Din viața zbuciumată
Numai ele-au pus pe frunte-mi
Pala floare parfumată.

15 Dar acum regala mantă
Purpurie, dinainte
Ți-o aștern în tremurarea
Așteptării clipei sfinte.

20 Mina ce-a făcut odată
Largul gest de cucerire
Se apleacă sfiicioasă
Cu adîncă umilire.

VIII

Stingheră tinereță, streină de plăcere!
Ea n-are roze-n plete, nici risuri fericite,
Și amforele-s goale de vinuri strălucite,
Iar fața ei e față de zbucium și durere.

5 În noaptea-ntunecată se-nvăluie-n tăcere
Cu straniu vâl himeric pe doruri chinuite;
Pe note lungi și triste, cu glasuri aiurite,
Pornește singuratec un tragic *Miserere*.

10 Eu nu am cîntul vesel din temple larg deschise,
Nici fruntea-ncununată de verzi cununi de palmi,
Căci viersul meu e viersul pierdut al unor psalmi
Cîntat sub grea povară din lumile de vise.

15 Ci trec ca umbra-n giulgiu în nopți de rătăcire,
Nălțînd privirea stinsă spre ceruri zbuciumate;
Sub pașii mei petale de flori îndurerate
Se sting în invocarea de imnuri de iubire.

IX

Era odată-un prinț vestit,
Cu ochii triști, cu fața blindă;
Un viers de cîntec rătăcit
Doinea în vorba-i tremurîndă.
5 Pe tristul prinț cu ochii mari
Un gînd adînc de pribegie
Spre negrii codri solitari
Îl îndemna cu viclenie.
10 Ah, pală-i floarea de cicoare,
Ca floarea dorului ce moare!

Un cal și-o spadă și-a gătit
Și s-a pierdut în depărtare.
Vai, blindul, tristul prinț vestit,
Ce triști sunt crinii pe cărare!
15 În urma lui, îngindurat,
Privea un chip alb de fecioară,
Dar numai colbul argintat
Se joacă-n razele de seară.
20 Ce tristă-i floarea de cicoare,
Ah, floarea dorului ce moare!

Trecut-a timp și s-au lăsat
Dureri pe-ntînsa-mpărăție
De dorul celui ce-a plecat
Pe lungul drum de pribegie,
25 Iar ochii candizi și albaștri

30 Ce-au plins pe urma frumuseței
Păreau pe ceruri niște aștri
Pierind în zarea dimineții.
Și plînge floarea de cicoare,
Ah, floarea dorului ce moare!

35 Tirziu de tot a revenit,
Într-un amurg de toamnă rece.
Vai, blindul, tristul prinț vestit
Era o umbră care trece
Înfășurată-ntunecat
În greaua mantie de vise:
Domnea tăcere în palat,
Fecioara palidă murise.
40 Uscată-i floarea de cicoare,
Ah, floarea dorului ce moare!

X

Și nota fu din nou sonoră
Și gravă ca o invocare
A dragostelor triumfale
La singuratece altare.

5 Părea o mare-nvăpăiată
Măreța boltă purpurie
Scăldată-n aurul de seară:
Un cer de veche tragedie.

10 Plutea o-ntinsă dezolare,
Ca o minie aruncată
În șoapta vînturilor triste;
Plîngea Isolda zbuciumată.

15 „Tristan! Din ceasurile sfinte
Tortura dulce mi-o revarsă;
Din lanțuri grele îți apleacă
Spre mine fruntea ta cea arsă!”

20 Și nota fu și mai sonoră
Și gravă ca o renunțare
La dragostile ce-au fost plinse
În cea din urmă îmbrățișare.

„Isolda! Albă ca o rugă,
O, lasă zilele-asfințite;

E noapte neagră-n al meu suflet
Și plîng cîntările iubite!“

25

Și nota fu și mai sonoră
Și gravă ca o blestemare
A dragostelor singeroase
În greul ceas de remușcare.

30

„Tristan! O, lasă gîndul aprig
Spre stîNSE zile să mă poarte;
Iubirea noastră arzătoare
Mai grea îmi pare către moarte!“

35

Și brațe albe, zbuciumate
Spre cer se-ntînd în a lor ură,
Căci au băut eroii tragici
Din fermecata băătură.

40

Și nota fu și mai sonoră
Și gravă ca o evocare
A dragostelor ce omoară
Într-o supremă-mbrățișare.

XI

Fecioarele ingenuncheate
Pe lespezi reci în mănăstiri
Au frunțile incununate
De slava dulceilor martiri.

5

Fecioarele cari se închină
În liniștea din mănăstiri
Au în privirea lor senină
Ceva din tristele iubiri.

10

Fecioarele cari visează
În învechite mănăstiri
Strălucitoare-s ca o rază
A misticelor fericiri.

15

Dar sunt fecioare zbuciumate
Ce plîng în negre mănăstiri.
Ah, tragicele adorate
În clipa albei pocăiri!

XII

5 Apune soarele pe dealuri
 În slava purpurei de sînge,
 Și răsunînd adînc din valuri
 Doinește-un glas și parc-ar plînge;
 De simți o caldă adiere
 Trecînd pe fruntea ta curată,
 Ca și o șoptă care pierе
 Sub bolta serei instelată,
 10 Să știi că-i ruga mea senină,
 Ca visul nopților de vară,
 Ce se înalță-n umbra lină
 În ceasul jertfelor de seară.

15 De vezi plutind pe blonda rază
 O umbră albă, visătoare,
 Și crezi că-i îngerul de pază
 Cu aripi lungi, ocrotitoare,
 Să nu te-nșeli, căci visu-mi trece
 În zborul său primăvăratec
 20 Și-i tot așa de alb și rece
 Cînd se înalță singuratec
 Spre marea boltă luminoasă,
 Făcînd durerea mai amară
 Și amintirea mai duioasă
 În ceasul jertfelor de seară.

25 Și dacă roua clară cade,
 Frumozii ochi adînci de-i scaldă
 Cînd treci sub vechile arcade
 În parfumata noapte caldă,
 Nu-i roua rozelor în floare
 30 Căzută-n nopțile cu lună,
 Nici plînsul dulce de izvoare,
 Ci e iubirea mea nebună.
 Căci lacrimi mari și tănuite,
 Ca roua limpede și rară,
 35 Coboară-ncet și liniștite
 În ceasul iertfelor de seară.

- 25 Sub farmecul din juru-mi lin dreapta mi-aş întinde
Şi mijlocul subţire în braţe l-aş cuprinde.
Ah, mijlocul ce pare o ramură-nflorită,
De albe roze pale în noaptea-nvăluită
În mantia albastră de stele strălucind!
30 Dar cite visuri blonde văzut-am eu murind!

XIII

Coboară seara blîndă umbrind albastra cale,
Şi pacea lin se lasă în gindurile tale;
Pe faţa ta tristeţa de-aducere-aminte
A pus melancolia profilurilor sfinte
5 Cînd singur visul tainic în preajmă stă veghind.
Ah, cite visuri blonde văzut-am eu murind!

Ci arşă e-a mea frunte de aprigă dorinţă
Şi buzile-s setoase de dulcea suferinţă
A caldelor săruturi vibrînd de voluptatea
10 Ce plînge-n noaptea sfîntă vrăjind singurătatea
În care flori albastre visează adormind!
Ah, cite visuri blonde văzut-am eu murind.

Eternul dor ce puse în nopţi de duiosie
Pe fruntea mea cernită cununi de poezie
15 Spre tine ca o rază mă-mbie şi mă cheamă,
Dar lacrimile triste mă turbură de teamă
Să nu văd visul gingaş în negură pierind.
Ah, cite visuri blonde văzut-am eu murind!

Şi-acum cînd intrupată frumoasă înainte
20 Te am, ce vâl de ceaţă coboară pe-a mea minte
Şi-ntunecă privirea de tremur să nu piară
Vedenia-ţi ca faţa nălucilor de seară
În dulce-amurg de vară fantastice plutind?
Ah, cite visuri blonde văzut-em eu murind!

S-ar veștezi sărmana floare
C-un vaiet trist și prelungit.

25

Și-n noaptea caldă, visătoare,
Înfiorat nebunul cânt
S-ar pierde-n umbra viorie
Pe aripi sprintene de vînt.

XIV

Ca să-ți vrăjesc singurătatea,
Venii cu cînturi cari-ncet
Suspina limpezi pe ghitare...
Ah, iese luna din boschet!

5

Și ca să dau avînt visărei,
Din flaut note argintii
Se-nalță-n seara parfumată
Strălucitoare și zglobii.

10

Iar ca să dau serbărei mîndre
Din vremi păgîne dulci fiori,
Pusei pe fruntea mea senină
Cununi de crini mirositori.

15

Peste balconul de ghirlande
Te-apleci și stai pierdută-n vis
Ca o coloană de lumină
Într-un amurg de paradis.

20

Dar de-ai lăsa să-ți cadă roza
Ce singerată-ți stă în mîini,
Și-ai tremura din-înălțime
Privirea ochilor stăpîni,

Pe-ncordate struni de harpe
Ce plîng un dor abia-nflorit

XV

Tu ești o roză parfumată
Din valea Șirazului cald,
Iar ochii tăi ascund, curată,
Lucirea mării de Smarald.

5 În părul tău ca diamantul
De flacări negre-ntunecat,
Și-a revărsat întreg Levantul
Misterul antic și ciudat.

10 Și cînd în seri de primăvară
Treci singuratecă încet,
Pari o visare albă, clară,
Elegiacă de poet.

15 Eu sunt un imn duios ce plînge
Pe triste note de viori,
Pe cînd în zări, pribeag, se stinge
Amurgul rece de fiori.

20 Și în grădina ce visează
Sub adierile de vînt
E numai un parfum în rază
Și viersul lin al unui cînt.

XVI

Noaptea ochilor albaștri ți se-ntunecă și cade
Liniștită și măreață, cu încete, dulci sacade,
În adîncul lor de patimi și de doruri nepătrunse,
Cari zac intunecate în adîncurile-ascunse
5 Ale visului de aur din iubirile-asfințite,
Cu icoane-abia zărite și cu nume cald șoptite.
Și din taina lor ce vine arzătoare și profundă
Ca un sol primăvăratec, ca un glas încet de undă,
Brună patima răsare, cu-nțelesuri vechi, păgine,
10 De infioară-n voluptate ruga nopților bătrîne.
Vîntul serei își trimise blind șăgalnicii fiori
Printre frunzele de cipriși, peste tinerele flori;
Trandafirii scuturat-au singeratele petale
Ce căzură-nvinețite de cruzimea buzei tale
15 Și pieriră risipite pe cărarea fermecată
De luciri misterioase și de umbră parfumată.
Numai tu rămîni pe gînduri, fără veste înțeleaptă,
Și surizi neștiutoare, ca o statuă de dreaptă,
Templu alb, stăpînitoare către care se-ndreptară
20 În zadar cerșiri din ochii ce-al tău farmec îndurară.
Căci mă turburi ca și noaptea ce imensă, nesfirșită,
Își desfășură aripa peste lumea adormită,
De sculptează-n umbra neagră marmoreicul tău sin
Și-a mea frunte ce se-nclină ca un trist și palid crin.

XVII

Sună pe dealuri doina bătrână,
 Noaptea se-ntinde-n singurătate,
 Peste adincuri veșnic stăpînă.
 — Palide vise cresc pe-noptate.

5

Vîntul prin frunze palide trece,
 Roua se lasă limpede, rară
 Peste-nvechita marmură rece.
 — Curg lacrimi calde în noaptea clară.

10

Searbede raze curg adormite,
 Luna zimbește, blondă și dragă
 Culmilor ~~albe~~ și fericite.
 — Numai durerea-mi plînge pribeagă.

XVIII

Toată noaptea argintată
 Pribegind pe drum m-am dus;
 Mă privea adinc mirată
 Mîngioasa stea de sus.

5

Mîngioasa stea din zare
 Tremurînd încet visa;
 Din petale-albastra floare
 Triste lacrimi revârsa.

10

Triste lacrimi curg în noapte
 Din frumoșii ochi cerniți.
 Eu mă duc. Duicase șoapte
 Trec prin tei înfloriți.

La care-n calea depărtată
În întunec mă închin,
Nălțind privirea-ntunecată
De trist și dornic pelerin.

XIX

O, ceasul trist al renunțării
Pe frunți a pus melancolii
Și-n glas fiorul înserării
Cu dureroase nostalgii.

5 E oare imnul de-ngropare
A fericirilor sfârșite,
Sau e durere viitoare
Căzînd pe visuri chinuite?

10 Ah, de-am fi mers pe drumul vieții
În mâini cu albe flori de crini,
Pierduți în zărea dimineții,
Cu visuri blonde-n ochi senini!

15 Ne-am fi pierdut în adorarea
Eternei sfinte simfonii
Ce-ar fi vărsat-o depărtare
Pe fruntea noastră de copii.

20 Ci tu rămii figura clară
Și albă-n rochia ta pală:
O lină marmoră-ntr-o seară
De o tristeță ideală,

CÎND VIOARELE TĂCURĂ

XX

Puțin parfum în umbra lină,
Surisul florilor de seară,
O rugăciune-abia șoptită,
Un vis pierdut în noaptea clară,

5

Ce melancolică, senină,
În cadrul său de primăvară,
Se pierde-n negură vrăjită
De albe sonuri de gitară.

I

Vioarele tăcură. O, nota cea din urmă
Ce plînge răzlețită pe strunele-nvechite,
Și-n noaptea solitară, o, cîntul ce se curmă
Pe visurile stinse din suflete-ostenite.

5 Arcușurile albe în noaptea solitară
Stătură: triste paseri cu aripele-ntinse,
Păreau c-așteaptă semne, și strunele vibrară.
Ah, strunele, ce tremur de viață le cuprinse!

10 Și degetele fine, în umbră, sclipitoare
Păreau ca niște clape de fildeș, ridicate
Pe flaute de aur în seri de evocare
A imnurilor triste din templele uitate.

15 Murise însă cîntul de veche voluptate,
Și triste și stinghere vioarele părăură
În noaptea-ntunecată de grea singurătate
Fecioare-mpovărate de-a viselor tortură.

II

Și flautul magic vorbi; tremurată,
 O notă stingace sălta peste clape
 Ca vocile stinse în murmur de ape,
 Și-n cet simfonia căzu intristată.

5 Plutea o durere ca-n tainele sfinte
 Pe sala cea veche, și-n flacări aprinse
 Murea ziua albă pe stofele-ntinse,
 Iar flautul magic plîngea înainte.

10 Mănunchiuri albastre de mici viorele
 Lăsară parfumuri subtile și clare
 În preajmă: o dulce și caldă-ntristare,
 Și nota ușoară lovea în perdele.

15 Ea sta glorioasă ca-n razele sfinte,
 Și iată! în vraja de note ușoare
 Iubeam pe frumoasa etern visătoare;
 Iar flautul magic plîngea înainte.

III

Cîntarea care n-a fost spusă
 E mai frumoasă ca oricare;
 Misterul ei e o beție
 De voluptoasă-ndurerare.

5 În nota sfîntă care piere,
 În tremurările sfioase
 A unor rugi de Magdalene
 Curg clare lacrimi prețioase,

10 Dar în cîntarea fără nume
 Ascunsă-n negrele vioare
 E-o tragedie tainuită;
 Plîng albe vise moarte-n floare.

15 Tristeța lor neprihănită
 Atit e de chinuitoare,
 Că pune-n suflete pătate
 O mistică infiorare.

20 Și o chemare zace în ele
 De-o zdrobitoare nostalgie:
 Tortura ei necunoscută
 Este suprema poezie.

Și cel menit să ducă dorul
Cîntărei sfinte și alese
Își simte inima cuprinsă
De suferinți neînțelese.

25

În flacăra nemistuită
S-aprinde sufletul și arde
Și moare dornic de misterul
Cîntării stranii de pe coarde.

30

Ah, cînd în inemi zbuciumate
Orice dorințe-ncet se curmă,
Zdrobiți vioara fermecată:
Grozav e cîntecul din urmă!

IV

„Iubito, tu floare fatală
Cu fața suavă de crin,
Sărută-mi blînd fruntea mea pală
Și șterge-acea umbră de chin.

5

Iubito, tu floarea cea rară
Pe tine am vrut să te am;
În vraja de-amurguri de seară
Spre tine-al meu suflet-nălțam.

10

Iubito, tu floare aleasă
Eu miine în zori am să mor;
Desfă-ți al tău păr și ți-l lasă
Pe umeri. O, tristul fior!

15

Iubito, tu floare-nfocată
Revarsă-mi al tău cald parfum;
În tina de singe udată
Dormi-voi eu miine pe-acum.

20

Iubito, tu floare de vise
Ah, cînd în pămînt voi dormi,
Cu buzele vinete-nchise,
Ce singură-n lume vei fi!

Iubito, tu floare fatală
Sărută-mă lung și duios,
Sărută-mi blînd fruntea mea pală
Și mîngîie-mi părul lucios.“

25 Iubita-l ascultă pierdută
Și ochii ei ard grei, fierbinți,
Pe fața-i suavă o cută
Se sapă de-adînci suferinți.

30 Nu spune o vorbă, ci mută
În brațele-i albe îl strînge,
Îl mîngîie tristă, -l sărută,
Sărută-n neștire și plînge.

V

Vai, chinul nopților de vară,
Și groaza razelor de lună!
Misterul lor e o povară
Și pacea lor e o minciună.

5 Încet un inger pal revarsă
Din fina mînă-nvinețită
Visări ce cad pe fruntea arsă
De taine grele și trudită.

10 Iubiții dorm. Deasupra pare
Că trece dragostea pierdută;
Un glas de clopot e-o chemare
În noaptea clară și tăcută.

15 Le-ngălbenește fața luna
Cu dureroasa-i poezie;
Ei dorm mai strînși ca totdeauna
Și plîng în somn fără să știe.

Iubirea cea moartă, o sentimentală
Romanță uitată și fără cuvinte,
Se pierde în noapte: poveste banală.
Cei cari pleacă sărută-așa trist!

VI

Întinde-mi iubito, suava ta gură,
Să-nec în săruturi supremul suspin
Cu farmecul straniu din dulcea-ți făptură.
Cei cari pleacă sărută-așa trist!

5 Cu farmecul straniu al buzelor tale
Vărsat-ai în cupa iubirei venin,
Și totuși mi-e sete de buzele pale.
Cei cari pleacă sărută-așa trist!

10 Și totuși mi-e sete de dulcea otravă
Din ochii-ți ca marea-n amurgul senin
A' zilelor clare din stinsa-ne slavă.
Cei cari pleacă sărută-așa trist!

15 Ca-n zilele moarte tu lasă-ți alene
Pe pieptu-mi să cadă blind fruntea-ți de crin;
O lacrimă-ți cade încet printre gene.
Cei cari pleacă sărută-așa trist!

20 O lacrimă-ți cade. Nu plinge, iubită,
Și blindă privește cum stă înainte
Iubirea pierdută sub flori adormită.
Cei cari pleacă sărută-așa trist!

VII

În calda voluptate din serile-argintine
 Fecioarele trecură cu mijloace de trestii
 Plecate-n tremurare, iar farmecul povestii
 Cînta în note clare pe culmile senine.

5 Rideau privind nainte albastra depărtare
 Cum tremură în raza de purpură-nfocată,
 Căzută-ncet din bolta înaltă și sculptată
 În cerul singuratec dormind pe larga zare.

Și vorba lor ritmată pe forma făurită
 10 De rugile din temple urca în vîntul serei
 Cum urcă liniștită în calda noapte-a verei
 Spre stelele de aur dorința fericită.

Ca stoluri rătăcite pe frunze se lăsară
 Suspine prelungite în blonde note stinse:
 15 În umbră-nfiorate cu aripele-ntinse
 Plîngeau romanțe triste pe coarde de gitară.

VIII

Femei cu flori de sînge în păru-ntunecat,
 Femei cu flori aprinse trecură pe-ntunecate,
 Și pașii lor de umbră pe căi nemaiumblate
 Sunară triste ca viersuri din cîntecul uitat.

5 Mantile fluturate în pacea tristei seri,
 Mantile fluturate ca visuri ușurele
 Lăsară vechi parfumuri pe visurile mele,
 Trezind din nou suspinul trecutelor dureri.

Seri triste coborîră pe visu-mi vechi și sfînt,
 10 Seri triste ca un flaut ce plînge-n depărtare:
 Păreau o liturghie la veștede altare
 Șoptită-n dulce tremur la umbră de mormînt.

Acorduri rătăcite din imnul părăsit,
 Acorduri rătăcite ca suflele-osîndite
 15 Căzură greu ca stoluri de paseri pribegite,
 Iar sufletu-mi se plînsese pe-amurgul ostenit.

Și ea veni cu brațe lăsate trist în jos,
 Și ea veni: din neguri o umbră evocată,
 20 Un cîntec de țări calde pe-o o inimă-ntristată,
 Pe valuri de-ntuneric un blind copil sfios.

IX

Ah, palidele umbre pe albele perdele:
Icoane de madone uitate-n mănăstiri,
Parfumuri adormite în file de psaltiri,
Ce trist le port în suflet în nopți adânci și grele!

5 Acorduri murmurate de negre pianine
Atinse-ncet și dulce de miini ce-au tresărit
Sub visul care, palid, o clipă-a răsărit
Sunt lacrimi neștiute în tainice suspine.

10 Și mina diafană ce lunecă pe clape
Trezind din somn de veacuri dulci visuri din mormînt
E tot minunea veche mai sus de orice cînt,
Iar ochii par o mare de-adînci și triste ape.

15 Și lampa ce veghează! Albastra ei lumină
Căzînd pe frunți plecate sub caldul vis tăcut
Vestește vechea pace senină din trecut
Ca ruga ce se-nalță în seri de lună plină.

20 Afară e-ntuneric. Încet mărunta bură
Din cerul greu ca plumbul se cerne amorțiu,
Iar noaptea e ca moartea pe sufletul pustiu,
Și eu mă duc nainte pierdut în ceața sură.

X

Cum, palidă, cîntase eternei cantilene
De dragoste apusă, senină nota gravă
A morței închinată în purpură și slavă,
5 Mîni triste revărsară parfumuri tireene,
Vrăjind în întunerec ciudata voluptate
Ce umple seara caldă de imnuri blestemate.

10 Zădarnice fanfare cu note triumfale
Sunau beția luptei din turnuri majestoase,
Lărgind viteze gesturi spre flamuri luminoase;
10 Un imn păta albastrul și pacea de pe vale:
Plîngeau așa de dulce viorile-ostenite
Pe coarde tremurate durerile rănite.

15 „Săruturi exilate în țările de vise
Și nopți provocătoare ca mantii desfăcute
Pe sinuri de princese abia întrevăzute,
O, glorii dăruite de florile deschise!
Vom merge-n pribegie pe-aducerile-aminte
Și buzele curate vor fi de-orice cuvinte.

20 Ca blonzii crini de noapte, în magică lumină
Rotunde brațe albe întinde-vom spre stele
Din viața-nnegurată de vise-adînci și grele,
Romanță fără gesturi cîntată-n umbra lină.
Pe note în surdină, pe coarde ostenite
Muri-vor tremurate durerile rănite.“

XI

Un vis de-amurg de vară în cadrul lui de aur
 Palpită: fantasie așa de arzătoare
 Că pune pe-a mea frunte cununa cea de laur,
 Pe cind în suflet tragic speranța tristă moare.

5 Și brațele-obosite de rugile asfințite
 În umbra care cade topită în azur
 Din nou în invocare se-nalță-nvinețite,
 Iar ochii triști și umezi se uită împrejur.

10 Ci norul fin se șterge în pete cari curg
 Pe stinsa frumuseță a zilei care moare,
 Iar umbra de fecioară se pierde în amurg
 Și nici un ton de flaut nu plinge-n depărtare.

15 Nimic. Doar un parfum subtil de iacint
 Își lasă aripi albe pe pala suferință,
 Și-n seara intristată un crin plâpind de-argint
 Profilul și-l arată. O, dulcea mea dorință!

XII

Parfum din flori pălite și uitate,
 Poemă tănuită într-o petală,
 Te stingi în dureroasa-ți voluptate
 În seara singuratecă și pală,
 Parfum din flori pălite și uitate.

5

Visare-a unei roze gânditoare,
 Te stingi — un cîntec leneș care pierе —
 Ci-nvie din ușoara-ți tremurare
 În sufletu-mi o stranie durere,
 Visare-a unei roze gânditoare.

10

De vechile parfumuri rătăcite
 În mine se topiră dezmierdări,
 Și doruri vechi rămase adormite
 Din seri de voluptoase-ndurerări,
 De vechile parfumuri rătăcite.

15

Viori cari-au tăcut pe neașteptate
 Își pling cîntarea lor neisprăvită.
 Grăbiți-vă! Din florile uitate
 Curînd s-a stinge vraja tănuită,
 Viori cari-ați tăcut pe neașteptate!

20

Visind în somn visări păgine cu nimfe goale și rozalbe!
Parfumul lor torturător se-nalță alb în seara clară,
Parfum de blondă-namorată-ntr-un amurg de
primăvară.

XIII

Parfumul ei se-nalță-ncet tremurător în seara clară,
Parfum de blondă visătoare într-un amurg de
primăvară,
Ce-adoarme lin și întristat pe-un cer de purpură și aur.
În taina păcei vespérale ce-a respirat al ei tezaur
5 De-azur și raze pe-nălțime, parfumul cald și-amețitor
Se răspindește în note clare: o simfonie-n *re* minor
Pe care un zeu, poet și trist, a făurit-o-n deșteptarea
Dintr-o visare depărtată și nepătrunsă ca și marea.
10 Sub vraja cîntului de-argint s-aprind pe culmile
albastre
Surizătoare și senine blind scînteierile de astre,
Făclii ce ard din vecinicie în sfîntul templu închinat,
Cu-n gest de veche adorare, strălucitorului păcat;
15 De pe altarul părăsit pe care moare amintirea
Frumoasei blonde visătoare și-apune palidă iubirea,
Zaimf de vis fluturător, un gînd ușor se mlădiează
Spre tremurările de stele ce jertfa patimei veghează.
Ca două brațe ostenite și îndreptate către cer,
20 În evocarea luminoasă a durerosului mister,
Parfumul ei se-nalță trist. O, sărutarea depărtată,
Ce reînvie voluptoasă cu gingășia de-altădată,
Și ochii mari, glauci și-adînci ca undele-nfiorătoare
Și-mbrățișerile nebune-n fuga lor istovitoare,
25 Și dulcii crini ce surideau peste petalele lor albe,

XIV

Am palida tristeță a apelor ce plîng
Pe jgheabul clar și rece al albelor fîntini,
Sculptate-n întunec de mășterele mini —
Am palida tristeță a apelor ce plîng.

5 Pe fața blondei unde încet și trist s-abate,
Ca umbra unor aripi, o doină din bătrîni,
Ce cade ca un freamăt al codrilor păgîni
În cari mor legende și vise depărtate.

10 Pe marmura cea rece se lasă un amurg
De toamnă-ntîrziată ca negura pe vale,
Și sufletul se plînge pribeag pe vechea cale,
Iar lacrimi, calde lacrimi, ca roua-n seară curg.

15 Adîncul întuneric se-ntinde ca-ntr-un vis
Și nici o licărire în zare nu s-arată
Vestind speranța pală ce turbură și-mbată, —
Fîntîna e o noapte, tăcerea un abis.

XV

Amurgul are astăzi luciri ca de mătăasă
Pe care lunecară mini albe de princese,
Și-n faldurile cari pe-albastre culmi se lasă
Șcinteie pietre scumpe din stofe vechi și-alese.

5 Ci mîndră de durerea-i în purpura de seară,
Cetatea arde facile pe turlele-nnegrite
Pe cari vechi coroane de slavă seculară
Topeau de aur raze în zile fericite.

10 Pe surele frontoane a vechilor palate
Un vis de răzvrătire a pus o-nfiorare,
Iar florile-n grădină stînd pale și uitate
Se plîng în invocarea lucirilor de soare.

15 Cîntări voievodale sunară-n amurgire
Cu glas de altădată umplînd singurătatea,
Și-n notele lor grave de-adîncă tînguire
Colinele ascultară cum moare-ncet cetatea.

20 Și turlele pîrură ca brațe desparate
Întinse-n frămîntare spre cerul azuriu;
Străvechea frumusețe murea pe înserate
Și sufletul cetății se plînsese-ntr-un tirziu.

Ah, cîntul răzvrătirei în seara somptuoasă
Și turlile-nălțate spre cerul cel senin
Cînd pacea cade lină din falduri de mătăasă
Și limpede ca roua pe albe flori de crin!

XVI

Mandolinele-ntristate!
— ~~Să-ți~~ invoc, iubito, oare,
Notele istovitoare
Ce cîntară fermecate
Mandolinele-ntristate?

Roșii flori ~~însîngerate!~~
— Să mai plîng, iubito, oare,
Că-n a visului splendoare
Pun apusuri depărtate
Roșii flori însîngerate?

Vinul dulceilor păcate!
— Să-ți mai torn, iubito, oare,
Cu reci mîni tremurătoare
În pahare cizelate
Vinul dulceilor păcate?

Nopti de iarnă-nstreinate!
— Vin, iubito, prin ninsoare
În chilia unde moare
Dorul trist care străbate
Nopti de iarnă-nstreinate!

XVII

Apleacă-te spre cintecele mele:
Sunt gingașe și triste și duioase
Și singure ca palidele stele
În nopțile de iarnă friguroase.

5 Și lasă-a ta privire de mătasă
Să cadă ca o seară-mbălsămată
Pe ruga care tremură sfioasă
Din lacrimile plinse altădată.

10 Parfumul din grădina fermecată
A visurilor mele-ucigătoare
Se-nalță ca-n taină și le-mbată
De vraja ta în veci torturătoare.

15 Sunt arse de văpăilè apuse
Și zac așa de pale și-ntristate,
Pe cînd o umbră-n preajma lor le puse
Podoaba crizantemelor uscate.

20 Ci nu le mai atinge-a lor mistere
Cu minile de sînge-mpurpurate,
Căci flacări izbucni-vor cu putere
Din noaptea rătăcitelor păcate.

XVIII

Tortură arzătoare a nopților senine,
Un psalm încet se lasă pe sufletul sfios
În note tremurate pe ritmul de suspine;
E noaptea-ntirziată și psalmul dureros.

5 O albă crizantemă se stinge-ndurerată
În vasul de Tanagra; caliciul închis
Păstrează-n fund parfumul iubit de altădată
Și blind ca o cintare șoptită într-un vis.

10 Și eu închid psaltirea pe dragostea-ngropată,
Pe visul clar de roze, pe dulcele parfum;
Zadarnic invocare-aș trist ochii mari de fată
Pe murmuru-n surdină a notelor de-acum.

15 Oh, psalmul pasiunei din palidele file,
Parfumul care plînge pe vasul fin sculptat
Și floarea care moare de dorul altor zile!
Ci eu închid psaltirea pe visu-ndurerat.

XIX

Pe harpa invechită o ultimă cântare
 Încerc, la miez de noapte, cu mina tremurată,
 Și strunele cuprinse de-adîncă-nfiorare
 Zădarnic vor să-nvie iubirea-nmormintată.
 5 — Tîrziu bătură-n ușă nebunele fecioare,
 Ah, candelile stinse, speranța care moare!

Ci-n murmurul de note plîng dorurile-ascunse
 Și-și chinuie o roză potiru-nsingerat;
 Din tainice adîncuri de gînduri nepătrunse
 10 Un veșnic *de profundis* se-nalță-ntunecat.
 — Tîrziu, tîrziu veni ră nebunele fecioare,
 Ah, ușile închise cu grelele zăvoare!

Și n-a fost tînguire vrodată mai amară
 Să tremure pe harpă, și vorbe-nflăcărare
 15 Nicicînd, în pacea nopții, astfel nu răsunară
 De tragice-n grozava durerei voluptate.
 — Tîrziu se tînguiră nebunele fecioare,
 Ah, sunetele clare din vesela serbare!

E psalmul pocăinței ce picură pe strune
 Ca plînsul cel din urmă al palei Magdalene,
 Și-n notele-ntristate din cîntul ce apune
 20 Simt lacrimile-amare cum tremură în gene.
 — Tîrziu vărsară lacrimi nebunele fecioare,
 Ah, mirul care cade pe albele picioare.

XX

Florile roșii muriră,
 Flori de gherghine în vînt,
 Vise în stoluri resfiră
 Pale tristeți pe mormînt.

5 Umbra păru alinare,
 Umbra pe fruntea trudită,
 Ce-nchide grozava visare
 În racla pe veci tăinuită.

10 Tăcerea căzu-n tremurare,
 Tăcerea pe doruri pierdute,
 Cînd noaptea sună din fanfare
 Chemarea durerei trecute.

15 Albe fecioare și pale,
Albe fecioare-ngropate
 Sub grelele stînci ideale,
 Din vise adînc zbuțumate,

20 Pășiră în giulgiuri închise,
 Pășiră în ceată-argintie.
 Închideți mormîntul! Sunt vise
 Ce-omoară în noaptea tîrzie.

MOARTEA VISURILOR

I

E ceasul negru-n care se face crucea grea
Pe umeri slabi și vineți de Crist îndurerat,
Urcînd cu pași de spectru calvarul singerat,
Pe cînd pe cerul morții încet s-aprinde-o stea.

5 Din cerul greu de vise încet se stinge-o stea.
Ah, zilele grozave de suflet zbuciumat,
Aripi de paseri negre ce-n umbra boltă bat,
Ca veacuri lungi trecură pe tristă fruntea mea.

10 Din fund de suflet veșted se urcă un suspin.
Ce plîns strein s-abate pe sloiuri reci de gheață,
Ce Crist zdrobit privește din nou pocalul plin?

Spre care zeu nălța-voi în umbră alba-mi față,
La ce altar de raze genunchii să-mi închin
În noaptea fără stele și fără dimineață?

II

Furtuna viforoasă, în noaptea fără stele,
Trecu ca o fantomă cu aripi mari de fier,
Pe turnul singuratec veghind sub negrul cer,
Și smulse crucea veche în noaptea fără stele.

5 În elopotul din turlă bătăi sinistre, grele,
Ca lacrimile-amare din rugile ce pier
Sub bolțile-nvechite zadarnic mila cer.
Ah, gindurile triste, ah, visurile mele!

10 Ca facile-ngălbenite pe-un alb sicriu uitat
În cripte neumbrate, pe sfeșnice de-aramă,
Ard singure în noapte sub astru-ntunecat.

O, de-aș putea pe brațe duioase timple reci
Să reazim, sub căldura din dulcii ochi de mamă,
Și-ncet s-adorm în pacea din somnul cel de veci!

III

O, alba elegie care moare
Pe marmora în ritmuri evocată
De blondele fecioare de-altădată
Se plinge-n raze roze de la soare.

5 Revine clar în note curgătoare
Vestalul vis cu fruntea-ncoronată:
O mină ce se-ntinde tremurată
În clipa voluptății arzătoare.

10 Trec lebede visind pe albe unde
Și dorul înflorește-acolo unde
Un cintec ca un freamăt de suspine

Din zările ascunse-n umbre line
Vibrează în amurgul clar și-albastru
Și-n sufletul ce arde ca un astru.

IV

O, moartea glorioasă de antic luptător
 Căzut în manta roșă a singelui cel cald
 Sub vechiul cer elenic de aur și smarald:
 O purpură în flacări pe-un soclu lucitor!

5 Întins pe scutul sacru, cu braț cutezător,
 Sub haina încrețită în magicul său fald,
 Viteazul e-un zeu tânăr cu-obrazul alb și cald,
 Iar gestul, gestul falnic se-nalță orbitor.

10 Eterna mare blondă cu tragicul ei cânt
 Vesteste-n glas de valuri misterele de-apoi,
 Și harpele lui Eol se tinguie în vînt.

De sus, măreț, Apollon, și mîndru și senin,
 Trimite raze clare spre grupul de eroi.
 Ah, visul meu de-a pururi, povara mea de chin!

V

Eu voi muri în una din zilele aceste,
 Purtînd pe umeri crucea Calvarului amar;
 Pe lospezi reci cădea-voi cum cade-n visul rar
 Din minți pierdute-n noapte o veștedă poveste.

5 Parfumuri vechi, uitate încet să cadă peste
 Trudita față rece, și-n murmurul lor clar
 Se simt că se înalță ca-n anticul altar,
 Pe straniu glas de imnuri, etern dorita veste.

10 Nici rugi adînci și calde, nici plînsset zbuciumat.
 Din ochi duiși în lacrimi și nici în josul porței
 Lumini și faclă roșii sub cerul înstelat.

Ci fața mea-ndrepta-voi spre falnicul abis
 De-albastru și de taine în care astrul morței
 Lucește singuratec: o culme-a unui vis!

VI

Noi stam cîntînd în noapte în turnul fermecat
 Ce-și naltă fruntea sură din negrile ruine,
 Iar viersurile noastre, ciudate și streine
 Deși voiau să rîdă, plîngeau un vechi păcat.

5 Stam singuri, și cum cerul greoi și-ntunecat
 Părea o carte veche cu taine sibiline,
 Noi glasul ridicarăm în cîntece senine,
 Chemînd uitarea sfîntă în tragicul palat.

10 Bătînd din aripi grele, trecu grozava noapte,
 Plutînd demoniacă în valuri lungi de șoapte,
 Iar jos, zăcînd în umbră, stau roze la picioare.

Păunii sub arcade, visînd, plîngeau în somn,
 Și rozele pâliră ca albele fecioare
 Ce mor chemînd zădarnic al visurilor domn.

VII

Păunii verzi plecară în noaptea solitară
 Cu strigăte de jale ca nota care trece
 Plîngînd sub ceruri triste; iar sus în turnul rece
 Trei lacrimi umeziră pe coarde de gitară.

5 Și palidele trupuri de roze s-adună
 Pe marginea-n ruină încet să se aplece
 Murînd ca niște albe columbe-n noaptea rece.
 O, visele, poema de vise-n noaptea clară!

10 Și noaptea cea muiată în aurul de lună
 Părea apoteoza fantastică și vagă
 Căzînd pe frunți de ceară în taina lor nebună.

Poeme dulci de vise, poeme de petale,
 Ce mor în tremurarea din mintea-ne pribeagă!
 Departe trec păunii cu strigăte de jale.

VIII

Și rozele muriră pe marmora stelată,
Plecînd petale roșii cu blîndă tremurare;
Parfumuri dulci și scumpe lăsate în uitare,
Suspîn ce trece singur prin noaptea intristată.

5 Ci eu vedeam în minte fecioara depărtată
Ce plînge și m-așteaptă privind albastra zare;
O floare singeroasă cu foile amare
Pe rochia sa albă lucește ca o pată.

10 Suspînul melancolic al vîntului de seară
I-atinge alba frunte, și ea se înfioară
De flacăra de visuri, de lungă suferință.

În pacea serei blonde trist brațele își frînge
Și lacrimi stau în ochii aprinși de grea dorință,
Iar noaptea se coboară și visul clar se stînge.

IX

Se stinse alba lampă, căzînd pe piatra tare
Cu geamăt lung și jalnic de suflet chinuit,
Și umbra fu ca plumbul în turnul urgisit,
Iar corbii s-adunară, strigînd în depărtare.

5 Ha, corbii s-adunară strigînd în depărtare,
Căci pradă lor gătirăm din trupul prihănit
Ce sta întins și rece în turnul părăsit:
Și mortul era visul suprem de așteptare.

10 Și noi omoritorii stam palizi și tăcuți,
Privind cu ochii turburi în noapte, aiuriți.
Ah, nopțile din suflet ce triste și amare-s!

Simțirăm plini de groază o mină nevăzută
Stînd gata ca să scrie în noaptea grea și mută,
Cu slove arzătoare sinistrul: *Teckel, Phares.*

DIN PERIODICE

X

„Vor înflori iar trandafiri!“ Încet, un glas tremurător
Se înalță sfios și trist ca adierea unui vânt
Și-o frunte largă lumină întunecatu-ne mormînt;
He, încă unul-nnebunit de chinul crunt și-a-meșitor!

5 Noi îl priveam. Era frumos și-avea ceva stăpînitor
În ochii dulci înflăcărați de melancolicul avînt,
Și glasul lui suna ciudat, ca melodia unui cînt.
„Vor înflori iar trandafiri!“ Ce-adînc parfum imbătător!

10 Și ne surprinserăm șoptind sub neagra mantă de-ntuneric:
„Vor înflori iar trandafiri!“ Și dorul nostru vag, himeric,
Părea din lumea unde duc ascunse tainicele căi.

Va tremura din nou parfum în șoapta dulce a blîndeii firi,
Va flutura iar visul alb ca floarea misticelor văi,
Și noaptea tristă va pieri. „Vor înflori iar trandafiri!“

CÎNTEC

Rătăcită-n depărtare,
După deal încet s-a dus,
Singurică printre stele,
Steaua serei spre apus.

5 Ori de cîte ori o văd,
Mă gîndesc fără să vreau
La un suflet singuratec.
Ah, și sufletul sînt eu.

CÎNTEC
după Heine

Cade-n mare umbra serei,
Iar eu stau la mal visînd ;
Vîntul suflă, paseri strigă,
Valul trece spumegînd.

5

Am iubit odată fete
Și prieteni mulți la rînd, —
Unde sint? Ah, suflă vîntul,
Trece valul spumegînd.

SEMIORIENT

Se mișcă apa-n cetișor
Și pinzile s-au ridicat
În vînt, ușoare fluturînd:
E totul gata de plecat.

5

În ochii bieților pribegi
Veniți din mîndre depărtări
Sclipește vag melancolia
Și nostalgia altor țări.

10

Hrănit de-albastrul nesfirșit
Din luminatul firmament,
Nedeslușit îmi flutуреază
În minte-un vis de Orient .

EXOTIC

Lumină, soare și senin
Vestesc în viers fermecător
Acele cînturi ce ne vin
Din depărtatul arzător.

5

Lumină, soare și senin
Cer, cînd se chem tînguitor,
Acele paseri ce se duc
Spre sud cu gîndul călător.

10

Lumină, soare și senin
Îmi cere sufletul în dor —
Nu vă mirați cînd mă vedeți
Privind cocorii visător...

CÎNTEC

Noaptea-s cîntece și risuri,
Întîlniri și voie bună,
Ocrotite de seninul
Blînd al razelor de lună.

5

Pe cărările vrăjite
Trec perechi îmbrățișate:
Eu simțesc cum fermecată
În piept inima-mi se zbate.

10

Și mă simt fără de voie
Covârșit de-un jalnic dor
Ce se-nalță singuratec
Îndemnat de viața lor.

CÎNTEC DE TOAMNĂ

Încet se stinge în pădure
Seninul zilei care moare,
Și-abia de mai străbat, stinghere,
Plăpînde, razele de soare.

Astfel în inimă-mi pierit-a
Căldura altor vremi mai bune
Și rar de mai străbate-o rază
A unui soare ce apune.

Bucești

POVESTE VECHĂ

Ei pling adesea, deși
parcă ar cînta

I-ademeni un vînt de-april
Sub umbra vechilor castani
Pe cei doi bieți dezmoșteniți,
Copii pribegi, copii sărmani.

5 Și-mpinși de-același tainic dor,
Povestea vieții lor întregi
Și-au spus-o numai cu-n suspin:
Copii sărmani, copii pribegi.

10 Iubirea naște din dureri!
Mai fericiți ca niște regi,
Trăiră-o vară-ndrăgostiți,
Copii sărmani, copii pribegi.

15 Sfirșește trist povestea lor.
La umbra vechilor castani
Înmormîntă al toamnei vînt,
Copii pribegi, copii sărmani.

NECUNOSCUȚA

Necunoscută!

Te-am întâlnit într-o seară;
Privirea ei pierdută
Avea ucigătoarea pară
5 A visului zdrobit pe totdeauna.
O, tristul vis, zdrobit pe totdeauna!

Tu erai singură pe cale,
Așa cum într-un asfințit de soare
10 În negrul cadru plin de jale
Pe marginea întunecoasă de cărare
O cruce se-nalță singuratecă,
O, crucea albă și singuratecă!

Părul tău tremura
Ca o superbă noapte orientală
15 În care s-ar inflăcăra
Splendoarea tragică din vechea sală
A orgiilor de curtezane,
Orgii aprinse de curtezane!

Fața ei avea
20 Torturătoarea suferință
A unui inger ce-ar cădea
Din culmile albastre de credință

În noaptea grea și fără visuri,
Grozava noapte omoritoare de visuri.

25 Un crin de-argint plingea
Pe alba tunică de fecioară
La pieptul în care murea
Suspînul visului de seară
30 Ca imnul unei religii dispărute,
Sfîșietorul imn al unei religii dispărute.

Și întreaga ei făptură
Părea vedenia mistică, duioasă
Și dulce-n magica natură
35 Din seara tristă și frumoasă
A unei sfinte îndurerate
Și a unei lumi apuse și uitate.

Eram un pelerin pierdut
În pulberea viselor mele spulberate
40 Și am trecut
Ca peste niște foi uscate
Pe dinainte-ți, palidă madonă,
Și palidă, și tristă, și tinăără madonă!

Mă torturează acum
În neagra mea singurătate
45 Suavul și delicatul tău parfum
Și toată strania-ți voluptate
Ca imnul unei religii dispărute,
Sfîșietorul imn al unei religii dispărute.

Și mă apasă greaua povară
50 A visului nesfîrșit întâlnit în cale
Sub chipul tău, fecioară,
În seara caldă și plină de jale.
O, tristul vis zdrobit pe totdeauna!
Ispititorul vis pierdut pe totdeauna!

SONET

Am palida tristețe a apelor ce pling
Pe jgheabul clar și rece al albelor fântini
Sculptate-n întuneric de maestrele mâni,
Am palida tristeță a apelor ce pling.

5 Pe fața blondei unde încet și trist se frîng,
Ca umbra unor aripi, dulci doine din bătrîni
Ce cad ca o poveste a codrilor păgîni
În cari mor legende și visele se sting.

10 Pe marmora cea rece se lasă un amurg
De toamnă întîrziată ca negura pe munți,
Și lacrimi, calde lacrimi ca roua-n seară curg.

Adincul întunerec se-ntinde ca-ntr-un vis,
De igheab doi spectri girbovi se reazimă cărunți,
Fîntina e o noapte, tăcerea un abis.

ÎN NEGURĂ

Lumină de crepuscul pe cer. În depărtare
Din pajiști se desprinde un cîntec de păstor,
Se pierde-o lume-ntreagă în sunetele clare
Și tainic cavalerul în negură dispăre,
5 În negură vitejii se zbuciumă și mor.

Păstorul cîntă dulce: sirena însă cîntă
Pe-un țărîm ce nu se vede, și cîntu-i dă fior;
E luminos amurgul, dar negura-nspăimîntă,
Și tainic cavalerul în negură s-avîntă,
10 În negură vitejii se zbuciumă și mor.

VISĂTORI

Visători, spre largul mării,
În gondolă ei plutesc;
Vearsă farmecul uitării
Stelele cari clipesc.

5 De pe mal zefirul vine
Miros dulce să le-aducă,
Să-i imbecete, să-i închine,
Dorul lor să li-l conducă.

10 Peste ape lin coboară
Fiori de singurătăți,
Luna, palida fecioară,
Le-a zîmbit ca alte dăți.

15 Iar pe cînd din mandolină
Zboară dulcea serenadă,
El și-apleacă fruntea lină
Peste sinuri de zăpadă.

LA O FLOARE

Plăpîndă floare zîmbitoare,
Parfumul tău de mîngăieri
Îl poartă pe-aripa-i zefirul
În calmul dulce-al unei seri.

5 Tu porți în alba dimineață
Doi stropi din lacrimile tale:
E plînsul tău duios în noapte,
Doi stropi pe-albastrele-ți petale.

10 Și cînd voi fi și eu țărînă,
Albastră floare zîmbitoare,
Atunci mînuța ei cea mică
Te-o smulge-ncet, alinătoare.

15 Și te va duce-nduioșată
Pe-al meu mormînt de tot uitat,
Te-o crește muma-n lacrimi triste
Întotdeauna pe inserat...

CRIZANTEMĂ

Dormi! o, pală crizantemă,
Sub un cer etern albastru,
Raze blonde se coboară
Din al serii blindul astru.

5

În petalele-ți pălînde
Au ieșit trei lăcrămioare;
Dormi, pe cînd zefiru-n noapte
Îți dă lin o sărutare.

10

Dormi, tu, floare, semn de doliu,
Nimeni somnul nu ți-l mișcă,
Dar din deal o să te-alinte
Blinde note de la trișcă.

AMINTIRE

Mai ții tu minte de-altădată
Acel cuvînt „întotdeauna“?
Curgeau visările din stele
Și ne privea cu zîmbet luna.

5

Păreai un vis din altă lume,
Țesut din raze de lumină,
Păreai o rază luminoasă
Pierdută-n zarea cea senină.

10

O floare-am rupt de pe o creangă
Și-am pus-o-n bucla-ți aurie,
Tu mi-ai răspuns cu zîmbet dulce,—
O rază de-astră viorie.

15

Și-acum, tirziu, te-ntreb, iubito,
Cînd nu mai ne zîmbește luna:
Mai ții tu minte de-altădată
Acel cuvînt „întotdeauna“?

ROMANȚĂ
după Hugo Salus

Vorbii către rege: „Ascultă-mi cîntarea
Și-asculțe-o regina cu suflet dorit!“
Și-un semn mîndrul rege făcu obosit,
Cîntai despre ochii adînci ca și marea.

5 „Sunt ochi blinzi și dulci și caști și curați
Și totuși au taine și-adînci întristări,
Căci plîng sub atingeri de pale-nserări,
De doruri nocturne ades turburați.

10 Și cine-i pricepe îi vede-n lumină
De caldă iubire și dor tăinuit,
De nopți zbuciumate, de vis chinuit...
Aceasta-i cîntarea-mi, o, dulce regină!“

15 Privii înspre rege, și regele-alene
Mi-ntinse în aur răsplata regală.
Dar blînda regină? De ce-i așa pală
Și-i tremură-n lacrimi frumoasele-i gene?

DUIOASE NOTE

Se pierd în zările albastre
Duiioase note de gitară;
E-un plîns duios adus pe-aripa
Unui zefir de primăvară.

5 Natura, orgă obosită,
Trist scoate note ca-n surdină,
E-acordul dintr-o rugăciune
În calmul unei seri senină.

10 În jur plutește melancolic
Parfumul florilor de seară,
Pe cînd din cer revarsă luna
Etern lumina ei cea clară.

15 Acordul notelor duiioase
Tîrziu se stinge în tăcere,
E-un plîns, un dor al unui suflet
Ce moare singur în durere.

Dar cei ce-ascultă pe-nserate
Pe solitarul visător
Se-nalță în singurătate,
Se-nalță tragici, plîng și mor.

[ACI GROZAVUL ÎNTUNERIC]

Aci grozavul întuneric
Omoară visul arzător
Și-un chip de Crist răsare vecinic
Cu glas de mare-adormitor.

5 O umbră de îndurerare
Pe frunți cunună e de spini;
Un geniu pal spre inserare
Se-nalță dornic de lumini.

10 Aci în noapte se întinde
Pustiu de reci singurătăți;
Doar numai geniu aprinde
Tortura tristei voluptăți.

15 Și în amurg îndurerează
Cuvîntul geniului pal,
Iar toți cu ochi deschiși visează
Necunoscutul ideal.

20 Aci visări martirizate
Așteaptă-al lor mîntuitor,
Puține însă-nfiorate
Urmează gestul nălțător.

POEMĂ

SERENADE DEMONICE

Voi merge către munții ce stau albaștri-n zare,
Voi merge către munții în veci mingietori,
Să-mi plec pe stinca rece trist timplu arzătoare,
Nălțind din buze pale pioasa mea cîntare
5 Ca fumul unei jertfe-n ajun de sărbători.

Intrind în vechiul templu cu-altare părăsite,
Intrind în vechiul templu de stinsă fericire,
Răsună pașii singuri pe lespezi innegrite.
O, psalmul care plinge din rugile-asfințite,
10 O, candela aprinsă pe trista amintire!

Visind în pacea nopții la viața depărtată,
Visind în pacea nopții sub bolțile albastre,
Din clara înălțime de-argint investmintată
Pe fruntea-mi chinuită cădea-va parfumată
15 O dulce alinare durerilor sihastre.

Cu ochii supti de visuri sub pulberea de stele,
Cu ochii supti de visuri căta-voi peste deal
Cum iese luna plină din negrele vâlcele,
Pe cînd eu trist și singur cu visurile mele
20 Clădesc altar de rugă spre noul ideal.

I

Întristarea mea e-o gingașă terasă
 Unde visul blind întirzie spre seară,
 Îndemnat de-albastra umbră ce se lasă
 Liniștită pe-acest colț de primăvară,

5 Peste care roze roșii, împletite
 În ghirlande,-nflăcărate-și risipesc
 Prețiosul lor parfum pe poleite
 Trepte largi de-alabastru-mpărătesc.

10 Dar cum albul vis al meu stă răzimat,
 Gînditor, de o coloană de porfir,
 Beat de cerul ce-n amurgu-nflăcărat
 Somptuos e ca o purpură de Tyr,

15 O romanță se înalță-n depărtare,
 Pătimașă ca o dragoste tîrzie,
 Și-n adîncea sa durere arzătoare
 E o lume zbuciumată ce mă-mbie.

20 Ci vrăjit de voluptoasa inserare,
 Leneș mina mea subțire-o las să cadă,
 Netezind în călduroasă dezmierdare
 Eleganta și lucioasa balustradă.

Căci de plînge pasiunea-n depărtare,
Visul meu la umbra albelor arcade
Înfrățitu-s-a cu blonda întristare,
Sub surîsul blind al serei care cade.

II

O ceată-ntunecată s-a oprit,
Tăcută și răzleață la răscruce;
Atît de grea îi cade-n asfințit
Tortura de-a nu ști-ncotro s-apuce.

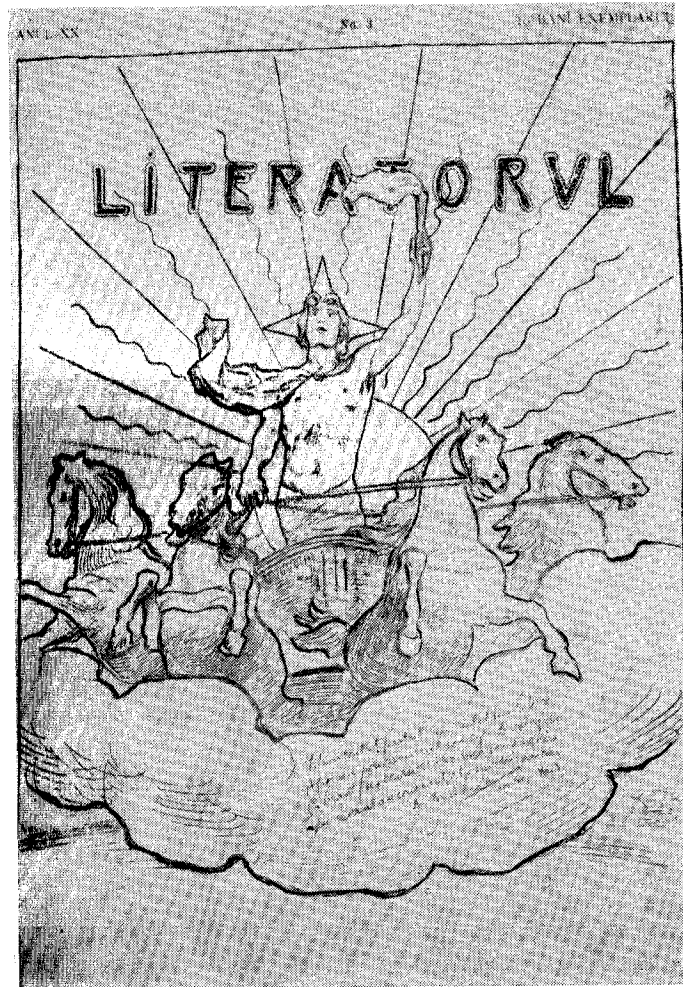
5 Cît fuse ziua clară s-a-mbuibat
Cu cîntece și joc în loc de pîine,
Și beată de plăcere a uitat
De grija zilei groaznice de mîine.

10 Dar seara se coboară răcoroasă
Și-amurgul sărbătoarei e amar
Ca drojdia cea neagră ce o lasă
Năspritul must pe fundul de pahar.

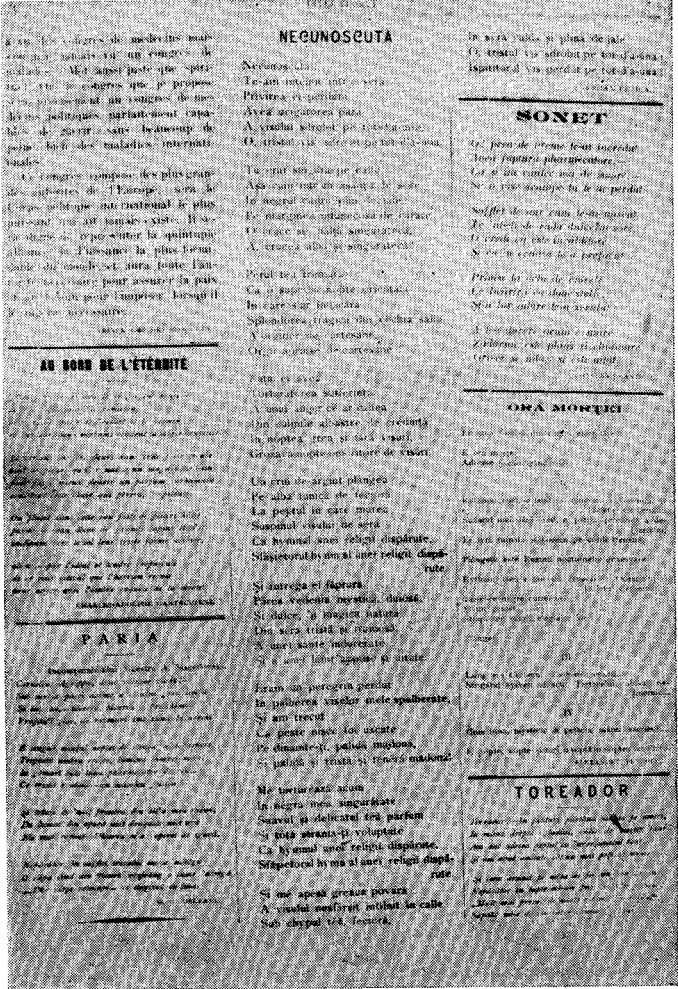
15 Cu trîndavi ochi privește spre apus,
Mirată că nu poate să-l priceapă;
O rugă pare c-ar avea de spus,
Dar nu știe măcar nici cum s-o-nceapă.

20 Ci stă ingrămădită ca o turmă
Și tremură de taina ce-o-nfioară
Cu moartea zilei blonde care curmă
Și jocul și cîntarea de vioară.

Și tristă de pierduta fericire,
Tăcută stă, cu fruntea încruntată,
Chemind ceva din stinsa strălucire
S-aprindă face-n noaptea-ntunecată.

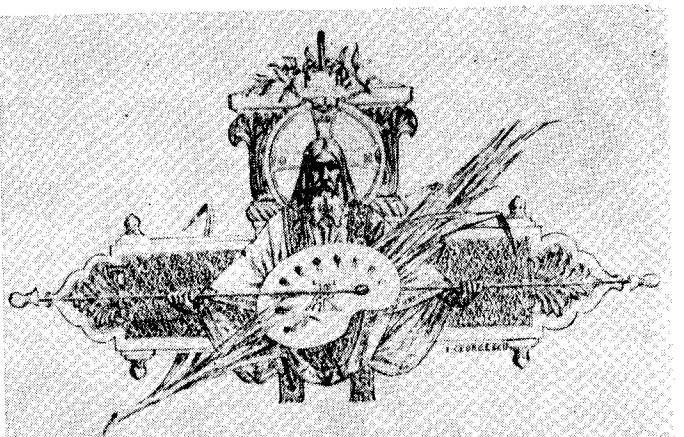

Coperta revistei *Literatorul* (XX, nr. 3, 20 martie 1899), în care Ștefan Petică publică poezia *Curtezana*, devenită apoi piesa XVI din ciclul *Fecioara în alb*

Pagină din *Literatorul* (XX, nr. 6, 10 mai 1899), p. 4, în care apare poezia *Necunoscuta*

◄Coperta exterioară a revistei *Literatură și artă română* (III, nr. 10, 25 august 1899), în care sint publicate câteva din poeziile ce vor alcătui ciclul *Moartea visurilor*

POVOARA CRUCII

E ceasul negru 'n care se face crucea groa
Pe umeri slabi și viniși de Christ îndurerat
Urcând cu bași de spectru Calvarul săngerat
Pe când pe cerul morții încot s'aprinde-a stea

Din cerul groa de visuri încot se stingea stea
Ah, zilele grozave de suflet sbuciumat,
Aripi de paseri negre ce 'n umbra bolta bat,
Ca voacuri lungi trecura pe trista fruntea mea.

Din fund de suflet vestel, se urca un suspin
Ce plâns străin s'abate pe stonuri reci de gheață,
Ce Christ sclăbit privește din nou pocalul plin?

Spre care zeu 'nălța-voiți în umbră alba-tul față,
La ce altar de raze genuchii să mi închin
În noaptea fără stele și fără dimineață?

III

Vecernia sună alinătoare,
Sună târziu și lung în astă seară,
Părind o dulce binecuvîntare
Ce cade peste frunți arzînd în pară.

5 Și notele de clopot ușurele —
Zburînd asemeni unor aripi pale —
Purtară vestea liniștei cu ele,
Lăsînd în urma lor o albă cale.

10 Se-nchină robii muncii și visează
Un vis al lor din basme depărtate
Și-o pace nesfîrșită se așează
Pe sufletele lor îndurerate.

15 Și cum îi pleacă ruga cătră glie,
Cu umeri oboșiți și-mpovărați,
Le piere-n inimi urma de minie
Și toți se simt o clipă între frați.

20 Dar noi pe cari vechea pasiune
Ne arde ca un rug mistuitor,
Noi nu cunoaștem tainica minune
A ceasului atotizbăvitor;

Ci-n zbucium stăm cu brațe-nerucișate,
Cu ochii pironiți spre-albastrul cer,
Rostind blestem că nu putem străbate
Cu mintea-ngrozitorul său mister.

IV

Aruncă, noapte, mantia-ți regală
Pe slabii noștri umeri girboviți
Sub sarceni de păcate și-ndoială
Pe cari le purtarăm răzvrătiți.

5 Și pune vălul tău de umbră deasă
Pe ochii noștri-n veci întrebători:
Lumina e un chin care ne-apasă,
Iar cerul nesfârșit ne dă fiori.

10 Întunecă luminile din stele
Și murmurul din ape-l amorțește
Punind tăcerea, Doamnă, peste ele,
Aromele din flori le risipește.

15 Din inimi singerate fă să piară
Avint, răscoală, zbucium și minie
Și flacăra ce arde-n nopți de vară
Alături cu-a iubirei nebunie.

Și când vom fi streini de orice viață,
De stele, de parfum, de flori albastre,
O roză, ca pe-o insulă de gheață,
Va crește sfântă-n sufletele noastre.

V

Cîntăreții de vioare
Cu lungi note turburată
În acorduri arzătoare
Seară tainică de vară.

5

Și chemară risuri calde,
Sărutări și voie bună,
Palpitînde să le scalde
Fine razele de lună.

10

Pe cărarea parfumată
Trec perechi îmbrățișate
Eu simțesc cum fermecată
În piept inima-mi se zbate.

15

Și în umbră, furtunatec,
Mă vrăjește-un tainic dor
Ce se-nalță singuratec
Îndemnat de viața lor.

VI

Demonic cîntăreț de serenade,
Zîmbind îmi instrunez încet ghitara
La umbra unei albe colonade
Pe care-o-nvesmîntează-n taine seara.

5

Cîntarea mea e cinică, trufașă,
Și minte-n nota ei sentimentală,
Dar noaptea este vechea mea părtașă
Și-i dă o duioșie ideală.

10

De-aceea, ca să turbur fericirea
Fecioarei cu vis alb ca de hermină
Și-n umbră s-o atrag, unde pieirea
Își picură cîntarea în surdină,

15

Fiorul unei limpezi nopți de vară
Ce tremură pe zările înalte
Îi dau, ca blîndul suflet de fecioară
De doruri fără nume să tresalte.

20

Pe taina unei seri îmbătătoare
Arunc un colț al mantiei de stele,
Ca visurile sale-amăgitoare
Să plîngă-ncet pe cîntecile mele.

Și-nvinsă, palpitândă,-nfiorată,
Cu nervii biciuiți de zbuciumare,
Fecioara-ntinde-n noaptea-ntunecată
Spre mine brațe albe, rugătoare.

POSTUME

I. PUBLICATE ÎN VOLUME

CÎNTECUL TOAMNEI

I

— Melancolia adorată
 A toamnei pare al tău cînt;
 Plîngi oare grația-ntristată
 De recea batere de vînt?
 5 — O, lasă toamna care pierе
 Ca graiul dulcilor povești,
 S-ascult vrăjita adiere
 Din vechi teii moldovenеști.

— În ochii tăi e voluptatea
 10 Adîncă-asemeni unei mări;
 Ți-e milă de singurătatea
 Ce cade-ntinsă peste zări?
 — O, nu, dar dulce mă-nfioară
 Un vis crezut de mult apus,
 15 El plînge trist ca o vioară
 Splendoarea vremei ce s-a dus.

— Pe buza ta o rază pală
 Îți pune-un zîmbet aurit;
 E oare raza ideală
 20 Vestind al toamnei asfințit?
 — O, nu, dar crudă amintirea
 Mai grea se face de acum,
 Voi să mă-mbăt de fericirea
 Torturătorului parfum.

25

— Pe fruntea ta o-ncreșitură
De suferință s-a brăzdat;
Ești trist că falnica natură
Comoara blondă și-a-ngropat?
— O, nu, dar dorul de plecare
30 În al meu suflet s-a aprins.
Amici, uitați-vă în zare
Ce trist mă cheamă visul stins!

II

Bătui la porțile streine;
În lovitura mea plingea
Splendori de doruri în ruine,
Cîntarea slăvei ce-apunea
5 Și-un suflet trist ce obosise
Pe căi zădarnice de vise.
Bătui la porțile streine
Și-nchise porțile-au rămas.

Rugai icoane-ndurătoare;
10 În ruga mea se ridica
Singurătatea unui soare
În clipa de-a se-ntuneca
Și vechi revolte-năbușite
În nopți de zbucium tănuite.
15 Rugai icoane-ndurătoare
Și reci icoanele-au rămas.

Mă-ntorc din drumurile mele
20 Strein mereu rătăcitor,
Arzînd sub tremurul de stele
De foc-n veci mistuitor.
Grădina albă-a amintirei
Șoptește psalmul mîntuirii.
Mă-ntorc din drumurile mele;
Un singur vis mi-a mai rămas.

III

Mai ții oare minte, frumoasă pribeagă,
Acele nopți clare în aur scăldate,
Cînd caldă privirea de visuri stelate
Cădea tremurîndă și-atîta de vagă?

5 Doinind ca din flaut, trecea cristalină
O dalbă poemă din vremile stinse,
Vărsată pe valuri albastre și-ntinse
Din note cîntate în imn de lumină.

10 Cădea clar argintul pe teii în floare,
Un suflet ce vine din lumi asfințite,
Un stol alb de visuri pe frunze-adormite,
Sub luna pribeagă și-n veci visătoare.

15 O, nu tremurase în inemi vrodată
Un tremur mai dulce ca-n inima noastră
Și nici se-nalțase spre bolta albastră
O rugă mai sfîntă în noaptea-ntristată.

20 E toamnă. Plîng teii pe trista cărare;
Și lor li-e dor poate de nopțile-albastre.
Pe gloria albă a dragostei noastre
Suspînă-o romanță pe note amare.

IV

O, lacul în apus de soare
E trist ca ochii mari și grei
Ce-au plîns în nopți turburătoare
Sub mîngîieri de flori de tei.

5 Priviri adînci ca o chemare
Și voluptoase ca un vis
Cu-o negrăită-nfiorare
Pătează limpedele-abis.

10 O amintire-ndurerată
De grații albe ce-au murit
Adoarme-n unda tremurată
Ca ruga pală-n asfințit.

15 Tăcerea urcă liniștită
Ca într-un templu părăsit.
O, dulcea taină adormită
În lacul trist în asfințit!

V

Să nu-ncepi, corn fermecător,
Căci viersul tău mă înfioară
Cînd cade greu și arzător
Precum cădea odinioară.

5 În cîntu-ți trist și depărtat
Parfumul toamnei care moare
A pus tot chinu-nflăcărat
Din slava dragostei în floare.

10 Și-n trista seară cenușie
Plîng pale flori înfiorate,
Ce-n dureroasa agonie
Par niște sfinte torturate.

15 Melancolia amintirii
Are-adîncimi misterioase
Ca ochii verzi ce mint iubirei
Sub gene lungi și mătăsoase.

VI

În noaptea clară ce vibrează
De irizări ambroziace,
Pe gânduri faunul veghează
Peste-a frunzișurilor pace.

5 Pe socul rece, îl îmbată
Torturi din vechi și stinse slăvi
Și cheamă vara depărtată
Și vraja sfintelor dumbrăvi.

10 În umbra tainei liniștite
Suspină-o doină-n depărtare.
O, glasul doinei rătăcite,
O, nota tristă-n înserare!

15 De străveziul vâl de visuri
Ce-și plîng durerea lor în șoapte
Cu dor de stinse paradisuri
Suspină parcu-n alba noapte.

20 Și tragic faunul se plînge
Cu brațe-ntinse, rugătoare,
Spre slava albă ce se stinge
În noaptea toamnei care moare.

VII

În parcul torturei se sting crizanteme,
 Se sting ca uitate și triste poeme,
 Și rozele moarte în brazde-ofilite
 Au pus în parfumuri suprema tortură.
 5 — Eu văd ochii limpezi ai dulcei iubite
 Și-n albe petale suava-i făptură.

Un sunet de clopot din turlă se frînge,
 Iar toamna-ntristată cu clopotul plînge,
 10 Și-n crengi cîntă vîntul un imn de-ngropare,
 Pe cînd ca-ntr-un giulgiu se-nvăluie dealul.
 — Aud șoapta dulce din teii în floare
 Și glasul-i în care răsună cristalul.

E rece amurgul ce cade alene,
 Vrăjit de acorduri de vechi cantilene,
 15 Și-n ceață se plînge un vers trist pe coarde,
 Pe coarde-nvechite de negre ghitare.
 — Ah, versul acesta în sufletu-mi arde
 Și-n notele pale e-o-ntreagă serbare!

VIII

Măreț precum e-un rege în zile glorioase,
 Orașul se-ncunună cu purpură și aur
 Pe turlle ruginite, pe creștete de case
 Și albe capiteluri brodate-n foi de laur.

5 Și mîndru de podoaba de raze sclipitoare
 A sculelor regale, norocul îl îmbată
 Și gloria-l tîmpește. El ride către soare:
 Un ris de poftitoare femeie-ndestulată.

10 Nici Tyrul și Sidonul în vechea lor mărire,
 Cînd țările de basme făcuseră din ele
 Altare frumuseței bogate-n strălucire,
 Nu-și puseră-n cunună podoabe-atît de grele.

15 De-ar sta pe totdeauna în pacea sa tîmpită,
 Rîzînd în fericirea bețiilor trecute,
 Ar fi ca o poemă de nimeni siluită,
 Căci marmora e albă și pietrele sunt mute.

20 Dar furnică mulțimea în colbul de pe uliți
 Și ochii ei ce poartă mocirle de păcate
 Aruncă răutate asemeni unor sulii
 Ce-ntînd zăbranic negru pe albele palate.

IX

Serbare zgomotoasă
Ca-n bilci. Decor banal:
O boltă luminoasă
Scăldată-n aur pal.

5

Pe culmea azurie
Chiar soarele de-aramă
Se pare-o jucărie
De proastă melodramă.

10

Mulțimea îmbătată
De pulbere și soare
Întoarce-nfierbîntată
Un dans nebun pe care

15

Îl farmecă orgia
Din surle, din țimbale,
Din nai și măiestria
Din cornuri triumfale;

20

O muzică ciudată
Ce-nalță-orgolioasă
Spre bolta-nflăcărată
Prostia glorioasă.

Mulțimea se aprinde
Și rîde, strigă,-njură.

Păiața se desprinde
Din gloată. O figură

25

Ciudată; meseria
I-a pus pe buze-un rînjete,
Pe care sărăcia
Mereu i-l schimbă-n scîncet.

30

În ochi îi arde para
Durerei care crește.
Ar plînge, dar ocară
Mulțimei-l îngrozește,

35

Ce, crudă, îmbuibată,
Vrea glume, joc, plăcere.
Păiața întristată
Privește cu durere.

40

O lacrimă îi pică
Încet, și el tresare,
Și mîndru își ridică
Privirea sfidătoare

45

Spre cer, iar a sa minte
Orgoliul străbate;
El trece înainte
Cu brațe încețate,

Zîmbind din înălțime,
Decît robit durerei,
Să ceară la mulțime
Pomana-nduioșărei.

Dar ce vă pasă? Rîsul zgomotos
Ajunge să vă-mbete de plăcere
Și viersul meu se pierde dureros
Cu dulcea sa comoară de mistere.

25

De-aceea prin mulțimea ghiftuită
De risul plămădit de mine însumi,
Deși trecînd cu fruntea încrețită,
Eu rîd ca nu cumva să-mi aud plînsu-mi.

X

Sunt demonu-nfricat cu tristă față,
Cu risu-n veci amar, cu fruntea arsă;
În mintea mea sărmana voastră viață
Și lumea își găsesc icoana-ntoarsă.

5 Pe mantia de umbră-a vieții noastre
Pun fluturii de-argint ai vervei mele
Și glumele ce-n nopțile albastre
Le-nalț cutezător pînă la stele.

10 În ochii voștri mari ca de viței
Și vecinic aplecați către pămînt
Cu viersul meu eu știu s-aprind scînteii
Și patemi cari ard de focul sfînt.

15 Din vise dureroase am luat
Cuvinte-n cari tainele vibrează
Adînc și strălucesc așa ciudat
Cînd sufletu-mi aprins le-nviorează.

20 În vorba mea de glume înflorită
Sunt lucruri cari par de mult știute,
Deși viața lor e chinuită
De para unei lumi necunoscute.

CÎNTECE DE SEARĂ

XI

Amara, trista voluptate
A fericirilor pierdute
În tragica singurătate
Răsare, tainică virtute.

5

Fiți binecuvîntate, stele,
Ce peste veșnica durere
A visurilor reci și grele
Vărsați suava mîngiere!

10

Fii, noapte, binecuvîntată,
Că în tăcerea ideală
Arunci cu-n gest de preacurată
O mantă sumbră triumfală!

15

Un pelerin în rugi sfioase,
La o răspîntie de drumuri,
Vă-nalță imnuri dureroase
Ca o tortură de parfumuri.

I

Spre seară, cînd vin de la cîmpuri,
 Mă-ntîmpină-adezea în cale
 Un cîntec duios ce se-nalță
 Din pacea dumbrăvei din vale.

5 Strein pare glasul ce-și spune
 Cîntările-n lacrimi scăldate
 Și totuși ades mă port pașii
 Prin luncă, tîrziu, prin-nnoptate.

10 Ca-n vis mă apropii de locul
 De unde cîntarea răsună
 Văzduhul albastru mișcîndu-l
 Sub veșnica vrajă de lună.

15 Ci cîntul se stinge cu-ncetul
 Cînd simte-a streinilor șoapte;
 Se vede că-i vraci cel ce cîntă
 Și-i place să stea numa-n noapte.

20 Dar singur înalță el falnic
 Cîntarea de pare un plîns;
 Din cîți o ascultă-n uimire
 Puțini o pricep îndeajuns.

Căci nu-i doar un cîntec de-acelea
Ce zilnic s-aud pe la sate,
Ci-ntr-însul se zbuciumă viața
Streinelor lumi depărtate.

25

Și-n viersuri sunt vorbe mărețe,
Deși multe-s taină adîncă,
Dar totuși pătrunde în suflet,
Iar seara mă farmecă-n luncă.

II

Cînd te-am pierdut, m-am îndreptat
Spre veșnica natură,
Și jertfă de-mpăcare-a fost
Întreaga mea făptură.

5

Căci o lăsasem de demult,
Uitînd-o pentru tine,
Copilul ei cel răsfățat
Și draga ei minune.

10

La umbra ulmilor pletoși
Veneam zile de-a rîndul,
Și fără țintă mă lăsam
Pribeag să-mi umble gîndul.

15

Iar vîntul șuiera mereu
Povești adormitoare
Și crengile se clătinau
Șoptind ispititoare.

20

Vorbeau încet, neconținut
De lumea depărtată,
De dragoste și de plăceri,
De tine, adorată!

II. POEZII TIPĂRITE ÎN CADRUL UNOR STUDII DESPRE ȘT. PETICĂ

III

Ochi, voi, stele mîngioase,
Cu lumina-vă senină,
Luminați întunecimea
Noței mele cea deplină.

5 Dezveliți-mi din cer partea
Înălțatei fericiri,
Unde murmură în viersuri
Valul limpezei iubiri.

10 Don Juan s-avintă-n cînturi,
Și în liniștea de seară
Se ridic-înaripate
Blinde note de chitară.

.....

15 Dar de ce zîmbește oare
Cînd în viersuri se avintă?
Don Juan își bate singur
Joc de dragostea ce-o cîntă?

DESPĂRTIRE

A plecat de mult în lume,
Orice urmă i s-a stins,
Peste pragul vechi case
Mușchiul verde s-a întins.

5

Rătăci în lumea largă
Fără sprijin, nici iubire,
Dragii din copilărie
I-au pierdut de mult de știre.

10

Fruntea lui au netezit-o
Mini străine,-amăgitoare;
Cei ce l-au iubit pe dînsul
Nu mai sunt acum sub soare.

PENTRU UN UMILIT

În fața morților gătiți,
Duși în convoi strălucitor,
Urmați în șir de orașu-ntreg,
Am stat mereu nepăsător.

5 Dar într-o zi s-a întimplat,
Pe cînd ploua covîrșitor,
În calea mea de-am întîlnit
O-nmormîntare din popor.

10 Un căruțaș ducea gonind
Un biet sicriu hodorogit,
În fugă,-n urmă, prin noroi,
De doi prieteni urmărit.

15 Din bietul trai de muncitor
Ațiți abia s-au mai găsit
Tovarăși celui umilit,
Prieteni pînă la mormînt.

20 În urma mortului umil
Cu gestul larg am salutat,
Și-n ploaia ce cădea potop,
Ateu, atunci m-am închinat.

PENTRU MUNCĂ POEMĂ

La umbra ulmului bătrîn,
De zile grele învechit,
Venind pe cale osteniți,
Cei trei țărani s-au întîlnit.

5 De cînd umblau pribegi pe căi
Necunoscute tuturor,
Și singurateci și pustii,
Li s-a făcut de vorbă dor.

10 Iar cel bătrîn vorbi întii,
Cu grai domol, cu gestul blînd,
În fața celor întîlniți
Își spuse tot ce-avea de gînd.

ÎNAINTE

5
Înainte, înainte, sufletul meu,
Pătrunde a lumii taine și legi,
Dezleagă probleme altor ascunse,
Te-nalță mereu,-nainte,-nainte...
În raze de aur se scaldă o lume;
Măreață se-arată cui o pătrunde,
Și pline de farmec nemaigrăit
Sunt toate aici. Nainte, înainte...
Privească-te alții cu ochii ironici.

[PRIETENI, SINGUR VREAU SĂ FIU]

5
Prietenii, singur vreau să fiu,
De-aceea mă lăsați.
Cînd dimineața s-a ivi,
Din trimbiță sunați.

Căci iată,-n al junetei loc
Cînt păseri ca și-atunci,
Și soarele lucește trist
Prin singuratici lunci.

ADELA

Ah, sub teii plini de umbră
Cînd întii mi te-am văzut,
Firei mele-ndurerate
Cîte visuri n-ai născut!

5

Azuriul vis din vremea
Candidei copilării
Se stinsese; mi-l răpise
Soața-ntii a dragostii.

10

Trestiana era dînsa—
Mult iubită și vicleană —
Și pe calea rătăcirei
A fugit ca Trestiana.

15

Aș fi vrut atunci pe bancă
Lîngă tine să m-așez,
Plecînd capu-mi pe genunchii-ți,
La voi două să visez.

20

Nu-i așa că fantasia
Mă-nălțase nemerit?
Tu — o mare aristocrată,
Eu — un proletar pîrlit!

[LOHENGRIN, OH, LOHENGRIN]

Lohengrin, oh, Lohengrin,
Mină albă ca de crin,
Varsă dulcele-ți venin,
Lohengrin, oh, Lohengrin...

15

Jos, în umbra de răchită,
Doarme moara părăsită
Peste apa liniștită.
Uită dulcea ei ispită,
Lohengrin, oh, Lohengrin...

[DEASUPRA CERUL MAGIC ÎN FALDURILE SALE]

Deasupra cerul magic în faldurile sale
Avea luciri de-aprinse serbări voievodale,
Și-n ochii tăi asemeni rîdea o amintire
A slăvei aurite din vechea-ne iubire.

5 Și prinsă-n vraja veche a dragelor povești,
Nălțindu-te spre mine, voiși să-mi dăruiești
Iar buzele-ți arzînde în foc nemistuit,
Cînd, palidă în umbră, deodată te-ai oprit.

10 Tu n-ai mai spus nimica, adînc infiorată,
Privirea îndreptîndu-ți spre zarea depărtată,
Plecași: coloană albă în rochia ta clară,
În noaptea parfumată de caldă primăvară.

CORBUL BARDULUI

Se plînge stînsul soare pe-al mărilor tezaur,
Pe culmi îmbălsămate de flori de rozmarin,
Tăcuți sub arme grele, cerniți vitejii vin,
Căci bardul blind se stînge pe verzi cununi de laur!

5 Pe scutul de aramă, sfințit de vraciul faur,
Cu dreapta-i încheștată, cu chipul său senin,
Dormind în rece seară de somn adînc și lin,
S-ar zice-un zeu germanic cu barba lui de aur.

10 Pe marea tremurîndă trec jalnici cormorani,
Ducînd pe aripi sure povara lor de ani
Și-n ochi văpăi sinistre ce-n dese neguri ard.

Voi, păsări, triste păsări, cu glas vrăjit de fiord,
Vă strîngeți cerc sub manta furtunilor de nord,
Căci jos se rumpe-o harpă și moare-un falnic bard.

[APARI A MEA IUBITĂ ÎN SEARA-MBĂLSĂMATĂ]

Apari a mea iubită în seara-mbălsămată,
Căci luna, corn de aur, pe ceruri s-a ivit...
O, simt acum puterea în marmură să sap
Mărețul chip pe care în gânduri nu-l încap.
5 Și văd acel trup mândru în antica-i mărire
Cum strălucește dinsul în calda-i inzeire.

[ÎN OCHII MARI ȘI-ALBAȘTRI
LUCIND ÎN FAȚA VIEȚEI]

În ochii mari și-albaștri lucind în fața vieții
Ca roua argintată în faptul dimineții
Purtau mereu vedenii din văile albastre
În cari crini sălbatici pun pulbere de astre.

[CODRULE]

Codrule,
Ia mai lasă-ți crengile
S-adumbrească frunțile,
Să uităm nevoile,
Că nevoia de-om uita,
Pe poteci noi vom cînta,
Să-ți slăvim noroadele,
Codrule!

[CEVA DIN MINE-N ULIȚI, ÎN CEAȚĂ-NHORBOTATE]

Ceva din mine-n uliți, în ceață-nhorbotate,
Ceva din mine umblă pribeag pe innoptate

În negre mahalale umile și sărace,
Ceva din mine-alături cu bolnavii lor zace.

DIN „CINTECUL POETULUI“

În mijlocul simplilor oameni
Trăi-voi, profet pentru ei,
Cînta-le-voi viața lor dragă,
Dulcețile păcei și-a' lumii.

5 Spre seară, cînd soarele-apune,
Pe pragul căsuțelor lor
Voi sta spre odihnă adesea,
Pace vestind tuturor.

10 Curata lor viață arată
Atîtea pilde de bine,
Poetul le-alege pe toate,
Le cîntă cînd soarele-apune.

WALT WHITMAN

ÎN NOAPTEA CLARĂ

Iată ceasul tău, o, suflet,
Liber ia-ți în lume zborul,
Fără grija zilei aspre
Să te poarte-n pace dorul.

5 Te înalță-n altă lume,
Lasă gîndul să te poarte
La dorințele iubitei,
Lasă gîndirea să mă poarte
Noapte, stele, somn și moarte.

AL. PETŐFI

LA ETELKA

Vezi tu, iubito, Dunărea
Cu insuli presurată?
Icoana ta în pieptul meu
Aşa-i inconjурată.

5

Şi vezi din insuli cum răsar
Tufanii drăgălaşi?
O, dac-ai vrea iubirei mele
Speranţa ca să-i laşi...

POEME ÎN PROZĂ

ÎN STREINĂTATE

Cunoști tu țara unde înfloresc lămții?...

5 Vocea se înalță tremurătoare, ca și când ar vibra încă de impresiile țării cu lungi șiruri negri de cipreși, cu grădini aurite de portocali, cu dealuri învesmîtate în flori de leandru și cu adieri parfumate trimise de valurile mării, împurpurată de soarele ce se stinge în apus.

10 Împrejur toți ascultă. Bătrînul artist, pierdut în țările reci ale Nordului, nevoit să cînte pe scene mizerabile, el, tenorul renumit de odinioară, privește înaintea sa cu genele pe jumătate închise; parcă n-ar vrea să-i piară din vis vedenia Italiei.

Cunoști tu țara unde înfloresc lămții?...

15 O, dacă o cunoaște!? Dar copilăria sa, tinerețea sa, viața sa n-au fost decît o lungă adorare a acestei țări, în care totul, pînă și mizeria e poleită. Acum, că e departe și singur, că e bătrîn și părăsit, doar de închide ochii, vede răsărindu-i înaintea toate bogățiile de culori, toate armoniile de sunete cari i-au legănat traiul de
20 acolo. Se trezesc atunci într-însul amintirile din timpurile fericite, care se zice că îndurerează grozav pe cei în mizerie.

Cunoști tu țara unde înfloresc lămții?...

25 El ar zbura din nou acolo, s-o mai vadă măcar înaintea de a muri, dar... gîndul ăsta e primejdios. Se va duce în Italia burghezimea sătulă și rece, se vor duce tinerii

dezgustați de lume din pricina prea marelui bogății, se vor
duce domnișoarele cari n-au cum omori uritul, se vor
duce toți regii biletelor albastre și ai gropurilor blonde,
dar nu se va duce artistul sărac și dezmoștenit.

30

Și dacă s-a născut acolo, cu atit mai rău! Va muri
în țările îmbrăcate în ceață, ca pedeapsă că s-a născut
într-o vreme cind nu se cere artă sau muncă, ci viclenie
și lene.

35

În noaptea clară vibrează voluptoase notele din
romanță:

Cunoști tu țara unde infloresc lămii?...

ÎN ÎNTUNERIC

...Și întunerecul se făcu desăvirșit, des, apăsător,
ca și cind ar fi căpătat o greutate materială. La dreapta,
la stînga, nicăieri împrejur nu se vedea nici o lu-
mină. Versurile din Dante ne veniră în minte:

5

La mijlocul drumului vieții mele

Mi se întîmplă într-o seară întunecată

Că pierdii drumul cel drept...

O, da, drumul cel drept îl pierduserăm. Pădurea
se întindea împrejur în noaptea nepătrunsă, tăcută,
mută, moartă. Liniște îngrozitoare! Astfel, în unele
zile de vară, marea încetează deodată de a-și mai
rostogoli unele către altele valurile de aur, vîntul
nu mai adie, pinzele nu se mai umflă și corabia stă
pe loc, nemișcată. Cine ar putea spune atunci despe-
rarea mateloților?

15

Pentru noi întunerecul era și mai îngrozitor, și pe
mine, unul, amintirea valurilor de aur ale mării, în
noaptea grea care ne înconjură, mă îndureră așa cum
trebuie să îndurereze pe un om căzut în mizerie vede-
rea fericirii altora.

20

Nimeni nu îndrăznea să vorbească, căci, sub bolțile
acestui imperiu al întunecimilor, cuvintele aveau un
răsunet bizar, ca din altă lume.

25

Și sufletele noastre, ale tuturorora, erau chinuite de
zbuciumul cugetelor negre.

Într-un tîrziu, unul, al cărui glas nu l-am putut deo-

30 sebi și a cărui față n-am văzut-o, zise, ca un ecou al întregii noastre vieți de pînă atunci, ca o mărturisire a zadarnicei noastre strădanii:

— Noi totdeauna am fost în întunerec!

35 Glasul părea că vine din depărtări neînchipuite, cu puteri nefirești, și trecu pe dinaintea noastră nevăzut, dar înfiorîndu-ne ca și cînd ne-ar fi atins aripa rece a duhului nopților.

Și ca și cînd n-ar fi trebuit pronunțată decît această recunoaștere, în depărtare zărirăm flacăra roșie a zorilor cari se iveau.

FĂRĂ TINEREȚE

5 Și mergeam, la douăzeci de ani, întunecat și posomorît în mijlocul ruinelor viselor. Și aceste ruine creșteau, se înmulțeau, își întindeau hotarele și mă lăsau pe mine singur, despărțit de toată lumea. De departe veneau zgomote de viață, un rîs cristalin auzit seara — un cîntec vesel înălțat în libertate — și tot ceea ce face viața frumoasă. Toate acestea nu erau pentru mine.

10 Îngropat în mormanele de cărți, avînd vecinic înaintea grija zilei de mîine, căutînd s-ajung cît mai degrabă la liman, mie nu-mi erau îngăduite plăcerile. Banii, pe cari cu mare greutate îi puteam strînge, abia-mi ajungeau ca să nu mor de foame. Și mă apuca atunci o desperare adîncă, fără margini, vîzînd că viața mea va fi pentru totdeauna lipsită de tinerețe, cum a și fost.

15 Prietenul care-mi spunea acestea era cărunt deja, și sub vălul azuriu al splendidei nopți de vară, figura sa avea ceva din durerea figurilor profetice. Cuvintele lui cădeau încet, măsurate, ca picăturile de apă dintr-un bulgăre de gheață ce se topește. Dar ciudat! — liniștea acestor cuvinte avea un farmec foarte greu de analizat, dar foarte vădit. Ea concentra întreaga durere tăcută a celor cari n-au cunoscut din viață decît bătrînețea.

25 Și e așa de mare numărul acestora acum, cînd lupta pentru existență devine așa de sălbatecă încît mai în fiecare trecător pe care-l întîlnești poți bănui un tovarăș de suferință.

DOUĂ VIETI

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Amintire de demult? Asociație inconștientă? Nu știu! Dar versul acesta îmi sună în urechi cu o încăpăținare uimitoare. Scoate armonii ciudate și neașteptate, trezește imagini noi și netede și câteodată mi se pare că prinde ființă și stă gata să mi se intrupeză înainte cu trup mlădios și sprinten de fecioară antică.

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Departe, conturat de pervazurile ferestrei, cerul își desfășoară mantia sa regală în toată splendoarea. E un azur clar și cald ca într-un vis de negrăită fantasmă, plâsmuit de mintea romantică a unui poet care cîntă singuratec, în timp ce luna-i scaldă fața în raze, într-o minunată noapte de mai...

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Și mintea mea încheagă din partea aceasta de cer bogăția imensă a primăverii care naște. Soarele trebuie să fie triumfător ca un zeu tânăr, și culorile revărsate din nesfârșitul său tezaur trebuie să strălucească ca într-un tablou de Veronese. Și sub cupola aceasta primăvărată, șesurile întinse de o verdeață sfioasă, dealurile albastre în depărtarea lor nehotărîtă, copacii cari se deșteaptă, murmurul tăgănat al izvoarelor, parfumul cast al arborilor, și viață, viață, viață, clară și simplă, ca un ris argintiu.

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Aci e frig și e întuneric. Soarele nu se vede și par-

30 fumul nu se simte, iar visul moare zdrobit de povara celor patru pereți cari parcă ar sta să cadă peste el. De departe vine zgomotul mulțimei, uriașe; s-a sfârșit o intrunire publică, lumea se împrăstie înfierbîntată de discursuri searbede și de entuziasm ieftin, și grija vieții de toate zilele plutește în aer. Și, ca sub doborîrea 35 unei groaznice furtuni, sclavii umili ai prozei nemilostive își pleacă frunțile descoperite cu un gest de slugarnică resemnare.

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Și poate vom muri de dorul cerului albastru pe care nu-l vom vedea niciodată.

NOAPTE PRIMĂVĂRATECĂ

Un colț de cer de un albastru-închis ca un ochi de fată visătoare, un corn argintiu de lună, o adiere ușoară ca o mîngiere — și visul nostru prinse aripi.

5 Eram doi și rătăceam singuri pe străzile tăcute ale Bucureștilor. Și cum noaptea era prea clară și primăvara prea îmbietoare, pașii noștri lunecau cu ușurința unor fantome și vorbele noastre sunau ca un cîntec de evlavie. Peste sufletele dasupra cărora plutise atîta
10 vreme întunericul durerilor posomorite se coborîse o dulce și sfîntă alinare. Era ca și cum niște pribegi din negre depărtări și-ar fi adus aminte de duiosia patriei. Marele Costache Negri a descris acest sentiment cu un farmec deosebit, undeva, în
15 *Serile sale din Veneția*.

Vorbeam de iluziile stinse din trecut și de dezamăgirile crude de acum. Și sufletul nostru închis atîta vreme se deschise din nou sub mîngîierile destăinuirilor. Vîntul adia ca un parfum abia simțit și cerul plutea
20 deasupra ca o imensă binecuvîntare.

Cu un gest energic unul din noi tăie melodia dure-roasă a tînguirilor.

— Ce puternică e viața din două inimi!

25 ...Din două inimi! De ce ni s-a părut odinioară așa de depărtat cuvîntul acesta pe care-l avem acum așa de aproape și atît de plin de înțelepciune? Ca și discipolii din Emmaus, cari numai în momentul frîngerii

pînei recunoscură pe Crist care se afla în mijlocul lor, noi ne cutremurărăm fiecare de misterul acesta așa de dulce și de idealul acesta atît de omenesc.

30 Și buzele noastre se atinseră în lungă și caldă sărutare sub focul stelelor surizătoare, care-și visau visul etern pe cerul de un albastru-închis ca un ochi de fată în noaptea primăvăratică.

35 Visul se înălțase atotstăpînitor.

CÎNTEC VECHI

Noaptea neagră, înăbușitoare. Cerul, care seara fusese așa de albastru și de străveziu, încit părea un zaimf ușor, se întunecase și se posomorise. Stelele pieriseră, și un vînt se ridica amenințător.

Pașii noștri răsunau greoi în noaptea tăcută, și noi rătăceam ca într-o cetate moartă.

Tăceam. La ce am fi turburat prin vorbe profane sfînțenia dureroasă a păcei dimprejur? Iar cînd visurile sunt grele, tăcerea e ca o piatră pe un mormînt.

Dar la un colț de stradă, o ploaie de note ne întîmpină ca o grindină. De la o fereastră luminată, prin care se întvedea un interior bogat și liniștit, se revărsau note vesele de piano.

Și în tăcerea nocturnă răsună vechiul și cunoscutul cîntec spaniol *Al son de las castañas*.

Ce neașteptată și ce veselă fu această surprindere! Într-un colț pierdut al Bucureștilor, acolo de unde noi crezusem visul și sentimentul pentru totdeauna izgonite, cineva visa și evoca soarele clar și fierbinte al sierelor spaniole.

Și în întunericul adînc dimprejur ni se înfățișară uimitor de limpezi casele vechi și arse de lumină, cîmpiile verzi și ondulate, florile cu parfum amețitor, cerul auriu și întins, marea etern blondă și etern sonoră, și senoritele, și serenadele, și mandolinele, și toate bogățiile țarei superbilor Cid și Don Quichote.

Al son de las castañas.

POVEȘTI D-APRILIE

Am cetit zilele acestea o poveste. Unde? Cum? Ei, ce vă pasă, iubii cititori? Destul că povestea era plină de soare și de parfum de primăvară, destul că în ea erau fecioare foarte frumoase, prinți foarte tineri și paji foarte numeroși. Și toate acestea de o armonie cum n-o au decît poveștile, primăverile și iubirile prime.

Am ieșit aiurit pe stradă sub razele clare ale soarelui. Lumea trecea în toate părțile cu hainele deschise, cu fețe rizătoare [care] străluceau ca într-o mare de lumină. Era un elan superb de viață, ca și cînd toată lumea aceea ar fi văzut atunci pentru întîia oară lumina și farmecul crud al zilei.

Singur, în mijlocul acestui zgomot, purtam în suflet dorul pasiunii primăvărâtece, în care soarele n-a ucis încă visul, și nostalgia țărilor unde iubirea nu s-a despărțit încă de ideal.

Aș fi voit obrazul fin și suav al frumoasei adormite în pădure sub umbra dulce și răcoasă a teilor în floare, în poiana la care liane înlănțuite opresc intrarea. Aș fi voit gestul delicat și fraged care se ridică sprinten ca o săgeată de aur în atmosfera albastră.

Singele și imaginația se încălzeau și, într-un moment de supremă iluziune, aș fi îmbrățișat lumea întregă într-o imensă și sonoră îmbrățișare.

Ah, poveștile d-aprilie, cu fecioare foarte frumoase, prinți foarte tineri și paji foarte numeroși!

LA POALELE CRÎNGULUI

Pe iarbă verde, cu capul în mini, pe gânduri. Visez. Dinaintea mea un cogaș zbirnie un cîntec monoton și un toporaș galben întinde petalele lui lacome de sărutări spre mine.

E lumină în aer, lumină multă și toate celea clipești, desfășoară o bogăție orbitoare de culori.

Soarele trimite raze fierbinți cari-ți amintesc momente de profundă senzualitate...

Ridic capul.

Un nor cenușiu s-a înfipt în albastrul clasic, adînc al cerului, precum se înfige un cuget rău într-o inimă nevinovată.

Sunt fericit. Senzații dulci mă năvălesc și pare că mă doboară, atît sunt de multe și atît sunt de intense.

Sufletul meu zboară lin spre Dumnezeu, marele Pan, care pe toate le cuprinde și pe toate le simte.

De pe mugurii plini de sevă se desprind sărutări sub îmbrățișarea caldă a razelor de soare, și sărutările zboară prin văzduhul clar și trezesc în minte-mi icoane de dragoști apuse.

Iubirea veche, mare, puternică reînvie în sufletul meu pribeag. În noaptea aceea, ah, cît n-am simțit eu în noaptea aceea!

Sunt fiorii omoritor de dulci ai iubirii senzuale — iubirea mea, era senzuală — e remușcarea neagră, dureroasă

...și dintr-o dată, în noaptea aceea, ah, cît n-am simțit eu în noaptea aceea!

Sunt fiorii omoritor de dulci ai iubirii senzuale — iubirea mea, era senzuală — e remușcarea neagră, dureroasă

LA POALELE CRÎNGULUI

Pe iarbă verde, cu capul în mini, pe gânduri. Visez. Dinaintea mea un cogaș zbirnie un cîntec monoton și un toporaș galben întinde petalele lui lacome de sărutări spre mine.

E lumină în aer, lumină multă și toate celea clipești, desfășoară o bogăție orbitoare de culori.

Soarele trimite raze fierbinți cari-ți amintesc momente de profundă senzualitate...

Ridic capul.

Un nor cenușiu s-a înfipt în albastrul clasic, adînc al cerului, precum se înfige un cuget rău într-o inimă nevinovată.

Sunt fericit. Senzații dulci mă năvălesc și pare că mă doboară, atît sunt de multe și atît sunt de intense.

Sufletul meu zboară lin spre Dumnezeu, marele Pan, care pe toate le cuprinde și pe toate le simte.

De pe mugurii plini de sevă se desprind sărutări sub îmbrățișarea caldă a razelor de soare, și sărutările zboară prin văzduhul clar și trezesc în minte-mi icoane de dragoști apuse.

Iubirea veche, mare, puternică reînvie în sufletul meu pribeag. În noaptea aceea, ah, cît n-am simțit eu în noaptea aceea!

Sunt fiorii omoritor de dulci ai iubirii senzuale — iubirea mea, era senzuală — e remușcarea neagră, dureroasă

LA POALELE CRÎNGULUI

Pe iarbă verde, cu capul în mini, pe gânduri. Visez. Dinaintea mea un cogaș zbirnie un cîntec monoton și un toporaș galben întinde petalele lui lacome de sărutări spre mine.

E lumină în aer, lumină multă și toate celea clipești, desfășoară o bogăție orbitoare de culori.

Soarele trimite raze fierbinți cari-ți amintesc momente de profundă senzualitate...

Ridic capul.

Un nor cenușiu s-a înfipt în albastrul clasic, adînc al cerului, precum se înfige un cuget rău într-o inimă nevinovată.

Sunt fericit. Senzații dulci mă năvălesc și pare că mă doboară, atît sunt de multe și atît sunt de intense.

Sufletul meu zboară lin spre Dumnezeu, marele Pan, care pe toate le cuprinde și pe toate le simte.

De pe mugurii plini de sevă se desprind sărutări sub îmbrățișarea caldă a razelor de soare, și sărutările zboară prin văzduhul clar și trezesc în minte-mi icoane de dragoști apuse.

Iubirea veche, mare, puternică reînvie în sufletul meu pribeag. În noaptea aceea, ah, cît n-am simțit eu în noaptea aceea!

Sunt fiorii omoritor de dulci ai iubirii senzuale — iubirea mea, era senzuală — e remușcarea neagră, dureroasă

LA POALELE CRÎNGULUI

Pe iarbă verde, cu capul în mini, pe gânduri. Visez. Dinaintea mea un cogaș zbirnie un cîntec monoton și un toporaș galben întinde petalele lui lacome de sărutări spre mine.

E lumină în aer, lumină multă și toate celea clipești, desfășoară o bogăție orbitoare de culori.

Soarele trimite raze fierbinți cari-ți amintesc momente de profundă senzualitate...

Ridic capul.

Un nor cenușiu s-a înfipt în albastrul clasic, adînc al cerului, precum se înfige un cuget rău într-o inimă nevinovată.

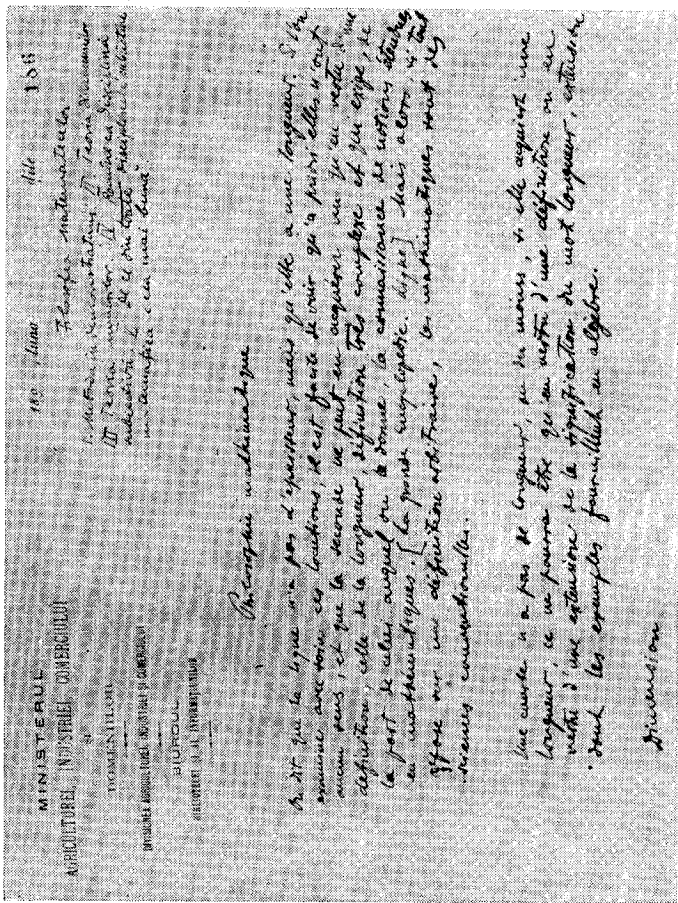
Sunt fericit. Senzații dulci mă năvălesc și pare că mă doboară, atît sunt de multe și atît sunt de intense.

Sufletul meu zboară lin spre Dumnezeu, marele Pan, care pe toate le cuprinde și pe toate le simte.

De pe mugurii plini de sevă se desprind sărutări sub îmbrățișarea caldă a razelor de soare, și sărutările zboară prin văzduhul clar și trezesc în minte-mi icoane de dragoști apuse.

Iubirea veche, mare, puternică reînvie în sufletul meu pribeag. În noaptea aceea, ah, cît n-am simțit eu în noaptea aceea!

Sunt fiorii omoritor de dulci ai iubirii senzuale — iubirea mea, era senzuală — e remușcarea neagră, dureroasă

Facsimilul unui crochiu care atestă preocupările filozofice a matematicii

30 — iubirea mea fusese criminală — e lupta între ideal și intrupare — iubirea mea fusese un trist episod din goana după ideal.

35 Și la poalele crîngului, sub razele fierbinți ale soarelui primăverii, renașe sărutările fierbinți și înfiorate din noaptea aceea, senzațiile omorîtor de dulci, privirile lungi și galeșe ale iubitei.

Și visez, visez la poale de crîng.

SUB CERUL LIBER

5 E cald, soarele arde; eu merg încet cu un buchet
de toporași în mină pe dunga subțire și lucie a cărării.
În depărtare se profilează cringul abia înmugurit,
cringul mistic și brun. Mi se pierd ochii în zare, pe
culmile verzi, de un verde vioi și catifelat.

10 ...Sub cerul liber. Cit farmec în aceste trei cuvinte
pentru robul condeiului! Stai ceasuri întregi, ceasuri
stupide, dinaintea unei mese, plină de pete de cerneală,
și din când în când, cu o regularitate omoritoare,
paginatorul vine de te somează să-i dai materie.

15 Uneori te cuprinde revolta. Natura e plină de viață,
de soare, de flori, de femei, de seri divine, de amurguri
superbe și tu să stai înțepenit, cu condeiul în mină, cu
privirea rătăcită, storcându-ți creierul ca pe o lămiie,
obsedat de idei banale, luptând pentru a găsi ideea
mare, fraza frumoasă, vorba sonoră...

20 Revolta, da, revolta singură îți rămîne când simți
că sufletul tău fierbinte prinde coajă sub suflarea rece
și greoaie a vieții.

...Aci, sub cerul liber, e bine, aci te simți la largul
tău, aci pieptul se umple de aer, trupul se umple de
viață.

25 ...Iar mirosul ierbei tinere, al toporașilor suavi și
al mugurilor gingași te duce cu sufletul în regiuni
senine.

...Visez o noapte vrăjită. Simt că mă înalț sprin-
ten pe aripi de îngeri sus, deasupra norilor, unde

30 din valca plingerilor s-aude doar o simfonie. Sub far-
mecul splendorilor lunare, ea s-apropie; din ochii ei
o comoară de bunătate se lasă lin. Razele lunii se ascund
în părul ei blond și-i împletesc o aureolă de argintie
fosforescentă.

35 Ea a venit. Sub lumina fermecată a lunii m-aplec
să depun o sărutare castă pe sinul ei virgin.

Dar sinul ei e rece, rece ca gheața.

Mă trezesc înfiorat. Deasupra mea tăria albastră,
fără pată, fără nor.

40 Iar pe culmile verzi se profilează cringul abia în-
mugurit, cringul mistic și brun.

VISUL MEU

Stam tolănit la pământ între cireșii înfloriți și, scaldându-mi simțirile în parfumul primăvăratec, îmi port mintea în basme și visez... visez...

5 Sunt bicisnic. Mușchii mei sunt ațoși și slabi, dar sufletul mi-i larg, pieptul mi-i plin de viață, inima-mi bate cu putere și-mi pare că simt în brațe vigoarea unui atlet când evoc în minte-mi o scenă de eroism.

10 Mă gîndesc la viața de stepă. Ce bine e să trăiești acolo! Aș voi să fiu un căzac mic de trup, mare de inimă, cu ochii blînzi, cu pletele în vînt, călare pe un armăsar iute.

15 Și ce fericit m-aș simți-n bătaia vîntului, sub razele calde ale soarelui caucazian, plecat cu capul pe coama murgului meu, nepăsîndu-mi de nimic și de nimeni.

Mindru fiu al Ucrainei, aș brava cu fruntea mea pîrlită de soare lumea întreagă, și ziua-ntreagă mi-aș petrece vremea călătorînd în pustie, minînd herghelii întregi cu sfichiul temut al biciului meu.

20 Iar seara m-aș duce să-mi sărut în taină, sub splendoarea fosforescentă a lunii, iubită cu părul negru și mat ca abanosul, cu pielea albă și fină, cu ochii adînci și perfizi ca doi demoni.

25 Sub cerul clar al patriei lui Taras Bulba, cu gîndul dus în lumea stelelor, cu capul pe brațele ei, aș simți cuprinzîndu-mă farmecul fără nume al poveștilor din copilărie și în sufletul meu ar lua viață cea mai divină dintre poeme.

SEARĂ DE MAI

Cer senin, noapte brună. Sus, deasupra unui plop, craiul nou roșiatic, ca de aramă topită, acoperit de un vâl de nor subțire, pare o geană de zîină aruncată într-un ocean de întuneric.

5 Și mii de stele, ochi șireți, întrebători și mici, cli-pînd de fericire, se înșiră pe tăria întunecată.

10 E atît de mare, atît de frumos visul care zboară din tăcerea imensă a nopții, din sclipirile argintii ale stelelor, încît sufletul nu mai poate răbda greaua robie a materiei și poruncește pornirilor bestiale să tacă dinaintea sublimului.

15 Stelele acelea! În fiecare din ele pare c-a împietrit un gînd clar și o simfonie sonoră. Simți că în lumea aceea neînsuflețită și rece s-au dus prietenii pierduți de mult și că în fiecare din acele sclipiri zvîcnește o inimă omenească, o inimă care a simțit, a iubit și a suferit.

20 Și pe cînd tu, biet copil îndrăgostit, stai la fereastra ei așteptînd-o să apară și să-ți arunce o privire învăpăiată, ele din înălțimea lor întunecată trimit peste capul tău blond de efeb raze senine, raze de bună-tate supremă, cari îți pătrund în suflet și fac să vibreze și cele mai tainice coarde de imnul vrăjtit al iubirii imense.

25 ...Ea vine: stea blindă, cu ochi adînci și limpezi ca izvorul vioi de munte, și, în sărutarea buzelor ei, în văpaia ochilor ei, stelele pun splendori din povești și farmecul senin al unui suflet de fecioară.

LILIACUL

Am văzut de toate culorile și de toate nuanțele. Am văzut liliac albastru deschis ca cerul de primăvară, albastru ca ochii de fecioară fără vise, am văzut liliac
5 roș, de un roș sfios și delicat ca un amurg de duminică; am văzut liliac alb ca o rochie de inocență și alb ca un vis de poet cast. Am văzut liliac de toate culorile și de toate nuanțele!

Dar odată am văzut unul care pălise de prea multă
10 castitate. El sta singuratec pe tulpina sa fragedă și din petalele sale părea că se revarsă o dulce melancolie. Poate era melancolia viselor cari pieriseră; poate era melancolia castității care ținuse prea mult. Un
15 tremur ușor îl scutura, și polenul său părea ca niște lacrimi de aur, căci l-am văzut că pălise de prea multă castitate.

Le-am dat o parte din sufletul meu acestor simbolice flori ale primăverii și în fiecare dimineață îmi las
20 privirile calde să cadă deasupra lor cu dragostea mîngîierilor de mamă. Ele sunt trecutul și durerile mele, iubirile și plîngerile de odinioară, și în parfumul lor discret mi-a apărut pentru întia oară fața visătoare a fecioarei iubite. Am pentru ele îngrijiri tainice și duioase, căci le-am dat o parte din sufletul meu acestor
25 simbolice flori ale primăverii.

De ziua splendidă de azi, care e ziua ta, îți trimit o ramură bogată de liliac alb și cast. El îți va aminti

de visele feciorelnice de altădată și poate că în tremurarea unui superb amurg de primăvară îți va aduce
30 înainte, ca o icoană clară, chipul depărtat al celui pe care l-ai uitat. Vor trece zilele și se vor mări depărtările, dar poate că el va veni odată, oricît de tîrzie va fi această dată. Eu le-am udat cu roua lacrimilor mele și
35 cu adierea rugăciunilor mele le-am binecuvîntat de ziua splendidă de azi, care e ziua ta.

GAVOTA DEPĂRTATĂ

5 Sus, în grădină la „Oppler“, soarele cade înspre seară peste tufe uriașe de liliac cari se scaldă în razele aurite ca într-o mare de lumină. Tufele de liliac se apleacă ușor într-o parte și răspîndesc albastrul lor deschis ca un fum de tămîie într-un templu închinat marelui Pan. Iar în depărtare, ca și cum ar fi pusă sub oglindă de apă străvezie, grădina suride fericită, îmbătată de lumină, amețită de parfum și încărcată de visuri primăvăratece.

10 Sus, în grădină la „Oppler“, pe cînd soarele cade înspre seară peste tufe uriașe de liliac, o muzică liniștită cîntă cîntece dulci și prelungi pe note depărtate și melancolice. E ca un imn sfios care s-ar înălța singuratec spre cerul de azur. Iar jos, pierdute în mulțimea pestriță, casele parcă ar răsări curioase de sub acoperișurile lor curate de serbarea pacinică de sus. E contrastul între două vieți, din care una privește tristă în sus, fără a avea puterea să se urce, alta se înalță neconținut, deși melancolică, deși singuratecă.

20 Sus, în grădină la „Oppler“, pe cînd soarele cade înspre seară peste tufe uriașe de liliac, plînge o gavotă pe sunete de flaut. E o gavotă dureroasă, ca o ultimă rugămintă, și sfișietoare ca o ultimă privire. Lumea trece înainte veselă, pierdută în marea razelor de lumină, și lumea e gătită și mîndră ca și cum ar fi luat parte la un mister religios. Dar nimeni n-ascultă, nimeni nu se oprește; toți trec înainte, plutind în far-

30 mecul vag dimprejur. Numai muzica plînge prelung pe note de flaut: „Ah, încă o gavotă, o singură gavotă“.

Sus, în grădină la „Oppler“, pe cînd soarele cade înspre seară peste tufe uriașe de liliac, ai trecut pe lingă mine, albă în rochia ta neagră. Privirile tale erau pierdute în depărtări și surîsul tău era tot așa de enigmatic și de provocător ca și odinioară, în timpurile acelea apuse, cînd, ostentivă, te rugai de mine să te las să mai joci numai o singură gavotă, o ultimă gavotă. Erai la brațul altuia — la brațul aceluia de care îmi vorbeai atuncea cu atîta scîrbă. Dar ai trecut pe lingă mine mîndră și nepăsătoare, fără ca pe obrazul tău să se simtă măcar o tresărire. Iar muzica plîngea depărtată: „Ah, încă o gavotă; o singură gavotă!“

40 Sus, în grădină la „Oppler“, pe cînd soarele cade înspre seară peste tufe uriașe de liliac, se plînge citeodată pe furiș.

FLORILE CARI SE DUC

30

Parfum de flori uitate, părăsite!
De câte ori în viață n-am așteptat adesea clipe dulci,
uitînd că cele mai dulci erau poate tocmai acele ale
așteptării! Numai cînd ajungeam la momentul dorit,
vedeam că adevărata fericire fusese în clipele stinse și
că ea trecuse pe lingă noi fără s-o vedem.
Parfum de flori uitate, părăsite!

endecas. [Parfum de flori uitate, părăsite!]
Mă întorceam seara tîrziu acasă. Pe străzile singu-
ratic și întunecate nici o mișcare și nici un zgomot.
5 Tăcerea plutea deasupra ca un giulgiu negru. Numai
pașii mei răsunau puternici pe pietrele mari de pe
stradă. Și era în acest răsunset al lor ceva ca o pre-
vestire tristă, ceva nedeslușit și plin de groază, pe care
sufletul meu nici nu încerca măcar să-l hotărască.
10 Parfum de flori uitate, părăsite!
La ce mă gîndeam? Aproape la nimic. La drept vor-
bind, zgomotul sinistru al pașilor mă stăpînea cu me-
lancolia sa dureroasă și gîndurile păreau că se tem de a
se preciza în contururile lor. Un vînt ușor se ridicase,
15 împrăștiind în întunericul dimprejur foile și florile
veștede ale arborilor.
Parfum de flori uitate, părăsite!
Deodată zgomotul pașilor mei amuți. Un morman
de flori veștede aduse de vînt stau la pămînt, și pașii
20 mei trecură peste petalele albe fără zgomot, ca într-un
vis.
Așa de curînd înflorite și așa de curînd ofilite! Eu
nici nu băgasem bine de seamă marea lor podoabă, eu
le așteptam să se deschidă și mai tare; eu nu le sim-
țisem parfumul lor îmbătător și ele muriseră fără a-și
25 fi oferit splendoarea lor feciorelnică.

NOPTI DE MAI

5
Trecu
Fiți binecuvintate, nopți de mai boltite de cer albastru și parfumate de flori de tei! Farmecul vostru suav m-a smuls din clipele vieții de astăzi și m-a dus cu ani în urmă, în timpurile scaldate în raze ale copilăriei, în tăcutul și liniștitul oraș moldovenesc, unde am învățat să visez.

10
Mai ții oare minte, frumoasă pribeagă,
Acele nopți clare, în aur scaldate,
Când caldă privirea de visuri stelate
Cădea tremurindă și-atita de vagă?

15
E mult de atunci. Adesea mi se pare că a trecut un veac trist și lung, că totul a rămas așa de depărtat, încit niciodată n-am să mai pot vedea locurile și oamenii de atunci, că m-am depărtat pe un ocean ale cărui valuri n-aduc niciodată îndărăt pe călător.

20
Și totuși, în nopți suave de mai, totul mi se pare că s-a petrecut aseară și că nu s-a schimbat decit o parte neînsemnată din decorul care împodobește bogata scenă unde se juca furia iubirii noastre. În murmurul foilor de tei, în adierea ambroziacă a vântului încărcat de parfumul florilor, aștept să răsară ea, așa de candidă, așa de albă, așa de visătoare ca atunci.

25

Mai ții oare minte, frumoasă pribeagă,
Acele nopți clare, în aur scaldate,
Când caldă privirea de visuri stelate
Cădea tremurindă și-atita de vagă?

30

Fiți binecuvintate, nopți de mai, cari prin parfumul vostru suav mă smulgeți din clipele vieții de astăzi. Boltească tot mai adânc cerul vostru albastru și parfumează-vă tot mai tare parfumul îmbătător al florilor de tei.

REVEDERE

Intr-una din seri mă întorceam acasă tirziu, ca de obicei. Mergeam în neștire, cu o vagă melancolie în suflet, legănat de dulci și dureroase amintiri din trecut.
5 Versuri duiosase și triste, frânturi de fraze aproape uitate, sunete pierdute în norul clipelor dispărute îmi reveneau în minte pentru a-mi mări și mai mult singurătatea.

Un cîntec cu vorbe necunoscute suna în depărtare.
10 Era un cîntec din țările sudice, un cîntec pasionat și cald, unul din acele cîntece cari mă entuziasmaseră odinioară. Dar nu știu de ce în seara aceea cîntecul mi se părea trist, nespus de trist.

15 Aveam dorința de a plinge pe notele sale clare, de a plinge lacrimi calde pe trecutul rece.

Și cum înaintam așa, mă pierdii pe străzile întunecate ale capitalei, unde zgomotul pașilor mei răsuna în noapte prelung și straniu. Nu era nimeni. Abia peste citeva momente o trăsură se auzi venind din depărtare.
20 Nu luai seama și poate așa fi mers înainte, pierdut în voga mea melancolie și legănat de dulcile și dureroasele amintiri din trecut, dacă trăsura nu s-ar fi oprit aproape de mine și din ea n-ar fi sărit o fem eie tânără, zveltă, cu ochi mari și adînci.

25 În întunec am tresărit. Aducerile-aminte se precizau și melancolia mea lua forme hotărîte. Ieșii la

lumină pentru a privi mai de aproape pe frumoasa necunoscută.

30 Ea mă văzu și se dete un pas îndărăt în întunec.
Mă recunoscuse, după cum o recunoscusem și eu.

Și într-un moment de nebună mîndrie am plecat repede înainte fără un cuvînt, fără un gest, muncit de aducerile-aminte și de melancolia mea sfișietoare.

CÎNTEC UITAT

l-m. [...Și coardele vorbiră prelung și trist. Eu n-aș fi voit să le ascult, căci știam bine amara durere care zăcea în glasul lor, dar ele suspinară așa de rugător și notele se tînguiau așa de sfișietor, încît am rămas pe loc, ca și cînd mi-ar fi fost ochii prinși de ademenirea ucigătoare a unei prăpăstii.

Iar coardele vorbiră prelung și trist. O notă stîngace sălta tremurînd ca o umbră ce se mișcă fantastică într-o alee umbrită de tei negri în noapte. Noapte de vară!

Cărarea se desfăcea albă și prăfuită ca un pod de argint peste pămîntul adormit. Copacii stăteau nemișcați ca niște copaci fermecați de poveste veche și luna părea prinsă pe imensa boltă albastră.

Cîmpul se întindea ca un strat de flori albe, și în toată această magie strălucită și ciudată a nopții numai umbrele negre ale teilor își lăsau dulcele lor mister ca un vis duios peste o serbare veselă.

Și coardele spuseră prelung și trist povestea înainte. O notă ușoară sălta zglobie ca o rază de lună furișată prin frunzișul des al ramurilor. Ramuri întinse peste un drum de visuri!

Drumul se umbrea mai tare, ramurile se întindeau mai mult și visul se făcea mai nerăbdător. Fruntea se ridică în sus ca o cugetare plină de cutezanță și inima bătea ritmul viitoarelor fericiri. Portița verde apărea scăldată în raze de lună și n-a fost niciodată pridvor

de biserică mai cu evlavie căleat decît pragul acelei porțițe.

Și coardele spuseră prelung și trist povestea înainte. O notă suavă se înălța lină ca o față de madonă melancolică într-un templu curios. Grădina era un templu, și madona avea ochi mari și visători, iar părul îi cădea peste umeri ca o mantie regală.

O, notele triste, o, madonă părăsită, o cîntecul uitat!

30 toare. Se vedea arzind în fundul ochilor pizmătăreți
orgoliul misterios de a pîngări frumusețea.

Și cu pietre ascuțite și cu vorbe grele închiseră
gura care știa secretul cuvintelor melodioase și asupra
moartei divine cu minile lor spurcate se răzbunară pe
35 dragoste, pe visuri și pe idealuri.“

Ah! unde auzisem eu cîntecul acesta încă o dată!

FECIOARA NECUNOSCUȚĂ

După *L'Étrangère* de Ephraim Mikhael

Corul cînta un cîntec straniu și nobil, un cîntec din
țările depărtate:

5 „Ea apăru într-o seară, albă și misterioasă, și de
departe întinse către mulțimea ostenită minile sale
dulci ca niște flori de pace. Ea păstra în păr și în haine
un lung parfum de glorie și de divinitate, și pentru
10 că dormise sub sfintele stele, tot corpul său era pătruns
de claritate.

Ea veni, în timp ce o umbră olimpiană umplea ce-
rurile deșarte și mantia sa era țesută în argint, iar
peste obrazul feciorelnic noaptea trimetea mîngieri
mistice, iar vîntul îi vorbea de lungi voluptăți. Dar
15 pe cînd în oraș se aprindeau luminile palide, ea mergea
căutînd pe fabulosul amant demn de sărutările sale.

Și mulțimea o văzu, și mulțimea urlă:

«Du-te! Ni-e teamă de ochii tăi plini de auroră.
Tu vrei să ne aduci vechile visuri și idealuri clare și
20 noi am ucis de mult visurile și idealurile clare.»

Și mulțimea o văzu, și mulțimea urlă.

Femeile o văzură și, părăsind pragurile, uitară de
lucru și de viața lor tristă și urmărind urlînd pe mîndra
streină, care păta țara de parfumuri cerești și făcea în
25 umbra fină gestul zeilor tineri și al crinilor străluci-
tori.

Noaptea se întindea criminală; cerul înflori de
stele limpezi, lucind ca o grădină miraculoasă, și fe-
meile simțiră în inima lor rece crescînd mînia fulgeră-

25 Să nu turbure nimeni seninul meu somn de pribeag
și diminețele zgomotoase să nu sune chemarea la
vecinicul martiriu al visurilor grele. Să fie noapte de
pace și umbră duioasă; florile să tremure încet pe
30 tulpina lor subțire, iar vinturile să pară că pling pe un
frate.

Tăcere magică! Să nu se audă nici zgomotul aripe-
lor păsărilor rătăcite!

NOPTILE DE LEGENDE

Nopti împovărătoare, nopți de vară monotonă și
lungă! Ce trist vă port în suflet în ceasuri de singura-
tecă rătăcire, când visul cade spre amurgurile tragice
5 în cari se cufundară iubirile mele ca un tezaur în mare,
un tezaur misterios în marea adincă!

Gîndul meu se duce mereu către misterele trecute
și în zadar florile fragede de astăzi îmi surid; ele par
că tremură sub un vînt de doliu și parfumul lor e trist
10 ca un cîntec ce moare în depărtare.

Mi-amintesc de serile fabuloase și de pădurile in-
tunecate unde nu mă aștepta decît straniul glas al cor-
nurilor de vînătoare și visez nopțile fermecate cînd iro-
nia nu insulta inima mea castă și cînd dormeam sub
15 bolta ramurilor lungi unde nu-și lăsaseră tristețea
decît duioasele raze de lună.

Nopti împovărătoare, nopți de vară monotonă și
lungă!

Oh, aș vrea să fug către mările lucitoare, către gră-
dinile îmbălsămate și către pădurile de legende. Să
20 plec cu roze albe în mină și să las din ochi naivi să
cadă surisuri clare ca niște petale fragede din degete de
fecioară, petale curate împrăștiate pe drumuri lumi-
noase.

FĂGĂDUIELILE ETERNE

Cădea pacea duioasă a unei seri calde de vară și în umbra fină și străvezie fiecare linie răsărea clară ca și cum ar fi fost desemnată pe catifea neagră. Un
5 turn se înălța în depărtare ca o săgeată, în timp ce, splendid și fantastic, un colț instelat de cer părea o oglindă adincă, zugrăvită cu flori de aur.

În sufletul meu melancolic un vis cu colori palide se deschidea ca un crin. Miinile-mi rătăceau în
10 neștire pe petalele roșii de trandafiri răsfoiți, și pe cărările singuratece și întunecate venea un parfum de depărtare și de îmbătătoare făgăduieli.

Eram sătul de gândurile și de iluziile mele grele ca o cunună de spini, sătul de speranțele cari mințeau totdeauna. Dar inima-mi se înspăimînta în fața
15 unei hotăriri puternice și drumul mîntuirii îmi părea lung și friguros. Voiam să adorm printre corolele roșii și să rămîn așa pînă în ceasul cuvîntului evanghelic; vechea mea boală, speranța, nu mă părăsise încă.
20

Dacă în sufletul meu va încolți floarea magică mult așteptată? Dacă cerul se va lumina încă o dată de dorințele mele împlinite?

Și miinile-mi rătăceau în neștire pe petalele roșii de trandafiri răsfoiați, pe cînd pe cărările singuratece și întunecate venea un parfum de depărtare și
25 de îmbătătoare făgăduieli.

TÎRZIU

E tîrziu. Afară nici un zgomot, doar din cînd în cînd un vînt ușor mișcă frunzele.

Luna își toarce prin perdele pinza argintie pe canapelele din odăița ei.
5

Se-nalță către bolțile odăiței un parfum plăcut de violete.

Ea, neliniștită, se plimbă cu pași ușori: „Nu mai vine... nu mai vine...” Ajunge în dreptul ferestrei, își
10 adincește privirile în nesfirșitul albastru al cerului să-și cate steaua.

Un zgomot. E el! Și surizîndă s-apleacă pe fereastră; dar zadarnică așteptare. A fost vîntul.

„Nu mai vine... nu mai vine...”

15 Nervoasă, s-așează pe o canapea cu capul între mîini și plînge... pe mormîntul iluziilor.

„O, de ce nu mă iubește cu ardoarea, cu patima de mai-nainte?”

20 Și plînge, plînge mereu, văzîndu-și zdrobit visul de iubire odinioară țesut în taina grădinii, în freamătul duios al frunzelor.

Cu gîndirea aiurită, se scoală-n sus. Același nimic, aceeași singurătate o-nconjoară.

În fiecare fișit de frunze înțelege un zdrobitor cînt
25 de jale. Ce tristă-i!

În timpul cînd îl primea în odăița ei muiată în

parfumul iubirei se lăsa pradă săruturilor lui ne-
bune.

30 Acum n-o mai iubește, știe! Și pornește din nou să
plingă, dînd drum gîndurilor să lunece înapoi pe căra-
rea timpului.

E tîrziu. Afară nici un zgomot. Doar din cînd în
cînd pornește un fișit ușor de frunze.

CÎNTĂ!

Văzduhul se topea în dulcele parfum al liliacilor
infloriți.

5 Un vînt ușor mișca frunzele și tainic străbătea prin
argintiile raze de lună.

Cuprinși în beția vrăjită a iubirei, el o roagă încet:

„O, cîntă-mi tu, femeie, idolul iubirii, cîntă un
cînt duios; cu vibrările voci tale atinge coardele
10 inechitei mele inimi. Atinge, cum ușor zefirul din
amurg atinge și înviorază cu aripile sale o floare, în-
lătură tristețea din sufletu-mi chinuit de dureri, risi-
pește norii deziluziei de pe cerul minții mele. Mai
cîntă-mi cum îmi cîntai odinioară pe malul tăcutului
15 lac, și pierdut într-o lină aiurare să simt cum, pe raza
gîndirii, mă înalț în lumi ideale.

Cîntă, tu, frumoasă!...

20 Cîntă-mi, s-adorm sub farmecul neînțeles al vocii
tale, să mai visez odată vremurile de atunci, stinse
în haosul trecutului, să mai mă ridic în lumea închi-
purilor pe treptele vibrărilor duioase. Îngină vocea ta
cu șoapta frunzelor...”

Ultimele lui cuvinte fură înecate de valurile unor
lungi săruturi.

25 ... Și fermecătoarea cu ochii negri începu un cînt
așa de dulce, încît și zefirul a adormit în frunze. Și
notele ieșeau tot mai line, mai tremurînde din pieptul
plin de dor.

Cît sunt de departe toate acestea și ce frumoase erau! O notă de doină, un cuvînt în treacăt, o scrisoare de la o necunoscută sunt în stare să mi le aducă înainte cu toată puterea de odinioară.

Ah, cine ar mai recunoaște în ofilitul tînăr de acum pe Taras Bulba moldoveanul de odinioară?!

GLASUL LUNCILOR

Am primit zilele trecute o scrisoare. E o scrisoare mică și fină, sosită de departe, din țara Moldovei, din lunca Siretului, luncă mare și fermecătoare, plină de adînci evocări de viață veche și luminoasă ca o idilă de Teocrit.

De la cine venea scrisoarea? N-aș putea spune. N-am văzut niciodată pe aceea care a scris-o și în zadar aș cerca să las să tremure aripa diafană a visurilor pe romantismul vag al inchipuirilor. Și totuși... Bănuiesc un suflet aprins de lumină, trăind sub claritatea albastră a imensei bolți a cerului de țară, înfrățindu-și glasul cu murmurul izvoarelor și ochii cu dulcele amurg al verei.

... Și iată de ce dimineța mă surprinde astăzi veghind pe rînduri palide, din cari încerc să închez o tristă poemă, care ar fi poema unei vieți de cavalier rătăcitor ce se tot duce înainte, pierdut în visurile sale nebuloase, în timp ce rămîne îndărăt, clară și senină, lunca mare și plină de o îmbătătoare făgăduință de viață.

Am rătăcit adesea prin această luncă. În asfințiturile de soare, ea seamănă cu o stepă ucrainiană, și printre iarba sa înaltă și florile sălbatece nu o dată m-am așteptat să văd capuri de războinici cazaci răsărind la chemarea mea—un fel de Taras Bulba moldovean.

30 Și cîntă bătrînul; fața lui e îmbujorată de un
foc lăuntric, privirea lui rătăcește pe culmi de munți
albaștri, și miinile lui tremură, tremură, tremură
pe coardele vii ale ghitarei, și notele curg, blinde,
mîngăioase, pline de basme și de vis mistic.

35 Iar la doi pași de el o fetiță candidă, mică, gin-
gașă. Ea invăluie într-o privire serioasă și caldă pe
bătrînul care cîntă bătrîna-i durere.

E amurgul unei viziuni și aurora unui vis.

BĂTRÎNUL CARE CÎNTĂ

Kennst du das Land wo die Zitronen blüh'n...

5 De pe coardele ghitarei se desprind note duioase
și tremurînd își iau zborul spre ceruri calde, pline de
văpăi subite.

10 În cîntecul său e strălucirea soarelui de amiază,
e dulcea mîngăiere a razelor amurgului de toamnă
sudică, e clara lumină a stelelor, e licărirea tainică
de pe cîmpul plin de șoaptele vrăjite ale zinelor cari
joacă dansuri stranii în văzduhul plin de fiorii raze-
lor lunii...

Kennst du das Land wo die Zitronen blüh'n...

15 Și bătrînul, în ochi reflectînd văpaia tinereții
pierdute, cîntă... În cîntecul său trăiesc frumoasele
de odinioară, cu părul lor de aur, cu ochii lor senini
și străvezii ca zarea. Una e adormită de mult într-un
castel fermecat pe o insulă îndepărtată. Porțile
castelului sunt ferecate de tulpinele subțiri dar pu-
20 ternice ale trandafirilor. Ghimpii lor tari și aspri
stau de pază frumoasei adormite, și trubadurii, cari,
atrași din depărtare de mirosul îmbătător al miilor
de roze ce acopere lăcașul cel de taină, vor să între,
își rănesc miinile și fețele lor albe, dar nu pot, nu
pot să pătrundă pînă la zîna blondă ce doarme.

25 Unul singur, unul, a pătruns, și zîna, deschizînd
ochii mari și limpezi...

Kennst du das Land wo die Zitronen blüh'n...

FIGURĂ SUAVĂ

Trecutul nu e noaptea întunecoasă în care abia
ici-colo se zărește din negură lucirea unei stele; tre-
cutul este zarea clară, aurie, fină, din care se des-
5 prinde amintirea curată, vie, suavă.

Eram copil și-n mintea mea poveștile erau însu-
fletite de o viață negrăită de dulce. Făt-Frumos, că-
lare pe un cal cu nări de foc, se avintă spre cetățile
de argint; Ileana Cosânzeana, cu ochii limpezi, cu
10 trăsături moi și blonde, cu costița de aur sclipitoare,
cu buzele subțiri și vinete de plăcere intensă; Statu-
Palmă, acest Quasimodo al basmelor noastre, ghe-
muit și strîmb: toți aceștia erau vii, gesticulau, stă-
teau de vorbă cu mine, și adesea în nopțile senine,
15 străbătute de fiorul lunii, Făt-Frumos binevoia să se
pogoare din înălțimile albastre la căpățiul meu și
cu un glas poruncitor de blînd îmi zicea: „Încalecă,
micule!” Și saream vioi pe spinarea puternică a ne-
răbdătorului cal cu nările de foc și ne luam sprinteni
20 zborul spre norii albi și mici din înaltul cerului.

Și pieptul meu bicisnic sorbea în valuri mari ae-
rul rece și limpede al înălțimilor albastre și-mi sim-
țeam trupul inviorat la freamătul fără nume al pădu-
rii de argint, și dimineața, cînd mă trezeam din som-
nului meu țesut din razele de lună, privirea mea rătă-
25 cea, plină încă de vis și de suflet plină.

Intr-o seară, sub lumina șovăielnică și vioaie a

candelabrelor, într-un salon plin de lume, de o lume
stupidă și rea, am văzut o figură de fecioară candidă.

30 Și de atunci n-am mai văzut nici vals, nici cande-
labre, n-am auzit nici muzică, nici vuiet, ci am ră-
mas pierdut în visuri privind-o, întrupare clară a
unei lumi lăuntrice.

Capul ei, un cap micuț, cu ochi verzi, plini de
35 lumina dulce; niște ochi cum trebuie să-i fi avut
Sfînta Fecioară în ziua Bunei-Vestiri; niște ochi li-
niștiți și limpezi, cu privirea dusă în întinsul zării.

...Și i-am spus tainic c-o iubesc. M-a privit zîm-
bind, și zîmbetul ei nu l-am uitat nici pînă astăzi.

40 ...Suavă și zveltă ca o liană, ea se desprinde și
astăzi din cerul blînd al serii de april și vine de mă
mîngăie pe frunte cu mîna ei albă.

AMEAZI DE VARĂ

Bolta albastră se întinde nesfârșită ca o imensă
mantie regală întinsă din înălțimi peste clara ameazi
de vară. Soarele de aur viu și inflăcărat pune re-
5 flecte blonde peste azurul care e atita de intens, în-
cît îndurerează cu puritatea lui sărmanii ochi oboșiți.
Sub lumina sa crudă oamenii și lucrurile răsar ca
niște schițe cu apă tare reliefate de un puternic maes-
tru cu mîna sigură, cu desemnul hotărît.

10 De la umbră, cascada aceasta înfierbîntată de
aur și azur ia nuanțe nesfârșite, trece prin toate to-
nurile și se pierde într-o armonie supremă.

„Curgea o vară dulce în aer.“ Ah, sunt departe for-
mele întunecate și nehotărîte de odinioară. Departe,
15 ceața și vîlul de posomorire cari se lăsau altădată
așa de împovărătoare peste inimi.

O clipă, gîndirile se înalță limpezi spre azurul
auriu de sus, și dacă o poemă își tremură versurile
sale prin aerul cald, acea poemă e clasică și clară,
20 versurile sale au voluptatea versurilor omerice, ar-
monia sa e armonia mărilor de Sud, îmbătate de
lumină și culoare.

„Curgea o vară dulce în aer.“ De ce versul acesta
atît de senin și care vine cu o stăruință atît de regu-

25 lată pare a pune o umbră de durere peste azurul acesta
fără margini?

Încerc să-l uit, dar încercarea e zadarnică.

Și atunci mă afund în amintirile din trecut, caut
să cunosc autorul, și...

30 Ah, da! Autorul e acel nenorocit care pe o astfel
de ameazi de vară a fost dus la casa neagră a nebunilor.
Acum înțeleg tristețea evocată de vers!

PE ARIPA ZEFIRULUI

Șăgalnic adie zefirul, șoptind o poveste ușoară și dulce, povestea iubirii zvăpăiate ce se desprinde viu din cadrul copilăriei mele.

5 Este un ungher de țară pe care-l văd adeseori, deși l-am părăsit de mult: acolo îmi petrec eu nopțile. Nu bine am închis ochii, și vine o rază din stele de mă fură din lumea prozei. Trupul meu doarme somn greu: e obosit de muncă, dar eu, sufletul, mă
10 simt ușor ca un fulg și zbor... zbor sprinten prin regiuni muiate în splendoarea prafului de stele și argintul riurilor, cari șoptesc cîntece de dragoste în nopțile cu lună, poleiește calea eterică a visului meu.

15 Mă duc, mă duc cu gîndul și ajung într-o grădină măiastră. Pun piciorul pe un pămînt vinăt de sărutările fierbinți ale soarelui și de sărutările stranii ale stelelor.

20 E un pămînt ciudat, un pămînt care a simțit, a iubit, a cîntat, a visat cu poezii, cu amanții, cu visătorii... un pămînt care a sorbit razele vieții din ochii mari și negri ce turbură și dau fiori.

E un pămînt care, pătruns de melodia dulce a poveștilor din copilărie, o cîntă în fiecare noapte acelor ce știu să asculte șoptele zînelor.

25 În fund sunt mălinii cu frunze întunecate, sub cari am plîns în serile triste, sunt mălinii cari mai păstrează în freamătul lor ecoul pierdut al sărutărilor pătimașe, sunt mălinii pe ale căror frunze sclipește

30 încă roua diminețelor de fericire ușoară, sunt mălinii ale căror frunze întunecate cîntă povestea gravă a morții unui suflet...

Acolo am trăit o viață. Adeseori trecut-am pe dunga luminoasă a cărării, alături de iubită. Ea pășea ca-n vis pe pămîntul înfiorat de splendoarea nopții lunare și capul ei micuț și drag se lăsa galeș pe pieptul meu de tînăr. Aspiram în valuri mici răsufllarea ei caldă de patimă și sufletele noastre cîntau o cîntare numai de noi înțeleasă, o cîntare hieratică, sfîntă, cîntarea stepelor de argint peste care a plutit divinul suflet al lui Gogol.

Cînd amintirile acestea prind să zboare în văzduhul vrăjit, natura întreagă devine o liră imensă, și Ossian începe să cînte, și cîntă...

VIS PIERDUT

Văzduhul se topea în flacăra de aur a mîngăiosului amurg. Ultimele raze de soare dedeau sărutări vii florilor palide. Era ceasul despărțirii și era liniște.

5 În alee te așteptam pe tine.

Frunzele cîntau un cîntec vag și tînguitor. La fiecare mișcare tresăream: parcă-ți auzeam pasul.

Am stat așa mult timp, cu privirile țintuite spre locul din care tu apăreai altădată, minune cu ochi mari, în cari plutește melancolia dulce a serilor de toamnă.

Dar zădarnică așteptare!...

Tîrziu de tot am plecat, cu sufletul înecat în duioșie, știind că m-ai dat uitării pe vecinicie.

15 Ce ușor ai uitat trecutul!... Trecutul în care zac îngropate atîtea patimi, atîtea visuri făurite în nopțile cu lună!

Pierduți în taina orei sfinte, ne-am înjghebat în umbră poema dulce a iubirii, și am pus în ea atîta simțire, atîta farmec!

20 Dar tu ai fost vis de-o clipă, vis pierdut...

De ce ai venit să răscolești inima unui biet visător; de ce?... Și de ce acum m-ai dat uitării, femeie fără inimă! De ce?... Mi-ai zîmbit și mă credeam fericit, dar iubirea ta a fost o înșelăciune de o clipă și pieptul meu s-a sfișiat de durere.

25 O! vis pierdut, mai apari o dată în calea vieții mele, apari, vis pierdut, răsari din noapte...

PE APĂ

În fundul zării, departe, tot mai mic, un punct alb, o corabie rătăcită a unui biet pescar se pierde în nesfîrșirea albastră. Din cînd în cînd, pe deasupra apei, trec stoluri întregi de pasări nocturne și cu glasul lor împart pe întinderea ei fiorii singurătății și uritul.

5 O adiere dulce, răcoroasă vine din depărtări pe mal, ca să înfloreze petalele florilor adormite. Pe bolta cerului atît de clară, printre puzderia de stele — ochi albaștri ce tremură sfioși la atingerea unui sărut — și-a făcut apariția luna pală și tăcută, iar ploaia razelor sale topește argintul pe cețuri.

Ce noapte frumoasă!

15 În urma lui se estompează pe depărtatul mal conturul munților albiți de vremuri.

Pribeag pescar!... Ce dor ascuns îl mină să meargă tot înainte? Chipul blind al iubitei, icoana visurilor sale.

20 Și în noaptea asta albastră închină de dorul ei un cînt duios, un cînt în care se oglindește durerea sufletului său ars de flacăra iubirii.

... Tîrziu de tot cîntul a încetat... Corabia înaintează, licărind în depărtare, ca un mic punct alb în imensitatea albastră.

25

Acum nu se mai zărește, dar luna liniștită plînge, în pacea sfîntă a nopții, cu lacrimi de argint, pe rătăcitul pescar.

NOAPTEA DE VARĂ

În depărtata boltă cerească una câte una s-aprind stelele tremurătoare.

5 Pământul e înconjurat de mantia întunecoasă a nopții. Încet și galeș luna se ivește după dealuri și trece pe cerul liniștit de aur. Toate sunt îmbrăcate în lumină de raze argintii de lună. Pădurea își lățește umbra mereu, ca și un monstru gigant. Copacii se par însuflețiți. Molcomul zefir aduce de prin cîmp 10 miros de iarbă și de flori.

Ca niște santinele misterioase ale cîmpului ți se par snopii și clăile. Iei-colo, cite un licurici lucește în depărtare, arătîndu-mi calea pribegiei. Din cînd în cînd, 15 din finul poleit cu ghizdei răsună cite un țiriit de greier, semnul liniștei ce domnește peste cîmpii și dealuri.

Calea robilor se vede în toată întinderea ei.

Din cînd în cînd cade cite o stea, lăsînd în urma ei o dungă luminoasă. Satul doarme pierdut în iarba rourată.

20 Din cînd în cînd se mai înalță cite o scînteie de la pirjoalele de pe deal. Pe movilă se ridică flăcări albăstrii de la comoară.

Sunt singur, doar umbra mă urmărește pas cu pas. Cînd o să scap și de ea?...

25 Încet și ritmic, ca un val, se aude de la stîină, pe a aerului unde, o doină din caval, îngînată de murmurul apei.

„Plutească fericirea și liniștea peste tot!”

PRIBEAG

5 Pribeag, ca frunza palidă de toamnă dusă de vinturi, rătăcesc pe drumuri necunoscute. În calea vieții mele durerea mi-a fost intimă. Nicăieri n-am putut să-mi găsesc fericirea. Am voit să-mi înec durerea în singurătate. Tot ce mă înconjoară este trist. Camera îmi pare atît de tristă, că pare muiată în Lacrimoza.

10 Am plecat la țară. În pacea sfîntă a naturii am voit să uit totul. Mă duceam în fiecare zi la izvor. În murmurul lui înțelegeam cuvintele dulci, alinătoare ale mamei. Un cîntec dulce, duios, adormitor fredonează zefirul prin frunzele sălciilor plecate. La 15 umbra pletoasă a lor mi se deșteaptă senzațiuni de singurătate, de pace. În simplitatea aceasta a naturii am găsit ceea ce doream: liniște. Am aruncat peste tot trecutul vîlul nepăsării.

20 O vrajă se desprinde din singurătatea care mă înconjoară. Furat de visele fericirii, mi-apare ea, aceea care m-a înțeles. Și o chem cu glas ușor, stîns aproape de patima dragostei.

25 Cît aș dori s-o am lingă mine, să uităm această lume, cu toate că este așa de aproape de noi, să ne credem singuri. Ea doară a înțeles că un suflet ca al meu așteaptă numai să fie iubit pentru a reveni la viață. Și gîndurile acestea deveneau mai impulsive.

Cînd îi spuneam că sunt pribeg, n-am pe nimeni, cît o înduioșau aceste cuvinte, ca un plîns!... Știa că

iubirea e sinceră, dar smulge din inimă cuvinte sentimentale. Și din trist ce eram, căzui într-o deprimare sufletească.

Cînd m-am despărțit de acele locuri, m-am simțit și mai trist: mă despărțeam de acel cer senin care-mi da gândiri senine, care-mi înviora sufletul.

DRAGOSTEA

5 Ce dulci senzații simți cînd ești lingă ființa cea pe care o adori; cînd capul ei se-nclină ușor pe pieptul tău, iar părul ei tremură ușor în adierile vîntului încet de seară. Senzații vagi cari turbură dulci zbuciumări sufletești.

10 În legănarea dulce a unui vis plăcut te-nalți imaterializat în sferi necunoscute, și acolo petreci clipe fericite. Ea te alintă cu cuvinte mîngioase, tu, pierdut ca-n fața unei minuni, extaziat, privești la ea, întruparea celui mai frumos vis al tău.

Iubești!

15 Din vraja ochilor ei îți țegi cel mai mare, cel mai frumos vis al vieții tale. În farmecul omoritor al îmbrățișărilor isterice simți senzațiuni noi; ademenitoare e mreaja lor, și viața care pînă aci îți părea un ce vag, întunecat, prinde înțeleș, și un înțeleș pe cît de dureros, pe atît de viu.

20 Viața se pierde, viața se duce din pieptul tău în suflări mari și rezezi, cum ard grabnic și în flacări mari clădirile de scînduri. Văpaia aruncă mari reflexe roșii, în întunec și în lumina lor bolnavă prind ființă vedeniile din trecut.

25 E dragostea mare, nebună, omoritoare, e mîndria pe care ți-o dă suportarea durerii, e fiorul pe care ți-l trece prin trup voluptatea cărnii chinuite.

Și pentru nevrozați nu e altă iubire.

EA DOARME

5 Ea doarme. În părul ei sunt prinse flori palide
de crizanteme, flori muiate în lacrimi de dor. Mi-
rosul lor se topește în aerul calm. Pe fața ei dulce,
îmbujorată de reflexul unor roze de la piept, pe ochii
ei cu lungi gene se lasă în zbor molatec frunzele pale.
În jurul gitului ei de marmură sunt întoarse șiruri de
mărgean.

10 Ce frumoasă este! E o întrupare ideală, e o mi-
nune pe care numai mintea unui poet o poate visa!

Zimbește. Șireata, ce o fi visat?! Desigur vreun
Făt-Frumos, cu ochi albaștri ca cerul lunii de mai,
cu bucle aurii ca spicul de grâu și cu buzele carmine,
Făt-Frumos ce o alintă seducător de dulce.

15 S-a infiorat ușor! A sărutat-o, și pe figura ei se
lasă ușor umbra unei melancolii. Făt-Frumos a fugit
... și sufletul ei s-a întristat în urma lui.

Ar vrea încă o dată să-l prindă în mreaja visului
ușor.

20 Adoarme soarele după virful unor dealuri. O
rază răzleață se furișează și o sărută. Coboară umbra
plină de visuri a serilor de vară. Prin frunze adie șop-
tirile unui vânt. Ca niște fulgi ușori printre flori zbu-
rau popoare întregi de fluturi.

25 Și florile de salcîmi cădeau încet.

Ea, simțind raza caldă a soarelui, se scoală aiurită.
Cătă în juru-i. Nimic, aceeași liniște!

Își simte sufletul îndurerat în urma aceluia vis
de o clipă!

30 Departe, din luncă, pe aripele adierilor vin notele
unui cînt duios, și ea își simte sufletul tot mai în-
durerat. Cîntă, și frunzele prinse în farmecul cîntă-
tărei se leagănă încet sub impresia duioaselor note
tremurînde.

35 Zadarnic cată să alunge imaginea aceluia vis:
Făt-Frumos va apare veșnic în imaginația ei!
A fost un vis ce nu se uită!

30 Iar eu mă scoborisem în imensa vale, de unde priveam spre ele, și din când în când mi se părea că mă cheamă pe mine, singurul muritor din acea vale, ca să le admir frumusețea lor, de care păreau așa de mîndre!...

ÎN ORE DE LINIȘTE

5 Soarele apunea măreț în seculara pădure atîrnată de coastele stîncoase ale munților din față, prefăcînd-o într-un ocean de jeratec. Cerul, în acea parte de un roșu-aprins, care se pierdea cu cît înainta în albastrul strălucitor din partea opusă, da o senzație de o armonie desăvîrșită.

10 Răcoarea plăcută, tabloul extraordinar pe care natura cu măiestrie îl dezvălea puneă pe fruntea mea o fericire ideală.

15 Noaptea, încet-încet, își întindea poezia ei cernită, creațiunile ei fantastice cu forme bizare se apropiiau de mine. Și nu știu prin ce asociație de idei gîndul îmi zboară îndărăt peste zeci de secole la epopeile minunate și nemuritoare ale popoarelor, dintre care unele sînt îmbătrînite, altele dispărute de vremuri. Mă mișcă mult acele narațiuni de o antică frumusețe și deodată fantasia mea ațîțată începe să lucreze.

20 În epopeile ce ea făurește, eu sunt eroul, eroul vecinic învingător; eu alerg în lumea basmelor pe cai năzdrăvani către locașurile ascunse ale zînelor; eu — mai aproape de realitate — străbat cotiturile potecelor de munți urieși și mă urc la ea, la vreo fecioară care mă așteaptă plîngînd, și sărut gurița care mă cheamă așa de gingaș!

25 Pe pîrîiaș, în apus, copile de o frumusețe și de o voluptate uimitoare se scăldau în unda cristalină, cîntînd fermecător de dulce.

CEI DOI SOLITARI

În fiecare seară, când roua se lasă discretă pe
sinuri albe de crin, el și ea merg alături pe nisipul
moale al potecilor. Pășesc încet, privirile lor grave
5 nu mai cată să pătrundă noaptea, razele stelelor se
răsfîrîng searbăde în ochii lor obosiți de un chin vechi.
Gem virfurile de plop la suflarea caldă a vîntului
de vară. Iperion se-nalță trist și mindru pe boltă.
10 Pe sufletele solitarilor se lasă, grele ca plumbul, ari-
pele cobei.

Crizantemele întind în zadar spre dinșii volup-
tatea de mătase a petalelor viorii, în zadar garoa-
fele roșii trimit sărutări de foc; cei doi trec gravi,
cu ochii pierduți în lumi apuse.

15
De ce mai trăiesc? E singura întrebare care-i
mai chinuie, și desigur că această întrebare e pentru
ei ultimul farmec al vieții. Când obosiți de goana idea-
lurilor fine și amăgitoare enigma vieții le va părea
20 lipsită de interes, ei vor fi două statue de piatră zviri-
lite de un nebun într-o grădină vrăjită.

Natura se va-nfiora cînd buzele-i fierbinți vor
atinge piatra aspră și rece și razele lunii vor merge să
turbure pe alții.

Nenorociții solitari!

SIMȚIRI STINSE

Seri petrecute în genunchi, pierdut în extaz în
fața ei ca înaintea unei sfinte, mă rugam să fiu păr-
taș fericirii. Cînd glasul ei — mai dulce ca murmurul
5 de palmieri în nopți senine — mi-a spus cuvîntul
suprem, amuțite doruri s-au deșteptat în mine. Eram
fericit, glasul ei era un cînt. Și visele m-au prins
în lanțul lor cînd mi-a vorbit ea. Suspine lungi s-au
desprins din sufletul meu. Am sorbit dulceața de pe
10 petalele buzelor ei roz-albe; și cu surîsuri fluturate
a aprins în mine nebuna dorință. Plăceri invioră-
toare îmi excitau dorinți. Adia un vînt ușor, părea
un lin filfiit de aripi invizibile. Ieșite din caliciul
florilor, parfumuri dulci pluteau în jurul nostru în
15 noaptea melancolică de vară. Eram singuri. Se estom-
pa în depărtarea întunecoasă conturul caselor: păreau
niște morminte, învăluite de aceeași liniște din ci-
mitire.

Am mai așteptat-o de-a lungul nopților singura-
tece de vară. Vârșa eterna-i claritate luna peste-ace-
20 lași pom sub care razele sale mîngiau în vremuri pali-
da față a iubitei.

Am înțeles totul: m-a uitat. Și am plecat cu su-
fletul jălit, ascuns sub vâlul unei adînci tristeți, am
25 plecat. Simțiri învăpăiate altădată, reaprindeți-vă în
suflet! Vreau să simt fiori de dragoste.

Ascuns, retras, umil, adorînd doar imagina ei,
un plîns duios de apuse vremuri se deșteaptă în pri-
viri și cad picuri mari peste portretul adorat.

30 Simțiri stinse!

Teiul își înalță fruntea către eternul cer albastru
și pare cufundat într-un vis liniștit, senin.

35 Adierea fermecătoare a vîntului de altădată acum
îmi pare un glas trist de clopot la înmormîntarea
iluziilor.

Simțiri stinse!...

SINGUR

Una cîte una cad frunzele irosite în liniștea amur-
gului trist de toamnă. E un plîns, o jale în întreaga
fire. O nedeslușită melancolie învăluie totul. Amurgul
5 își tremură para în duișia serii. Se înalță de la o
casă fum în aer și se pierde ușor ca un vis senin, alin-
tător, și îl urmăresc mereu pînă se pierde în înălțimi.
Iubire... iubire, ca fumul treci.

10 Sunt singur, și sufletul meu coprinde întreaga
tristeță a naturii. În zare se pierde un plîns de cocori.
O, pasări pribege, de ce nu mă luați cu voi în țările
muate vecinic în apele visurilor blonde, sub cer
de-a pururei senin, cu alei în floare! Pribege paseri,
15 îmi lăsați doar doruri vagi, în cari inoată întreaga
mea simțire. Vîntul suflă a jale printre crengile des-
frunzite, jalea poveștilor stinse. O, cum aș vrea să
rătăcesc pe valurile Uitării, să uit trecutul, să îm-
brac simțirea cu o nouă haină.

20 Zbuciumații arbori par cufundați într-o tristă gin-
dire. Se desprinde din plînsul firii o armonie caldă,
înduioșată, ca o rugăciune spusă în adorare. Visul
mă ducea altădată pe unde de cristal în lumea lui
și mă pierdeam în vraja ademenitoare a lui.

25 Ce trist sunt!

Copil visător odinioară, azi cinic, trist, cu iluziile
spulberate de vîntul soartei.

De departe, prin aerul de toamnă, pătrunde vibra-
rea notelor de clopot dogit, e un plîns în urma zilei
care moare, sunt fiorii credinței.

30 Visările trandafirii de odinioară au prins col-
bul uitării. Privirile mele plutesc în vagul depărtării.
E ceva blînd, delicat, care îmi dă doruri nostalgice,
care mă cheamă spre alte locuri.

Singur...

35 Fără prieteni, mă pierd în „plînsul singurătății
grele“. Nimeni care să mă mîngîie, nimeni, nimeni... Și
cît de dureros e cuvîntul acesta. În juru-mi e tăcere
senină, blîndă.

Nici un prieten! Tremur la gîndul că sunt uitat.

40 Afară plînge vîntul pe mormîntul în care ș-a
îngropat podoaba. Pribegii cocori nu se mai văd,
glasul lor s-a stins în depărtări, dar sufletul meu trist
jelește, pierdut în umbră, duiosul trecut...

CROCHIURI LIRICE, EVOCĂRI

UN ÎNVINS

Vreau să vă vorbesc de un sărman cerșetor pe care
l-am văzut aseară pe bulevard, lângă strada Colții,
întinzînd mîna cu o mișcare sfiicioasă, pe cînd fața
5 lui arăta o resignare mută după o lungă luptă interioară.

— A! un cerșetor!... va spune cititorul blazat.
Eterna poveste... flașnetă... nu citesc.

Vă rog, iubiți cititori, să credeți că sînt cel puțin
tot așa de sceptic ca și d-tră; cu toate astea, cerșe-
10 torul de pe bulevard mi-a produs o emoție sinceră, o
bruscă stringere de inimă.

Era un cerșetor frumos: îmbrăcămîntea săracă, dar
cuvîncioasă, barba albă pînă la briu, fața simpatică,
deși brăzdată de suferințe; privirea stinsă arăta un
15 suflet zdrobit de zbuciume interne.

Era frumos cerșetorul: părea o figură de stradă
pe care un pictor ar fi idealizat-o pe pînză, pentru ca
să poată împodobi un salon fără a jigni pe bogătaș
în digestiunea și estetica lui...

20 Noaptea cerșetorii se duc pe la casele lor; numai
frumosul cerșetor, ascuns într-un colț întunecat, in-
tinde mîna cu o mișcare sfiicioasă, ferindu-se,
ca nu cumva să-l bată în față lumina felinarului
electric.

25 Treceam gînditor, ca orice june într-o noapte de
vară... Cînd am zărit mîna discretă ieșind din colțul
de umbră, am simțit un fior. M-am apropiat de săr-
manul cerșetor ca să-i dau un gologan, și cînd l-am

privit curios în față, el a plecat ochii.

Am rămas îngindurat. Îmi ziceam că omul acesta a fost odată tânăr, că desigur, ca și mine, a visat în nopțile de vară, făcînd planuri pentru viitor și privind

5 viața cu o nestrămutată încredere în sine...
...Și lui i se va fi părut atunci viața o priveliște interesantă, și el va fi nădăjduit să se poie odată la adăpostul hazardului și nesigurantei...

10 Și acuma iată-l. După o luptă de jumătate de veac, e silit să cerșească noaptea în întuneric mila trecătorilor!...

15 Desigur nu mai poate munci, desigur rudele i-au murit, el însă-și tîrește zilele, nerăbdător de a ajunge mai repede la groapă și de a urma generația lui dispărută...

SPRE LARG

5 ...Și deodată, la un colț de stradă, îmi apărui înainte, înălțîndu-se ca într-un vis, o grădină, un colț de pădure, un covor de verdeață, în sfîrșit, tot ceea ce am înțeles eu mai mult din natură, tot ceea ce am iubit cu mai multă credință.

10 Sub razele plumburii ale soarelui de ameazi, copacii păreau că dorm răcoriți de propriul lor frunziș, legănați încetîșor de ușoarele tremurături ale unui vînt ce abia se simțea. Și visul care plutea deasupra grădinei mi-a pătruns în suflet, înfiorîndu-mi toată ființa de senzațiile umbrei codrilor depărtați, de dorința luminișurilor prin cari se zărește adîncimile orizontului zîmbitor.

15 Dorință de proletar!

În mijlocul Bucureștilor, zilele călduroase au făcut și mai vădit mercantilismul nesățios al burghezilor.

20 Pretutindeni clădiri și iar clădiri cari se apropie unele de altele, se ating, se înghesuie, se îngrămădesc, se urcă în sus, pînă ce ascund cerul, întunecîndu-l. Copacii pier necontenit, tăiați de securea nemiloasă a capitalului, care nu vrea să știe de altceva decît de interesele sale.

25 Iar lucrătorii înecați de praful negru al cărbunilor, salahorii dogoriți de soare pe înălțimile schelelor, slujbașii istoviți prin birouri și toți acei cari fac parte din marea armată a prolețarilor de la orașe rămîn din ce în ce mai mult lipsiți de aer și natură.

Intr-o clipă am văzut tot contrastul acesta dureros,
care inruieste așa de grozav asupra întregii societăți.

O, să poți da fiecăruia un colț de natură, cu tufișuri în care curge seva tină, cu stejari la picioarele
5 căror cresc lăcrămioare, zambile și mușchi mătăsoși,
cu poteci vrăjite, cu luminișuri unde se adună păsările
și unde e așa de bine de trăit!

Și am plecat visînd de dorul pădurilor cari adorm
10 în amurgul albastru, îmbătate de foșnetul propriului
lor frunziș și legănate de jalea doinelor străvechi.

ÎN ZORII ZILEI

Am frumosul obicei de a rătăci dis-de-dimineată
pe stradele depărtate de centru ale Bucureștilor — un
5 obicei de proletar intelectual, care și-a trăit copilăria
în mijlocul cîmpurilor, sub zarea nesfîrșită a bolțelor
albastre. Cînd se ridică geana roșietică de la răsărit,
am senzația vremurilor depărtate, cînd, sculat cu
noaptea în cap, ieșeam la cîmp, salutat de trilurile
10 vesele ale ciocîrlilor, cari se înălțau ușoare în sus pînă
la norii creți și alburii ce se primblau leneși pe cer.

Dar acum nu mai am înainte nici covoarele de verde-
deață de atunci — înlocuite prin grămezile de verde-
țuri — nici cîntecile ciocîrlilor. În locul acestora
15 din urmă se înălță, sus, de pe schelele unei mărețe
binale, vocile puțin răgușite, puțin aspre, dar voioase
ale salahorilor. Aceștia sînt un fel de ciocîrlii de oraș.

Vîntul răcoros al dimineții le mîngieie fețele, le
scutură pletele în cari au rămas rămășițe din praf
de cărămidă și le înviează ochii.

20 Ca și cînd ar trăi în ei cine știe ce vagă amintire
din timpurile vechi ale făcîtorilor la elemente,
salută începerea muncii și răsăritul soarelui cu urale,
asemenea uralelor pe cari trebuie să le scoată marinarii
cînd zăresc portul dorit.

25 Și oamenii aceștia muncesc neconținut. Din zorii zilei
și pînă în faptul nopții, mereu cărînd var, pietre și cără-
midă, înjgheabă încetul cu încetul palatul falnic al altora.

Adesea, cînd soarele e sus pe cer, din înălțimile

schelelor, unul cade, zdrobindu-și capul pe pavelele de jos.

5 Cîntecele încetează, tovarășii mortului se apleacă spre nenorocit, și în privirile tuturor trec fiorii morții, vecinică stăpînitoare, vecinică logodnică a acestor dezmoșteniți.

Dar nu e timp de plîns. Biciul vătafilor se lasă pe spatele lor mai arzător decît arșița soarelui de amiază și lucrul trebuie să înceapă.

10 Furnici, cari trăiesc numai pentru că s-au născut!

Cînd se vor ivi oare adevăratele zori roșii pentru aceștia?

SPIONII SUFLETELOR

La un judecător de instrucție, ieri.

5 Camera în care ne aflăm e o piesă lungă, înaltă, goală, fără alte mobile decît o masă de cancelarie, cîteva scaune și fără alte tablouri decît un Crist slab, primitiv zugrăvit, răstignit pe o cruce de lemn tot așa de primitivă.

10 Atmosfera dimprejur pare greoaie, împovărătoare, ca și cum ar respira ceva din chinurile de pe fața Mîntuitorului de pe cruce.

Stăm de mai bine de trei ceasuri aproape nemișcați. Eu, martor într-o afacere foarte întunecată, sînt chemat să dau toate lămuririle pe cari le cunosc; judecătorul îmi pune întrebările.

15 Din cînd în cînd ne oprim, schimbăm cursul ideilor, vorbim de altceva, de lume, de petreceri, de seri vesele, de cunoștinți de ale noastre, facem spirite, și apoi începe iarăși interogatoriul.

20 Orișicît de *mondain* ar căuta să fie judecătorul, dar întrebările sale m-au obosit și eu stau plictisit, zdrobit, lipsit de energie, cu gîndul dus aiurea.

25 Pe fereastră se vede afară virful legănat de vînt al unui plop, cupola strălucită a unei biserici, cișiva nori albi plutind ușori și departe, departe, străveziu, cerul albastru semănat cu aur de razele soarelui ce se pleacă spre apus.

Dar ce departe e cerul acesta! Mi se pare că n-am să-l mai simt niciodată aproape de mine așa cum

il simt în unele momente de libertate sufletească.

Și în camera cu Cristul slab și primitiv zugrăvit, interogatoriul continuă aprig, nemilos: o luptă inversunată între două suflete cari ar vrea să se prindă, să se

5

răspice, să se cunoască pînă în fund. Și toată lupta asta era între doi prieteni, între doi oameni de lume cari poate chiar în seara aceea erau să se întilnească în societate pentru a pleca, la braț, să

10

sfirșească noaptea într-o partidă de *fin souper*. Cînd m-am văzut din nou liber, cînd am simțit din nou aproape de mine cerul albastru, cînd mi-a mîngiat din nou tîmplele vîntul primăvăratec, am respirat adînc, ca un om care a scăpat din ocnă.

15

Ah, ce cruzime modernă, rafinată, inchiziția aceasta de suflete!

Nu e de mirare dacă oameni nevinovați, după ce sufăr tortura asta — mai grozavă decît orice tortură trupească — timp de cîteva săptămîni, ajung la capătul forțelor și mărturisesc lucruri pe cari nu le-au

20

făcut niciodată. E în mărturisirea asta dorința nostalgică, adîncă de liniște, de odihnă cu orice preț, dorința asemănătoare cu setea care trebuie s-o sufere în deșerturile arse de soare pribeagul lipsit de apă.

CREDINȚA CARE MUTĂ MUNȚII

Sînt acum aproape două mii de ani de cînd, pe înălțimile unui munte din Iudea, o mică ceată de pescari și oameni din popor, simpli și săraci, dar încălziți de o profundă credință, așteptau semnul, marele și supremul semn făgăduit, pe care trebuia să li-l trimită învățătorul pe care ei îl văzuseră cu ochii lor înălțîndu-se la cer.

5

Sub lumina crudă a cerului din Palestina, în singurătatea muntelui, a cărui iarbă fusese arsă de flacărele soarelui tropical, fețele lor trebuie să fi strălucit de o strălucire stranie și supraomenească, iar ochii lor trebuie să se fi aprins de o văpaie fără nume.

10

Ei văzuseră de atîtea ori pe învățătorul lor făcînd minuni, cari înspăimîntau pe alții, așa că în sufletele lor nu mai rămăsese nici o umbră de îndoială.

15

Li se ceruse credință cit un grăunte de muștar; acum credința lor crescuse asemenea cedrilor de Liban și se înălța sigură, triumfătoare, pînă la cer. Era credința care mută munții din loc.

20

Astăzi credința aceea a pierit. Și a pierit credința în minuni și în fapte nefirești — lucru de care nu ne pare rău — dar a pierit și credința de ideal, credința în ceva sfînt și înălțător, și de asta ne pare rău.

25

O îndoială grozavă, o neîncredere mohorită apasă deasupra tuturor.

Societatea e rea?

Aceasta e un semn că trebuie să piară!

Oamenii sint jasnici și mizerabili?

Aceasta e o dovadă că nu pot fi altfel!

5 Și toți se pleacă înaintea acestor crude sentințe.

Dar iată că în Franța și Belgia, muncitori umili, săraci, prigonți și lipsiți de marile bunuri ale vieții, au reinviat vechea credință, nu într-un dumnezeu sau o minune, dar într-un ideal clar și fermecător.

10 Această credință a făcut pe tovarășii francezi și belgieni să ciștigel atit teren în lupta pe care au dat-o zilele trecute.

...„Căci noi avem credința care mută munții!“ zicea un ziar socialist din Belgia acum câteva zile.

15 O, credința asta v-a ajutat mult, tovarășilor!

Dar cind o vom avea oare și noi așa sfintă și covârșitoare?

SCENE DE NOAPTE

Viața se revarsă pe strade. Luna florilor a răspîndit parfum de roze și de crini pretutîndeni și lumea furtinică în toate părțile, setoasă de aceste bogății delicate cari se împart tuturora din belșug.

5 Și pînă noaptea tirziu capitala vuieste, se agită, cîntă și se veselește, îmbătată de farmecul primăverei.

10 După miezul nopții berăriile, cofetăriile, restaurantele și circiurile sint deschise încă, și sunete de vioare, ciocniri de pahare, glasuri voioase, risuri cristaline se înalță pe aripi de vînt și se pierd în departe, umplînd întunecimile de viața lor.

Băieții mici, fără căpătii, cerșetori cari abia de cîțiva ani au părăsit leagănul, umblă pe strade, pătrund în localurile de petrecere și, la urma urmelor, dacă știu că n-au unde să-și plece capul, se duc de se culcă pe o bancă din Cișmigiu, unde dorm sub raza mîngioasă a stelelor de sus.

Luna mai îngrijește de toți.

20 Dar îmi aduc aminte că astă-iarnă, prin ianuarie, ieșeam într-o noapte pe la ceasurile patru dintr-un local unde avusese loc o mică serbare artistică și mă îndreptam, însoțit de un prieten, spre casă.

25 Era o noapte superbă de iarnă. Zăpada trosnea sub picioarele noastre, luna strălucea rece pe cer și aerul sta nemișcat, incremenit, ca și cînd ar fi fost și el gata să înghețe. Gerul ne înțepa fețele, dar nici nu

băgam în seamă; infierbîntați încă de vinurile pe
cari le băusem, de mirosul florilor exotice cari împodo-
biseră camera din care ieșeam, de nebuniile prietenilor
pe cari îi părăseam, noi, cu țigările aprinse, mergeam
5 fără grabă, vorbind. Ne lăudam înaltele noastre sen-
timente umanitare și ne exprimam bucuria că nu sîm-
tem ca alții, cari nu știu pentru ce trăiesc.

Și la un colț de stradă întîlnirăm doi copilași: unul
să tot fi fost de 7 ani, altul abia dacă o fi avut 5.
10 Se zgribuliseră într-un colț de zid și, îmbrățișați, ca
să le fie mai cald, se pregăteau ca să-și petreacă noap-
tea acolo.

Noi, oameni cu sentimente înalte și umanitare,
fi căinarăm o clipă și trecurăm înainte. Dar după
15 cîțiva pași, amîndoi în același gînd, ne întoarserăm
îndărăt.

— Băieți, veniți, dormiți la noi; acolo e cald, e
moale, e bine!

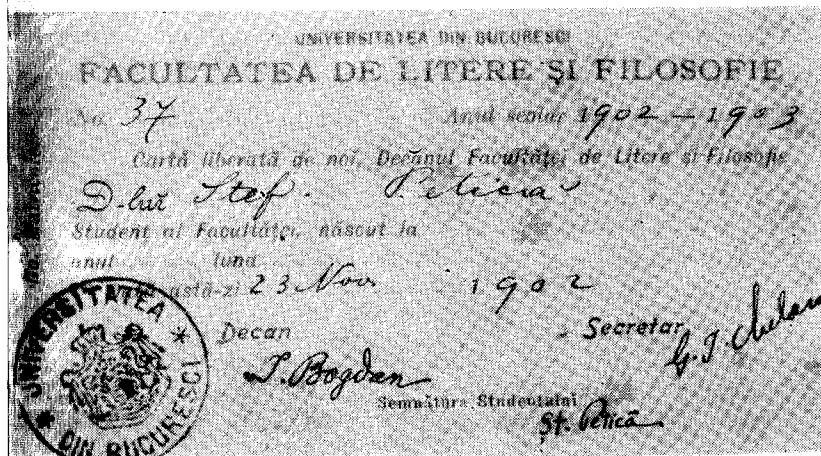
Micuții ne urmară, uimiți de atîta generozitate.

20 Și cum mergeau în urma noastră, cu capetele ple-
cate, cu ochii osteniți, prietenul meu îmi zise în fran-
țuzește:

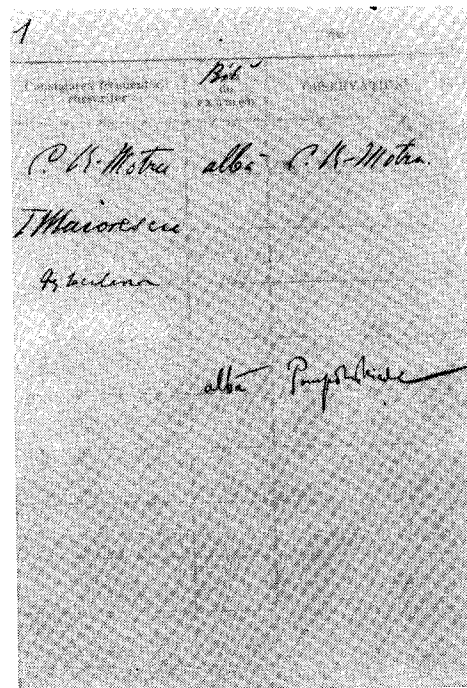
— Vezi că tot a mai rămas ceva sfînt în noi? Cari
alții ar fi făcut asta?

25 Vai! nenorocitul nu se întreba din ce pricină o
făcusem. Ori poate că și el voia să se înșele pe sine
însuși și să ia ca adevărată milă o pornire egoistă de
rafinat intelectual.

Fii binecuvîntat, mai, care culci pe micii dezmoș-
30 teniți sub raza mîngîioasă a stelelor de sus și-i scapi
de mila perversă a noastră!

Legitimație de
student la Fa-
cultatea de li-
tere și filozofie

Filă din carne-
tul de student

Sohare sgometoasă
Ca'nă de lăut, beor' banal;
O boltă luminată
Scaldată'n aur pal.

Se culmea arsurii
Chiar soarele de-aramă
Se poră - o jucărie
De pământ melodramă.

Multimea îmbătătită
De pulbere și soare
Întorcă nepăsătoare
Un dant rebun pe care

Îl furcă orgia
Din vâle, din timbale
Băta năvăle și măștră
Din cornuri triumfale;

O mână cindată
Ce'naltă orgolioasă
Spre boltă înflăcărată
Păstă glorioasă.

Multimea se aprinde
Și sîde, strigă și ură.
Părta se desprinde
Din gloată. O figură

Cindată, neseria
I-a pus pe buze-un rîset
De care sîrăcea
Merii i-l schimbă'n scîmțat.

În vîle și vîle para
Tăcorii care crește
O plînge, dar' scara
Multimii s'îngroșește

Ceștile, iubită
Urea glume, joc, plăcere
Lăsată în tristă
Părușe cu durere.

O lacrimă și piia
Înt și el tresare
Și mîndru și ridica
Prinrea sfidătoare.

Spre cer ian a sa nuntă
Orgoliul străbate,
El trece înaintă
Cu brațele înălțate.

O, dulce, frînt, Păcăto,
Ca Fine multu noi,
Pășeză pîndă în viață
Cu suflet de icoi.

Purtăm sub fruntă povara
Durerii tănuite
De mult mai grea și oară
Multimilor simțite.

Dar lacrimile goale
În ochi cînd le simțim
Spre albastrul foc din
Măreți și rezi pîrvin

Îmbind
Sfîrșind din înălțime,
Deci, robita durorii,
Șa cîntă la multime
Omnia adușoșare.

FUM ȘI PRAF

De pe dealul de la Filaret privirea se oprește spre
răsărit pe o colină împodobită cu vii și cu livezi, din
mijlocul cărora răsar ici-colea citeva căsuțe mici și
5 drăguțe cari parcă ar privi șirete de sub boltile de
frunze.

E o privesc veselă, senină și — pentru ochii
deprinși să aibă mereu înainte clădirile uriașe din
capitală, cu monotonia lor obositoare — de o negrăită
10 mîngiere.

La picioarele privitorului se întinde o vale în care
iarba verde crește din belșug; o șosea o străbate în
lung și cițiva plopi își înalță ramurile șoptitoare în aer.

Cînd am trecut întia oară pe acolo într-o dimi-
15 neață, plopii din vale, livezile de pe coasta colinei
din față, căsuțele cochete ascunse de frunziș și o
cupolă aurită de soarele ce răsărea mi-au dat impresia
de cova de țară, un peisaj întrezărit de mult, în vre-
mea cînd senzațiile sînt fragede și dorința de a cunoaș-
20 te puternică.

Deasupra vîlcelei plutea un nouraș subțire, ca o
negură într-o zi de toamnă cu soare.

— Țara lui Ossian, cîntecul lui Fingal, ceața ga-
lilor! exclamă amicul care mă întovărășea.

25 Și iluzia asta ne-ar fi rămas dacă din întimplare
prea marea mea dragoste de natură nu m-ar fi făcut
să mă aplec pentru a-mi răcori miinile în iarbă. Un
praf negru îmi rămase pe mîini și atunci constatarăm cu

tristeță că verdele-închis de pe vale era datorit unui strat de praf de cărbuni care se depusese pe iarbă. Chiar nourașul subțire de deasupra nu era altceva decît fum — fum de la o fabrică din apropiere.

5 Și acest fum se făcea din ce în ce mai gros și se innegrea pînă ce în puțin timp întinse peste toată valea un zăbranic posomorît.

Plopii nu mai șopteau, livezile nu mai surîdeau și căsuțele nu mai priveau șirete de sub bolțile de frunze: țara lui Ossian pierise.

10 Industria modernă alungase totul, fără milă.

LA COLȚUL STRĂZEI

Sub ploaia ce cădea potop, bătrînul cobora încet strada Cîmpineanu, trecînd cu pași șovăitori pe dinaintea cofetăriei „Fialkowschy“ și a berăriei „Gambrinus“.

5 Pe trotuare apa curgea în valuri. Bătrînul, cu capul descoperit, cu pletele ude, legat la tîmple, desigur, din pricina unei răni, părea bolnav și istovit.

Oamenii cari, la adăpost de ploaie, se aflau în cele două localuri, sorbindu-și în pace păhărelele, 10 ascultînd zgomotul picăturilor de afară și privind leneși pe fereastră, văzură figura asta de martir al muncii și nu puțin rămaseră izbiți de expresia dure-roasă de rezignație care-i era întipărită pe față.

Dar acestea sînt figuri cari trec și cari se uită.

15 Bătrînul cobora încet, cu pași șovăietori, bolnav și istovit.

În dreptul berăriei „Oswald“, nenorocitul căzu jos, aproape fără simțire, izbindu-se cu capul — frumosul cap împodobit cu păr alb — de pietrele pavelelor. 20

Cercă să se ridice, dar căzu din nou, zdrobit.

Și ploaia ce cădea mereu!

Abia într-un tîrziu, un sergent de poliție, văzînd că ploaia se rărește, scoase capul din cine știe ce ascunzătoare și, văzînd pe cel care căzuse, avu înalta 25 bunăvoință de a se apropia.

A, un sărac în nesimțire!

Nu e nimic grav. Și bunul sergent luă pe bătrîn de picior, îl tîri de cealaltă parte a străzei și-l așeză pe trotuarul de lingă Teatrul Național.

5 Sergentul își făcuse datoria, sergentul putea să plece. Bătrînul care muncise o viață întreagă muncă de rob stătea acolo, în colțul străzei, în părăsire.

10 Numai după ce încetă cu desăvîrșire ploaia și cerul se răzbună, cînd începu să se arate lumea pe stradă, atunci sergentul, în fața indignărei mulțimei, trebui să ia o trăsură și să ducă pe bătrîn la spital.

Și mi-a venit în minte amara întrebare din *Jacques Misère* a lui Eugen Pottier:

A, dar

Asta nu se va sfîrși niciodată?

LA SPITAL

Eram în vizită la un prieten al meu, intern la spitalul Brîncoveneasa.

5 S-a întîmplat însă că tocmai în timpul cînd eram eu acolo să fie și ceasul consultațiilor gratuite.

Un șir lung de oameni săraci, femei îmbrăcate în zdrențe și copii desculți, se perindau, de parcă n-ar mai fi voit să se sfîrșească, pe dinaintea internului.

Cei mai mulți voiau să fie primiți în spital.

10 La ce nevoie să li se dea rețete, să li se prescrie medicamente, cînd ei n-aveau bani nici pentru a-și cumpăra o coajă de piine? Și apoi ceea ce ei cereau, ceea ce doreau în fundul sufletelor lor era odihna, liniștea, un timp, fie măcar cît de mic, în care să scape de marele zbucium al vieții sărace, un timp în care să se știe la adăpost de nevoia rătăcirii pe strade, flămînzi și bolnavi.

Mizeria își arăta fața-i respingătoare în toată goliciunea sa.

20 Prietenul meu, cu toate că vedea zilnic aceleași dureri trecîndu-i pe dinainte, tot n-ajunsese să-și stăpînească unele mișcări de compătimire la vederea lor.

25 Din cînd în cînd se întorcea spre mine, mă privea în adîncul ochilor și ridica din umeri, ca și cînd ar fi zis: „Oricît ar fi de dureroasă mărturisirea, dar e cu neputință de a face ceva pentru aceștia“.

Și aceștia plecau dezamăgiți, pentru a se prezenta
măine la cine știe ce alt spital, de unde, cu siguranță,
vor fi respinși ca și de aci.

5 La urmă de tot veni un om în floarea vârstei,
dar slab, galben, cu ochii sticloși, cu o față de pe altă
lume.

— E ofticos în ultimul grad! îmi șopti prietenul.
Bolnavul voi să fie primit în spital.

10 — Aici nu se poate. Du-te însă la Filantropia;
e cu putință să te primească acolo.

Și în fața privirii întrebătoare a nenorocitului,
el îi explică:

— Filantropia... departe... pe lângă Șosea.

— M-oi tiri și pină acolo!

15 O, gestul descurajat, obosit al [bolnavului] când
a plecat!

În urmă, internul, ca și [când ar fi vrut] să mi se
scuzeze, spune:

20 — Dacă l-aș fi primit, [l-ar fi] trimis îndărăt
fără milă.*

* Ziarul fiind deteriorat, am așezat între paranteze drepte cuvintele care lipsesc și am renunțat la cele câteva rînduri de la sfîrșitul articolului.

IAD ȘI RAI

Mergeam amîndoi, eu și cu un muncitor, în noaptea
senină de vară, pe drumul care arcuiește de la
Colentina în jos, pierzîndu-se în depărtare printre
5 tufele de rosmarin și de lucernă.

Noaptea era caldă și frumoasă, și natura întreagă
părea că prinde glas și viață sub sărutările de argint
ale unei lune cum numai în iulie se vede.

10 De la verzile colini cari strejuiau somnoroase în
zare venea un vînt ușor, mîngietor, asemeni atingerilor
line a minelor unei mume pe obrazii copilului,
atingerea duioasă a minilor de mumă.

15 Pe nesimțite ne trezirăm înaintea unor clădiri cari
răsăriră deodată înaintea noastră așa cum răsare în
vis o figură respingătoare.

20 Hornurimari se înălțau ca niște uriași, proiectîndu-se
pe cerul albastru-închis al nopții, și un fum roșiatec
inflăcăra bolta de sus. Era o fabrică, și înlăuntru,
deși era noaptea tîrzie, roțile se învîrteau mereu,
mașinile vuiiau, cuptoarele se încingeau de flacări și
lucrătorii, negri de praf și obosiți de muncă, alergau
neconținut, hrănind gitlejul fără fund al uriașului de
fier — un gitlej fără fund deschis în întuneric.

25 Asta era la stînga. De la dreapta se auzeau strigăte
vesele. Într-un pavilion drăguț dintr-o grădină admirabilă,
o familie sta la vorbă, ca oamenii, după masă.

Femei elegant îmbrăcate, domni cari nu cunosc

munca și copii cari nu știu ce-i nevoia petreceau în
tihnă un sfârșit de seară. Era un tablou de fericire
casnică, liniștită, care face să viseze amarnic pe toți
cei cari sint osîndiți să pribegescă vecinic singuri,
5 o viață de pribegie stingheră.

Însoțitorul meu grăi, după ce tăcuse tot drumul:
— Iad și Rai!

Și gestul larg, cumpătat al mîinei sale se întoarce
de la stînga la dreapta în aerul albastru-închis al
10 nopții.

În mintea lui de muncitor tot ce auzise odată
despre lumea cealaltă se întrupa acum aieva în
fața sa.

NATURA

Ne întoarcem la natură: în literatură, în pictură,
în filozofie, chiar, se vede apărînd o dragoste adîncă
și pătimașă pentru natura de atîtea ori slăvită și de
5 atîtea ori părăsită.

Întoarcerea de acum însă n-are caracterul senin
și liniștit al măreței adorări de odinioară. E mai
mult o pornire zbuciumată, un avînt dureros, ceva
din starea sufletească a omului care, sătul și dezgustat
10 de toate, se refugiază în marele templu al universului
pentru a-și ogoi durerile.

Odată, într-o seară furtunoasă de toamnă, cînd
niște nori groși și negri învăluiseră cerul, am văzut
un porumbel alb ca visul neprihănit al unei fecioare
15 îndreptîndu-se cu aripi ostenite spre cuibul său. Una
din aripi părea aproape înțepenită, și biata pasăre se
opri o clipă pentru a se odihni pe un acoperiș din apro-
piere. Atunci băgai de seamă că de sub aripa ce părea
aproape înțepenită izvoara un mic punct roșu de sînge:
20 era o rană.

Omul modern mi-a făcut totdeauna o impresie
asemănătoare cu aceea pe care mi-a făcut-o sărmanul
porumbel rănit. Dar omul modern mai speră cel puțin
în tainica putere a naturei.

Însă am întîlnit odată, în mijlocul unui cîmp de
25 o bogăție fără pereche, un țaran bătrîn și girbov care
se întorcea de la lucrul cîmpului. Un apus de soare

splendid, o variație de culori nesfârșită, un ton general vrednic de serile de Orient, de o parte, și un suflet împovărat, amărit, chinuit de grijile unei vieți ticăite, de altă parte.

5 Pentru girbovul bătrîn natura nu mai avea nici un farmec.

Și atunci am înțeles grozava nedreptate a muncii fără rost prin care se răpește omului ultima și suprema mîngiere: natura.

PRIBEGI

Drumurile lungi și prăfuite de țară, drumurile cari nu se mai sfîrșesc sub arșița soarelui de ameazi se populează acum cu sute de muncitori de pămînt, porniți din cine știe ce cătun sărăcăcios pentru a-și găsi de muncă. E o lume întregă de desculți în zdrențe, care-și îndreaptă pașii după cum bate vîntul, nădăjduind că în țara asta largă și întinsă trebuie să fie undeva un colțișor și pentru dinșii.

10 Dar colțișorul mult dorit nu se găsește.

De pretutîndeni unde se duc să-și ofere brațele li să răspunde că sînt destui muncitori.

15 Și cu amarul în suflet, dinșii trebuie să-și înceapă din nou calea lor de pribegi sub razele dogoritoare ale soarelui de iunie, în mijlocul cîmpurilor cari se întind despoiate în zarea depărtată, visînd eternul vis al obșteștei nemișcări. Aerul tremură ușor pe culmi, împovărat și el de atita căldură, pe cînd pămîntul însetat se usucă și se întărește.

20 Liniile clare cari mărginesc orizontul în depărtările albastre par a opri ca într-un cerc de fier zborul mai departe al gîndurilor.

25 Iar cînd seara cade răcoroasă, ca adusă de lungile și duioasele rugăciuni ale celor pribegi, un suspin de ușurare saltă piepturile tuturor.

Și nu arareori se întîmplă că, doborît de atita mers, unul din acești rătăcitori fără de rost se abate

din drum, căzînd la pămînt și dîndu-și duhul în pacea neturburată a serei, sub straja bolței azurii de sus.

5 Un moment de adîncă emoție. De pe buzele tovarășilor, îngroziți că în lumea cealaltă ar putea să fie aceleași suferinți, ca și aici, pare a se înălța, dureros de chinuitoare, întrebarea:

— Răspunde-ne, frate! Ești mai fericit acolo?

TIMPUL CIREȘELOR

„Cînd va veni timpul cireșelor...”

5 E un vechi socialist francez și un înviersunat comunard omul care a scris versul acesta atît de gingaș, început al unui cîntec de primăvară.

De obicei, cînd se vorbește de luptătorii Comunei, se face ca și cînd s-ar vorbi de niște oameni aspri, grosolani, sălbateci, fără alt sentiment decît acel al răzbunării împotriva burghezilor.

10 Și totuși acest sentiment a trăit!

În mijlocul luptelor din oraș, a vieții fără soare și fără lumină din atelier, rămîne ceva din frăgezimea dorințelor din copilărie.

„Cînd va veni timpul cireșelor...”

15 Acum e tocmai timpul cireșelor. La mulți, pomii se îmbracă în haina purpurie a fructelor și ramurile încărcate se pleacă încet spre pămînt de greutate.

Ceva din viața primitivă a anticilor răsare sub aceste ramuri.

20 Și pentru noi, cei cari trăim în mijlocul Bucureștilor și a microbilor, harăziți cu atîta bunăvoință de edilitate, timpul cireșelor, traiul în aer liber e vaga iluzie a unei vieți neînfrîmate de mizeriile orașelor capitaliste.

MOARTEA

„Acel imperiu din care nimeni
nu se mai întoarce“.

HAMLET

5 Aseară primii vestea că un prieten, pe care-l
întâlnisem cu câteva zile mai înainte sănătos și vesel,
ar trage să moară.

— Sufere de o boală care bagă repede în mormint!
îmi spuse cel care-mi aduse vestea.

10 Și-mi istorisi cu de-amănuntul cum își petrece
vremea bolnavul, convorbind voios cu amicii cari
vin să-l viziteze, destăinuindu-le din aventurile inte-
resante ale călătoriilor sale și așteptându-și sfârșitul
cu o nepăsare filozofică.

15 Și pe omul acesta îl întâlnisem nu demult strălu-
cînd de vioiciune, frumos, elegant, purtîndu-și pretu-
tîndeni nestînsa-i sete de viață, cu încredințarea că
niciodată n-o să se golească pînă în fund cupa plăceri-
lor!

20 Și deodată să se vadă trîntit la pat! La douăzeci
și șapte de ani, asta e grozav!

25 Nouă, tinerilor, moartea nu ne apare niciodată
sub culoarea aceea întunecată și înspăimîntătoare sub
care apare bătrînilor. Pentru noi ea e ceva foarte
depărtat — așa de depărtat, încît mulți cred că nici
n-au s-ajungă vrodată pînă acolo — și arareori dacă
îi evocăm icoana în minte, poetizînd-o și îmbrăcînd-o
în vâlul unei dulci melancolii.

30 Împrejurul nostru ea seceră zilnic din marele po-
por al muritorilor, dar, cu toate acestea, noi trecem

înainte nepăsători, ca și cum am trăi deasupra legilor
firești.

Dar s-o vezi deodată în față, înghițind nesățioasă
pe unul din oamenii cu cari pînă ieri ai stat împreună!

5 Toată fala omenească se pierde într-o clipă și
frunțile mîndre se prostern umilite în țărîină.

10 O cumplită descurajare îți apasă sufletul, te vezi
în ochii tăi mic, foarte mic — un vierme în acest
univers fără început și sfîrșit, o picătură în oceanul
fără fund și capăt al nemărginirii.

În noaptea neagră, pe cînd prietenul îmi pove-
tea înainte despre boala care bagă repede în mormînt,
simții deodată aripile morței plutind reci în aerul
greu de deasupra noastră.

15 Și o groază nebună, lașă, josnică mă cuprinse în
fața neînlăturatei atotputerniciei a acestei fatalități.

Cuvintele strigate la vederea primului omor făp-
tuit de om păreau că răsună încă în văzduhul întune-
cat: „Caine, Caine, moartea e în lume!“

DOINA

O amează în flacări. Cerul senin, fără nici o umbră de nor pe el, se boltește aprins deasupra pământului, ca și când ar vrea să-l stingă într-o supremă
5 îmbrățișare de foc. Soarele își trimite în sus, cu cruzimea unui învingător, sulitele sale arzătoare cari se iuțesc, se înmulțesc și umplu tot văzduhul de puterea lor distrugătoare.

Asfaltul străzilor sfirie sub picioarele trecătorilor și stă gata să se topească în lava fierbinte, marile clădiri pompoase dorm răsfățindu-se la soare, copacii stau nemișcați, ca într-o pădure fermecată
10 din povești, și nici o mișcare nu se simte nicăieri.

Totul e mort.

Abia din când în când un om — funcționar sau lucrător — se vede trecând repede pe drum și căutând
15 locurile umbrite, de teamă să nu care cumva să cază trăsniț pe trotuar de razele drepte ale soarelui.

Mă duceam spre casă, copleșit de căldură, ostent, cu un mic început de durere de cap. Zăduful
20 dimprejur mă amețea, liniștea din aer mă irita. Cerul părea că se lasă asupra mea, înăbușindu-mă.

Și cum treceam pe lângă o casă mare, boierească, auzii răsunind dinlăuntru notele clare ale unei doine
25 cîntate din piano.

Numai la asta nu m-aș fi așteptat în clipa aceea. Cît ai clipi din ochi, avui viziunea cîmpurilor întinse,

verzi, umbrite de copaci stufoși, răcorite de valurile cristaline ale piraiei repezi și legănate de cîntecul duios al vreunui cioban.

5 În clipa următoare, însă, senzația asta binefăcătoare se transformă în revoltă.

Ce înțelege doamna sau domnișoara, care muncește așa de bine pianul, din doină? Pricepe ea scopul ei tainic și sfînt, durerea veacurilor trecute, care plinge în notele sale triste, aspirațiile luminoase
10 ale autorilor ei, revolta înăbușită a celor cari o cîntă?

De bună seamă că nici nu s-a gîndit vrodată la ele, dar între Wagner și Dvorak, doina are un aer foarte exotic și face aceeași impresie pe care ar face-o niște țărani adevărați în mijlocul unui salon aristocrat.

15 Totul servește pentru petrecerea și pentru înlesnirea digestiei păpușelor cu grai.

BUNĂTATE

5 Singurul lucru de care m-am temut și mă tem totdeauna, singurul lucru înaintea căruia am rămas oricând dezarmat, ca înaintea unui ceva necunoscut, îngrozitor, e răutatea. Prostia, prostia simplă, prostia ordinară, prostia pe care o întâlnești pe toate cărările, nu mi-a părut niciodată periculoasă. Pentru

10 dînsa se găsește totdeauna mijloace de luptă. Răutatea, însă, scapă oricăror arme.

15 Ea e unirea profundă a celei mai de jos prostii cu tot ce are omul mai sălbatec și mai vechi, mai neînfrinat ca porniri. Și din această pricină, orice armă îndreptată împotriva ei se frînge, nemernică.

20 Omul inteligent, omul cult, omul care știe că toate faptele sunt determinate de anumite cauze nu poate fi rău. El va găsi mereu o scuză pentru greșală și va căuta s-o îndrepte ca om, nu ca fiară.

25 De aceea, bunătatea adîncă și nemărginită, caldă și îmbrățișătoare e supremul bun la care a putut ajunge pînă acum omenirea. Crist a propovăduit-o acum două mii de ani, alții au propovăduit-o de la dînsul încoace, și, cu toate acestea, bunătatea a rămas tot floare rară.

30 Peste inimile multora tot josnica răutate și îndemnul spre învrăjbire stăpînește.

Bunătatea, sublima bunătate nu-și arată fața nicăieri.

Imnurile ce i se înalță și tămîia ce i se arde nu-s decît manifestări pentru ea, pentru bunătate, dar

5 Rareori de se întrupează cu cite o ființă modestă, necunoscută, și numai la asemenea ființe se poate arăta ea.

10 Eu, unul, n-am cunoscut decît doi oameni cu adevărat buni. Despre unul, rătăcitor acum pe cine știe ce țărături, nu voi să vorbesc astăzi.

15 Pe celălalt l-am dus alaltăieri la groapă; era prietenul Arțăreanu.

Nu vreau să-l laud — la ce i-ar folosi acum laudele mele? Dar spun acestea pentru că în societatea actuală, unde la fiecare pas întâlnești caractere meschine, inimi josnice, cugetări perverse și lașe, e o

20 mîngiere chiar numai faptul că ai întâlnit undeva, într-un timp fie el cit de depărtat, un om care s-a apropiat de bunătatea ideală. Și gîndul acesta are destulă putere să te oțelească în lupta împotriva celorlalți, ceea ce nu e puțin lucru.

DEMONUL

5 Peste generația noastră tinăra suflă un vînt ciudat. La douăzeci de ani — pricepeți, bătrînilor, ce însemnează acest cuvînt? — cînd viața e așa de frumoașă, speranța așa de mare și cerul așa de albastru, tinerii de acum sunt deja trecuți, săturați, dezarmați de toate. Pe fiecare-l chinuie greutatea viselor, neputința de a lucra, dorința nehotărîtă de ceva care nu există, setea de o senzație nouă, deosebită de toate cele cunoscute.

10 Cel mai nenorocit însă e cel pe care-l muncește demonul artei, gîndul gloriei, toată această grozavă și nebună halucinație, care pe zi ce merge pune stăpînire pe mai multe minți.

15 Artistul care, cu țigara-n gură, cu fața veselă, cu ochii surîzători, se așează la masă și scrie senin și liniștit nu trăiește în realitate — el e o închipuire a profanilor.

20 Artistul adevărat e tot atît de departe de acesta pe cît e de departe lumea reală de lumea iluziilor.

El e omul care nu-și aparține niciodată sieși, ci totdeauna trebuie să urmeze un îndemn care vine de la o forță mai presus de a sa și căreia nu i se poate împotrivi.

25 Unii au numit această forță talent, geniu, alții i-au zis demon. Desigur, cuvîntul din urmă e mai drept, căci el arată întrucîtva suferința care surpă

pe cei pe cari mulțimea îi crede atît de fericiți. E pe de o parte ucigătoare starea sufletească de a te simți robul cuiva, de a pleca fără voie grumazul sub greutatea unui lanț nevăzut, de a-ți da încetul
5 cu încetul tot ce ai mai scump ca gîndiri și simțiri, fără a-ți opri nimic pentru tine, și pe de altă parte e siguranța nebună că nu vei putea scăpa niciodată de această robie și de acest chin decît la urmă, cînd, asemenea lui Icar, vei cădea din înălțimile viselor, cu aripele iluziilor arse.

10 Ah, pe cîți din aceștia nu i-am văzut dorind viața casnică și liniștită, serile petrecute la lumina lămpii modeste, nopțile și zilele fără zbucium!

15 ...„Și ne izbăvește, Doamne, de cununa sîngeruoasă a viselor prea grele!“

Dar demonul îi mină înainte, fără milă.

O SEARĂ LA MACEDONSKI

Din mijlocul crizantemelor care-și suspină parfumul
răspîndindu-l ca o lină binecuvîntare deasupra tutu-
5 rora, micile obiecte de artă, tablourile, nimicurile
scumpe păstrate cu sfințenie apar ca în evlavia mis-
tică a unui templu vechi. Lumina care cade din candel-
labru se nuanțează, se atenuază și ia afinități sub-
10 tile, asemeni unui apus de soare într-un veac de
decadență. Dar și lumina, și tablourile, și crizan-
temele se sintetizează într-o armonie superioară, ma-
nierată, ca un tablou de Watteau, și blindă ca o
noapte cu lună.

Comunitatea sufletească domnește aci.

În timp ce orașul se stinge în depărtare cu zgomo-
15 tele sale și noaptea acopere cu mantia întunericul cu
brutalitățile zilei și josniciile vieții, în micul salon
al poetului se deșteaptă încet însuflețirea convorbi-
rilor intime, evocatoare de senzații vagi și de emoții
fugitive.

20 Amfitrionul vorbește. Frazele curg dulci, liniș-
tite și cizelate, asemeni unei marmore ieșite din mîna
unui maestru antic. S-ar zice că omul acesta clădește o
frumoasă operă arhitecturală din cele mai mici dis-
cursuri. Ceea ce îl deosebește însă de alți maeștri
25 e o căldură și un culorit viu în vorbire cum nu mi-a mai
fost dat să văd. Cuvintele au o putere de sufletească
expansiune care robește și fascinează de la început

pentru că maestrul posedă taina acelei fermecătoare
causerie franceze care se întilnește așa de rar în saloanele
române.

5 Și rînd pe rînd ne trec pe dinainte subiectele cele
mai deosebite: ultimile noutăți literare, desco-
peririle științifice, evenimentele politice, faptele di-
verse și tot ce poate da prilej unui gest frumos, unei
10 fraze armonioase. Se vorbește de literați, de cei vechi
ca și de cei noi, și părerile amfitrionului sunt pline de
cele mai surprinzătoare scinteieri. Se crease, de mult,
o legendă care-l reprezintă ca pe un confrate rău-
tăcios și invidios. Nimic mai mincinos! L-am auzit
vorbind de toți autorii noștri și asupra tuturor a fost
15 de o justetă și de o bunăvoință cari știu bine că nu se
întilnesc la alții.

E drept că din cînd în cînd o mică încrețitură
de sprînceni trădează pe amăritul, dar o ridicătură din
umeri, aproape imperceptibilă, arată acea splendidă
20 nepăsare pe care trebuie s-o aibă totdeauna omul
superior față de micimile adversarilor. Mulți i-au
fost elevi la început și l-au înjurat pe urmă. Ei și
ce? Parcă poți opri canaliala să fie canalie!

Din amărăciune a ieșit o poemă, din părere de
rău o simfonie, și maestrul estet are de ce să fie mul-
țumit. Recunoștința e pentru oamenii de toate zilele;
25 emoția curată care devine artistică e numai pentru
cei aleși. În această privință Macedonski e tot așa de
excelent om pe cît e de mare poet.

30 Și frumos, superb în jupiterianismul său, nuanțat
de o mică umbră tragică, poetul citește. Glasul are
ceva din melodia cu care trebuie să-și fi citit altădată
Sophocles versurile. E o înălțare ritmică de o armo-
nie luminată și clară ce dă un farmec distinct și
nebănuț versului care se înflăcărează și trăiește cu o
35 nouă viață. L-am auzit citind pe *Faust*. Puterea
de sumbră evocare a celebrei drame a lui Goethe
era dată cu un tragism atît de pătrunzător, încît
d-l Jules Brun, care era de față, a exclamat:

40 — Aceasta nu mai e citire; aceasta e crearea și
încarnarea lui Faust.

Și așa cu toate.

5 Tirziu de tot, cînd ceilalți au plecat, cînd am ră-
mas numai noi amîndoi, încep destăinuirile din trecut,
planurile pentru viitor. Poetul mai are încă multe, foarte
multe de spus, și voința hotărîtă care l-a susținut
pînă acum i-e tot neclintită, tot stîncă, tot granit
sfidător al oricăror lovituri.

10 Afară e tirziu și tăcerea neturburată a nopții
plutește în deplina sa maiestate peste orașul adormit.
Numai noi veghem singurateci. Și în salon pacea se
întinde ca un văl străveziu peste micile obiecte de
artă, peste tablouri, peste nimicurile scumpe păs-
trate cu sfințenie, peste crizantemele cari-și suspină
15 parfumul din petale și peste o suavă madonă de Flo-
rian.

TECUCIUL DEPĂRTAT NOTE DE TOAMNĂ

I

5 În ceața alburie ce atîrnă ușoară și fină din bolta
străvezie, turnurile orașului se estompează nedes-
lușite, ca-ntr-o gravură germană medievală peste
care vremea a pus praful veacurilor sale. Ramurile
castanilor și ale teilor par o cunună veștedă pusă pe
10 capetele bătrîne ale acoperișurilor sure ce dorm în
neștire sub farmecul liniștei ciudate ce coboară dea-
supra în valuri largi și reci. Somn lung, somn greu,
somm fără vise.

15 Totul e depărtat, șters, învelit în culori ce se
pierd pe nesimțite și cu un parfum de lucruri moarte,
de rochii iubite și scumpe dezgropate din lăzi vechi.
S-ar zice că e un oraș privit sub apă — o apă în care
s-au vărsat parfumuri ce nu se mai găsesc astăzi.

20 Cîteva momente stau uimit. Mă tem să pornesc,
mă tem ca și cînd aș fi intrat în palatul frumoasei
adormite în pădurea fermecată, unde lucrurile sunt
așa de fragede, încît se sparg la cea mai mică atin-
gere. Dacă ar fi și aci așa? Dacă fantasmagoria aceasta
ciudată, dar frumoasă, la urma urmelor, ar pieri deo-
dată cu ușurința cu care piere fumul focurilor de ier-
25 buri uscate în aerul albastru al verilor calde și senine?
Iluzia ar fi prea scurtă și părerea de rău prea curînd
simțită.

Doi pacinici cetățeni trec pe lingă mine. Cu hainele
de șiac ruginit, cu căciulile negre cu fundul lat, ne-

gustorii aceștia par evocați din viața breslașilor de acum o sută de ani. Pasul lor măsurat și rar abia se aude pe prundișul șoselei.

— Ar fi și păcat să pierdem o zi așa de frumoasă.

— Cine știe? poate că nu ne-o mai dăruie toamna cu alta la fel.

— Apoi, ce crezi? Poate chiar mâine ori poimîne să înceapă ploile cu ger.

— Vezi bine. N-o să stea toamna tot așa.

Dar glasurile lor sînt așa de încete, cuvintele lor așa de acoperite, încît se pierd în aerul tremurător, așa cum s-ar pierde adierea unui vînt de seară.

... Și cele două umbre vechi se pierd pe sub ramurile desfrunzite ale cărărei, ducîndu-se departe, departe, spre orașul fantastic.

Vorbele lor m-au trezit din amorțire. Era realitatea — o realitate blindă, o realitate mîngietoare, dar o realitate care nu mă miră: în orașul acesta totul e ciudat.

Plec pe bulevard. Șirurile copacilor se întind înainte în linie dreaptă: un mic Trianon, un Trianon aproape asiatic, dar un Trianon mort, care plînge din frunzele galbene gloria sa inmormintată.

Contururile se precizează; apropierea le dă forme noi și aproape sinistre; ramurile par niște uscate brațe de nebun cari se înalță spre cer într-un blestem stîns și neputincios.

E oare blestemul frumuseții apuse, e oare blestemul durerilor cari nu s-au închis încă? Cine ar putea spune?

Vîntul trece tînguitor, dar vîntul e mut.

... Și iată foi, multe foi: foi galbene, foi roșii, foi negre, ce dorm somnul cel de-a pururi în straturi groase adunate pe pămîntul umed.

Îmi plec ochii în jos. Poate e o parte din visurile perechilor îndrăgostiților de astă-vară, poate e o parte din iluziile frunților cugetătorilor nebuni din nopțile de mai! Poate sînt chiar visurile și iluziile mele!

Cine știe? Cine le-ar putea cunoaște în mormîntul acesta fără nume?

Le calc în picioare. Cîți nu le-au călcat și pe ale mele!

Și, mîndru de această mică cruzime, fericit de această bănuială de sălbăticie pe care altminteri n-aș putea-o arăta în nici o împrejurare, ridic fruntea în sus.

Casele mici, simple, albe și sfiicioase și duioase ca niște chipuri de fecioare bolnave parcă mă privesc cu o adîncă mirare. Nu le-am văzut de mult și cu toate acestea le cunosc ca și cum le-aș fi părăsit ieri. Aceleași uși gata să se deschidă cu dragoste înaintea oaspeților, aceleași ferestre împodobite cu flori, cu gutui și cu mere, aceleași streășini largi și prelungite pînă dincolo de prispă.

Dar o deosebire tot este.

O, deosebirea aceasta nu e nici în jalea frumoasă a grădinilor, nici în ceața alburie ce atîrnă ușoară și fină din bolta străvezie, estompînd turnurile orașului ca într-o gravură germană medievală peste care vremea a pus praful veacurilor sale.

Poate că deosebirea e în sufletul meu, poate că plutește în aer, poate că e în sufletul tecucenilor.

... Și tăcerea se întinde magică împrejur. Afară de vîntul care abia-și șoptește vechea sa tragedie, totul stă nemișcat. Nici un zgomot cit de mic nu turbură această pace de templu cufundat în rugăciune tainică.

Un corb trece încet pe sus, dar zborul său e așa de abătut, mișcările sale așa de stranii, încît biata pasăre pare că ar avea și dînsa conștiința dezolării din orașul-fantomă.

Soarele, ca un mare ochi însingerat, se ivește de după geana ceței de sus. Razele sale, aproape stîns și aproape reci, cad de-a lungul zidurilor părăsite și se tirăsc cu greu peste frunzișurile moarte, lăsînd în urmă dungi de aur, un aur ars în foc.

Ceața se trage de o parte ca o cortină uriașă, și scheletul fantomei se desemnează clar pe fundul albastru al cerului, ca o protestare a visului ce nu moare, împotriva uitărei care-l copleșește.

Zile de toamnă, zile capricioase, zile de femeie care vede cu durere cum se duc anii frumoși ai tinereții!

5 Orașul somnului lung, somnului greu, somnului fără vise pare înfiorat, dar tace înainte, ca și când ar fi incredințat că orice zgomot e un păcat și orice mișcare o zădărnicie.

10 ... Iar visul, visul tragic și trist, plutește pe deasupra și nu cutează să se coboare. De ce ar răpi liniștea frumoasă a morții încăpăținatului adormit? De ce ar pune doruri vagi și nostalgii neînțelese pe frunți cari nu cer decît să rămînă reci în marmoreea lor albeață?

15 Și versurile sublimului Shelley par că șoptesc dintre petalele palide ale unor crizanteme singuratece:

O, ce minune e moartea!

20 Moartea și fratele său somnul! Dar soarele a învins. Purpura sa aurie se întinde ca o mantie regală peste grădinile părăsite, punînd pete luminoase peste iedera neagră. Și tot tremură blind și lin, și florile galbene ridică o clipă capul înainte de această neașteptată deșteptare din somn, și turlele bisericilor se culorează de culorile cari trebuie să fi inflăcărat odinioară catedralele gotice — și miracolul se întimplă.

25 O vedenie trecu. Un fin profil blond se ivi pe după trunchiurile copacilor bătrîni și înaintă încet, ca sub stăpînirea unui vis lăuntric, pe cărarea pe unde trecuse pustiirea vîntului de toamnă. Un parfum suav și delicat ca o tirzie aducere-aminte flutură în aerul curat și vedenia pieri.

O, finul profil blond întrezărit pe neașteptate într-o ameazi de toamnă tirzie!

Poate că a fost propria mea tinerețe!

35 Și înduioșat și pocăit, mă descoperii în urma vedeniei scumpe care-mi adusese aminte de visuri și de iluzii, și cu gestul larg și măreț am salutat.

...În orașul-fantomă, cu somn lung, somn greu, somn fără vise, unde turnurile se estompau ca-ntr-o gravură germană medievală.

II

Văd din nou Tecuciul după mulți și lungi ani de despărțire. Nimic nu pare schimbat; nimic nu s-a știrbit, nimic nu s-a adăugat vechiului oraș care doarme învăluit în ceață pe malurile pacinicii Birlad.

5 Aceleași străzi largi și acoperite cu prundiș sur se întind tăcute în praful care se înalță subțire ca o umbră de fum de tămîie răspîdită într-o biserică în ruine. Aceleași curți mari și spațioase — curți făcute 10 pentru îndestulare și trai dus în toată lărgimea — se răsfață în patriarhala lor înfățișare, și aceleași case mici și simple, cari seamănă cu zimbetul mîngietor al unei femei bătrîne, își arată fețele lor modeste de sub acoperișurile rustice.

15 Chiar și copacii au rămas aceiași, cu ramurile încărcate, cu trunchiurile puternice. Mulți au mai crescut, mulți au îmbătrînit de tot. Dar același vînt trece prin ei, aceleași șoapte sunt murmurate prin crengile tinere, și dacă la rădăcinile lor nu mai vin aceleași 20 perechi, de bună seamă însă că se fac aceleași jurăminte și se schimbă aceleași sărutări în focul aceluiași îmbrățișări.

25 Parc-ar fi o bibliotecă veche care a stat închisă multă vreme și pe care stăpînul întors dintr-o lungă călătorie o deschide din nou. Totul e în starea în care a fost lăsat. Cărțile păstrează aceleași șiruri în cari fuseseră orînduite în trecut, hîrțiile dorm îngălbenite în vrafurile de unde nimeni nu le-a mișcat din loc și chiar nimicurile, scumpele nimicuri uitate, răsăr 30 neschimbate din rafturile de jos ca niște ochi cari se deschid după o noapte care amenință să nu se mai sfirșească și cari privesc întrebători pe cel ce-i scoate din întunericul cu care se deprinseseră atît de mult. Numai un parfum, parfum straniu, parfum de lucruri 35 moarte, pare că se plînge duios de lunga sa robie.

40 Cu toate acestea, e ceva deosebit în Tecuciul de acum. Un fel de tristeță nedeslușită, ca o plîngere discretă în urma plecării ființei iubite, plutește în aer, unde se amestecă pe nesimțite cu ușorul vîl de negură de sus. E poate tristețea sufletului care do-

rește fără a ști ce dorește, e poate jalea nelămurită după trecutul frumos și după visele cari au zburat.

Au și orașele sufletele lor. Și au și sufletele acestea durerile și bucuriile lor, tresăriri și păreri de rău, nădejdi și desperări.

Citeodată mi se pare că vălul cel de negură e într-adinș așezat deasupra, pentru ca trecutul să poată privi, fără a fi văzut, orașul plăcerilor stinse. Adesea simt în urma mea cite o adiere nevăzută, abia simțită; poate că e bătaia din aripi a trecutului care mă pîndește cu ochi triști și plinși.

O dată l-am simțit chiar foarte lămurit. Treceam prin grădina care-mi tănuise odinioară înția mea dragoste, pe sub teii ale căror flori îmi parfumaseră înțielele cuvinte tremurătoare de poezie, de voluptate și de vis. Fiecare copac îmi era un prieten iubit și dorit, fiecare cărare un templu adorat, fiecare colț un altar sfînt. Dar prietenul era posomorit, dar templul era părăsit, dar altarul era sfărîmat. Eu aș fi voit să trec fără părere de rău. Atunci auzii limpede în urmă plînsul înăbușit al unei ființe nevăzute — un plîns înfundat și atingător, un plîns de altă lume.

Era plînsul trecutului. Și toată grădina se umplu de acest plîns, și toată grădina plînsu.

Copacii picurau din frunzele îngălbenite o ploaie de lacrimi mărunte și reci, cărările se ceruiră cu foi umede și negre, iar templul, templul sfînt și sfărîmat, se însingură. Și simții atunci sfișietoarea chemare a lucrurilor ce nu se mai pot întoarce și cari bat zadarnic în piatra grea prăvălită deasupra mormîntului vieții lor.

O, ce greu apasă această piatră!

Uneori mă surprind cu ochii în jos, cercetînd frunzele și pietricelile de pe cărare.

Caut visele mele pierdute și iluziile mele risipite. Mi se pare că trebuie să găsec urme pretutîndeni, căci odinioară le răspîndeam cu atîta dărnicie, încît cred că chiar și florile și firele de iarbă și-au avut partea lor.

O, zile de primăvară, nopți parfumate de mai! Cum vă idealizam atunci cînd viața-mi surîdea atît

de fermecătoare înainte! Ce zbor înaripat de visuri cari se înălțau mai sus de stelele diamantine și ce izvor neseecat de fermecătoare închipuirii!

De mi s-ar fi spus să cuprind toată lumea într-o imensă și supremă îmbrățișare, aș fi făcut-o fără să stau la gînduri.

...Căci niciodată nu se întîlnește mai multă îndrăzneală unită cu mai multă poezie ca la vîrsta cînd privirea e așa de contemplativă că seamănă cu a ingerilor și simțurile așa de aprinse că seamănă cu ale diavolilor. Lumea pare un cîmp uriaș de plăceri și fiecare plăcere îmbată și ademenește cu același glas vrăjit cu care ademeneau altădată crudele sirene pe bieții marinari înamorați de cîntece și de valuri.

...Înamorați de cîntece, de valuri, de femei și de năluciri amăgitoare! Acum cîntecele au tăcut, valurile s-au potolit, iar femeile — ah, femeile! — s-au făcut soții credincioase și mame pline de o demnitate cu adevărat romană. Cît despre gingașele năluci amăgitoare, ele au pierit demult, sfișiate de spinii și colțurile de stînci ale anevoiosului urcuș al vieții.

Acum e toamnă pe lumea în ceață și toamnă în inima-mi tristă.

În zadar privesc frunzele veștede și pietricelile, dar visele și iluziile nu le văd. Ele zac îngropate afund, afund în negrul pămînt peste care se scutură podoaba verei trecute.

De departe se aude încet, prelung, adormitor un cîntec duios ce plînge-n note triste peste dezolarea de afară. Versul său tînguitor se întoarce citeodată în loc ca și cînd ar fi stăpînit de o dureroasă aducere-amînte, ca și cînd ar rechema o umbră dispărută și apoi iar pornește singuratec, umplînd ceața alburie de sunete cari par niște sunete santine ce picură rari și cadentate peste ramurile goale.

De unde vine acest cîntec? Mă uit împrejur și nu văd decît curțile pustii și casele închise.

Dar fără îndoială că îndărătul acestor ziduri trăiește un suflet care, ca și mine, dorește de soare, și de iubire, și de lumină, și de parfum, și de buze roșii și

voluptoase cari se întind pentru sărutare cu patema
zvăpăiată a țărilor sudice.

5 Cîntă înainte, frate, cîntă! Nu ești numai tu sin-
gur care plingi în cîntec. Alături cu tine și în umbră,
nevăzut, plinge altul, care te înțelege și te iubește,
necunoscute! Cîntecul tău plîngător a revărsat în su-
fletul meu toată tristeța nemărginită a grațiilor cari
nu se mai pot avea.

10 Și cîntecul urmează mereu ca o melopee nesfirșită,
ca unul din acele cîntece arabe cari se târăgănează
obosite și plictisite sub cerul cenușiu al Africei.

Eu merg abătut, posomorit, împovărat.

Port pe umeri povara ruinei speranțelor.

15 Și apoi — de ce n-aș mărturisi? — e și o mică de-
zamăgire, o dezamăgire la care mă așteptam, ce e
dreptul, dar pe care n-o credeam așa de desăvîrșită.
Avusesem presimțirea că voi întîlni un nou profil de-
licat, de acele cari trec așa de palide, împodobite ca
de o cunună de norul părului lor blond.

20 Dar astăzi ceața e rece și mocnită și nici o vedenie
zveltă și fină nu-i intrerupe somnul lung și greu ca al
apelor cari au stat prea mult oprite într-un iaz.

25 Amicul care mă găzduiește îmi iese înainte de cum
mă vede de departe și mă întîmpină cu fața decisivă,
cu zîmbetul pe buze și cu mîna întinsă. Dar se oprește
îndată ce mă vede de aproape.

— Astăzi nu ești cum erai ieri.

— Astăzi n-am întîlnit acel fin profil blond
care dăațita farmec duioșiei toamnei din orașul fantomă.

30 — Ah, iubite, începi să-ți făurești noi visuri. Ia
seama!

— Amicul meu, visul e singurul bun care ne mai
rămîne cîteodată. Și apoi, poate că nimic nu face pe
lume cît un vis.

35 — Visează, e ceasul!

Și-mi desemnă cu degetul orașul care se învăluia
în mantia întunecată a amurgului ce se lăsa încet și
leneș pe străzi, ca un gînd de femeie voluptoasă într-o
după-amiazi de părăsire.

40 ...Și nici un zgomot în orașul visurilor moarte din
care fugise trecutul pe totdeauna.

O SCRISOARE

5 Zilele acestea un amic primi o scrisoare. Era o
mică scrisoare roză și parfumată, închisă într-un
plic delicat și fin. Ea venea dintr-un oraș depărtat
de provincie, din orașele în cari se iubește și se re-
gretă, în timp ce fecioare palide se plimbă visătoare
la umbra vechilor case boierești unde nu trăiește
decît amintirea.

10 În scrisoare era numai o floare vestejită, o lacrimă
picurată în tăcere și cîteva versuri:

Je m'en souviens
Des jours anciens
Et je pleure...

15 Și cită lume în cîteva versuri, o lacrimă și o floare.
Toate visurile, toate dorințele și toate suferin-
țele trăite în depărtarea aceea albastră, unde casele
sunt ca un fum și fecioarele ca niște umbre!

20 Dar ce căutau aceste rătăcite în capitală? Inchi-
puiți-vă o bătrînă frumoasă, gîngășă, pudrată, din
secolul al XVIII-lea, apărînd deodată în mijlocul
nostru și opunînd privirilor noastre aspre fragili-
tatea proverbială a porțelanurilor de Saxa. Ar fi un
amestec ciudat de sentimentalism și de ridicul, nu e
așa?

25 Cam aceasta a fost și impresia produsă de delica-
tele rătăcite pe care o mîină suavă le-a trimis în capi-

tală în speranța de a trezi aci vechiul vis de acolo.

În capitală nu se visează. Viața e aci prea aspră și realitatea prea *neîndestulătoare* pentru a lăsa timp regretelor.

5 ... Și cel mult seara târziu, într-un colț de berărie afumată, visătorii își lasă capul pe mâini și, în sunetul risurilor brutale și a ciocnirilor de pahare, udă cu lacrimi furișe casta scrisoare care pare a se mira ea însăși în lumina sa roză și parfumată de această fa-
10 voare tardivă.

ÎN CIMITIRUL SĂRACILOR

... Gîndurile îmi sunt așa de triste ca și crucile care, plecate ba în dreapta, ba în stînga, răsar din vegetația luxuriantă a cimitirului săracilor.

5 Îmi trec pe dinaintea ochilor figuri de oameni în agonie.

E un tuberculos care se cramponează de ultima senzație, de ultima rămășiță de viață. El soarbe cu atîta voluptate ultima suflare pe care i-a fost dat s-o res-
10 pire.

Un altul moare pe o bancă în fața unui spital, în lumina mîngioasă a unui amurg senin de toamnă, visînd țărături înflorite și pline de culori vii, delumină caldă...

15 Un bătrîn se sfîrșește bolnav, girbov, strivit în întunericul asfixiant și în atmosfera apăsătoare a unui bordei din vro mahala îndepărtată. Privirile lui se întunecă, viața se duce din pieptul lui clipă cu clipă, răsufierea i se scurtează, dar în inima lui dorul de viață pîlpăie ca flacăra jăratecului în cenușe.

20 Și toți vin aicea să se odihnească în pămîntul rece, sub vegetația luxuriantă a cimitirului săracilor.

.....
Pe cînd stam așa, hipnotizat poate de sufletul vreunuia dintre cei duși, aud deodată o avalanșă
25 de glasuri copilărești. Părea o protestare a vieții contra morții, în contra pesimismului, în contra tristeții pe care ți-o dă intuiția trecutului și a viitorului.

Erau cîțiva copii, suflete nevinovate, care se jucau în iarbă lingă cimitir.

... Și glasul lor părea un ecou al cuvîntului evanghelic: „Ajunge zilei răutatea ei“...

5 „Omule, părea că-mi spune risul zgomotos și franc al copiilor, lasă gîndurile negre, uită că ieri a fost moarte și mine moarte va fi! Aceea ce are sens pe lumea asta e numai și numai viața, caldă, puternică, frumoasă, armonică!

10 Lăsați morții să-și înmormînteze morții lor.“

DECADENȚA SPANIOLĂ

Suntem cîțiva tineri admiratori pasionați ai lui Cid, Don Quijote și ai vinului spumos de Xeres, cari, într-o bună seară, sătui de a ne tot oferi privilegiilor noastre, doritoare de orizonturi noi, mereu același privesc, am adoptat culorile spaniole cu entuziasmul cu care adoptau odinioară cavalerii rătăcitori culorile frumoaselor castelane și... adelante! — pentru Spania!

10 Ne dase nume: decadenți
Un hitru bun de glume;
Prin cabareture am schimbat
Porecla în renume.

15 Și decadența spaniolă s-a văzut astfel înființată de fapt și de drept.

Niciodată poate virtuțile cavalești nu au fost mai mult slăvite. Niciodată poate spirit mai scinteitor, elocință mai grandioasă și vinuri mai spumoase nu s-au consumat cu atîta entuziasm ca la seratele decadenței — serate e un mod de a vorbi; în realitate, însă, mai bine ar fi să li se zică sărate, din pricina plăței. Dar aceasta n-are a face! Decadenții plătesc regulat, ba încă dau și bacșișuri. Alminteri, ce decadenți ar mai fi, căci spaniolii adevărați nu-și plătesc nici datoriile, dar încă să mai dea și bacșișuri...

... Și în nopți tirzii, când proza realității zilnice
doarme în paturi de mătase, ocrotită de geniul păzi-
tor și vecinic treaz — vorba vine — al gardistului
de la poartă, cavalerii visului înflorit evocă în cîntece
5 înflăcărâte imaginea clară a singurei epoci cînd idea-
lismul galopa alături de Don Quijote gata a se trans-
forma în Campeador.

Nu lipsește decît nobila și casta Dulcinee din
Toboso. Dar n-avem Carmencitte cu ochi șireți.

10 Caramba! la decadență vinul e gustos
Și Madridul de la Cosman pare mai frumos!

O VIZIUNE

5 Era în duminica Paștilor catolice. Stam într-un
ungher al catedralei, cu mintea ridicată deasupra
deșertăciunilor lumesti, și priveam la icoana suavă a
Maicei Domnului.

În ochii ei senini vedeam o nesfîrșită blîndețe:
se ruga sfînta pentru sufletele noastre, ale poporului
din biserică venit să se închine divinului ei fiu.

0 Și deodată începuseră să cînte un cor de glasuri
îngerești: erau fetițe mici, cari, cu privirile ațintite
spre altar, pline de o nespusă evlavie, intonau imnul
Angelus.

15 Mă simțeam dus pe aripi invizibile în regiuni
eteree. Deasupra mea părea că se pogorise Sfîntul
Duh sub forma-i clasică de porumbel alb și, întărit
de puterea credinței, nu mă orbea aureola lui mai stră-
lucitoare decît razele soarelui.

20 Cum stam așa și visam splendori negîndite, lumi
de închipuire și de culori, de armonie și de simfo-
nie, pe cînd catedrala răsuna de dulci și înălțătoare
acorduri, dinaintea ochilor mei începuseră să ia ființă
ea, femeia-ideal.

25 Și dînsa, cititorule necredincios, nu era un reflex
al unei minți în extaz, ci sta aievea la zece pași de
mine, pierdută în mulțimea cucernică.

Era îmbrăcată în doliu, simplu, foarte simplu
și cu părul negru-mat, cu ochii muițați într-o dulce

melancolie, naltă și zveltă ca o liană, cu pielița de un roz fin și transparent, cu buzele de o voluptate castă — ea întrupa în acele momente pentru mine catolicismul meridional, plin de evlavie mistică și de imagini suave.

Ochii ei erau ațintiți spre amvonul de unde preotul, cu un glas sonor și puternic, predica despre însemnătatea sărbătoarei pascale și despre împărăția cerurilor.

Deodată privirile noastre se întâlneau, și i-am aruncat cea mai suprasensuală dintre sărutări, sărutarea vrăjită a ochilor muiți în dulcea melancolie a dragostei.

... Dispăru ca o zână dintr-un castel fermecat.

De atunci n-am mai văzut-o și totuși de câte ori mă duc s-asculț serviciul divin, instinctiv privirile mele caută în semiobscuritatea catedralei, la picioarele blîndului crucifix, pe zîna cu ochii omorîtor de dulci.

ÎN RĂTĂCIRE

Tăcerea cădea peste fețele ostentive ale tinerilor. S-ar fi zis un ospăț antic de tineri efebi cu obrazi albi peste cari moartea și-ar fi lăsat să plutească ușoara aripă diafană. Pe frunțile lor șuvițele de păr se jucau nebunește sub adierea vîntului de afară, dar frunțile stăteau netede și palide ca niște frunți de zei tineri. Numai ochii trăiau de o puternică viață internă. Ah, ce înflăcărați erau ochii negri cari străluceau sub frunțile palide ale tinerilor!

Tăcerea cădea ca o seară peste lacuri. În camera mică și cochetă două luminări albastre ardeau în sfeșnice delicate, ca și cînd ar fi fost lucrate de o mîină subțire de prințesă din secolul XVIII. Și fumul parfumat al luminărilor se ridica în sus și făcea ca un nimb greu de visuri împrejurul capetelor cu obrazi albi, peste cari moartea și-ar fi lăsat să plutească ușoara aripă diafană.

În sfîrșit, unul rupse tăcerea care se întindea ca un văl subțire:

— Vedeți voi, noi am fost totdeauna pînă acum în rătăcire. Am întins brațe desperate spre cer și am suspinat zadarnic rugi fierbinți către altare albe. Noi nu știam ce cerem. Dorințele noastre erau vagi și visurile noastre grele. Dacă am fi căutat să le prindem și să le pipăim, ele ar fi pierit ca aburii cari se ridică din izvoare.

Și unul rise:

— Tu ai fi voit poate dorințe cari să se poată pipăi!

— Taci, nu blestema! Dorința clară, frumoasă, care s-ar putea realiza într-o operă plastică, este o dorință pipăită. De acestea ne-ar fi trebuit nouă pentru ca să putem purta lupta vieții, de acestea ar fi avut nevoie sufletul nostru, care nu trăiește decît din umbre și din simboluri.

Și el vorbi înainte.

Dar ciudat! cu cît vorbea el, cu atîta li se părea celorlalți mai străin și mai depărtat. Părea că vorbește cu o voce care ar veni din înălțimi fabuloase, din azururi eterice la cari ochii lor deprinși cu întinericul și cu simbolurile neguroase nu se pot ridica.

— He, încă un creștin care se duce să se dea pradă fiarelor din arenă! murmură unul.

— Fie, dar mai bine arena și fiarele, pentru că arena și fiarele sunt viața, decît noaptea și negurile, cari sunt moartea.

... Și în depărtare Cavalerul tristei figuri cînta cît îl țineau puterile cîntecul decadenței spaniole:

Karr e mindrul Escamillo, al lui Cid nepot,

Bărcănescu-i Sancho Pança, Ștefan — Don Quijot.

IDILELE DIN MANSARDE

Ah, idilele din mansardele mici și sărăcăcioase! Le cunosc! Ele nu sunt o simplă invențiune a imaginației romantice a poezilor, ci trăiesc din plin viața reală, deși nu îmbracă totdeauna culorile pitorești sub care ne-a plăcut să le vedem odinioară.

Am stat odată în o astfel de mansardă. Un naiv ar spune că am stat ca să fiu mai aproape de îngeri; prefer să mărturisesc însă de la început că am stat pentru că făceam serviciul militar și deci eram nevoit să-mi restrîng cheltuielile. N-avea nimic deosebit mansarda aceea în care locuiam.

Dar o ușă de la o odăiță vecină cu a mea sta totdeauna închisă, și aceasta mă intriga mult. O ușă care nu se deschide niciodată e un secret care ațîță curiozitatea și care nu se lasă a fi pătruns. Rareori tîrziu auzeam ieșind din odăița vecină frînturi de fraze muzicale fredonate pe un ritm trist și prelung.

Cine putea să cînte așa?

N-am știut niciodată. Dar într-o seară am văzut pe masa mea un mic bilețel roz, prin care o mină necunoscută și amică — scria în bilețel — mă ruga de niște versuri, oricare și de oricine ar fi ele, chiar de mine.

A doua zi, cînd am plecat, am lăsat pe masă un volum de poezii și un răspuns la biletul din ajun. Peste cîteva zile am găsit volumul de poezii, iar pe masă, împreună cu el, alt bilețel.

Ce să vă mai spun?

Correspondența aceasta s-a urmat între noi vro
șase luni. Necunoscuta îmi scria totdeauna că mă
cunoaște, iar eu... eu nu-i puteam scrie deloc așa ceva.

5 Cîntam adesea:

Sunt trubaduru-namorat
De-o castelană nevăzută.

dar aceasta nu mă înainta de loc.

10 Într-o seară mă întorceam de la tabără mai ostenit
ca niciodată.

15 Deodată, nu știu cum se făcu, la un colț de drum
apăru înaintea mea silueta zveltă a unei femei ti-
nere, palide și frumoase. Am rămas uimit, cuprins de
o vagă presimțire. Și cînd trecui pe lângă dînsa, ea
înclină încet capul într-o salutare dulce și discretă,
iar crinul din mîini îi căzu la pămînt. Atunci am avut
viziunea damelor medievale care astfel își salutau
cavalerii și mi-am adus aminte de episodul din *Vita*
Nuova, cînd Beatrice salută pe Dante.

20 Am lăsat-o să treacă înainte și am urmărit-o încet.
În curtea în care era casa noastră am intrat,
scara obicinuită am urcat-o și în mansarda umilă am
pătruns. Ea a deschis ușa odăiței vecine și cu o nouă
salutare a dispărut.

25 Ușa a rămas de atunci totdeauna închisă și bile-
țele roze n-am mai primit, nici fraze muzicale fre-
donate pe un ritm trist și prelung n-am mai auzit
noaptea tirziu.

30 Fii binecuvîntată, necunoscută, care ai lăsat să
plutească deasupra idilei noastre farmecul tainei ne-
pătrunse!

FATALITATEA

Institutorul Chirvăsuță din Tecuci a inebunit la Budapesta
pe cînd se întorcea din Italia,
unde își căutase de sănătate.

ZIARELE

5

10

15

20

25

Era una din puținele inteligențe cu adevărat stră-
lucite din cîte am întîlnit: o mare putere de asimila-
re, unită cu o mare putere de judecată, peste care
modestia sa deosebită arunca o umbră de ușoară melancolie.
Cu imaginația sa vie și nuanțată, cu cunoștințele sale
întinse și variate, era o figură intelectuală care din
primul moment impunea respect oricui, chiar celor mai
încăpățînați. În privința aceasta, de cînd fac meseria
de cercetător al minții omenești — și o fac de mult —
n-am cunoscut decît două inteligențe pline de atîta demnitate;
și din aceste două una era a sa.

Cînd oftica, nemiloasa boală care-l răpunea, a
pus desăvirșită stăpînire pe dînsul, a părăsit și studi-
ii, și lume, și s-a mulțumit cu modestul post de
institutor în Tecuci, în acel oraș tăcut și liniștit
unde toamna pune atîta aur pe frunze și atîta pace în
suflet!

Îl vedeam des. Pentru idealismul meu cast, în care
morala trona pe treptele cele mai înalte ale altarului,
aveam nevoie de vorba sa înțeleaptă, de pilda sa
înălțătoare. Și nu o dată mi s-a întîmplat ca din
orașe foarte depărtate, atunci cînd zgomotul prozei

și al mișeliilor amenința să mă cuprindă, să iau trenul și să mă îndrept spre tăcutul oraș moldovenesc, cu speranța cu care se duceau odinioară pelerinii la Roma.

5 Dar vremea a trecut, și mulți din amicii din trecut au pierit. Unii au murit, iar alții au făcut sfârșituri și mai triste. Numai dînsul sta neclintit în mica sa casă din Branîște, în timp ce boala îl încovoia neconținut spre pămînt.

10 De trei ani plecase în Italia, și astă-toamnă, cînd l-am întîlnit, părea foarte încîntat de dulcea climă de la San-Remo. Spera s-o poată duce mult în acele ținuturi înflorite.

15 Și acum iată o veste cu mult mai tristă decît cea pe care ne pregătisem s-o auzim. Dacă vrodată fatalitatea a fost nemiloasă pînă în ultimul moment, de bună seamă că a fost acum...

20 Față de acest întunec al minții, ce dulce ar fi fost somnul de veci sub piatra mormîntală care ar fi stat pentru totdeauna răsturnată peste odihna truditului rătăcitor:

Să-și doarmă somnul său de pace
Pierdut în nopțile albastre,
Sub greaua piatră ce-o ridică
25 Doar forța visurilor noastre!

CA FOILE!

Vestea tristă pe care am împărtășit-o cititorilor în numărul trecut a deschis în inimă rana unei vechi și dureroase amintiri. Sunt cel din urmă care mai trăiesc dintr-un cenaclu înfloritor odinioară și care îndreptătea atîtea speranțe frumoase!

5 Sunt zece ani de atunci. În tăcutul și liniștitul oraș moldovenesc de unde am plecat, cîțiva tineri entuziaști întemeiaseră un cerc de discuții serioase și pasionate, de înflăcărare nobilă și aventurată. Unul venea de la Paris, unde-și făcuse studiile, doi se întorceau de la București, cu tot prestigiul pe care niște diplome de curînd căpătate puteau să li-l dea, iar eu veneam de-a dreptul de la țară. Într-o stradă mică
10 din Branîște, umbrită de ramurile salcîmilor și parfumată de mirosul frunzelor de nuc, ne adunam în fiecare seară și nu ne despărțeam decît tîrziu, după miezul nopții.

Ce visuri, ce avînt!

20 Și cum trecură toate acestea așa de repede!

În cîțiva ani se stinseră aproape toți. Unul într-o clipă de furie, puindu-și frumosul său cap de leu sub roatele grele ale trenului, și altul înecîndu-se — și nu din greșală — în apele spumegoase ale Prutului.
25

Rămăsesem numai noi amîndoi: Chirvăsuță, beniaminul nostru al tuturor, și eu, cel mai tînăr

dintre toți. Și iată că acum vine vestea că Chirvăsuță a pierit într-o noapte de o mie de ori mai dureroasă decât a celorlalți!

5 . . . Ca foile au pierit toți! Ca frunzele parfumate ale nucilor, bătuți de vântul aspru al toamnei tirzii, s-au dus vechii prieteni. N-a rămas pe urmă decât un suflet singuratec, osîndit să-și poarte durerea în vecinice rătăcirii, ca un uitat și părăsit cîntăreț din alte vremuri.

ACTORI ȘI ZIARIȘTI

Un actor mi-a vorbit într-o seară la decadența spaniolă, un actor care urmărește idealul pe scîndurile scenei după cum îl urmărim și noi pe postavurile redacțiilor. Era tînăr, inteligent și frumos: trei
5 calități cari într-o vreme însemnau fericirea. Și mi se plîngea de deșertăciunea vieții sale, unde nimic profund și tainic nu pătrunde, unde chiar iubirile —
10 de cari se bucură pînă și muritorii cei mai ordinari— nu trec dincolo de rampă, ci se opresc la focul scînteietor al candelabrelor, sub bolta plină de aurării.

Le știam de mult acestea. Dar poate că noaptea aceea
15 avea o putere deosebită de melancolie, dar poate că vîntul care adia plînsese în lungi depărtări, de mi se păreau toate destăinuirile acestea triste înfățișate sub o nouă lumină.

El spunea înainte. Povestea de scrisorile inflăcărâte pe cari le primea după reprezentațiile strălucite,
20 povestea de femeile din lumea mare cari-i făceau declarațiuni pasionate și într-un suspin mărturisea scurtimea acestor pasiuni și falșitatea acestor scrisori.

Realitate iluzorie, glorie iluzorie, iubire iluzorie.
25 Cu stingerea luminilor din sală se sting iubirile aprinse în piepturile cari saltă sub podoaba diamantelor, iar cu stingerea vieții se stinge și gloria.

„Cunoști o soartă mai tristă?” mă întrebă amicul.

— Dar ziaristii? N-au tot aceeași glorie efemeră, nu duc tot aceeași viață pribeagă? Voi însă aveți iubirea iluzorie și adesea iluzia face mai mult decît viața. Noi n-avem nici atîta. Voi aveți scrisorile înflăcărute și declarațiile pasionate cari sunt frumoase, chiar dacă n-ar trăi decît atît cît trăiesc rozele. La noi nu s-a pomenit de așa ceva, afară doar de la decadența spaniolă. Poți scri un articol nobil și înălțător, poți scri o cronică sarcastică, poți vărsa lacrimi de cerneală — și de cele adevărate, vai! — peste o notă tristă și duioasă, și toate se vor trece în noianul uitărei.

Și proza va trăi cît prozele trăiesc:

O singură ediție!

DE UNDE SE VEDE CUM REALUL ESTE CÎTEODATĂ MAI FRUMOS DECÎT IDEALUL

Acum cităva vreme, cînd o pleiadă de tineri entuziaști începuseră lupta lor aprigă pentru arta nouă, eu îmi unisem sforțările mele cu ale lor și făcuserăm astfel o falangă care a lovit rău pe mulți din cei cari crezuseră că le-a venit timpul să se odihnească pe laurii cîștigați altădată. Lupta a avut oarecare răsunet și, ca cel care eram pus mai în vază, primeam zilnic scrisori pline de insulte și cîteva pline de simpatie. Printre aceste din urmă unele erau venite din mîni de femeie.

Le lăsam la o parte pentru că știam din experiență că femeile cari scriu de obicei în asemenea împrejurări sunt sau prea urite sau prea bătrîne.

Una însă-mi scria cu o regularitate spăimîntătoare.

Să zicem că era din Buzău și că o chema Lelia Estetescu.

De la o vreme însă, văzînd că nu-i răspund nimic, încetă și ea.

Peste citva timp întîlnii pe un amic, pictor de mare talent. Cum nu-l văzusem de mult, începui să-l năpădesc cu întrebările. El vorbea foarte emoționat și, cu un aer plin de mister, îmi spuse că a găsit în sfîrșit pe aceea care să-l înțeleagă.

— E frumoasă? îl întrerupsei eu.

— N-o cunosc, însă ne scriem.

— Dar de unde e?

— Din Buzău.

— Lelia Estetescu!

— De unde știi?

5 Și-i spusei amicului pățania. El însă ținea morțiș să știe dacă e tinără și frumoasă. Cum era să-i spun ceva dacă n-o cunoșteam? Dar începui:

10 — E urită ca mama-pădurei, cât despre vîrstă, socotește: ea e aceea care mi-a scris mie în 1895, lui Macedonski în 1890, lui Eminescu în 1882, lui Alexandri în 1870, lui Bolintineanu în 1861, lui Grigore Alexandrescu în 1849, lui Enăchiță Văcărescu în...

15 — Sfirșește, că mă omori. Tot ea o fi scris și mitropolitului Țamblac, pe vremea lui Alexandru cel Bun!

— Se poate, zisei eu plin de convingere. Și ne despărțirăm.

20 Ne-am întilnit din nou aseară la cafenea. Amicul meu era însoțit de un sculptor însurat de curînd, pe a cărui femeie frumoasă avusesem prilejul s-o admir chiar în ziua aceea.

Pictorul spunea că a închiriat o vilă unde se duce să facă amor departe de zgomotul lumii.

25 — Cu Lelia Estetescu? glumii eu.

— Aida-de! Nu i-am mai scris de atunci. Poate o fi văzut de altul.

— Ce e cu Lelia Estetescu? interveni deodată foarte palid sculptorul.

30 — De ce întrebi?

— Pentru că e nevasta mea! strigă el furios.

Tablou!

ISTRIONUL

Pe una din numeroasele scene care se deschid seara în grădinele Bucureștilor, un bătrîn joacă mici comedii italiene și cîntă cu o voce răgușită și tremurătoare cîntece napolitane. E un bătrîn de aceia cum

5 am întilnit mulți noi toți cîți am umblat prin diferitele teatre mari și mici din capitală și din provincie.

Dar istrionul acesta are ceva în figură de un negrăit comic. S-ar părea că omul n-a făcut altceva în viață decît să ridă și să petreacă; nici o urmă de părere de rău, nici o nuanță de melancolie în mișcările sale vii și în gesturile sale ridicule.

10

Poate că e adevăratul om fericit! Dar într-o seară l-am văzut debitînd cu vervă mai îndrăcită ca totdeauna și cu gesturile cele mai comice un vechi cîntec favorit al său, care se termina cu un refren în care-și căuta propria sa fericire. Cîntecul mergea înainte spus cu acea voce răgușită și tremurătoare care se încerca să fie vioaie, cînd deodată cîntărețul se opri. O tuse seacă îl înecă și abia după cîteva momente putu vorbi pentru a cere indulgența publicului să nu mai cînte celelalte strofe, ci să le recite.

15

20

Și era ciudată de tot această voce tremurătoare și bătrînă care se încapățina să zică înainte „sunt fericit, sunt fericit!“ în timp ce tusea o îneca din nou.

25

Lumea privea, lumea era veselă, lumea rîdea. În adevăr, bătrînul nu fusese niciodată mai comic.

Și pe cele trei scinduri cari alcătuiau mizerabila scenă a grădinei de vară părea că e o adevărată petrecere.

5 „Sunt fericit, sunt fericit!“ și patria atât de departe, și amicii atât de uitători, și cerul atât de întunecat! Acolo, în azurul nesfârșit al cerului sudic, marea își cîntă eterna sa cantilenă din valurile blonde, bogăția luxuriantă a portocalilor și chiparoșilor strălucește voluptoasă în razele de aur ale soarelui
10 și vîntul adie ca o supremă și învăpăiată sărutare. Cîtă depărtare pînă la toate acestea, viața visurilor sale, visurile vieții sale!

15 „Sunt fericit, sunt fericit.“ Și moartea atât de aproape, și mizeria atât de neagră, și durerea atât de sîfșietoare. Pierdut printre străini, cine-i va întinde mîna milostivă în ultima clipă, cine-i va zimbi pentru ultima oară înaintea ochilor gata de a se stinge?

Aide, bătrîne istrion, încă o grimasă caraghioasă!
20 Și niciodată vocea tremurătoare și răgușită n-a fost mai comică.

FRAGII

5 În una din serile trecute am auzit pentru întia oară anul acesta strigătul ascuțit și pătrunzător al vînzătorilor de fragi. În răcoarea serei de mai cuvîntul se înălța ca o evocare rustică a colinelor verzi, pline de vegetație luxuriantă, printre care fructele roșii răsar cu sfiala unor ochi șireți de fecioare aproape perverse.

10 Lumea trecea înainte; în veselia ușoară a primăverei, bărbații aveau surisuri cuceritoare și femeile își împreunau melancolia dulce a privirilor lor cu visarea senină a serei. Și acești domni și aceste doamne frumos gătite aveau ceva din vraja prinților din grădinile fermecate din basme.

15 Numai strigătul ascuțit și pătrunzător al vînzătorilor de fragi punea peste acest tablou un ton parfumat de realitate poetică, o realitate care era totuși atât de depărtată, încît nu mai era realitate.

20 Eu vedeam înaintea mea toate locurile ademenitoare de odinioară — și colinele mîndre, și văile adînci, și pădurile pline de murmur, și poenile pline de taine. Și era în acești fragi, evocați de un strigăt ascuțit într-un oraș în care numai rusticismul nu-și are loc, o întreagă lume de senzații trăite în altă
25 vreme și o dulce poezie pe care nici Calea Victoriei n-o dă, nici numeroasele grădini bucureștene n-o învie.

O, nebunii visători!

Dintr-un singur strigăt fac o întreagă poemă,
din câțiva fragi veștezi alcătuiesc un întreg plai și
din câteva note rătăcite Andaluzia din timpul maurilor.

5 Ceea ce dovedește încă o dată că imaginația este cel
mai mare bun al unui băiat care a terminat liceul.

ZIDURILE AFUMATE

Se dărîmă mănăstirea Mihai-Vodă.

5 Zidarul lovește cu cazmaua în zidul vechi și se
desprind, cărămidă cu cărămidă, amintirile trecu-
tului. Ce-i pasă lui dacă în zidurile acelea se află
îngropată istoria țării? Ce-i pasă lui dacă din colbul
ce se ridică de pe ruine razele înflăcărate ale amurgului
evocă icoana celui mai viteaz dintre voievozi? Și, la
10 urma urmei, de ce să-i pese de trecutul țării unui biet
zidar, cînd nu le pasă domnilor miniștri?

Și cum vin cu drum-de-fier,
Toate cîntecele pier.

15 Pentru vulg dispariția clădirii Arhivei nu va
avea desigur nici o importanță. Desigur, pacinicii
mahalagii din Dealul Spirei vor fi încîntați de această
„excelentă măsură de edilitate“, cum ar zice un organ
guvernamental. Profesorii de matematică vor fi ia-
răși foarte mulțumiți că dispare una mai mult din
„ruinele cari fac rușine unei capitale civilizate“. Un
20 concert de aprobare, precum vedeți.

Poate vreun visător va regreta zidurile afumate
cari se ridicau semețe și vesele, cu toată povara ani-
lor, în cerul limpede și palid al serilor de vară; zidurile
afumate, cari puneau o notă rară și stingheră în mo-
25 notonia ucigătoare a zilelor ploioase de toamnă tîr-
zie; va regreta clopotnița roșie pe care se lăsa le-
neșă o cruce ruginită...

5 Ruinele Tirgoviștei au găsit în Gr. Alexandrescu
un poet care să le immortalizeze în inima urmașilor,
ferindu-le astfel în mod durabil de loviturile „pro-
gresului“ și ale miniștrilor „doritori de reforme“. Rui-
10 nele mănăstirii Mihai-Vodă n-au avut însă norocul
acesta: ele se duc grație „cazmalei recunoscătoare“. Nici un poet nu le-a cîntat, și Mihai Viteazul va
tresări desigur de fericire în mormîntul său dacă vreun
viitor domn Gion va socoti cu cale să vorbească de
15 mănăstirea lui „într-o notă prizărită sub o pagină...“
dintr-o viitoare *Istorie a Bucureștilor...*
Bietul Mihail

MELANCOLIE

5 La expoziția secesionistă din Berlin, anul acesta,
Arnold Böcklin a expus un tablou care face admira-
țiunea întregii lumi artistice. Tabloul poartă in-
scripția *Melancolia*, scrisă în litere negre de o mărime
neobicinuită.

10 De asemenea, inscripția nu este pusă în locul
unde stă de obicei, ci e pusă pe cerul tabloului, și
pentru a face ca negrul literelor să iasă și mai negru,
ele sunt înconjurate de ghirlande vesele de flori, cari
stau în contrast evident cu înțelesul cuvintelor.

15 Jos, dinaintea tabloului, stă pe o bancă de mar-
moră o femeie tină, plină de o viață discretă, a
cărei atitudine e aceea pe care o întîlnim numai în
vechii maștri italieni. Ea cată într-o oglindă încad-
rată în negru, care reflectează într-o lumină tristă
peisajul böcklinian, plin de o „fantasmagorie de cu-
lori“ menită să simbolizeze viața veselă, debordantă.

20 Gîndul așa de negru pe care Böcklin, printr-un
contrast admirabil, îl reliefează dintr-un cadru de
veselie, de viață luxuriantă și senină, este nespus de
sugestiv, și simbolul reiese cu o putere covârșitoare
din tabloul pictorului german.

25 Melancolia, în adevăr, nu este sentimentul pe care
ți-l inspiră aceea ce în vorbirea comună se numește
durere.

Și tocmai pentru aceasta melancolia ne face să

privim firea omenească printr-o prismă absolut pesimistă.

5 Și pesimismul acesta se accentuează cu atîta mai mult cu cît omul e mai superior, cu cît omul e mai om în adevăratul înțeles al cuvintului. Dumnezeu ne-a dat cugetarea, Dumnezeu a sădit în mintea noastră sămînța dialecticei, și cu cît suntem mai superiori, cu atît mai chinuitoare devine această predispoziție dialectică a firii noastre.

10 E o dimineată de mai; în aer plutește miros de roze, și icoane de o frăgezime boticelliană trec pe dinaintea ochilor vrăjiți ai Omului. Pieptul lui zvîcnește sub afluxul dătător de viață al singelui viu și cald. Cerul e albastru ca un ochi de zîină și soarele țese din

15 razele sale părul fermecat al Cosinzenei.
Dar omul tresare: pe dînsul îl chinuie o fericire așa de deplină, egoismul său îl face să caute un punct negru în imensitatea albastră...

20 ... În sfîrșit, l-a găsit. E mic, abia se vede, dar Omul, cu o bucurie diabolică, găsește în el destul negru pentru ca să scrie pe cer, cu cuvinte mari, vorba Melancolie.

25 Și tînăra fată, cu haina de rouă, cu ochii plini de vis și de fericire, își făurește singură oglinda neagră în care să vadă răsfrîntă lumea cea veselă, vie și luminoasă.

O! micul punct negru...

DESPĂRTIRE

Părul tău are parfumul rozelor de Șiraz și ochii tăi au strălucirea nopților de Orient. Buzele tale au sfișietoarea voluptate a sărutărilor păgîne și sinul tău are misterele plăcerilor paradiziace. Și din creștetul capului pînă la picioarele ce calcă ușurele simfonia subtilă a petalelor risipite pe cărare, eterna poemă a dragostei și-a revărsat urna misticelor sale farmece. Visurile mele s-au născut din prisosul durerilor trecute și au crescut sub vegherea blindă a privirilor tale senine. Ca un zaimf tremurător te înconjoară de pretutindeni și aduc asupra-ți ocrotirea ce o dau binecuvîntările de mamă pe fruntea fecioarelor neprihănite. Ave, Maria!

15 În ușoara fluturare a amurgului ambroziac, glasul lui era mai dezmierdător decît sărutările și privirea sa avea ceva din dulcea emoțiune a păcei de seară. Lacul din parc își trimetea spre dîșii farmecul necunoscut și straniu, ce părea ca o misterioasă adiere a iubirilor îngropate în valuri din alte vremuri.

20 Adina, visătoare, mișcată și îmbătată de armonia înconjurătoare, luă mîna lui Adrian și-o duse la inimă.

— Nu ți-am povestit niciodată viața mea.

25 Era, în chipul cum spusese aceste vorbe, atîta frăgezime, atîta nevinovăție, atîta bunătate plină de dragoste, încît el își simți lacrimi în ochi.

— Nici nu ți-am cerut să mi-o povestești, răspunse el încet, ca și cum s-ar fi temut să nu rupă far-

mecul fără nume care plutea deasupra lor.

Ea se alipi și mai mult de dînsul și fața i se subtiliză în grația delicată a aducerilor-amînte.

— Vreau să-ți spun cum am trăit pînă acum.

5 Adrian îi sărută mîinile, recunoscător.

— Îți mulțumesc, amica mea, dar nu e nevoie.

De ce folos ne-ar fi să dezgropăm trecutul în cari zac atîtea amintiri? În el sunt și lucruri plăcute,

10 dar sunt și multe lucruri triste, cari — văzute prea de aproape — și-ar pierde singurul lor farmec: melancolia depărtării. Visate în negură, ele au un parfum foarte dulce și foarte curat, care împărtășește un puternic sentiment de milă și de pietate. Acest parfum e destăinuirea discretă a trecutelor fericiri și a marilor dureri; e tremurarea sfioasă a sărutărilor cari nu vor mai fi, a dezmierdărilor cari nu se vor mai întîlni, dar e și lacrima care va cădea tîrziu pe aceste amintiri și lacrima e frumoasă, lacrima e dulce, lacrima e cerească. Te cunosc. De cînd trăim împreună, ți-ai dat mie toată inima și toată tinerețea și toate gîndurile. Credința noastră adîncă, la capătul căreia dragostea ne apărea nemuritoare, lungile ceasuri de plăcere trăite în deplină armonie vor fi totdeauna sfînte dacă nu le vom zdrobi și nu le vom pîngări noi singuri. Nici o amintire, dinainte de a ne fi cunoscut, nu va face cît surîsul tău de adineauri, căci îți jur că, oricît de frumoasă va fi fost viața ta, tot nu poate să fi fost așa de frumoasă precum ți-am făurit-o eu în închipuirile mele. Iar dacă va fi fost urită și tristă, de ce s-o dezgropăm spre a pune un cadavru între inimile noastre în floare? Să ne bucurăm de clipa care trece, să sorbim voluptatea cupei care ni se întinde, să ne îmbătăm de vinul spumegînd al îmbrățișărilor nebune și să creem propria noastră poezie și propria noastră viață pentru că încolo nu e poezie și nu e viață. Lasă-ți împrejurul gitului meu părul cu parfumul rozelor de Șiraz și dă ochilor mei ochii cu strălucirea nopților de Orient. Buzele tale au sfîșietoarea voluptate a sărutărilor păgîne și sinul tău are misterele plăcerilor paradiziace. Și din creștetul capului pînă în picioarele ce calcă ușurele simfonia subtilă a pe-

talelor risipite pe cărare, eterna poemă a dragostei și-a revărsat urna misticelor sale farmece. Visele mele s-au născut din prisosul durerilor trecute și au crescut sub vegherea blindă a privirilor tale senine. 5 Ca un zaimf tremurător te înconjoară de pretutindeni și, în ușoara fluturare a amurgului ambrosiac, aduc asupra-ți ocrotirea ce o dau binecuvîntările de mamă pe fruntea fecioarelor neprihănite. Ave, Maria!

10 Pentru cea din urmă oară își aruncară privirile în jurul lor. Parcul fremăta încet, liniștit, duios, ca și cum ar fi fost el însuși pătruns de melancolia acestei frumoase iubiri care avea să se stingă a doua zi. Un vînt ușor trecea printre ramurile copacilor, suspînindu-și întristarea frunzelor cari abia îndrăzneau să se clatine. S-ar fi zis că întreaga fire se înțelesese s-aștearnă vîlul unei discrete elegii peste cei doi tineri stingheri. 15

Dar florile cari zîmbiseră începutului iubirii pieriseră aproape toate. Flori de april, flori de o zi! Ele muriseră în primăvară, vesele că au parfumat numai dragostea, fericite că au văzut numai poezia. Singure florile roșii ale piersecilor se desfăcuseră și mai tare și mai cărnose și mai crude, simbolizînd iubirea pătimașă, arzătoare și suprafirească. Pe ramurile lor sîngerate, ele păreau o mustrare vie și aspră îndreptată către cei cari cu bună-știință își duceau visele la înmormîntare, aruncînd aripelor vîntului parfumul entuziasmurilor tinere. 20

În albastrul potolit al serei care se lăsase, cîteva flori întîrziate, flori frumoase, dulci, sfioase, suave, visau, tremurînd în așteptarea unei raze de lumină ce trebuie să vină, visul fericirii nesfîrșite. Un crin își plecase capul spre albele-i petale și suspina în somnul său extatic de dorul vremurilor apuse. Sărmane flori idealiste, cari trebuiau să moară în curînd! 25

35 Și atunci noaptea se coborî din înălțimi vrăjite ca să se culce pe foi fragede și stelele se împărțiră de strajă pe întinsurile cerului.

Liniștea biruise.

40 Luna, învingătoare, apărea la răsărit, iluminînd cu largul său gest colinele ostenite.

Și atunci un întreg cînt de mulțumire se ridică

de pretutindeni, în surdină, spre a nu turbura obșteasca pace. Apele prinseră glasuri simfonice, frunzele porniră o melodie vagă, și o imensă armonie se întrupă din tot, căci nu era numai luna care învinsese.

5 De departe, pământul cânta imnul eternei amăgiri, a eternei alergări după frumos, a eternei zbučiu-mări pentru ideal. El singur, în polifonia uriașă a naturei, cunoștea mai bine ca toți zădărnicia sforțarilor omenesti.

10 Adrian și Adina mergeau tăcuți. De ce ar fi vorbit? Vântul, și frunzele, și apele, și pământul vorbeau în locul lor.

Bătrînul Tudor îi urma gînditor.

15 Ajunși la poartă, se despărțiră aproape fără vorbe, și pe cînd cei doi iubiți se afluiau în depărtare, bătrînul, ca și odinioară, făcu în aerul albastru același gest larg și patriarcal. Cînd îi pierdu cu totul din vedere, șopti cu glasul înecat de lăcrămi:

— O, tinerețea, tinerețea!

20 Ei, bătrîne! Tu n-ai să-i mai vezi de acum înainte așa tineri și voioși cum i-ai văzut. Dă drumul lacrimii din colțul ochilor și las-o să cadă spre a plînge dragostea lor, căci — cine știe? — ei nu vor avea poate nici timpul s-o plîngă!

25 În tăcerea camerei care le dezmiardase în trecut dragostea, tinerii se simțiră deodată mici, cu păreri de rău de copii, cu temeri de orfani părăsiți. Tot drumul nu scosese o vorbă, împovărați de greutatea aceluiasi gînd, și acum, cînd ușa se închisese în urma lor, cînd tot ce fusese lumesc rămăsese afară, cînd orașul își îngropase în întuneric zgomotele mișcărei de toate zilele, ei stăteau unul în fața altuia, avînd o neînțeleasă senzație de înstrăinare. Și doar camera era tot cea de altădată, divanurile mijeau în același satin alb cu flori albastre, marginile poleite ale cărților de pe măsută aveau aceeași strălucire, pieptul de marmură al statuetei era luminat și în seara aceasta și tabloul vechi din fund privea cu același aer dulce și alinător ca pacea unui frumos amurg

Cîntece de seară

Spre seară cîntă vin de la cîmpuri
Șa' n'ntîmpină adesea în cale
Un cîntec din os ce se ualță
Din pînă dîmbă ei din vale.

Striu pare glasul ce 'și spune
Cîntările 'n lacrimi scaldate
Și totuși adesea uă pot pasi
'ntr' luncă, tîrziu, prin noaptea.

Ca 'n vis uă apropiu de locul
De unde cîntărea resună
Vagabundul albastru mișcîndu-l
Sub vesnica viață de lună.

Cî cîntul se stinge cî 'nctul
Cînd sînte a strîmilor soapte
Se vede că 'i vraciu' cîl ce cîntă
Și 'i placi să stea unu 'n noapte.

Sau singur malță el falnic
Cîntăta de pînă un plîns,
Din cîti o ascultă 'n curie
Retinu o pîncep 'n de-afius.

Căci un-i doar un cîntec de acela
Ce zilnic se aud pe la sate
Cî cîntul se zbučiuia vînta
Strîmilor lunii de departe.

Și 'n visuri sunt vorbe uăre
Și 'n multe 'i faină adîncă
Dai totuși pîntrunde 'n suflet
Jau seară uă faină 'n luncă.

de toamnă. Dar vezi că deasupra plutea parfumul iubirei lor ce stă gata să se stingă, parfum subtil și diafan ca fața unei tinere moarte.

5 O clipă i se păru lui Adrian că se găsește în seara dinaintea Paștelor, în casa părintească, unde totul era înnoit și sfințit în așteptarea îndeplinirii marelui mister dumnezeesc. O halucinație mistică îl cuprinse. Și totuși nu era bolnav. Nimeni nu era bolnav.

10 Numai dragostea lor agoniza încet, ca niște flori roșii, flori necunoscute, cari mor cu melancolii de fecioare într-un mare vas de gres policrom.

— Să dormim!

Adina zisese aceste cuvinte. Și glasule isuna ostenit, prelungit, ca și cum ar fi venit de departe.

15 — Să dormim! Să treacă fără să le simțim și cele câteva ceasuri pe cari le mai avem?

— Dar mâine trebuie să plec, și călătoria e oboșitoare.

— Ai dreptate.

20 Și-și plecă fruntea, gândindu-se la călătoria lungă pe care trebuia s-o facă ea a doua zi.

— Nu te supăra! Măcar un ceas!

— Fie, să dormim!

25 Și se culcară alături ca în vremurile cele mai bune. Ea adormi numaidecît, cu un braț pe după gîtul lui. El își înăbușa lacrimile în tăcerea din cameră. Ochii lui voiau să străbată întunerecul, să revadă toate colțurile atât de bine cunoscute, să se pătrundă de cele mai mici amănunțimi ale cuibului acesta de care era să se despartă pentru totdeauna.

30 Abia într-un târziu adormi.

Luna lumina fețele lor în somn. Ah, luna văzuse multe de acestea în viața sa. Ea luminase multe dureri și vrăjise multe lacrimi.

35 Se treziră dimineată de tot, îmbrățișați, piept la piept, cu buzele unite într-o lungă sărutare.

Bătrina intră la ei.

— V-ați deșteptat, copiii?

40 Ea făcea glume zicînd că vrea să-i înveselească, să nu mai fie așa de triști, că nu le stă bine.

Dar în creierul lui toate întimplările din trecut

creșteau dureros și se iveau cu o putere de claritate spăimântătoare.

5 — Acum tot o mai am, își zicea el, dar peste un ceas? Ce va fi când n-o voi mai vedea, când n-o voi mai simți aproape, când nu-i voi mai netezi mina delicată așa cum i-o netezesc, când nu mă va mai lumina zîmbetu-i?

10 Înaintea ochilor i se făcea negru. Văzuse altădată o scenă de sălbatecă durere, în care un copil voia să se arunce în mormînt peste trupul mort al mamei sale. Acum înțelegea el taina acestei torturătoare voluptăți.

În sfîrșit, sosi și ceasul despărțirii.

15 Cea din urmă îmbrățișare fu lungă, sfișietoare. Iubita se ducea să rătăcească în lumea largă, pribeagă, pasăre călătoare, inimă singuratecă și îndurerată, care nu știe dacă va mai găsi pe cineva s-o înțeleagă.

20 — Rămas bun! Sunau așa de ciudat vorbele acestea aspre spuse de buzele ei făcute numai pentru sărutări și dezmierdări!

— Călătorie fericită!

25 Și nu erau cuvinte cari să spună mai mult! cuvintele acestea, pe cari și le spun toți cîți se despart, și le spuneau și ei. Dar cită patimă era concentrată în ele! Fiecare uitase de sine pentru a se gîndi numai la celălalt. Ea nu mai trăia pentru dînsa, ci pentru el. Dorința-i adîncă și fiebinte era de a lăsa fericit și liniștit pe acest suflet chinuit și iubitor, chiar dacă ar fi s-o uite. Și în cuvintele lui era dorința de a o 30 ști la adăpost de traiul fără rost, de a-i ști inima ferită de loviturile vieții. Și ar fi voit ca dorința aceasta, ruga aceasta arzătoare pe care o făcea naturei întregi, imnul acesta zbuciumător pe care din fundul inimei îl înălța în taină către dumnezeire să aibă pu- 35 tere să se prefacă în fapt îndeplinit.

Iar deasupra acestor două inimi cari se topeau în același dor, se ridica seninul unei dimineți de primăvară, o rîndunică vioaie, un cer de visuri, un soare măreț, un albastru nesfîrșit.

40 Trăsura, stîrnind praful care se juca auriu în razele soarelui, porni în dimineața aceasta splendidă

printre lumea nepăsătoare, care umbla grabnică după afaceri. El sta împietrit. Adina se întoarse, îi surise și-i trimise sărutări din virful degetelor. Trăsura se depărta mereu și se amesteca cu lumea pînă pieri cu totul. Și când n-o mai văzu în ochi, el avu o sfișietoare deșteptare; o vedenie dureroasă îi trecu pe dinainte.

5 — Ieri, pe acum, eram la vilă amîndoi. Apoi, abătut și zdrobit, își șopti ca și când ar fi vorbit unui strein:

10 — Aide la redacției!

CELE CARI TREC

Zi de duminică. Sub cerul cenușiu, pe Calea Victoriei plină de o mișcare deosebită, ele trec, frumoasele noastre mondene, roze de frig sub vâlul lor străveziu. În urma lor, o ușoară umbră de parfum de violete plutește în aer ca o dungă de lumină.

5 Cînd le-o vedea cineva trecînd așa frumoase și gătite, ar crede că se duc spre cine știe ce altare misterioase ori spre cine știe ce întîlniri pasionate de dragoste. Căci oare ce alte visuri ar putea înflori în acești ochi atît de adînci?...

10 Și totuși numai la altare misterioase și la întîlniri pasionate de dragoste nu se gîndesc frumoasele care trec. Ele se duc pe străzile pline de lume ca să-și arate splendoarea mătășăriilor lor și bogățiile exotice ale mantilelor orgolioase și mîndre. Ele trec ca niște păpuși delicate cu ochi dureros de senini, neavînd alt gînd decît de a face să li se vadă eleganța și de a-și foșni rochia numai pentru plăcerea de a-i auzi foșnetul. Altminteri, în inimile lor e tot atîta răceală ca și în nopțile de decembrie.

15 Și cu toate acestea, vă salut, trecătoare ale dumincilor palide de iarnă! Noi, singuratecii copii ai poemelor, trecem de asemeni prin viață fără amor și fără bucurii, neavînd altă plăcere decît aceea de a ne arăta bogăția exotică a rimelor orgolioase și mîndre — mantilele noastre. Și viața noastră e asemeni monotonelor voastre dumineci, sub cerul cenușiu al iernei.

ÎNȚIIA CUNOȘTINȚĂ

Împrejur tăcerea domnea mereu. Lui Adrian i se păru că trebuie să fi trecut ceasuri la mijloc de cînd sta acolo, deși tot potopul lui de gînduri se perindase numai în cîteva clipe. În sfîrșit, se hotărî să pună capăt turburării în care se afla și bătu în ușă. Se auzi un foșnet înlăuntru; de bună seamă, cineva venea să deschidă.

5 Lui i se urcă, zvicnitor, tot sîngele în față. Ușa se dădu în lături, dar în prag nu se ivi Lesbia. În locul ei era o tinărlă blondă, gingașă, cu privirea dulce și senină și în toată făptura ei avînd ceva copilăresc și primăvăratesc.

10 — Domnul dorește? întrebă ea, surizînd, pe Adrian.

15 — Aș voi să vorbesc cu domnișoara Lesbia.

— Apoi ea nu e acasă. A plecat în oraș de la amiazi.

— Singură a plecat?

— Da.

20 — Foarte bine! Dar nu ți-a spus cînd se întoarce?

— Pe înserate. Ceasul nu ți-l pot spune hotărît pentru că nu-l știu nici eu. Ai ceva cu ea?

— Fără indoială!

— Ceva care o privește numai pe ea? Nu mi se poate spune și mie? urmă ea cu șiretenie.

25 — A, nu! E ceva care o privește numai pe ea, draga mea iscoditoare! zise el zîmbînd.

Își cîștigase din nou toată stăpînirea de sine. Doar abia dacă-i mai rămăsese un fior din turburarea

de adineauri. Dar acel fior, departe de a-i mări sfiiciunea, îi biciuia, dimpotrivă, sîngele și-l făcea mai îndrăzneț. De alminteri, faptul acesta nu era de mirare: Lesbia, care-l fermecase din depărtare și-l atrăsese aici, cum atrage lumina fluturile, nu era de față, iar drăguța de blondă îi însufla o încredere fără margini.

Convorbirea lor se urma în prag. El sta puțin aplecat spre stînga, cu o mîină sprijinindu-se de ușor, iar cu cealaltă jucîndu-se cu bastonul. Ea sta în fața lui dreaptă și zveltă, privindu-l drept în ochi cu o nevinovăție îngerească. Soarele, care intra vesel și prietenos pe fereastră, o îmbrăca de sus pînă jos într-o mantie de raze și-i aurea timpiele, unde cîteva șuvițe de păr se răsăteau nebunatace.

Și cum îi sta ea așa în față, el avu o clipă icoana limpede a unei vedenii senine din basmele vechi: o Ileană ademenitoare care se ridică din mijlocul valurilor verzi de ghizdei și rozmarin, trimisă de cele două urmăzări ale soarelui ce apune în calea unui tinăr pribeag plecat în lume să-și caute norocul. Ea-l fermecă prin vorbele și privirile sale, îl face să-și uite de drum și de lume și-l duce în niște ținuturi în cari totul e nou și frumos, dar nimic nu e omenesc.

Adrian văzuse foarte des acest tablou, dar nici odată nu i se păruse așa de bine deslușit ca acum; ceea ce-l mira însă era numai faptul că găsește în București pe copila aceasta minunată, al cărei loc era în mijlocul colinelor investmîntate cu verdeață și împodobite cu flori sălbatice.

Privirea lui se umbri de un nor de melancolie, ca și cum ar fi îmbrățișat depărtările zărei închipuite.

Ea băgă de seamă această schimbare și se întreba mirată de pricina care a putut să-l facă deodată așa de visător. Să fi fost oare unul din răspunsurile ei, sau altceva pe care ea nu o putea bănuși și în care nu era amestecată? Ori poate îl jignise tot modul său de a se purta? Cine știe? Tinerii aceștia cari vin pe la femeile de soiul lor sînt așa de ciudați!

Unii au o fire simțitoare peste măsură, și cele mai neînsemnate cuvinte, cele mai mici mișcări sînt

de-ajuns pentru a-i supăra; alții, dimpotrivă, reci și nepăsători, își bat joc de ei înșiși și de cei din jurul lor. Dar el nu pare a fi dintr-aceștia; fața și modul cum îi vorbise îl arăta altfel, și, îmbietoare, prietenoasă, îi zise:

— Dacă vrei, vino înlăuntru, ca să putem vorbi mai mult și să știu ce pot spune Lesbei cînd se va întoarce.

Visul lui, întrevăzut o clipă în toată claritatea sa, ținea înaintea.

El o urmă, fermecat de gingășia gestului cu care-l poftise să intre și de frăgezimea glasului cu care îi șoptise cele cîteva vorbe. Ea se întoarse spre el și-l privi cu același suris cu care-l întîmpinase în prag.

El surise de asemenea, de bună seamă fără să știe de ce. Dar era așa de cald surisul ei, încît se părea că ar trebui să cuprindă și tablourile cari priveau șirete în cameră din ramele lor aurite!

Se așezară pe o canapea, unul în fața altuia, ca doi prieteni buni cari nu s-au văzut de mult și cari au să-și spună multe din timpul cît au fost despărțiți.

MAGIA PRIMĂVEREI

5 În picioare, cu brațul repezit într-un gest scurt și nervos, Adrian stăpînea cu frumuseța sa tristă și ciudată acea pornire de răutate pe care o bănuia la prietenul său.

— Poate să fie o nebunie, dar ce-mi pasă? O dată ce nebunia e frumoasă, o ador. E trist însă că fiecare din voi n-admite și nu iartă decît propriile sale nebunii, cari, de cele mai multe ori, sunt dezgustătoare.

10 — Nu atît pe cît îți închipui, deși mie nu mi-e teamă de ridicul. Să se teamă alții de dînsul, să se închine oamenii de rînd și îndobitociți înaintea idolului acesta, eu nu recunosc astfel de idoli pentru motivul foarte simplu că nu recunosc nici unul. Ceea ce recunosc e că scopul suprem al vieții e viața însăși. Și această viață nu mi-e streină. Știu foarte bine că e o femeie bătrînă, în zdrențe, cu zbircituri pe obraz, dar care ne pare tînără, frumoasă și la care alergăm îndată ce ne face cel mai mic semn. Însă înțelepciunea

15 e să ne folosim numai de părțile cele bune și să aruncăm mîrgăritare din poezia inimelor noastre peste proza josnică de toate zilele. Poate că iubita mă minte, — în lume totul ne minte. Ce-mi pasă! Eu am senzația iubirei adevărate și emoția iubirei neprihănite.

20 — Și totuși te chinuiești singur în rătăcirea ta!

25 — Poți să spui ce vei pofti. Eu sunt fericit în rătăcirea mea și fericirea nu trebuie să dea socoteală

nimănu. Ea e mai presus de sforțările păcătoase ale pătimișilor.

5 — Taci, tu ești un Dante care iubești o Beatrice ideală și crezi că ai găsit-o în cea dintîi femeie întilnită în drum.

10 — Scumpul meu, iubirea e poema simțurilor, și eu am nevoie de această poemă. Destul am trăit cu mintea pînă acum, destul m-am închis în singurătatea mohorită a științelor. Vreau aer, vreau lumină, vreau polifonia furtunoasă a simțurilor. Cînd beția dumnezeiască vă cuprinde, fiecare strigați, ridicînd cupa plină: „Trăiască iubita!“ Și ochii voștri scinteiază de plăcere. Ba încă unul, copil aproape nevinovat, a strigat odată cu o minunată duioșie: „Trăiască mama!“

15 Mie mi-au venit lacrimi în ochi. Eu ce era să strig? Eu n-aveam iubită, eu n-aveam mamă, eu n-aveam pe nimeni. Lesbia mi-e totul. Poate că nu e desăvirșită, dar chiar în noroi dacă ar cădea o stea, nu știu dacă noroiul s-ar schimba în aur, însă de bună seamă că ar străluci de o lumină pe care numai oamenii timpurilor paradiziace trebuie s-o fi cunoscut. O poezie, dacă a făcut să se verse o lacrimă, și-a îndeplinit cu prisosință menirea.

20 — Atunci te admir, căci eu cred în înălțarea inimii prin sărutarea sfîntă și tu ai focul trebuincios acestei sărutări. Du-te și fii marele preot al iubirei care curăță totul.

25 Lesbia ieșise pe scenă. Jocul său intrupa din nou acea desăvirșită armonie a mișcărilor care e singura frumusețe în stare de a traduce și de a sugera visuri adinci, mistice și voluptoase. Elanurile nebune ale întregului ei trup păreau o supremă și deznădăjduită chemare a plăcerilor paradiziace cari erau odinioară idoliile lumii, scaldînd în orgia lor de raze, în Sodoma lor de lumină

30 toată antichitatea sănătoasă și puternică. Cîntecul ei vibrător răsuna în aerul subtil cu sprinteneala serenadelor clare ale provensalilor înamorați.

35 Ah, de cite ori, în tăcerea posomorită, monotună și plictisită de acasă, se gîndise Adrian la acest cîntec și cu cită duioșie îi repetase adesea versurile mlădioase!

40

Atunci cîntecul acesta vestea fericirea ce avea să vie; acum avea numai farmecul melancolic al aducerilor-aminte. El chemase la viață două stări sufletești foarte deosebite, dar deopotrivă de frumoase.

5 Se dădu artistei o coroană și i se aruncară violete. Și cădeau violetele mereu, acopereau scena, o umpleau și o prefăceau într-un rug straniu pe care ardea, mistuindu-se, sclipirea petalelor suave și virgine osindite la moarte prea timpurie.

10 El plecă singur, singurel și rătăci toată noaptea pe drumuri. Un gînd îi tiraniza mintea cu o stăruință zdrobitoare. Și acest gînd creștea, căpăta întinderi nemăsurate și lua în stăpînire toate sufletele acestea zbuciumate și turburate. Șimii de glasuri veneau din depărtare, ca niște răsunete aproape stinse ale strigătelor dureroase înălțate către un zeu necunoscut de toți cei împovărați de greutatea propriilor lor amăgiri. Erau zgomote surde cari se uneau la un loc într-un fluviu larg și puternic ce curgea încet în noaptea clară; erau plînsurile celor pe cari viața îi înșelase prea de timpuriu.

Toate grăiau:

25 „Astfel ne sfișiem zadarnic inima ca o haină pe care ne-o sfișie mărăcinii. De fiecare spin atîrnă o bucată însingerată și la fiecare răspîntie zace moartă o parte din simțire. Lungul calvar al vieții e stropit cu lacrimi și sînge; sunt lacrimile noastre înseși și e singele propriilor noastre răni; singele rănilor trupului nostru și singele rănilor sufletului nostru. Visele ni se urcă spre fericire ca două brațe îndreptate rugător spre cer. Dar cerul e pustiu și fericirea o înșelăciune, iar rugile și lacrimile și singele au fost răspîndite în zadar. Zădarnic drum, zădarnic zbucium, îngrozitor calvar!”

30 Totul murea în jurul său, vocile îndurerărilor se pierdeau în depărtare și o singurătate imensă se abătu deasupra. Și tăcerea se înalță înaintea lui amenințătoare, amintindu-i de vremurile trecute.

— Noi le împodobim cu cele mai frumoase flori și cu cele mai nobile cugetări, și ele se duc, astfel împodobite și încoronate, de se dau, cinice și fără rușine, celor dintii veniți.

Durerea se înstreina și se depărta de lucrurile lumești; simțimîntul devenea curat artistic.

5 Luna, asemeni unui gest superb de zeiță greacă, aruncase pe întinsurile albastre ale cerului mîrgăritarele surisurilor sale. Și stelele scîlpeau în hlamida lor străvezie, aprinzînd făclii de mulțumire în marele dom al nopții. Tabloul stătea nemișcat deasupra, un amestec ciudat de mitologie antică și de credință medievală.

10 Și iată că din cerul înstelat se lăsă deasupra singuratecului o senină pace binefăcătoare, generoasă ca gîndirile unui geniu și frumoasă ca o idilă de Tennyson.

15 Visele lui se voluptualizau într-un avînt larg, liniștit și nuanțat de o mică umbră de melancolie. Ar fi voit să întindă brațele înainte, s-o cuprindă ca-n ziua trecută și să-și răcorească din nou buzele arse cu sărutările ei. Ah, buzele ei roșii, dulci și arzător de pătimășe!

20 Și visul său tremura fericit, înălțîndu-se în sus, către nesfirșitul albastru al domului ceresc.

Se revărsă de zori.

El cumpără flori multe, flori de primăvară, spre a i le trimite.

25 Cînd ajunse acasă, răsărise soarele. Făcu florile în buchete și le trimise printr-un servitor, împreună cu o scrisoare.

Erau simțiminte așa de fragede cum numai înainte de răsăritul soarelui se pot avea:

30 „Cel ce te iubește fără odihnă, cel a cărui viață e întunecată și pe care nu-l înalță și nu-l luminează decît iubirea pentru tine, sfîntă și în veci binecuvîntată, îți trimite prin aerul parfumat și vioriu al dimineții mănunchile acestea de flori mirositoare, ca să se răspîndească parfumul lor ca o undă curată în camera ta și dimineața să-ți dea visuri feerice și senine.

35 El le-a udat cu lacrimile lui, curate ca roua în faptul dimineții, spre a sta proaspete mai multă vreme și a nu se pierde curînd parfumul lor, pentru ca visurile tale să fie mai lungi și mai frumoase. Cînd te vei

deștepta, mulțimea aceasta de petale te va impresura din toate părțile și te va dezmierda, încet și blind, ca sărutarea unei nopți cu lună.“

5 ...Și ziua se ivi, zi frumoasă, zi de duminică. April își îmbrăcase cele mai pompoase haine și deasupra lumii vesele întinsese un cer albastru topit în aur, de limpiditate orientală. Cerul acesta revărsa în toate sufltele o parte din seninătatea sa, și Adrian se simțea fericit.

10 Când îl văzu Lesbia, Adrian era cu desăvârșire copilul bun și blind pe care-l cunoscuse la început.

Ea voi să se lămurească.

15 — Ce bine mi-au făcut florile tale! Mi se părea, în urma celor întâmplăte aseară, că am rămas din nou singură pe lume, că iar nu mai am pe nimeni. Vezi tu, e o mare mângiere gândul că ai în cineva un sprijin!

— De ce n-ai voit să mă vestești?

20 — Am voit de multe ori să trimit pe cineva să te cheme, căci sufeream îngrozitor când te vedeam umblind așa, ca un suflet chinuit, dar m-am oprit. De ce? Nici eu singură n-aș putea să-ți spun; inima are multe taine de acestea pe cari noi înșine nu le pricepem.

25 Pacea se făcuse, și pentru a o încheia și mai bine se hotărîră să petreacă ziua afară din oraș.

April umpluse șoseaua de lume. Totul era frumos, strălucind de culori necunoscute, vibrînd de sonorități tinere.

30 Deasupra acestora plutea dorul de o viață nouă, setea de iubire.

Ajunși aproape de rondul al doilea, cei doi îndrăgostiți lăsară trăsura și merseră puțin pe jos.

— A! Domnul Adrian!

35 Erau dinaintea unei vile. Cel care rostise numele tînărului era un bătrîn. Adrian îl cunoștea. Era Tudor, îngrijitorul vilei unui prieten.

Cu miinile în buzunar, cu pipa în gură, bătrînul avea pe față un zîmbet părintesc văzînd pe Adrian.

40 — Ce mai faci, Tudore?

— De cînd a plecat boierul, vila e goală și eu stau de o păzesc, dar munca mea și cu nimica e totuna.

5 Bătrînul își plîngea stăpînul, tînăr aristocrat, care, sătul de viața de aici, plecase să-și poarte dezagustul prin alte țări.

— Dar poftim, mă rog, de vedeți: grădina e în floare.

Era atîta simplitate, dar și atîta măreție în gestul bunului bătrîn, încît ei îl urmară fără a pregeta.

10 A, da, grădina era în floare. Dar aceasta nu era numai o grădină, ci o mare simfonie de flori care cînta slava primăverii și a iubirei triumfătoare, a iubirei care răpune orice piedică și se înalță liberă și puternică în azurul fără margini.

15 Bătrînul se apropie de Adrian și-l întrebă încet, sfios, cu ochii sticlind de bucurie ca de fericirea propriului său copil:

— Ți-e nevastă? Vorbea de Lesbia.

20 Adrian îl privi uimit. Cum a putut să-i vină un astfel de gând.

— Nu, moșule, nu e nevasta mea.

Bătrînul înțelese, căci doar și el fusese odată tînăr. Și discret, se retrase.

— Ce te-a întrebat bătrînul?

25 — Dacă-mi ești nevastă.

Ea rămase gînditoare o clipă.

El urmă, sub stăpînirea unui gînd:

— Ce bine ar fi să rămînem vecinic împreună!

30 Și mergeau înainte ca-n vis. Căci doar visurile lor înfloreau sus pe ramurile copacilor. Iar visurile acestea, cari se desfăceau în toată plinătatea lor în grădina aceea fermecată, luau felurite chipuri. Erau flori albe, naive și sfioase ca un suris de fecioară, cari abia străbăteau printre frunzile verzi ale cireșilor. Erau florile albe ale caișilor, răsfățîndu-și cu îndrăzneală nevinovăția lor. Erau florile pasionate, roșii, ale piersicilor, cari abia se deschideau. Și erau atîtea altele!

40 Dar Lesbia era mai frumoasă decît toate. Nici odată n-a fost ea așa de frumoasă ca atunci, sub această strălucitoare lumină a zilei, care se împrăstia și pă-

trundea pretutindeni, clară și albă, făcînd să scinteieze marmurile din parc, copacii și apa lacului ce suridea în apropiere.

Adrian o privea, așteptînd-o să răspundă. Ea
5 grăi încet:

— E mai bine că trebuie să ne despărțim. Cine știe? Poate că, la urmă de tot, suntem amîndoi poeți: eu tot așa de mult ca și tine, căci amîndoi cerem, prin însăși firea noastră, senzații mereu noi. De am
10 rămînea aici împreună, am începe să ne descoperim cusururi unul altuia și să îmbrăcăm în proza vieții comune poezia de acum. Despărțindu-ne, fiecare din noi va păstra o amintire curată și sfîntă, și aceasta e cea mai prețioasă podoabă la care putem rivni. Spuneai
15 odată că iluzia e mai frumoasă decît faptul îndeplinit; ei bine, amintirea e cel puțin tot atît de frumoasă în melancolia sa.

Avea dreptate.

Se întoarseră. Bătrînul le venea înainte.

— Rămîneți aici peste noapte.

— Nu se poate. Îți făgăduim însă pe altă dată.

— Oricînd veți voi, veți fi bineveniți. Tudor avu
un gest larg, patriarcal, prin care-i pofți.

Ei plecară.

25 Bătrînul sta în prag și-i privea cum se depărtau în amurg.

— O, tinereță, tinereță! Gestul duios al bătrînului se pierdu în albastrul liniștit al serei în care visul
30 tinerilor prindea viața în timp ce se depărtau ca într-un vis, nelăsînd în urmă decît părerea de rău de a fi trecut prea repede, numai ca o dungă luminoasă în cerul albastru de april...

ADDENDA

POEZII ORIGINALE PĂSTRATE ÎN MANUSCRIS

CÎNTEC DE SEARĂ

Pe cerul clar și-albastru se-nalță blinda lună
Împodobind cu farmec a stelelor cunună.
În iarba înflorită culcat iar zbor la visuri,
Amicul meu, e timpul, acum din harfă sună,
5 Seninele ei tonuri mă-nelțe în alte lumi
De visuri îndrăznețe, de oameni dreți și buni.

Luceafărul lucește departe spre apus,
El pare singuratec, o culme-a unui vis,
Și ca și el de rece se scurge a mea viață,
10 Lipsită de iubire, pierdută-n valul vremei.
Amicul meu, a harfei tonuri sublim mă-nalță
Și împăcat aș vrea fecioarele senine
Să lese-a lor privire cu dragoste spre mine.

[PE LACUL DE ROUĂ ȘI LIN CA CRISTALUL]

Pe lacul de rouă și lin ca cristalul
Scinteie o piatră și veșnic plutește,
Și mindra sa față atîta lucește,
Că razele-i farmecă și cîmpul și valul.

5 Spre dînsa se-ndreaptă atîtea visări
Și-atîtea viețe se pierd căutînd-o
Și totuși, sărmanii, ei mor lăudînd-o
De pot s-o zărească din mari depărtări.

SUB ULM

Se mișcă ulmu-ncetinel
Din ramuri line clătînd
Și șoimului din virful său
Grăiește-n graiu-i drept și blind:

5

„Din aripi line fluturînd
Te-nalță șoimule, în zbor
Și cată-n zare de nu vezi
Venind spre mine-un călător.“

OBIDIȚI

ELEGIE

5 E umbră aicea și-i răcoare
Și bine-ar fi să ne oprim
 Să ne-odihnim;
Căci a-nceput să fie soare
Și drumu-i greu și prăfuit
 Și-am ostenit.

10 Și am umblat atita doar!
Ținutu-ntreg l-am colindat
 În lung și-n lat
Și-acuma o să-ncepem iar
Același drum făr' de sfârșit
 Și urgisit.

POVESTE TRISTĂ

La mormîntul lor veniră
Ca să plîngă paseri mii,
Iar stelele le fură
Mortuarele făclii.

5 Sara vîntul le cînta
Impăciuator, duios,
Elegia sa jelind-o
Printre ramuri răcoros.

10 Ca țăranul ce-n amurg
Lîngă prispa casei lui
Spre-a-și uita de jale cîntă
Doina zilelor pustii.

15 Căci a lor întregă viață
Se sfîrșise pe pămînt
Sub lumina blîndeii lune
Și sub teiul lin și sfînt.

GLASUL CÎNTECULUI VECHI

O, viersul cîntului străbun
Din nou l-am auzit,
Că răsuna, în case mari,
Cu glas necunoscut.

5 Și salba ce te-mpodobeă,
Cununa ta de veacuri,
Eu am văzut-o jucărie
În mina unor fleacuri.

10 Și simțul lor cel ostenit
Trudit o asculta.
O, cum de tine-și bat toți joc,
Sărmană țara meal

15 O, viersul cîntului străbun
Mi-a fost dat să-l ascult
Pe plaiuri verzi, surizătoare,
Ca-n vremea de demult.

20 Și moștenirea ce-o păstrăm
Din vremuri nepătrunse
Credeam că va-mpietri pe toți
Cu farmece ascunse.

Dar voi tăcuți o ascultați
Și parcă n-o cunoașteți

Și glasul ei sună-n pustiu,
Lovește-n inemi seci.

25 Virtutea vinelor s-a scurs,
Lăsatu-va și ea;
O, cum îngădui mișelia,
Sărmana țara mea!...

*

30 Vă cîntă doina-n case mari,
V-o cîntă de mirare,
Dar nu-nțelege nimenea
Glasu-i vioi și mare.

35 Ei v-au stricat cu luxul lor,
V-au moleșit pe toți,
Și voi primiți ca să vă ia
De-actori și de netoți.

40 O, strămoșescul glas din vremi
Nepăsători vă lasă
Și mișelește răul drum
Urmați și nici vă pasă.

Copiii voștri-or rămînea
Fără-adăpost și loc
Și voi nici vă-ngrijiți de ei,
Urmați al vieței joc.

45 Cîntați-mi doina, dragii mei,
Fermecătoru-i viers
Mă smulgă moalelor simțiri
Și lumii de eres.

*

50 Și dați încoace lira mea
S-o instrunez de-acum,
Sosit-a vremea ca să plec
Pribeag pe lungul drum.

De-ar rîde lumea cît o vrea,
Eu tot voi încerca
Virtute nouă ca să-ți dau,
Sărmana țara mea...

55

[PE STRUNA HARFEI VECINIC TREAZĂ]

Pe struna harfei vecinic trează
Mărețe cînturi v-adunați
Și ușurele-n seara caldă
Pe-aripi de vinturi vă-nălțați.

5

Și-n singuratece colibi
Pătrundeți la cel asuprit
De-i amintiți mărirea lui
Și vitejia din trecut,

10

Căci se văd tainice luni
Din întunerec răsărind
Și singurateci către seară
Pe culmi de dealuri luminînd.

15

Și glasul cîntecilor vechi
Ce-atît de mult a amuțit
Răzleț acum din nou s-arată
În vaier trist și prelungit.

20

Din văi adînci, necercetate
Nici chiar de soarele ceresc
Un groaznic strigăt s-a-nălțat.

.....

Căci groaznic turnul boieresc

La răsărit se arăta
Și groaznic turla biserecei
Cu iadul greu i-amenința.

25

Și deznădejdei zdrobitoare,
Pe cimpul țării s-a întins,
Cine să-i fie călăuz
Pe-al vieței mare, trist cuprins.

30

De-aceea vreu să mă cobor
Cu cîntul meu pînă la ei,
Balsam în inimi să le vărs.

.....

TATĂL

I

Se stinge în apus a soarelui lumină
Și pacea din trecut gîndul nu-mi mai alină,
Cîi parcă cu încetul o grijă mă-mpresoară,
Adusă nesimțită de blindul vînt de sară.

II

5 „Tată, tată!“ strigat-am în noapte,
Și glasul meu trist și a vîntului șoapte,
Pierzîndu-se-n negrul halelor lungi,
Făceau un răsunset de gemete-adînci.

10 Prin negrele ganguri, prin vechile sale
Se pare că-un demon făcutu-și-a cale,
Un demon ce-n risete plînsu-mi răsfrînge
Și cată la pieptu-i de gheață-a mă stringe.

15 Să scap vrînd de greaua și neagra povară
Ce groaznic și rece tăcut mă-mpresoară,
Strigat-am zădarnic al tău nume, tată,
Să-mi mîngîi amarul, ca-n vremuri de odată.

20 Pe cer strălucește așa rece luna
Și vîntul se plînge cu vaiet acuma,
De parcă-ar chema o lume pierdută;
Și numai la plînsu-mi natura e mută.

În mersul furtunei aud plînsuri multe
Ce trec și se duc să piară tăcute
În noaptea cea rece, ca spirite sfinte;
Zdrobit de durere, eu trec înainte.

III

25 Pe cîmpul ce se-ntinde sub mîndra raz-a lunii
Și căreia pe veci vîntul în frunze sune-i
Aud parcă loviri de fier sunînd în noapte
Și eu înfiorat mă duc tot mai departe.

30 La țârmurile apei m-am așezat și stau
Gîndind la cei ce nu-s și altădată erau.
Un vuiet rar de clopot străbate măsurat
Și-mi moare la picioare cu glasul cadențat.

35 Iar clopotul mărește și grija mea și groaza
Căci parcă-i glasul rece al morții, furioasa...
Ah, veșnic de acest gînd nu pot să mă desfac
Nici veselelor gînduri nu pot ca să-l împac.

CÎNTAREA ÎNTUNERECULUI

Stinsese candilile-n săli
Un vînt iernatec, friguros,
Ce către seară s-a ivit
Din cîmpu-ntins și-ntunecos.

5 Pieriră cîntecile-atunci
Ce-atît de vesel răsuna
Și-n locul lor plînsori amari
În noaptea rece se-nălțau.

10 Se pare-un suflet chinuit
Ce-n spaima de-a se cufunda
De gura morții încheștat
În strigăt sufletul și-ar da.

15 Și ciți cu spaimă se opresc
În miez de noapte și ascult
Tinguietorul glas pribeag
Nainte nu-ndrăznesc mai mult.

20 Doar vreun suflet amărit
De-al răzbunării dor minat
De-ar îndrăzni a s-avînta
Semeț pe drumu-ntunecat
S-aprindă candilile-n sală.

PLÎNGEREA FECIOAREI

ANFIBRAH

5 Furtuna vuieste năpraznic prin codri
Și singură-i fata pe verdele mal;
Acolo s-aruncă puternic, puternic,
Cu zgomote groaznice val peste val;
5 Iar dînsa se-neacă în plînsu-i cucernic
Și ochii de lacrimi i-s turburi și plini.

.....
Un plinset nu scoate pe morți din morminte.

APROAPE DE NEBUNIE

Afară vîntul se jălește,
Izbindu-se de crengi uscate,
Și-n jur singurătatea crește
Pe cînd suspin încet și trist.

5 Luna aruncă raze reci
Peste pămîntul amorțit,
Ce parcă doarme-un somn de veci,
Pe cînd eu stau ca aiurit.

10 De-aceea cat să mă înșel
C-un cîntec fără înțeles,
S-alung uritul, căci cu el
De-un timp tot stau atît de des!

ÎN PUSTIU

Mă-nconjură nețărnut
Pustiul sterp și arzător
Sub soarele de miazăzi
Arzind în foc dogoritor.

5 Nu-mi dă iluzii de mișcare
Șoptirea unui pîrăoaș,
Ci numai eu necontenit
Nainte-mi port trudiții pași.

10 Cobori, amurg înseninat,
Apari, o, lună, mai curind,
Sub dulcea liniște a ta
Să mă surprind atunci visînd.

15 Căci de nu-s oameni împrejur,
Pîriul, codrul și cu luna
Prietenii dragi singurătății
Mi-or rămînea pe totdeauna.

H. Heine

Heine.

Tragodie.

1.
O fugi cu mine draga mea
Ca veșnic să te am la noi,
În țară pierdută în depărtări
De patria țeul să îți fie.

Și de nu mergi încă mor pe loc
Și singură vei rămînea
De te va părea atîncei că iești
Străină chiar în casa ta.

2.

Căzut-a o brumă în noaptea de Măi
Pe florile mîndre și dulci de pe plai
Și iele au pălît, au pierit.

Un tîmăr iubeste o fată - și dinșul
O jură și plăcă în lume pe ascunsul
Și nimeni de ai lor n-ă stăut.

Umblară prîbezi prin țară nestăute
Și n-ă avut zile de loc norocite
Și în urmă au pierit, au murit.

I

Drumul se întindea nesfârșit, prăfuit, alb în noaptea întunecată. Felinarele trăsurii proiectau la dreapta și la stânga conuri luminoase a căror bază lumina se împrăstia de alături. Umbra calului se arăta neagră, neînfrântă de uare și părea că stă pe loc pe sanțurile cari fugeau ca niște valuri. Fișul stăpânului se subțiea în întunecime.

Din când în când, zădărnice, în blugă, se deștepta. Lăcărul biniului pe spărușii cailor, făcea în tăcerea largă un zgomot sec. O boare rece măna gâdăle obrazul lui și din când în când se uita.

În mână dreaptă, ținea un motorolea telegrafului citit de mii de ori de dimineață în casa de telegraf. Timpul său se împărțea în refectoare, gândurile și se învârtău în siguranța ca și învârtău pe ea murea. Cu toate acestea chipul Nataliei, măreț și senin, se ridica în creierul său, ca o statuă pe un soclu, acapara toate puterile și și aminterea despre Teodor, pe care totuși îl iubea foarte mult, pălă, se amușca aproape.

Alexandru se mira de apropierea acestui deznoșău și se învârtău alături pe care înima sa o visase atâtea ani. Și gândurile și se învârtău asemenea unui șarpe pe șarpe.

[SARA RĂSARE POETUL]

Sara răsare poetul
Din umbra castanilor verzi
Și-și cântă iubirea cu-ncețul
Sub geamul iubitei mărețe.

5
La razele lunei el pare
Un înger din lumea de vise
Ce-n calde imnuri învoacă
Fecioară senină și rece.

10
E liniște-n casa întreagă
Și luna străbate-n odăi,
Iar raza-i învăluie tainic
Chipul fecioarei senine.

15
Și cîntecu-i leagănă visul:
Un vis în care ea vede
Amantul, un prost om la modă,
Și soțul, un gros burtă-verde.

[ÎN TRECUT VISAM IUBIREA]

În trecut visam iubirea
Ideală și curată,
Și iubita fără seamăn,
O fecioară nepătată.

5 Un castel era departe,
Într-o luncă tăinuită,
Dimineață verzii plop
L-încunună cu-a lor ramuri.

10 Azi iubirea-i joc de cărți,
Soțul e-un bancher bogat
Și în aur lucitor,
Ah, se spală-orice păcat.

LA N.

Același dor îmi vine-n suflet —
Adus de flori de primăvară —
Ce l-am avut cîndva demult,
Cînd te-am văzut întia oară.

5 Aceiași pomi își pleacă lin
Frunzișul verde, șoptitor,
În raza lunii tremurînd
Pe fruntea mea arsă de dor.

10 Și ca și-n nopțile de-atuncea
Suntem noi ambii la un loc;
De ce ne parem deci streini,
Lipsiți de-al dragostei noroc?

[IUBIREA-I FOC MISTUITOR]

Iubirea-i foc mistuitor
Cînd ochii tăi o dăruiesc,
Așa cîntam demult un vîers
Ce-acuma des mi-l amintesc.

5

De-atunci trecut-au ani cu an
Și multe-n urmă au pierit,
Oceanul patimelor dulci
În valu-i multe a-nghițit.

10

Acum sunt singur și durerea
Mă strînge-n brațu-i obosit,
Și totuși falnic se înalță
Un cînt din timpu-ntinerit.

CÎNTECE MODERNE
CÎNTEC DIN DEPĂRTARE

I

M-ai întrebat blajin de port
În suflet tainice dureri
Ce-mi amărăsc pribeagul trai,
Lipsit de orice mîngîieri.

5

Și te-așteptai să-ți povestesc
Nemărginitul plin de foc
Al unei dragoști din trecut,
Purtată, fără de noroc.

10

Departate sunt de tine-acum
Și pot să mă destăinuiesc:
Nenorocirea mea a fost
Că n-am știut ea să iubesc.

Odat-am plins împătimit
De dorul dalbei frumuseți.
Dar e de mult: eram pe-atunci
În vremea tinerei vieți.

5 Tirziu de tot îmi răsări
În minte plinsul din trecut
Și din apusele dureri
Un mindru cîntec am făcut.

Wer erfreute sich des Lebens
Der in seine Tiefen blickt!

5 Eram copii, — sub cerul cald
Urmam al jocurilor drum,
Și-ades, glumind, reprezentam
„Viața-i vis, iubirea fum“.

E-o farsă veselă de tot,
Cum alta nu s-a pomenit.
Numai atât e trist în ea:
Eroul moare la sfîrșit.

[A TRECUT DE-ATUNCEA VREME]

A trecut de-atuncea vreme,
Multe visuri mi-au pierit.
Numai chipul tău cel gingaș
Îl văd tot ca și-n trecut.

5 Întruparea unor visuri
Pe pământ vrem s-o găsim,
Dară visul vis rămîne
Și cu dînsul noi murim.

[ASEARĂ VISAT-AM LA RAZE DE LUNĂ]

Aseară visat-am la raze de lună,
La tine, iubită și dulce stăpînă,
Pe cînd eram singur și ascultam cîntul
Ce blind îl șoptea trecînd încet vîntul.

5 Și-atuncea simțit-am și ochii mei calzi,
Și lacrimi calde curgînd pe obrazi,
De mintea-mi se-nalță uitînd tot pămîntul,
Și cine-a fost oare de vină-atunci? Vîntul.

10 Căci n-aș vroi doară ca scumpa-ți gîndire
S-o supăr vorbindu-ți de calda-mi iubire,
Dar iată sunt singur și fără-a vrea cîntul
L-ascult, că-l șoptește duios prin crengi vîntul.

[ÎN SARA ASTA M-AM GÎNDIT]

În sara asta m-am gîndit
Atît de mult la tine,
Că desprinzîndu-te din vis,
Te apropiași de mine.

5

Împodobise luna cerul
Și îmi privea-n odaie,
Lăsînd în negrul întunerec
O dungă de văpaie.

10

Și eu, privind-o cum trecea,
Gîndeam cu dor la tine,
Și aș fi vrut aieva chiar
Să te am lîngă mine.

CÎNTEC

Pe o pagină din Lamartine
Văd scris un nume de femeie
Ce cititorul l-a visat
Aprins de-a versului scînteie.

5

Desigur bietul s-a gîndit
La vreun suflet depărtat
Ce l-a iubit o primăvară
Și-apoi uitărei l-a fost dat.

10

Și el atunci ce iertător
Și-a împodobit aleasa lui
Cu tot ce-a fost găsit mai blînd
În plinsetul poetului.

15

De cite ori ceea ce-am visat,
Nemaigăsînd-o-n alte părți,
Ne-o făurim pe-nchipuirea
Din paginile unei cărți!

TRESTIANA ERA DÎNSA!

Trestiana era dînsa,
Mult iubita și vicleana,
Și pe calea rătăcirii
A fugit ca Trestiana.

5 Cînd în gîndul meu departe
Toată dragostea ți-o jur,
Mă gîndesc ce bine-ar fi
De acasă să te fur.

20 Lumea ta aristocrată,
Cu simțirile tocite,
Să o lași pe totdeauna
Pentru lumi mai fericite.

2 Să te duc în altă lume,
Sub un cer cu alte stele,
Unde dragostea-nflorește
Și cu visurile mele.

ÎN TYROL

Aimer, boire, chasser, c'est
la vie aux enfants de Tyrol.

În Tyrol flăcăii beau
Pînă noaptea e tîrzie,
În Tyrol flăcăii cînt
Pe cînd soarele se suie.

5

Stelele privesc din ceruri.
Drept în ochii fetelor,
Cari-ntunecă cu ochii
Strălucirea stelelor.

10

[DIN ȚĂRI DE TOȚI NECUNOSCUȚE]

5 Din țări de toți necunoscute
Venea poetul cîntăreț,
Pribag în urma unor visuri
Ce singur nu le-înțelegea,
Căci n-a simțit vrodată clar
Ce-i cere inima, ce-i vra,
Dar dacă soarele lucea,
De-întreagă firea surîdea,
10 Îndată lira-și instruna
Și vesel înnuri le cînta.

15 Umblind mereu rătăcitor,
Cu capu-n jos, cu mintea-n nor,
Pe-o sară clară poposi
La curtea ce-l ademini,
Și instrunîndu-și lin chitara,
Cînta cu glas fermecător
O dorință nențeleasă,
Niște visuri azurii,
20 Și-n note tremurau ades
De țara lui dulci nostalgii.

[SE ÎNTINDE CÎMPUL VERDE ÎN ALBASTRUL
INFINIT]

5 Se întinde cîmpul verde în albastrul infinit,
Și sub razele de soare el surîde fericit:
Falnic preotul naturei și-a plecat genunchii săi
Și în înnuri strălucite el înalță către zei
5 Toată marea mulțumirea pentru riul de lumină
Ce-l trimite facla zilei, nemișcată și senină.
Ca și preotul vechimei, vestitorul altor zile,
Cînd din nou petrec acuma [ale] vieții mele zile,
10 Mă atrage ca un soare blînd și gingaș chipul tău
Și în versuri aurite se înalță cîntul meu.

[SUNT ZARZĂRII ÎN FLOARE ȘI CERUL E SENIN]

Sunt zarzării în floare și cerul e senin,
Sub maluri înverzite izvorul curge lin
Și valul lui șoptește vorbe-ademenitoare:
„Rămii aici, copile, cu fruntea gânditoare,
5 Ce-n lumea largă-atîtea neazuri grele porți
Și fără știre duci povara grelei sorți.
Aiei viața-ntreagă voios tu poți să fii,
Numai de nu-ntorci gîndul spre vremile dintii.
Și ca să te văd veșnic cu zîmbet pe obraz,
10 Fermecător suna-voi din micul meu talaz,
Și plopi cu frunza șoptitoare ce se pleacă
Ei ș-or întinde umbra și-ncet te vor cuprinde
Cînd caldul soare-al verei pe cer se va aprinde,
Și-atuncea tu visa-vei sub cald albastrul cer
15 La vremile senine de cînd trăia Omer.
Și te-i uni atuncea în taină cu natura
Ce veșnic ai iubit-o și-o cînti întotdeauna,
Și orșicit de rece ți s-a părut odată,
Cu cît mai mult vedea-ve-oi, părea-ți-va mai curată.

[PLOPI CU FRUNZA ȘOPTITORE]

Plopi cu frunza șoptitoare
Ce se pleacă-ncet la vînt,
Auriți, scăldați de soare,
Măresc farmecul cel sfînt.
5
Îmi umpli toată viața mea
De-un înțeles divin
Și-un farmec dulce îi reverși
Cît n-aș putea să spun.

[CURGE SIRETUL LIN, MIȘCÎND DIN VALURI]

Curge Siretul lin, mișcînd din valuri,
Razele soarelui joacă sub maluri,
Noi veseli cîntăm amurgul de vară,
Pe plută lucesc, ard focuri de seară.

- 5 Bătrînul riu adesea cu dor ne îndrăgește
Și să ne-mbrățișeze fierbinte-ades dorește,
Cî rău cine se-ncrede, că-i tare-amăgitor,
Dar nu-i vrem toți iubirea trudită și bătrînă.
Băieți, acuma haide, luați seama la cîrmă!

SONET

Pădurea mijeste, colinile dorm
De raze de lună ușor legănate,
Iar limpezi izvoare încet mîngiate,
De raze-mbătate, și ele adorm.

- 5 Doar luna în ceruri abia mai veghează,
Fecioară cernită și iubitoare
De o ființă depărtată
Încolo făptura întregă visează.

Ca luna eu singur străin rătăcesc...

[O ZI DE TOAMNĂ LINIȘTITĂ]

O zi de toamnă liniștită,
În aer pace și senin,
Și-abia de-o foaie vestejită
Se scutură încet și lin.

5

În pacea care mă-nconjoară
Un glas posedă toată firea,
El plînge lin singurătatea
Și apropierea iernei grea.

SONET

Crizantemele crescut-au printre foile pălite
În grădina neumblată unde iedera se-nalță
Peste ziduri de-și arată surizîndă a ei față...
... Au pierit încolo toate frumusețile trecute.

5

Este liniște în aer și senin pe-albastrul cer,
Rîndunelele se-adună și pornesc în cîrduri mari,
Iar livedea-i presărată de foi galbene și rari,
Noaptea-i brumă și răcoare și se lasă-adesea ger.

NOAPTEA CLARĂ

Ce frumoasă-i noaptea clară și ce gingașe suspine
Vântul blînd al primăverii în urechi face să sune
Cînd în liniștea tîrzie peste cîmpi adie-ncet.
Cerul, boltă fermecată pentru-n visător poet,
5 Plin de stele strălucite printre cari trece luna,
Pare-o mantie ce-ascunde a iubirei taine numa
Și așterne peste lume blînda pace-a unui vis.
Învălite-n neaua albă virfuri nalte rinduiti-s,
De se par în raza lunii ca fantastici arătări,
10 Înspre cari se ridică șovăielnice cărări.
E-un tablou al dulcii liniști unde doar singurătatea
Dă la inemi zbuclumate pacea și seninătatea.

[ABIA TE VĂD ȘI CAD PE GÎNDURI...]

Abia te văd și cad pe gînduri. Atîtea amintiri
Din vremuri de odinioară-mi trec pe dinainte,
Duiocase amintiri din ceasurile sfinte
A unei timpurii, dar veșnice iubiri.
5 Se stinge în apus a soarelui lumină
Și-o pace-ncet se lasă în gîndurile tăle;
Ci eu privind la tine în clipele acele,
Mă simt trist ca și ziua ce stă ca să apună.
Căci anii lini vor trece și zilele senine
10 S-or depărta: atunci departe-i fi de mine,
Icoană ideală a sufletului meu.
Și eu pentru vecie rămîne-voi departe,
Poet uitat și care avut-a doar ca parte
Să cînte, să iubească, să sufere mereu.

TRADUCERI PĂSTRATE ÎN MANUSCRISE

TRAGEDIE

1

O, fugi cu mine, draga mea,
Ca veşnic să te am la sin,
În țări pierdute-n depărtări
De patrie locul să-ți țin.

5 Și de nu mergi, eu mor pe loc
 Și singură vei rămînea,
 De-ți va părea atunci că ești
 Streină chiar în casa ta.

2

10 Căzut-a o brumă în noaptea de mai
 Pe florile mindre și dulci de pe plai,
 Și ele-au pălit, au pierit.

 Un tînăr iubește o fată, și dînsul
 O fură. Și pleacă în lume pe-ascunsul
 Și nimeni de-ai lor n-au știut.

15 Umblară pibegi prin țări neștiute
 Și n-au avut zile de loc norocite
 Și-n urmă-au pierit, au murit.

DEDICAȚIE

S-o ia dracul pe a ta mamă,
Să-l ia dracul pe al tău tată,
Care-n teatru nu mă lasă
Să te văd măcar o dată.

5 Căci ei stau gătiți în lojă
Și te pun pe tine-n fund,
De te-ntunecă în umbră
Și de mine mi te-ascund.

10 Și privesc senini pe scenă
Cum pier doi îndrăgostiți
Și aplaudă frenetic
Când îi văd de tot pierduți.

DIANA

1

Ah, aceste mindre membre,
Colosale, peste fire,
Stinseră pe nesimțite
Toată calda mea iubire.

5 De-aș fi ars de dorul ei
Și-aș fi vrut ca s-o sărut,
Ce mai de regrete-n urmă
Și cum m-ar fi palmuit!

10 Da, un piept și-un gît frumos!
Dar mai sus nu văd nimic.
Mi-aș strimba gîtul degeabă
De-aș cerea cît sînt de mic.

2

Era-n golful de Biscaya
Cînd pe lume a venit,
Și în leagăn, ca Hercule,
Doi pisici a omorit.

15

Trece mării Pirinei
Dintr-o săritură-o dată;
Ca voinică uriașă
Colo-n Perpignan s-arată.

10

Este cea mai mare damă
Din suburbia Saint-Denis,
Și pe-un lord englez îl ține
Mai multe mii de *louis*.

3

Ori de cîte ori te văd,
Preaiubită, mîndră *donna*,
Mi se-ndreaptă vecinic gîndul
Spre piața din Bologna.

5

Căci acolo e-o fontină
Uriasă și străveche,
Iar deasupra e-un Neptun,
Don Juan din vremea veche.

DORINȚĂ

Anii vin și trec în fugă,
Oameni pier în vremea lor,
Numai dragostea-mi nu piere
Și-al ei foc chinuitor.

5

Vreau să te mai văd o dată
Și fierbinte să-ți șoptesc
La picioarele-ți murind:
„Scumpă doamnă, te iubesc.“

LA RĂSPINTENI

La răspinteni fu-ngropat
Cel ce seamă și-a făcut,
Pe mormîntu-i singuratec
Floare-albastră a crescut.

5

La răspinteni stau și pling,
Noaptea-i rece și tăcută,
Numai floarea-n raza lunii
Se înclină liniștită.

ÎN VALE LA SALAMANCA

Colo-n valea Salamancei
Suflă vintul răcoros
Și-n amurg cu-a mea iubită
Rătăcim pe vale-n jos.

5 Eu al *donnei* gingaș mijloc
 Îl cuprind cu brațul drept
 Și sub degetele mele
 Simt a ei bătăi din piept.

10 Dar prin tei o șoptă trece
 De mă umple de-ntristare,
 Și visează rău izvorul
 Cu înceată murmurare.

15 „Ah, sărmana, simt în mine
 Că-ntr-o zi m-ei părăsi
 Și în valea Salamancei
 Amindoi n-om mai veni.“

ANGELICĂI

Eu nu cred de loc, frumoaso,
Vorba ta amăgitoare,
Ochii negri, ca ai tăi,
Sînt şireţi şi n-au crezare.

5 Mincinoşii ochi ți-i pleacă,
Să nu mă privească, nu!
Inima ta să-mi vorbească —
Inimă, mă-nțelegi tu?

SEARA-N CODRU

Stele cu picioare de-aur
Rătăcesc pe ceruri sus;
Se feresc să facă zgomot,
Căci pămîntul doarme dus.

5 Ascultînd tăcuţi stau codrii,
Orice frunză e-o ureche.
Visînd, muntele-şi întinde
Braţul către-a lui pereche.

10 Dar ce-aud? Un glas pribeag
Farmecă toată suflarea.
A fost glasul dragei mele
Sau a fost privighitoarea ?

LA MALUL MĂREI

A căzut tăcuta noapte
Peste ape, peste maluri,
Iese luna lin din nouri
Și s-aud șoapte din valuri:

5

„E nebun tinărul ăsta,
Sau o fi amorezat,
Căci privește deodată
Și senin și turburat?”

10

Luna, luna rîde-n sine
Și vorbește-apoi încet:
„E nebun, e-amorezat
Și mai e-ncă și poet.”

ÎNȚIUL ROL

Actor am fost și primul rol
Ce-n piesă mi-a venit
Era un rol care cerea
Să rid neconținut.

5

Și-am ris de bună seamă-atunci
Cu inima deplină:
Căci doar de pricini pentru plîns
E-ntreaga viață plină.

GLASUL AMINTIREI

Parcă sfiicios se-nalță
Dulce-un ton tremurător
Ce imbie către rugă
Tainic și covârșitor.

5 Dară nu! E numai glasul
Unei veche amintiri
Ce vestește-n pacea serei
Moartea gingașei iubiri.

VIERSURI IUBITEI

Poeziile-mi, iubito,
Tu le lauzi deseori,
Dar izvorul lor sint ochii-ți
De-atit farmec dătători.

5 Multe flori pământul poartă,
Dar nu el le dă ființă:
Făr' de-a soarelui lumină
Nici un pai nu-i cu putință.

Crede toate ce-ți spun eu
Și să mergem să-l cercăm.

5

În biserică să intru
Nu credința m-a făcut:
Îmbătat de vinul dulce
De pe drum m-am rătăcit.

ORIENTALE

1

Luminosul, mindrul soare
Stăpânește marea toată,
Iară valurile tremur
La lucirea lui curată.

5

Astfel te cuprinse, dragă,
Marea cîntecilor mele.
De lucirea ta curată
Tremură cu toate, ele.

2

Un nebun a spus odată:
„Viața omului e plînsul“,
Și de-atuncea se luară
Toți nebunii după dînsul.

5

Iar în urma lor pieriră
Toate cîntecile vechi.
Ah, popor, ce scurt ți-i văzul
Și ce lungi cele urechi...

3

Dragul meu, vinu-i curat
Și-i păcat ca să-l lăsăm,

CÎNTEC

Cînd se-nalță al tău glas
La auzul meu de vine,
Ca o pasere în cușcă
Bate inima în mine.

5 De privesc în ochii tăi
Cu albastrul lor senin,
Sufletu-mi cuprins de flacări
Sfarmă arzătorul sin.

10 Și izvoare-mi curg de lacrimi
Cînd te strîng și te sărut,
Și mă simt, cuprins în brațe,
Ah, atît de fericit.

LA NIEMEN

Niemen, riul țării mele, unde-s valurile-n care
Mă priveam, copil, în ele, culegînd pe maluri flori,
Și ca tînăr, plin de flacări, m-au văzut de-atîtea ori
Căutînd, cuprins de visuri, cea mai tainică carare.

5 Unde-i vremea fără seamăn de cînd Laura iubită,
Soața umbrei răcoroase, așa drag se-mpodobeă,
Că privindu-și chipu-n apă, toată firea-mi fermeca,
Și cu lacrimi, calde lacrimi, mișcam unda liniștită.

10 Niemen, riu al țării mele! Unde-s valurile-acele
Ce-oglindiră-acele visuri și-acea vreme norocită?
Unde mi-i copilăria, fericirea mea trecută?

Încotro-s mîndrele visuri, viața tinereții mele,
Și-ncotro e-acum iubirea? Dacă e și ea pierdută,
De ce lacrimi, calde lacrimi, mișcă inima-mi
zdrobită?...

HARFA DIN TARA

Harfa care altădată
 Mindra Tara fermeca
 Mută-n cui stă spinzurată,
 Mai mult viersuri n-a cînta:
 5 Astfel zilele trecute,
 Glorioase, au pierit,
 Visul vremii fericite
 În țărină a căzut.

Nu mai cîntă-a harfei strună
 10 Pentru dame, cavaleri,
 Numai noaptea mai răsună
 Ca un imn de-nmormîntări:
 Astfel vechea libertate
 A pierit în vecinicie,
 15 Inimele-ndurerate
 De mai cearcă doar s-o-nvie.

„Ce fragezi și mîndri erau trandafirii“

„Ce fragezi și mîndri erau trandafirii.“ Demult,
 demult, am citit undeva o poezie. Am uitat-o curînd
 după aceea... dar întiul viers mi-a rămas adînc înti-
 părit în minte:

5 „Ce fragezi“ etc. ...

Acum e iarnă, gerul a acoperit ferestrele cu un
 val de gheață; în odaia întunecoasă arde numai un
 singur capăt de luminare. Eu stau ghemuit într-un
 colț, dar necontenit, necontenit îmi răsună în minte:

10 „Ce fragezi“ etc. ...

Mă văd stînd dinaintea unei ferestre joase de la o
 vilă rusească. Amurgul de vară trece încet și se schim-
 bă în noapte, aerul lin miroase a flori de tei... la o
 fereastră stă o fată, cu capul aplecat pe umăr și
 15 privește spre cer, tăcută și nemișcată, ca și cum ar
 vrea să vadă răsărînd întiia stea. Ce plini de extaz
 sunt acești ochi gînditori, ce nevinovate sunt buzele
 deschise ca pentru întrebare, ce liniștit răsufală piep-
 tul nezbuciumat de nimic pînă acum și ce curate și
 20 gingașe sunt liniile acestui obraz fecioresc! Nu în-
 cerc să v-o descriu; dar cum o iubesc și cum îmi bate
 inima!

„Ce fragezi“ etc. ...

Și în odaie se întunecă, se întunecă mereu... Lu-

minarea pilpiie, umbre repezi joacă pe tavan, după
părete scrâșnește gerul, și mi-i ca și cum aș auzi niște
șoapte necapricioase, bătrîne...

„Ce fragezi“ etc. ...

5 Alte icoane îmi trec pe dinainte... Aflai zgomo-
tul cuvioasei vieți de familie și de țară. Două căpu-
șoare blonde, aplecate unul spre altul, mă privesc
țanțoșe cu ochii lor clari, obrazii cei roși tremur de
10 risuri ținute, glasurile cele tinere sună puternic și
ceva mai departe în adincul odăiei intime se grăbesc
de asemeni alte mini tinere, cu degete cari parcă se
incurcă pe clapele unui vechi pianin, și valsurile de
Lanner nu pot să întrecă ziziitul samovarului pa-
triarcal...

15 „Ce fragezi“ etc. ...

Luminarea pilpiie și se stinge. „Cine tușește acolo
așa răgușit și năbușit?“

La picioarele mele stă ghemuit bătrînul meu cine,
singurul meu tovarăș... el tremură și se infioară...

20 Mi-i frig... mi-i așa de rece... și toate sunt moarte...
moarte...

„Ce fragezi“ etc. ...

PROZA

PĂSTRATĂ ÎN MANUSCRIS

NEÎNTELES

PARTEA A TREIA

I

5 În tren, sub impresiunea zgomotului monoton al
roatelor, el se dădu unor gânduri a căror natură era
așa de tristă, că îi stringeau inima de durere. Și el
nu putea nici să le pună stavilă, nici să le dea altă
10 direcție, căci fenomenele acestea nu pot fi stăpinite;
cel puțin în cazul acesta. Cunoscuse oameni cari,
după cum afirmau ei, puteau hotări de gândurile lor
și el atribuia aceasta unei educațiuni prea strînse,
care regulează în adevăr spiritul, dar nu scoate nimic
15 mai de seamă. La el fantasia avea prea multă liber-
tate, și ceea ce putea să facă era doar să urmeze gin-
durile în licărirea lor, să le simtă, să se deie cu alte
cuvinte acestui joc de diletante intelectual.

Nu se aștepta la nimic acolo unde se ducea; o
mare fără nici un far. Nu avea să găsească nici prie-
tenii de altădată și nici senzațiile trecute; asta o știa
20 el bine. Și pentru oameni ca dinsul aceste dulci sen-
zații sunt totul. Un loc are farmec, numai atît intru-
cît amintește ceva din trecutul depărtat. Pentru ei
natura trăiește prin ființele cari o populează. Dar
acolo unde se ducea? Haos, nimic.

25 Gîndise atît de mult la acestea, încît acum nu-i mai
făceau nici o impresie; rareori doar cîte una penibilă
și prea rareori cîte una mai vioaie. Copil aruncat în

mijlocul unei lumi nepăsătoare. Și persoanele ce odată făcuseră să-i bată inima poate nici nu se mai gîndeau la el. Se despărțiseră, se depărtaseră și nu mai aveau de loc știre. Egoismul lui în simțire suferea de aceasta. 5 Simțea o nevoie să plîngă, parcă să-și simtă ochii umezi; dar nu putea: simțirea caldă din trecut îl părăsise. Și ca nealțădată, veselia celor din jurul lui îi făcea bine. Incepuse prin a se distra și sfîrși prin a 10 privi cu drag la petrecerea unor tineri, cari cîntau cu toată mulțumirea.

Cînd trenul ajunsese în gară, el se coborî repede și se urcă într-o birjă, neștiind bine unde să tragă; în sfîrșit, se hotărî și dete adresa unui prieten. În drum 15 se uita la toți oamenii, crezînd că doar va cunoaște pe cineva. Ar fi dorit să întilnească unul care să-l salute oarecum de bună venire. Nimeni! Ce, adică pentru că venea el era să fie orașul în paradă? Suridea și el gîndindu-se la acest egoism nechibzuit.

20 Prietenul său era unul dintr-acei oameni prozaici la care simțirea, oricît de sinceră ar fi, se pare comandată de calcul. Aceștia au atîta bun că își iau chiar de la început puțința de a avea vro iluzie despre ei prin faptul că nu-s de loc prevenitori, șireți.

25 Un strigăt de mirare, o strîngere de mîină, cîteva vorbe schimbate, și el se găsi liber de a ieși. Incepuse să meargă la întîmplare. Ajungînd drept o cofetărie, se hotărî să intre înăuntru. Îi plăcea acest soi de vizite, de cari el zicea că le face pentru a observa lumea de la distanță. Porunci o înghețată și scoase din buzunar o revistă socialistă, pe care începu s-o foileteze. 30 Un domn gros, cu un baston în mîină, se sculă, se apropie de el, se uită peste umeri la ceea ce citea și ridică bastonul în semn de amenințare:

35 — Ce bataie le trebuie ăstora cu socialismul.

Silvian se întoarse:

— Dar pentru ce, coane Nestor, sunt oameni de treabă.

40 — De treabă? Iată cum îi aperi! Nu zic de dumneata, pe care te cunosc și te stimez, dar de ceilalți. Cutare, de pildă, care trăiește pe spinarea muncitorilor și îi înșeală.

— Dar nu-i vorba de mine, care pot să fiu cum voi fi, ci de aceia pe care îi invinovațiți. Cei mai mulți sunt băieți ieșiți din popor, ca și mine. Apoi 5 dacă părinții i-au hrănit, i-au crescut, le-au deschis un drum pe care să-l urmeze în viață, ei nu trebuie să aibă nici o iubire, nici o recunoștință pentru acești 10 părinți? Și cum și-ar putea arăta ei mai bine recunoștința aceasta decît dindu-le un mijloc prin care să iasă din viața ticăloasă care o duc, să aibă și ei un trai mai omenesc?

— Da, e foarte frumos ceea ce spui, dar vezi că nu faceți așa. Acești revoluționari moderni nu mai au decît o singură lege: distrugerea.

Și Silvian, calm:

15 — Vă înșelați. Acești revoluționari n-au decît o lege, dar aceasta e iubirea.

— Nu înțeleg eu așa.

20 Și boierul plecă încet, nepăsător, cu veșnica satisfacție zugrăvită pe față. Hotărît! după dinsul, tînărul acesta era un om care bate cîmpii.

În timpul acesta, un tînăr de la o altă masă, care observase în tăcere, se apropie de el și îl întrebă.

— Ce mai faceți, domnule Silvian?

25 Acesta îl privi cu ochi mirați. Pe cît își amintea, tînărul acesta îi era necunoscut. Văzîndu-l în mirare, necunoscutul se recomandă:

— Săvescu, student la Universitatea din Iași.

30 Lui Silvian îi părea totdeauna bine cînd făcea cunoștință cu un om mai cult; i se părea că a dat peste o nouă lume pe care o s-o studieze, s-o aprofundeze oricum. De unde cu alții își epuiza vorba numai decît, cu aceștia avea totdeauna materie de ajuns; nu le mai da ragaz cu întrebările. De tînărul acesta chiar auzise puțin și îi cunoștea întrucîtva 35 și opiniunile, așa că următoarea scenă fu din parte-i mai mult un joc amestecat cu ironie.

Săvescu îl întrebese despre broșura ce ținea în mîină.

40 — E ultimul număr al unei reviste cu idei subversive, i-a răspuns Silvian. N-ar trebui să vă arun-

cați ochii pe ea, pentru că e foarte periculoasă pentru tinerime.

— Atunci eu sunt pierdut fără speranță de îndreptare.

5 Din acel moment se înțeleseră.

Conversația căzu asupra ideilor și a mijloacelor. Silvian arată însemnătatea țăranilor în această mișcare, cit de rău fac acei mari că nu se ocupă mai mult de dînșii, cit sunt ei de nepăsători și cit de greu e a le smulge credințele greșite din cap. Săvescu îi urmărea expunerea cu atenție, aproba, și apoi spuse și el cum studenții luaseră inițiativa unei propagande active pin satele de pe lingă Iași.

15 Când fu întrebat că prin ce întâmplare se află aici, el spuse că așteaptă studențimea bucureșteană pentru congresul toamnei aceștia.

Silvian băgă de seamă că ar trebui să plece spre gazdă, ca să se reguleze. Se despărțiră în o mulțumire care din partea lui Silvian nu era tocmai curată.

20 Un fel de neliniște plana în jurul lui. Era o stare a sa care îl făcea ca nici o bucurie să nu-i fie deplină. El simțea aceasta, fără să și-o poată bine explica, și adeseori se întreba: „E ceva bolnav în mine, ori e starea psihică cătră care se îndrumază fatalmente toată lumea, și ea ni se pare curioasă numai pentru 25 că abia intrăm într-însa? Căci în adevăr e așa de curioasă starea aceea, că nici eu nu mă înțeleg, nici eu nu știu ce vreau. Și totuși văd că n-aș fi putut și nici n-aș fi vrut să fiu altfel.“ E un caracter nepătruns, de complicat ce e. Și cu jumătate glas repeta: „Prea complicat, prea complicat“, pe cînd se depărta încet, cu un mers parcă ar fi fost calculat, făcînd o mină ironică, desprețuitoare, la adresa lui însuși.

35 A doua zi se sculase de dimineață și, cum singurătatea îl apăsa peste măsură, se îndrumă cătră locul unde trăsesse Săvescu, pe care de amînteri nu-l găsi acasă. Pe cînd se întorcea înapoi, se întîlni cu cortegiul studenților, cari tocmai atunci sosiseră. Printre dînșii zări pe Bobescu, cătră care grăbi bucuos. 40 Apoi urmă și el cortegiul, ascultă toate discursurile

insipide cari se pronunțară, ceea ce sfîrși prin a-l plictisi cu totul.

II

5 Gînduri felurite îi umblau prin creier, apărînd o clipă, lucînd puțin și apoi dispărînd fără ca el să le fi rumegat pe deplin. Era un fapt care i se întîmpla adeseori; capul năvălit de atîtea gînduri pe care nu le clasificase de loc, din cari nu încerca să clarifice unul măcar; un fel (deteriorat), o renunțare dea 10 gîndi cum trebuie, o nevointă de a le urmări chiar în licărirea lor se producea în el, încît din toate acestea nu alegea nimic, atunci îi era silă de toate. Într-un tîrziu, Bobescu îl întreabă cam ce gîndește asupra studenților.

15 „Niște moftangii“, răspuse el, fără a binevoi să-l lămurească mai departe. Pentru el era totuna dacă prietenu-i admite sau nu epitetul. Dar acesta avea gust de vorbă și de aceea se întinse mai departe, arătînd că congresele își au însemnătatea lor, că se 20 dezleagă acolo probleme mari, că numai așa se va rezolvi chestiunea națională și altele mai cite! Mă rog, cite îi treceau prin gura lui de palavragiu.

Silvian tăcea; o tăcere posomorită, din care Bobescu căuta să-l scoată cu orice preț. Anevoie se hotări să vorbească puțin, să arate că, cu toată gălăgia lor, studenții nu vor face nimic, că o provincie nu se ia cu banchete, și chiar dacă am presupune-o luată, cu asta încă nu s-a înaintat de loc în chestiunea națională. Bobescu se înfierbînta, începea să demonstre că pină la o complectă hotărîre a stărei sociale 30 trebuie să trecem prin asta.

— Mofturi! Să pierdem atîta vreme pentru a-i asimila pe ceilalți cu noi. Ce bunuri le vom da? Mofturi, [mai bine] apucă-te de citește și pătrunde mai bine lucrurile.

35 Celălalt începuse a-i da dreptate și la urmă chiar o spuse asta cit se poate de politicoș. Silvian nu mai încrunță sprîncenele, dar mai declară că întrucît privește cititul, apoi va avea el vreme destulă mai tîrziu,

la care vorbe lui Silvian îi veni dorința furioasă să-l arunce pe pavea. Se despărțiră; Bobescu apucând spre casă, Silvian intrind la birt. Sala era deșartă, numai în fund ședea un tânăr, care, îndată ce-l văzu la intrare, se sculă cu grabă, veni la el și-i întinse cu dragoste mâna.

— Costin! Dar cum de ești pe aici?

Tinărul, un student la matematici, dar care se ocupa mai mult cu literatura, îi explica cum a venit cu studenții și cum, săturindu-se de hazul lor, i-a lăsat în voie. Oricât de plictisit să fi fost Silvian, dar vederea unui prieten, de care se despărțise de atita vreme, îl mai însenină. Las', că pe urmă acesta era un om de talia lui, cu care nu-i era teamă că nu se va putea înțelege. Începu să-l mustre blînd, spunându-i că dacă nu se lasă să fie amăgit de lustrul extern al congreselor, se află în ele destulă distracție. Costin era un pesimist care nu pune nici un temei pe distracții și a cărui lege supremă era...

III

Începuse să se deschidă școlile. Veneau tineri din toate părțile și pe lingă cei vechi și alții noi. Din aceștia, nu era unul poate care venea din simpla dorință de a învăța carte, ci toți cu dorința de a scăpa de muncă, de a-și crea o pozițiune cu care să trăiască din munca altora.

Lor li se părea aceasta natural: părinții cari îi trimeseră visau scopul laudabil, dar egoist, de a-și scăpa copiii de la strădania fără spor a lor. Ei nu vedeau, nu puteau să vadă, orbiți cum erau de vechile judecăți, că numărul acestor tineri sporește necontenit și că or să fie nevoiți, cu toată învățătura lor, să ducă o viață mai crudă decît a părinților. Cei ce vor rămîne proletari intelectuali vor lupta cu nevoia, cei ce vor fi nevoiți să treacă în rîndurile proletarilor cu mina vor lupta cu nevoia. Grele vremuri! Acum se cereau un mare număr de ingineri în țară, dar prea marea ofertă era să aducă peste citva timp un surplus nemai-pomenit.

Voron venise și el.

Ca totdeauna, nici acum nu se hotărîse pentru nimic. Rămăsese tot Voron pe care Silvian îl caracterizase prin cuvintele: cel care nu cutează să ia nici o hotărîre. Se plimbau des împreună. Lui Silvian i se părea că puternicul logician de odinioară slăbise în argumente. Nu se prepara de loc de examene. Nici Silvian nu prea punea mîna pe cărți, dar el nu se temea. Știa că cu voința lui ar fi cu neputință să cadă la examene. Cărților oficiale, cum le zicea el, nu le da prea multă importanță. O ochire generală îi era de ajuns. Nici nu avea răbdarea să le studieze mai mult.

Ceea ce îi plăcea era dificilul, de aceea, din matematicile inferioare, își memorizase cu o tărie de fier formula lui Ohabet-ben-Corah relativă la știința numerilor. Se înscriesese la examene. Voron ezita, cînd deodată se trezi într-o bună dimineată cu tată-său. Consternație generală. Voron nu știa ce să facă, totuși își însoți prietenul și părintele pînă la școala unde era să fie vorba de înscrierea lui. Rămase afară pe bulevard, pe cînd cei doi intrară înăuntru, în cancelaria școlii. Voron tatăl scoase actele, spuse faptul, cum și temerea tinărului.

IV

Voron plecase, și Silvian ieșise puțin să respire aerul de sară. O mîndră seară de toamnă. Atrasă de liniștea din aer, o imensă mulțime inundase șoseaua. El, nervos la culme, afurisea în gînd pe toți acești mulțumiți de ei.

[AMURGUL SE LĂSA ÎNCET...]

Amurgul se lăsa încet, înecînd în umbra-i împăciuitoare zgomotul uriaș al orașului.

Tot mai mult și mai des se deslușeau în lumina nedeslușită a sfîrșitului zilei formele zvelte ale femeilor elegante. Dar totul i se părea lui Petru temperat ca de lumina ce ar pătrunde prin ferestrele prăfuite ale unei biserici. Chiar peste nemăsurata-i deznădejde i se părea că se lasă mîngîierea unui cînt religios auzit în copilărie.

Și el mergea singur, înainte, fără să-și dea bine seama încotro.

Simțea numai nevoia de a vedea lumea, căci i se părea atunci că nu-i tocmai singur, deși vedea bine că deosebirea între cei din echipajile luxoase și el — nemîncatul de două zile — punea ca o prăpastie între lumea sa și a lor. Într-un tîrziu o luă prin obicinuință pe Știrbei-Vodă. Aci își veni cu încetul în fire și tristețea-i realitate îi apăru în față cu toată grozăvia sa.

„Cesă fac? Ce să fac? îi răsuna în minte ca un refren neplăcut al unui cîntec pe care zădarnic cerci să-l uiți. Iată două zile de cînd rătăcea astfel stradele capitalei, fără adăpost, fără pîine și desperat de a mai avea vrodă una din aceste două.“ Își luă atunci hotărîrea de a se duce la birtul unde mîncase în zilele din urmă și a cere băiatului o porție, ca să i-o plătească mai tîrziu, și își făcea planuri mergînd înainte singur.

Ajunse, dar ce lume multă era înăuntru. De altminteri, cea mai mare parte lucrători. Și lui îi venea ciudat, o impresie penibilă, cînd îi vedea pe toți aceștia sătui, și el, cu diploma de bacalaureat în buzunar, muritor de foame. Nu simțea revoltă, amărăciune, căci toate nevoile suferite nu înăsprise de loc firea lui blindă. Dar simțea un fel de dezgust contra lui însuși ca contra unei ființe din cele mai netrebnice. Și lumea mîncă, bea, chefuia.

„Să mai stau, își zise el în gînd, doar s-a mai goli grădina.“ Și începu a se plimba fără nici o noimă. N-avea nici măcar o țigară cu care să-și aline necazul. Și iar trecea pe dinaintea porțiței.

Se aprinsese lămpile. În sfîrșit, intră și ceru băiatului. Acesta îl privi lung, rece, disprețuitor.

Petru își puse minile în cap și fugi. Lăsa în plata Domnului realizarea acestui vis utopic de a mîncă. Și fugi înainte, fără a-și da socoteală încotro trebuie să o apuce. Prin unele curți oamenii luau desertul și vorbeau:

— Ai auzit de Dunăre, se zice că s-a revărsat de a încet Galații toți.

— Da.

Petru suspină. „Ce bine-i să stai cu ai tăi în liniște.“ Ai lui? Bieți plugari, cine știe ce necazuri vor mai fi îndurînd și ei acum. Cît despre liniște, o, cum o dorea.

Se trezi aproape de Șosea. Somnul începea să-i dea ghies.

Începeau să se vadă zorile. O altă zi de chin.

— „Unde? unde?“

FĂRĂ ADĂPOST

Pagini de noapte

5 Noaptea înaintă palidă și rece. Prin ceața sură și
deasă, picături mărunte și-nțepătoare cădeau încet ca
niște lacrimi plinse de cerul trist. Pe cîmpul întune-
cat și posomorît ca un tablou de Hans Holbein părea
că plutește în toată mareața sa grozăvie duhul pusti-
itor al nopților tragice și al morților cari au pierit din
10 pricina viselor prea chinuitoare. Era ca și cum o mină
nevăzută ar fi tras cu sine, într-o supremă și disperată
încordare, greaua perdea a mișeliilor întregii firii dina-
întea ochilor încruntați a unui zeu răzbunător.

15 Și tot întunericul palid care domnea după miezul
noptii părea că se mișcă în valuri mari, cedînd chemă-
rei poruncitoare a minii fermeceate.

În depărtare, ceața se grămădea în fășii cenușii,
cari se coborau șerpuind pe pămîntul negru și umed ca
niște gînduri grele ce cad dintr-o minte zbuciumată.

20 Fișile se lungeau furișîndu-se printre desigurile
de ramuri uscate și despoiate și se urcau din nou, în
urmă, ca un plîns adînc și deznădăjduit, spre cerul surd
și adormit. Cîteodată, picăturile de ploaie cădeau re-
pede ca un murmur ciudat și sec de minie, ca și cînd
25 n-ar fi fost de ajuns toată tristețea dimprejur, ca și
cînd un zeu bătrîn și nebun ar fi găsit că nu e destul
de plină cupa amărăciunilor.

Și omul care rătăcea în întuneric înainta încet, cu
pași obosiți, cu pași tărăgânați, cu pași de osîndit la

moarte. Era o față albă și străvezie, încadrată într-un
păr negru și des, ca un crin ofilit ce stă nemișcat într-o
noapte de mai fără lună. Pălăria cu marginile late,
îndesată adînc pe frunte, îi da o înfățișare stranie, iar
5 hainele cari atirnau umede în jos, lipite de trup, erau
pline de noroiul drumurilor ce le umblase.

Mergea încet și încovoiat de spate, ca și cînd l-ar
fi apăsât o mare povară, și privirea sa, aproape stinsă
și înghețată, căuta cu frică imprejur. Picăturile cari
10 cădeau mărunte și înțepătoare îl loveau în față, dar el
nu se îngrija. Pe obrazu-i alb, încețit jos într-un ric-
tus dureros ca o agonie de sfînt bizantin, se întipărise
batjocoritoare nepăsare a lungilor suferinți. Numai
tăcerea dimprejur părea a-l îngrozi și de aceea înainta
15 pe furiș, ca și cînd ar fi avut grijă să nu deștepte duș-
manii adormiți în preajmă.

Poate era unul din acei îndurerați pe care societate-
tea îi alungă din sinul său în cruda sa minie împotriva
tuturor celor cari făptuiesc crima de a voi să trăiască
omeneste și să cugete liber. Omenirea e plină de astfel
20 de ființe, cari, în ciuda obiceiurilor cumînți și a sfatu-
rilor înțelepțești, își urmează, în mijlocul vieții zil-
nice a sătuirilor și a mulțumiților, visul lor nebun de fe-
ricire și credința lor nestrămutată într-o nălucă ade-
menitoare, care trebuie să fie ascunsă, undeva, într-un
25 loc depărtat și tănuit.

Pentru acești torturați ai vieții, pentru acești mu-
cenicii ai visului, pentru acești dulci și triști amăgiți
nu se află între dobitoacele cu chipuri de oameni nici
milă și nici adăpost.

Ei sunt osîndiți să fie groaznicii și vecinicii rătă-
citori.

Pe cîmpul învăluit în ceață și în noapte, unstilp
se înălța ca un braț uscat de nebun ridicat spre înălți-
30 mea nepătrunsă într-un suprem și deznădăjduit blestem.

Tinărul se opri lîngă el. Stilpul îl stăpînea cu o
putere chinuitoare. El lua în mintea sa înfățișări fan-
tastice și sinistre, întinderi uriașe, nemăsurate, și ca-
pătul de sus se desfăcea în două părți, ca brațele unei
40 cruci de vis.

5 Tinărul plecă privirea aiurită în jos. Simțea că po-
vara din spate i se face din ce în ce mai grea și o clipă
se temea să nu cadă la pământ, zdrobit de oboseală.
Inchise ochii. Și atunci, peste mintea trudită, se in-
tinsese o groază de plumb. Crucea cădea pe umerii omu-
lui, și acesta își lega pe totdeauna suferința sa de sim-
bolul tuturor suferințelor. O clipă se făcu o liniște de
moarte în minte. Apoi, încetul cu încetul, gîndurile
se iviră din nou. Nu se mira. Dimpotrivă, i se părea
10 firesc să fie așa: el era cel menit să poarte crucea pe
care trebuie răstignit Mîntuitorul.

Picături reci îl loviră în față și adieri înghețate
îi semănară fiori pe frunte. Deschise ochii.

15 Alt om sta înaintea sa, ca o vedenie stranie, de
nesfîrșită tristeță.

El răsărise deodată, ca din pământ, și purta o pată
sîngeroasă pe frunte. Brațele sale se întindeau în lă-
turi, ca și cum ar fi fost gata pentru răstignire, iar
ochii săi priveau arzători, ca sub focul unor visuri ne-
stînse, în timp ce buzele i se subțiau într-un zîmbet
20 unde se amestecau batjocura cu blîndeța.

Și omul care rătăcea în întunec il privi lung, drept
în față, fără mirare și fără teamă.

25 „Aha, gîndea el cu o amară bucurie, iată și cel pe
care trebuia să-l răstignesc! Mă mir numai cum [de n-]a
venit mai curînd, căci, [il aștept]am de atîta vreme,
încît [eram oșisit, strivit] de așteptare. Dar tot [a
venit] acuma. Chinul meu — [își spuse] mulțumit —
va avea cu [ce] să-și stingă setea care-l arde, și
30 crucea, crucea nu va mai sta goală pe spatele meu, în aș-
teptarea fiului omului. Mă voi ușura de povara sa
doborîtoare și poate, poate că umerii mei se vor mișca
din nou liber, ca în vremurile copilăriei. Oh, acest
poate îngrozitor!“

Și întinsese mîna înainte.

35 Cellalt nu se mișca din loc.

— Încotro, tovarășe? întrebă el cu glas încet,
înfundat, cu un glas ce părea că vine dintr-o mare
adîncime.

40 Omul care rătăcea în intu[neric pri]vea fruntea omu-
lui cu [pată sîn]geroasă.

Acesta turburat o în[desă mai tare căci...]

— De ce mă pri[vești așa de] lung?

Caută-ți de drum, omule! Noi nu facem aceeași
cale împreună.

5 — Nu se știe, răspunse cellalt cu un glas care se
făcuse șuierător și plin de batjocură amară.

— Ce nu se știe? Cum nu se știe?! se răsti întiul
mînios și ridică mîna, gata să lovească.

— Lovește-mă dacă poți.

10 Mîna ridicată, gata de a lovi, se opri și căzu încet
lingă trup.

— De ce te-ai oprit? Și glasul care întreba nu era
de loc o imputare blîndă și iertătoare, ci, d[impotrivă,]
o ironie mușcătoare ca un virf de pumnal.

15 Omul care ră[dicase mîna] plecă fruntea.

— Mai bine să [facem] pace. Tu [ai crucea mai]
grea decît a mea și numărul păcatelor tale nu îndrăz-
nesc să-l socotesc. Treci înainte!

20 — Stai, nu așa. Nu ți-am cerut milă și tu mi-ai
dat tocmai ceea ce nu ți-am cerut. Să știi că avem să
ne mai întîlnim, îi strigă necunoscutul cu un ton care
parcă hotăra în clipa aceea planul întîmplărilor vii-
toare.

25 Tinărul ridică fruntea. Vădit că-l asculta cu o în-
cordată băgare de seamă și simțea că vorbele acestea
aveau adînc și puternic temeii.

— [De] cite ori avem să ne mai întîlnim? O dată?
[întrebă el ne]liniștit.

30 [— O dată, de d]ouă ori, poate, [de mai multe ori]
răspunse celalt cu nestrămutată încredințare.

— Aceasta voiam să știu, șopti tinărul tremurînd.

— Acum ți-am spus. Dar să știi că, deși ai crezut
altfel, noi tot aceeași cale am fost meniți s-o facem
împreună.

35 Și omul cu pata sîngeroasă pe frunte se depărtă în-
cet, cu pas măsurat, în ceața sură și deasă.

Tinărul rămase cîteva clipe [pe] loc, cu ochii așin-
tiți în pământ. [Un] tremur ușor îl zguduia. [Ar] fi
voit să se repeadă după [cel] care pierise, să-l apuce
40 [de] brațe, de acele brațe cari se întindeau gata pentr[u]
[răs]tig[ni]re, să-l aducă îndărăt și să-l pironască de

stilp. Acum era bine incredințat că dacă omul acela ar fi răstignit, că dacă trupul lui ar fi chinuit și păcatele lui ispășite, el ar scăpa de povara care-l apasă. Adineori a avut o slăbiciune când l-a lăsat slobod, dar
5 aceasta nu trebuie să se mai întimple.

Însă o voință streină îl țintuia pe loc.

Când ridică privirea în sus, totul era în starea liniștită dinainte.

Întunericul trecea palid și rece.

10 Și atunci omul pricepu nesfirșita sa durere și blestemul nemilos care apăsa deasupra sa și, sub greutatea deznădejzii doboritoare, căzu cu genunchii în noroiul negru și rece la picioarele stilpului, și privirea sa, în care lucea o supremă întrebare, se îndreptă arzătoare
15 și dușmănoasă spre cerul pustiu.

[Întunericul trecea palid și rece.]

Numai la răsărit se ivea o geană spă[lă]cită, care vestea apropierea sear[bă]dă a zilei, cu începutul altor [su]ferinți, altor amărăciuni, altor prigoniri și cu
20 prelungirea drumului [no]roios și spinos al vecinicei rătăcirii.

În noaptea umedă de ianuarie, în împrejurimile Bucureștilor, pe cîmpul întunecat și posomorit, ca un tablou de Hans Holbein...

VIS PRIMĂVĂRATEC

(Natalia)

I

5 Drumul se întindea nesfirșit, prăfuit, alb în noaptea întunecată. Felinarele trăsुरei proiectau la dreapta și la stînga conuri luminoase, a căror bază luneca pe iarba de alături. Umbra calului se arăta neagră, nemăsurată de mare și părea că stă pe loc pe șanțurile cari fugeau ca niște năluce. Foișul stejarilor se subția
10 în întunecime.

Din cînd în cînd, vizitiul, în bluză, se deștepta.

Lovirea biciului pe spinarea cailor făcea în tăcerea largă un zgomot sec. O boare rece mingiia obrazul lui Alexandru, care visa.

15 În mîna dreaptă tinărul mototolea telegrama citită de mii de ori de dimineată încoace. „Telegrama“. Tumultoase și nefecunde, gîndurile i se învîrteau în negura care-i învăluisese parcă mintea. Cu toate acestea, chipul Nataliei, măreață și senină, se ridică în crierul său ca o statuie pe un soclu, acapara toate puterile-i, și amintirea despre Teodor, pe care totuși îl iubea foarte mult, pălea, se nimicea aproape.

Alexandru se mira de apropierea acestui deznodămint neprevăzut al dramei, pe care inima sa o visase
25 atîția ani. Și gîndurile i se înșirau asemeni unui fir pe scul.

În pădure se auzea adesea — mai mult ca o bănuială — cîntecul privighetorei.

De la un loc se vedeau printre copaci, sus, pe culmea dealului, clipotind niște focuri, și după mogul-

30

dețele dimprejur se putea bănuși că-i un sat. Pe orice altul l-ar fi entuziasmat, dar Alexandru simțea prea mult în sine ca să mai facă loc și simțirilor dinafară.

5 — Covrac, unde sunt lumine multe, zise vizitiul, arătînd într-acolo cu coada biciului. În sufletul vizitiului nu se petrecea nici o dramă.

La un cot de drum, trupul vizitiului se dădu într-o parte și, pe fundul negru, se desemnau siluete negre de locuinți.

10 — Iată-ne ca și ajunși.

Bietul om, ostenit de așa tăcere lungă, voia să înceapă vorba. Dar Al. tăcea mereu, în temerea crescîndă care-i strîngea inima.

15 Trăsura intrase în sat. Din toate părțile se auzeau răsunînd lătrături de cîini. Ici și colea, la ferestre, se vedeau lumini. Poarta era deschisă. Casa se aprofunda albă în verzișul întunecat. Fără veste, trăsura se opri la peron. Repede, aproape inconștient, Al. sări jos. Deodată se simți strîns în brațe.

20 — Trebuie să fii ostenit.

— Ba nu! Adu-ți aminte de drumurile pe cari le făceam acum cinci ani.

— Tu ai rămas mereu același?

— Dar da! De ce m-aș schimba?

25 Și vorbele lor se schimbau repede, cu spontaneitatea de simțire a copiilor. Se deștepta în ei copilăria. Intrară în camera lui Teodor.

— Vino să stăm puțin aici de vorbă înainte de a te prezenta la ceilalți.

30 — La ceilalți? Dar ce, sunt mai mulți?

— Da. Trebuie să știi că tu ești așteptat aici în serbare.

— Păcat, zise Alexandru. El ar fi vroit să fie ei singuri, să-și poată destăinui gîndurile.

35 — N-ai nici o teamă. E o adunare de intimi. Sunt sigur că te va impresiona: unii prin partea bună, alții prin cea ridiculă.

— Dar din cine e compusă societatea?

40 — Ascultă: d-na X cu fiica, din Buda, d-nul Y din Galbeni.

Domnul Y, pe care nu-l cunoștea, i-amintea de acel *mercante de campagna* a lui Anunzio.

5 Teodor intra iute în amănunte și anume în acele ale momentului de față. Lui Al. i se părea aceasta întrucîtva brutal. El ar fi vrut la început numai [să] *efleureze* lucrurile, să le privească în conturul lor vag, să se bucure de frumusețea ansamblului. Cela părea ca un agricultor care în fața naturii caută să explice cum este griul; acesta, ca un artist care vrea să se bucure de priveliște.

10 În pavilionul aranjat ca salon, toată lumea tăcu cînd Alexandru Cornea intră urmat de T. Romașcu. Privirile tuturor se îndreptară spre oaspetele așteptat, fiecare scrutîndu-l ca pe un animal rar.

15 Al., cu o aruncătură de ochi, făcuse ocolul tuturor. Acolo ședea ea, tot cu aceeași privire ca și în trecut, cu aceeași față ca altădată.

Se făcură formele de polițetă.

20 Și acum fiecare se simțea jenat de a începe.

Le babil al femeilor tăcuse, și Al. se întreba în gînd dacă nu cumva aici, așa de departe, domnesc aceleași forme ca la București.

Natalia îl întrebă:

— Ce mai e prin București?

25 Și el începu să dea amănunte.

II

30 În noaptea albăstrie, care învăluisese camera în urma stingerei luminărei, gîndurile lui Al. se simțeau ușoare. Teama de necunoscut, pe care o avusese acum două ceasuri în trăsura, dispăruse. Se simțea ușor că trecuse pericolul.

III

35 Alexandru se sculă a doua zi dimineată și deschise fereastra. Înainte i se desfășura o priveliște minunată, a cărui fundal era compus din dealul din față și de copacii de pe deal. La picioarele dealului, iarba crescută

5 înaltă și verde trăda Berheciul. Chiar apele acestuia se arătau puțin. Grădina strălucea de viață. O creangă de cireș se arăta aproape bătînd în fereastră cu cireșile-i coapte. Vederea acestei crengi îl *égaya* și avea o bucurie asemenea unui copil gurmand cărui i s-ar fi arătat mîncările favorite.

Neliniștea de aseară dispăruse cu totul și în locu-i simțea o pace care parcă-i era insuflată de frăgezimea întregii firi.

10 Cu pacea în suflet și sărbătoarea în inimă coborî în grădină. Ea venea înainte-i dreaptă, mlădioasă.

— Așa de dimineată v-ați sculat?

— Dar ce-i dimineată?

15 — Firește. Pentru noi, deprinși cu țara, nu-i, dar pentru cei deprinși la oraș, da.

— Atunci se vede că eu m-am metamorfozat prea iute în țaran, căci n-am simțit deosebirea.

20 — Se poate, zise ea rîzînd. De altminteri, cred că metamorfoza nu ți-ar fi decît folositoare la oraș etc. și ea vorbea, mergînd alături.

El o privea. Ea întrezări privirea și zise, ca și cînd ar fi crezut că privirea lui o întrebă „unde merg“.

NATALIA

(Seara dragostelor)

25 Mergeau singuri, amîndoi, în asfințitul soarelui pe drumul ce duce către pădure.

Razele soarelui poleia fericirea lor, care se *épanuia* în liniștea din apropierea serei, căci dragostea însăși era senină ca un asfințit de soare.

30 Și ei mergeau singuri amîndoi.

Soarele se pleca mereu și abia se mai vedea de pe culmile dealurilor. Se auzea lîn murmurul Berheciului, care doinea încet în mersu-i.

Și ei mergeau singuri amîndoi.

35 Trecuseră puntea și acum începea să se audă corul muncitorilor. Erau oameni cari, împovărați de muncă, dar în tainică frăție cu natura, sunt pururi veseli și îmbrățășători.

Și ei mergeau singuri amîndoi.

Pe drum un flăcău și-o fată veneau. Glumeau și erau să se sărute, cînd se auzi în tăcerea serei răsunînd clopotul de vecernie. Atunci se despărțiră în grabă și-și făcură semnul crucei.

5 Ei îi văzuseră și-și urmară calea înainte, parcă pre-simțînd că aceasta avea o tainică legătură cu simțirea lor.

10 Deodată corul muncitorilor răsună mai tare și se văzură muncitorii apărînd la cotitura unui drum. Erau toți tineri și înfrățiți de muncă.

Și ei mergeau singuri amîndoi.

Noaptea venisă. Teodor se arătă de pe după copăcei cu grecoaiica. În firea acesteia se răscolise patima țărilor calde.

15 Nu departe, pedantul cu X.

— Dar asta e sara dragostelor, zise Natalia.

În mintea lui Al. se perinda un cîntec vechi al său. Pe cărările vrăjite trec perechi îmbrățișate etc.

20 Și în seara aceea ea i se dădu lui, în sărbătoarea de duminică a naturei. Erau ca o reminiscență vagă a seninelor timpuri păgine și pline de viață, păreau niște noi Venus și Adonis.

În VIS PRIMĂVĂRATEC

Cap. ultim

25 (urmează după Seara dragostelor)

A doua zi, deșteptîndu-se, simți un gust amar și un dezgust îl cuprinse. Capul îi părea greu și fierbinte, ca cuprins de friguri. Cobori în grădină să se răcorească. Și gîndea de ce n-a plecat el înainte de-a-l fi înlănțuit de tot patima dragostei. Nu era mai bine ca acest vis să fi rămas vis pentru totdeauna, ca ceva primăvăratesc? Căci un lucru odată cîștigat pierde din farmecul de mai înainte. Trebuia să fi plecat în noaptea stelată și liniștită, să se fi dus, lăsînd în urmă visul, care să-i fie ca o mîngiere senină pentru toată viața. Și își amintește un tablou făcut de un pictor celebru amoretat. E *Despărțirea*.

Și își simți atunci neputința-i și se afundă cu capul în iarba naltă, verde, sănătoasă, care se plecă deasupra sa în șoptele vântului, mîngietoare.

[...CASA NECULCEȘTILOR...]

...dreaptă între cele două rinduri de pomi cari-
umbrese mărginile și-și plecau ramurile spre a asculta,
în evlavie lor bătrinească, vechiul grai al pămîntului.
5 În fundul depărtat, lanțul Carpaților girbovi se des-
fășoară liniștit și falnic — strajă uitată de vremuri —
în azurul cald al verei. Și din înălțimea nesfirșită a
bolței cerești soarele prăvălește în jos, peste cîmpul beat
de voluptate, peste copacii cu frunze șoptitoare de po-
10 vești șirete, peste apele molatece ca o femeie în aștep-
tarea plăcerilor, nescata urnă de aur din care curge
în văzduh bogăția policromă a pietrelor scumpe. Lu-
mea întreagă pare un imens tablou idealist, peste care
un Tiziano mai dumnezeesc decît cel venețian a arun-
15 cat magia strălucitoare a unor culori visate în somnul
unei nopți (ultraviolete) înstelate.

Aci, sub valurile luminei, gîndurile asfințesc ca
stelele în faptul dimineții. Dar ochii capătă o putere
vulturească și privirile pătrund depărtarea nemăsu-
20 rată, afundîndu-se în adîncul acestei beții nebune de
culori cu lăcomia sărutărilor și a îmbrățișărilor iubiți-
lor în ziua sfîșietoare a despărțirii.

În curînd zărirăm casa Neculceștilor. Această casă
e o clădire veche din timpurile vitejești ale Moldovei;
25 piatră mușegăită din care e alcătuită și turnurile cres-
tate ce o acoper îi dau înfățișarea unuia din acele cas-
tele medievale întrezărite prin ceața plutitoare a le-

gendelor cavaleresti. Împrejur, un mare parc secular o inconjoară, și stejari bătrini, ridicându-și frunțile semețe spre cer, în ciuda anilor cari caută să-i doboare, i-ascund comoara prețioasă de privirile streine.

5 Poarta cea mare, ferecată bine între cele două ziduri puternice, se dădu în lături la sosirea noastră și trăsura intră în ogradă, legănându-se ușor pe prundișul presărat pe jos.

10 Și cum coborîrăm din trăsură, ne simțirăm deodată sub domnia păcii ce cădea încet dintre ramurile copacilor, ca o dulce parfumată adiere. Lumina, stimpărată de frunzile dese și verzi, pătrundea lină și visătoare, spre a da tonuri delicate și subtile lucrurilor cari răsăreau ca-n povestea Frumoasei adormite în pădurea fermecată. S-ar fi zis că mortul Trianon a înviat în trecuta sa minunăție spre a visa din nou, pe malurile Siretului, un vis început demult, depărtat și neisprăvit.

20 Rezemată de parmaclicul de piatră, o vedenie albă stă ginditoare, cu privirile pierdute în nelămurirea de smarald. Părul ei auriu era ca o superbă mantie regală țesută din raze, iar ochii ei glauci erau ca adîncul fluviilor ce visează tremurătoare în pacea serei. Era Sabina. Ea mi-a făcut în clipa aceea întipărirea castelanelor din frumoasele balade ale trubadurilor. 25 Mlădiosă în rochia albă care-i stringea mijlocul, ea ținea în mână un crin plăpînd, ca și cum ar fi fost gata să-l dea mirelui așteptat ce trebuia să vină într-un tirziu pe cărarea umbrită și tainică pe care o mîngiau stejarii prieteni.

30 Cînd ne văzu, bătu din palme, cu o bucurie luminoasă.

— Lucian! Doamna Costinescu!

CALEA ÎNTOARSĂ

În Păltiniș, pe o vară blagoslovită și bogată ca o masă de cununie. Prins în colanul încîntător pe care il fac munții la apus și Siretul la răsărit, orașelul pare ca o piatră nestimată pe o tîpsie de aur; atît de strălucitoare este lunca aceasta moldovenească sub pozoaba spicelor blonde ale grînelor și a ramurilor încărcate ale pomilor. Și în măiestria de culori cu care hărăzit acest limpede peisagiu din Țara de Jos, nota albă, veselă și scînteietoare pe care o dă Păltinișul se armonizează de minune cu tonul larg și plin dimprejur.

De pe dealul care stă ca o pavază dinspre miazăzi, orașelul se vede ca-n palmă.

15 Casele sale albe, acoperite parte cu șindrila, parte cu tinichea, se înalță dintre perdelele verzi de tei ca niște flori uriașe care rid în soare. Și cum se înșiră una după alta de pe coaste către poalele colinei și pînă în lunca cea largă, ele par că ar sta gata să se dea de-a 20 rostogolu, aculmîndu-se unele peste altele, nerăbdătoare de a face loc cit mai curînd la priveliștea desfătătoare pe care o înfățișează în depărtare, spre miazănoapte, ogoarele unde spicele coapte și grele se leagănă în valuri aurii sub adierea ușoară a vîntului 25 de vară!

Printre casele acestea cochete și livezile mari cit un rai, drumurile frumos prunduite pun briie de argint în toate părțile. Dar Păltinișul se mindrește îndeosebi cu marea șosea națională, care-l străbate de la un capăt la cellalt. Șoseaua aceasta desăvirșește întreg tabloul, intinzându-se dreaptă...

[...JUGUL ÎNGROZITOAREI MELE PERSONALITĂȚI...]

Venisem să petrec vara în acest ținut unde stăpîneam o mică moșie părintească pe care n-o văzusem de un amar de ani.

5 Împrejurările economice prin cari trecuse țara în 1900 puseseră pe gânduri pe toți proprietarii cari nu dădeau de loc pe la moșii odinioară. Zdruncinul pe care-l încercase toată viața națională le atinsese foarte mult veniturile. De aceea, siliți de a primi sub adevărata lor lumină condițiunile reale ale vieții, căutară să părăsească plăcerile scumpe din streinătate și să se întoarcă în țară, la ogoarele lor, unde toate lucrurile aveau nevoie de cumpăneală și de îndreptare.

10 Sosise o adevărată vreme de reculegere; o vreme de reculegere economică, o vreme de reculegere morală.

Pentru mine era și o vreme de reculegere sufletească. Ajunsesem la virsta cînd omul are mai multe amintiri decît speranțe și calea i se pare searbădă îndărăt și pustie înainte. Trecusem dealul vieții și coboram la vale. Și acest simțimînt de nesfirșită tristeță care mă cuprinsese, fără să bag de seamă cînd, pricinuisese în mine o revoltă surdă și mocnită pe care nu o stîmpăra decît marea mișcare în aer liber și oboseala desăvirșită pe care o dă munca trupească.

25 Stam aproape toată ziua pe cîmp, în mijlocul muncitorilor cu cari împărțeam prinzul și strădania, iar noaptea călăream ca un sălbatec peste văi și coline,

trecînd ca fulgerul prin întunerec, spre marea spaimă a țăranilor, cari mă luau drept călărețul blestemat al vechilor povești. Nu mă întorceam acasă pînă nu cădeam zdrobit de oboseală. Adormeam atunci de un
5 somn greu, pe care visurile nu-l pătau niciodată cu zadarnicele lor arătări. Și totuși, dimineața, în revărsatul zorilor, eram iar în picioare, nemulțumit de noaptea pe care o avusesem, neamăgit de ziua pe care o începeam.

10 Îndeosebi sărbătorile erau pentru mine un adevărat chin. Munca înceta, locurile rămîneau în părăsire și eu eram nevoit să stau cît era ziua de mare închis în casă, în mijlocul cărților, de cari începusem să prind o nemărginită scirbă. Altul în locul meu s-ar fi
15 dus cu vederea prin vecini. Dar pe mine focul mistuitor care mă ardea în suflet și acel orgoliu demonic și posomorît care crescuse cu atît mai mult cu cît mi se înrădăcinase mai adînc incredințarea că mi-am pierdut zădarnic viața pînă acum mă țineau vecinic la o parte,
20 plecîndu-mă sub jugul îngrozitoarei mele personalități, de care nu puteam scăpa nici o clipă.

Intr-una din aceste sărbători, nemaiputînd răbda povara singurătăței, pusei să-mi inchinge calul înainte de vremea obicinuită. Iute ca prîsnelul, argatul
25 fu îndată la scară, cu tretinul gata. Era un armăsar frumos, negru-corb și țintat cu o mică pată albă și rotundă în frunte. Cînd îl aduse în fața mea, sforăia și bătea din picioare de nerăbdare.

— Aha, viteazul meu Șordan! Și ție ți-e dor de aer și mișcare? Nu cumva te apasă și pe tine povara
30 personalității?

— Ba îl zădărește șeaua, domnule! spuse argatul, cu încăpățînată convingere.

Era cît pe-acî să mă umfle risul. Argatul acesta,
35 în nevinovăția sa, făcuse haz de necazul meu!

Pusei piciorul în scară și mă avintai pe șea.

ARTIST

Nu auzisem de multă vreme nimic despre dînsul. De cînd se retrăsese într-un sat depărtat și mic — satul său natal — nu-mi mai răspunsese la nici o scrisoare. Desigur, supărat pe oameni pentru că fusese
5 silit a-i părăsi fără voie, nu vroia să mai știe nimic de dînsii. Dar ce tînăr de treabă era! Țin minte, de parcă ar fi fost ieri, cum ne-am cunoscut noi, în vîrsta cînd toate au farmecul ce-l dă visurile de tînăr. Atunci cel care a publicat o singură nuvelă sau poezie are pentru noi o aureolă de glorie care îl deosebește mult de
10 ceilalți muritori.

L-am cunoscut într-o sară de vară plină de frumuseță, cu lună pe cer și pace în aer, cu miros de ierburi și cînturi de păseri, cînd toate par fantastice și natura
15 ademeneste puternic pe omul ce simte. Am ieșit amîndoi pe cîmp și ne-am plimbat mult, mult, mult, pînă a început să se ivească geana roșie a zorilor la răsărit. Și ne-am vorbit atîtea! Și mi-a spus atît de multe!
20 Cum făcuse cursul inferior liceal și cum, din lipsă de mijloace, nu putuse trece examenile următoare, cum trăiește acum aici într-o sărăcie adevărat artistică și ce fel de viață liberă duce. Iar eu îl ascultam, căci îmi place atît de mult unul care se descopere cu atîta
25 încredere altuia. E simțirea în apropiere a unei inimi ce caută iubire.

„Și iată, zicea el, mă atrage mult viața asta, așa

melancolică cum o prevăz eu. E atita farmec înfața-i și atita ademenire în șoapta-i, încit o urmăresc uimit ca pe o nălucă iubită. Și simt atita bucurie că-s tinăr și atita expansiune de viață, că aș cuprinde lumea într-o
5 putere. Uneori zic că ar fi fost mai bine să nu fi învățat de loc carte, căci poate aș fi iubit altfel lumea; dar atunci is plictisit. Așa trebuia să fiu cum sunt acum.“ Sub raze de lună, dînsul se arăta simpatic, nalt, frumos și cu părul negru, moale și rar. Și așa era el.
10 Un mare admirator al naturii, care pentru el era ca osoră bună și sub farmecul căreia ne împrietiniserăm în câteva ceasuri.

Multă vreme pe urmă am umblat împreună, am citit laolaltă și ne împărțeam ceea ce simțeam. Nu
15 l-am văzut niciodată pierzînd nădejdea și zbatîndu-se în ghearele desperărei; mai mult visător. Își făcuse un fel de filozofie proprie, după care nu-i era permis să despere niciodată. Dar într-o seară a venit la mine cu un fel de nerăbdare în tot ce făcea; era tot seară frumoasă și dulce, numai el nu mai era același. Luase hotărîrea de a se duce la țară, căci nu mai avea cu ce trăi la oraș. Eu mă temeam că acolo nu o să poată face
20 nimic.

— O să am liniște destulă și o să pot să studiez în pace.

— Dar de scris, n-ai să scrii?

— Nu cred. Îmi place arta și o simt, și dacă o am gata și perfectă de la alții, de ce aș mai încerca și eu? Aa, înțeleg, dacă aș fi la oraș, aș fi nevoit să scriu. Și,
30 vezi tu, continuă el mai departe, citiți ca mine, oameni care știu cu adevărat ce va să zică artă, nu se vor fi pierzînd într-un colț de țară uitat...

Tirziu, odată, vizitînd spitalul unui mare oraș, am găsit pe prietenul meu acolo, zăcînd slab și palid peste măsură. Dar despre artă vorbea tot cu entuziasm, cu
35 un fel de entuziasm plin de exaltare și pe care eu nu-l pricepeam pentru că nu suferisem ca dînsul de singurătate, de singurătatea absolută, în care nici o ființă nu vine să te asculte. Citea și acolo cu patimă. L-am întrebat de nu mai scrie.

— Aa, nu; eu admir arta și nu voi s-o pîngăresc.

Sunt sigur că de-aș scrie, aș fi mult în urma maștrilor. De aceea vreau mai bine să admir, să mă îmbăt, ca de farmecul unei fecioare, de măreția artei pure și senine, care e totul pentru mine. Artă, vezi tu, e explicarea fericirii din viață!...

— Dar îți pierzi talentul!

— Dacă nu-mi sunt date bucuriile creațiunii, le am pe cele ale admirațiunii. Dar eu le am și pe ale creațiunii. Artistul e cel care simte arta și o înțelege.

Și iar ne-am despărțit, și de atunci i-am pierdut urma.

VAE, SOLI!
Din partea finală

Nori pe cer. El, cu fruntea arsă, iese spre a se duce să vadă Birladul. Întilnește pe învățător.

— Ce vești mai spun jurnalele?

5 — Habar n-am. Nu le-am citit de mult.

— Se zice că Bulgaria se înarmează iar. Că a dat ordin de concentrare trupelor la granițele române. Că primesc din Rusia arme și munițiuni etc.

10 — Cum se vede, te temi să nu-ți lipsească într-o dimineată ceapă și celelalte zarzavaturi.

Cellalt rise. Soli se miră el singur că mai are puterea de a face ironii.

15 — De altminteri, urmă el umoristic, e o altă problemă mult mai însemnată la ordinea zilei: plecarea mea la București.

— Aceasta se va rezolvi mai ușor, zise învățătorul rizind.

— Mie nu mi se pare tot așa.

20 Și începu să se explice. El, care era așa de mândru în privința lucrurilor acestora (a chestiunilor bănești), acum ajunsese așa de jos, încît se spovedea acestui, aproape un necunoscut.

25 În sfîrșit, se despărțiră. Soli vru s-apuce spre Birlad, dar un altul îl strigă. Era un țaran care dorea să-l cîstească. El îi mulțumi de intenție, dar trecu înainte, voia să fie singur, cu acea singurătate care îl rodea, îl mistuia. Mergea încet, aplecat și se întreba mereu în gînd, fără nici un rost: „Cînd voi pleca la

București?“ Țărani venind de la muncă îl salutau afectuos și-l întrebau: „Unde te-ai plimbat?“ El le răspundea, dar în gînd își zicea: „Plimbat“. Ei cred că de plăcere am ieșit, nu de nevoia profundă de a-mi ogoi suferința. Și în mintea-i se învirtea tot mai repede și mai fără șir întrebarea: „Cînd voi pleca?“ Capu-i ardea amarnic „Doamne ferește, gîndi el, înnebunesc.“ Și gînduri ciudate îi veneau în minte. „Dacă m-ar apuca o amețeală, dacă m-aș duce și aș întreba pe întiiul venit: cînd voi pleca?“ Dar hotărî să se țină bine, însă gîndul nu-l părăsea. Deodată opri un țaran în drum și, stîngaci, cu un suris sfios, îl întrebă: „Mă rog, cine poate să-mi spuie cînd voi pleca la B.?“ Țăranul îl privi uimit: „De, domnule, asta o știi singur“. [Soli] plecă. Țăranul se uita în urma sa și nu știa ce să creadă. Clătină din cap și-și zise că a fost o glumă, cum obișnuia citeodată [Soli] în timpurile cele bune.

Soli mergea impleticindu-se buimac. Privea în neștire. Își dădea încă seamă de prostia ce făcuse, dar în zădar cerca să înfrîneze pornirile gîndurilor. Iată un copac, o pasere, oameni care vin de la cîmp. Dar de ce merge bătrînul cela așa de încet și pare așa de zdrobit? Sapa din spate îl doboară. Vai! Și oboseala pe care trebuia s-o simtă bătrînul înmîită o simțea el, înmîită. Aha, asta-i o fată, cea care trece acum. Ajuns acasă, întrebă și pe mamă-sa cînd pleacă. Ea nu-l înțelese deocamdată. El îi spunea cu o voce rugătoare și umilă: „Mamă, așterne-mi“. Îl înțelese și izbucni într-un plîns cu hohote.

NOTE, COMENTARII, VARIANTE

P O E Z I I

D I N V O L U M E

FECIOARA IN ALB. CIND VIOARELE TĂCURĂ.
MOARTEA VISURILOR. POEME.

ARGUMENT

Succinta prefață lirică a volumului de poezii apărut în 1902, intitulată *Argument*, a cunoscut un îndelung proces de metamorfozare. Confruntarea variantelor e interesantă, deoarece ideile reluate consecvent și transformate într-un gen de leitmotiv vizează firesc esențialul preocupărilor scriitorului. Poate și mai interesante sînt, însă, ideile nepreluate, deoarece ele indică aspecte pe care scriitorul le avea în vedere, dar care au fost, mai tîrziu, omise datorită formei poetice pe care o lua *Argumentul* în ipostaza sa finală.

Una din variantele acestui *Argument* ne atrage atenția asupra finalității protestatare a versurilor destinate publicității. Protestul are aici, însă, o accepție aparte și anume apare ca o atitudine de nonacceptare a totalei negări a tradiției. El înțelege actul poetic ca o sinteză între continuitate și discontinuitate. Neglijarea valorilor anterioare și indiferența pentru cele viitoare consideră el a fi lacuna prezentului. „Poemele de față, ca și cele cari au fost publicate înaintea lor, au modestia de a se crede că nu sunt decît un glas din mulțime. Dar un glas este o protestare... Protestarea seridică împotriva nimicirii conștiinței vechi. Afirmarea se înalță în sprijinul deșeptărei conștiinței nouă, căci poezia din zilele noastre nu are nici o conștiință“ (ms. 1.659, f. 86).

Giorna primului proiect explicativ al poeziilor sale s-ar părea că se află în manuscrisul 1.657, f. 248, ghidîndu-ne după grafica cu regularități școlărești și după culoarea violetă a cernelei, utilizată

frecvent în majoritatea scrierilor sale de început. „Ție, poporul meu, îți închin aceste versuri, ție, chemat spre fapte mari (o, tu, poporul meu, chemat spre fapte mari), căci în tine găsit-am puterea geniului pe care eu am dat așa slab la lumină (iartă-mă). Și de voi putea lupta odată pentru libertatea ta, singura țintă a vieții mele.“

Dacă pasajul acesta se constituie ca o expresie lirică a profundului atașament față de cei din mijlocul cărora s-a ridicat și al căror tribun se vrea, se poate identifica și prezența altor momente manuscrise de aceeași natură, care fixează, în raport de starea momentană a spiritului, diversele fațete ale menirii creației artistice. „Vă plîngeți în deșert și lacrimi vărsați asupra celor asupriți. Dar ați pătruns vrodată în mijlocul lor, cercat-ați să luptați și năzuit-ați să lucrați alături cu ei? V-ați mărginit a vă țîngui între voi ca femeile și ați spus că faceți artă pentru popor, Hamleți. Nu vedeți cît de departe sunteți de dinsul și că nu vă mai înțelegeți deloc cu el?”

Pătrundeți în mijlocul lui, luptați și suferiți cu el, și cînd vă veți odihni, atunci să se înalțe cîntecul lirei voastre ca a lui Ossian“ (ms. 1.658, f. 29).

În funcție de lacunele pe care le sesizează, asistăm și la o variație a obiectivelor vizate.

„Rolul artei, al poeziei — spune Ștefan Petică în manuscrisul 1.659, f. 85 — e pentru noi, cei de acum, de a lumina spiritele, a le păzi și a le scoate din sila de viață. A-i face pe oameni să li se pară viața frumoasă e datoria artiștilor.“ Paragraful din manuscrisul 1.659, f. 99, se axează pe aceeași idee a creației ca mijloc de fortificare, de revitalizare a spiritelor. „De unde vreți să scoateți artă trainică cînd sunteți toți blazați? De unde acele imagini bărbătești și pline de vigoare, acele versuri focoase, cînd sunteți atît de abătuți și duceți viața cu atîta silă? Ori vreți să ne încredințați că descurajarea aceasta e ceva eroic și pretindeți să o admirăm?“

Alteori ține să sublinieze că singura posibilitate a creatorului de a se realiza e de a comunica necondiționat cu omenirea, căci sentimentul frumuseților concepute și trăite îi creează parcă un gen de obligativitate de a împărtăși și pe ceilalți din bucuriile lui.

„Poete, tu n-ai nimic. Tu n-ai un pămînt pe care să-l lucrezi. Inima oamenilor e ogorul tău. Tu n-ai patrie. Omenirea e patria ta. Și simțirile tale nu le poți ține pentru tine singur. Tu trebuie să le spui altora, să-i sugestionezi, că-s prea frumoase“ (ms. 1.658, f. 111, notație laterală).

Pe aceeași foaie, în josul paginii, se află o notație care sugerează tendința de alternare a liricii sociale cu cea intimă. „Mecanismul psihologic prin care amorul poetului spre iubirea curată și fapte mari se împlintă în inima poporului, dorința sinceră a poetului e de a spune tot ce știe. Cum înflăcărează cuvîntul lui și produce rezelul.

— În mișcare e viața. E noapte. Poetul și-a finit rolul de războinic, mîine va cînta iubirea lină...“

Sensurile degajate de suitele acestea de pasaje reprezintă o materializare a stărilor sale de conștiință cristalizate variat, în funcție de profilul pe care-l impunea conjunctura intelectului său în formare.

De fapt, în manuscrisul 1.657, f. 255, e prezentă o mărturisire de natură să explice această continuă metamorfozare a *Argumentului*, a aceluia poem programatic care precede volumul său de versuri.

„Acum, cînd mă gîndesc înapoi, multe din faptele simple de atunci devin de o complexitate uimitoare și totuși capătă un interes mult mai mare. Atunci, cele ce se petreceau erau adesea neînțelese pentru mine. Așa am fost totdeauna, evenimente externe au hotărît de starea și emoțiunile mele interne, justificînd foarte nemerit spusele unui autor francez.“

FECIOARA ÎN ALB

Poeziile aparținînd acestui ciclu sînt reproduse din volumul *Fecioara în alb. Cînd vioarele tăcură. Moartea visurilor. Poeme*, București, 1902 (A), p. 5-39.

Ciclu de poeme *Fecioara în alb*, fragmentat în trei serii și purtînd inițial titlul *La creatura di bianco vestita*, a fost publicat în revista *România jună* (B). Poemele I, II, III și IV au apărut în nr. 223, 24 iulie 1900, p. 1, avînd un moto din Dante: „*Vedi che del desio lei mi piego*“. Poemele V—XI au fost publicate la 31 iulie, avînd de data aceasta un moto din Ugo Foscolo: „*Entra ed adora*“. Ultima serie a acestui ciclu, cuprinzînd poemele XII—XVIII, apar în același periodic pe data de 7 august 1900, fiind precedate de cîteva versuri din Lord Tennyson: „*But the tender of a day that is dead / Will never come back to me*“.

Nici ordinea și nici numărul poeziilor din volum nu corespund exact celor din periodice, deoarece poema VIII din *Fecioara în alb*, apărută în *România jună* din 31 iulie 1900, va figura în volum ca bucată constitutivă a ciclului *Cînd vioarele tăcură* (VII), iar poeziile XIV—XVI din volum lipsesc în ultima serie a *Fecioarei în alb* din periodic, fiind reproduse în volum din *Literatorul*.

Pornind din momentul în care intervin neconcordanțe de notare (poema VIII), indicăm modul în care poeziile din volum corespund cu cele din periodic. Poeziei VIII din volum (A) îi corespunde poezia IX din periodic (B); poeziei IX (A), poezia X (B); poeziei X (A), poezia XI (B); poeziei XI (A), poezia XII (B); poeziei XII (A), poezia XIII (B); poeziei XIII (B), poezia XIV (B); poeziei XVII (A), poezia XV (B); poeziei XVIII (A), poezia XVI (B); poeziei XIX (A), poezia XVII (B) și poeziei XX (A), poezia XVIII (B).

Diferențierile de text sînt foarte restrînse, cu excepția poeziei III, căreia i se adaugă în volum o strofă (ultima).

Poezia II: *o. 18* cobora, A; coboară, B. Poezia V: *o. 29* deasupra, A; deasupra B.

Poezia VII: *o. 4*: mantă, A; manta, B // *o. 11*: pe frunte-mi, A; pe fruntea-mi, B.

Poezia VIII, A (IX, B): *o. 6*: doruri chinuite, A; inemi chinuite, B // *o. 7*: note lungi și triste, A; note lungi și negre, B // *o. 13*: Ci trec, A; Eu trec, B.

Poezia XI, A (XII, B):
o. 5: se închină, A; se-nchină, B.

Poezia XIII, A (XIV, B):
o. 2: se lasă în, A; se lasă-n, B // *o. 17*: perind, A; pierind, B // *o. 27*: ramură-nflorită, A; ramură-nvălită, B // *o. 28*: noaptea-nvăluită, A; noaptea mîhnită, B.

Poezia XVII, A (XV, B):
o. 7: marmură, A; marmoră, B.

Poezia XIX, A (XVII, B): *o. 7*: durere viitoare, A; durerea viitoare, B // *o. 9*: vieții, A; vieței, B // *o. 10*: mîini, A; mîni, B // *o. 23*: privirea-ntunecată, A; privirea-ndurerată, B.

Motoul ultimei serii a *Fecioarei în alb* publicată în periodic („*But the tender of a day that is dead / Will never come back to me*“) se află notat în manuscrisul 1.658, f. 169, fiind succedat de următoarele extrase din simbolistii francezi: „*J'irai tout le long de la mer éternelle / Qui bave et gémit dans les roches concaves, / En tordant sa queue dans les roches concaves. / J'irai tout le long de la mer éternelle*“ (Jean Moréas). Specificarea autorului îi aparține lui Ștefan Petică. Autorul celorlalte versuri nu mai este indicat, probabil datorită faptului că versurile lui Paul Verlaine circulau curent în epocă: „*La vie est brève, / Un peu d'amour, / Un peu de rêve / Et puis... bonjour! / L'amour est vain, / Un peu d'espoir, / Un peu de haine / Et puis... bonsoir.*“

Deși citatul din Dante, autorul sub auspiciile căruia Petică își începe publicarea sistematică a poemelor sale, nu este consemnat, manuscrisele păstrate ne permit totuși să deducem că atașamentul poetului față de creația lui Dante a fost profund. Că l-a citit, este incontestabil. *Vita nuova* figurează într-o listă de cărți comandate în străinătate (ms. 1.657, f. 351), care se pare că i-au parvenit scriitorului, deoarece în biblioteca rămasă de la el se află unele din volumele solicitate atunci. De altfel, în schița *Idilele din mansarde*, printr-o asociație generată de o similitudine de gesticulație, scriitorul face referiri la un anumit moment bine precizat din această lucrare a poetului florentin. „Deodată, nu știu cum se făcu, la un colț de drum apăru înaintea mea silueta zveltă a unei femei tinere, palide și frumoase. Am rămas uimit, cuprins de o vagă presimțire. Și cînd trecui pe lângă dînsa, ea înclină încet capul într-o salutare dulce și discretă, iar crinul din mîini îi căzu la pămînt. Atunci am avut viziunea damelor medievale, care astfel își salutau cavalerii, și mi-am adus aminte de episodul din *Vita nuova*, cînd Beatrice salută pe Dante.“

În manuscrisul 1.658, f. 94, există un fragment versificat care denotă că Petică l-ar fi dorit pe Dante ferit de persiflări, mai ales pe tema esențială a creației sale, a celui cult pentru Beatrice, femeia concepută ca simbol al tuturor marilor aspirații.

„N-aș putea, n-aș fi în stare să rid dacă cineva / Să-ndrepteze pe Madona geniului ar cerca / Și cînd capul fără creier vrun renume-ar cîștiga / Schingiindu pe Alighieri pentru a-l parodia.“

În versurile sale de început se poate identifica chiar o anumită influență exercitată de Dante, vizibilă îndeosebi în cultul femeii pe care o adoră și în care recunoaște călăuza sa luminoasă. „Îmi apari în strălucită-aureolă de lumină / Și asupra vieței toate dulcea fața ta senină / Răspîndește-atîta farmec și atîta poezie, / Încît trece-așa de lină ca o undă argintie.“

În manuscrisul 1.657, f. 228 v., e de asemenea exprimată tendința de a asocia frumusețea feminină cu perfecțiunea spre care tindea neîncetat.

Sub cereștile-ți forme-mi regăsesc idealul
Ce atît de mult căutatu-l-am în deșert,
Femeie frumoasă copil al luminei.

Pe aceeași pagină, în partea dreaptă a foii, e schițat proiectul unui sonet pe o idee similară.

SONET II

Că ești iubită, nu te îndoi,
Căci cine nu te-ar iubi, formă cerească.

Ca și în viziunea lui Dante, se conturează din ce în ce mai clar o „femeie ideal“, care reprezintă când arta, când știința.

Arta, senina fecioară, cu ochii dulci ademenind,
Toate nobilele gânduri înspre sine atrăgînd,
Ce viață-n noaptea clară a umplut viața toată
De se asemănă iubită și cu arta laolaltă.

(Ms. 1.658, f. 164.)

„Ah, mi-aș pune sărutarea pe a ta frunte curată, de unde au izvorit atâtea gânduri ce mi-au dat viață odată, ce mă ridică în alte lumi mult mai mărețe: fecioară știință.“

Motivul central al primului ciclu de poezii — fecioara liliată — profilată delicat pe fundalul auster al vieții monahale, străbate ca o temă dominantă momentele anterioare ale creației sale poetice.

Inițial, conturul persistent, într-o pictură deteriorată, al unei candidе fecioare, constituie pretextul crochiului liric. „Pe-un zid negrit văzusem un chip blind de fecioară, / Cu ochii plini de visuri încet plecați în jos / Sub dulcea [indescifrabil, n.ns.] a unui gând frumos. / Din arta altor timpuri atît mai rămăsese, / Căci toate celelalte pierise, se ștersese“ (ms. 1.658, f. 139 v.)

Apoi viziunea serafică pare a-și asocia alte elemente și a-l obseda pe scriitor:

„Un sunet blind de harfă ce piere-n depărtare, / Purtat pe-aripi de vînturi ce-ntînd a lor suflare, / Rămîne multă vreme în mîntea cui l-aude / Și-n locul cel mai tainic din inimă s-ascunde / ... Așa eu port în gînd acel chip de fecioară / Spre care-n pacea serei gîndirea mea coboară“ (ms. 1.658, f. 70).

*

Poezia VIII din ciclul *Fecioara în alb* a cunoscut mai multe versiuni, dintre care două s-au păstrat integral în manuscris.

Varianta din manuscrisul 1.659, f. 9 (B) poate circula chiar independent, deoarece nu păstrează decît trei versuri relativ identice cu textul de bază, iar ambianța are o anumită specificitate, deși e generată de aceeași substanță poetică care le dă axul comun.

Eu nu am cîntul vesel din templul larg deschis,
Nici fruntea-mpodobită de verzi cununi de palmi,
Căci versul meu e versul perdut al unor psalmi.

În noaptea rătăcirii rosti-voi ca-ntr-un vis,
Nălțînd privirea stînsă spre cerul zbuciumat;
Din buze ostenite un imn îndurerat.

Parfum de anemonă vă-mbată de plăcere
Cu roze albe-n plete, cu risul fericit.
Din amfore de onyx bînd vinul strălucit,
Uitați, streini de lume, de zbucium și durere.

Ci noaptea-ntunecată m-acopere-n tăcere
Cu straniu vâl himeric pe suflet chinuit.
Din ramuri lungi și negre cu glasul aiurit
Încet, prelung pornește un tragic *Miserere*.

v. 5: În noaptea-ntunecată se-nvăluie-n tăcere, A, *corespunde cu v. 11*: Ci noaptea-ntunecată m-acopere-n tăcere, B // v. 6: Cu straniu vâl himeric pe doruri chinuite, A, *corespunde cu v. 12*: Cu straniu vâl himeric pe suflet chinuit, B // v. 7: Pe note lungi și triste cu glasuri aiurite, A, *corespunde cu v. 13*: Din ramuri lungi și negre cu glasul aiurit, B // v. 8: Pornește singuratec un tragic *Miserere*, A, *corespunde cu v. 14*: Încet, prelung pornește un tragic *Miserere*.

Varianta din ms. 1.658, f. 117 (C), e și mai depărtată de textul de bază, ea avînd similitudini fundamentale cu textul deja citat, ca o primă formă a acestuia.

Deși e scrisă cu creionul, iar grafia e nervoasă, dezordonată, prezentînd multe corecturi, se pot stabili totuși anumite diferențieri.

v. 1: Eu nu am cîntul vesel din templul larg deschis, B; Eu nu am imnul bahic în sufletu-mi închis, C // v. 3: Căci versul, B; Căci cîntarea, C // v. 5: Nălțînd privirea stînsă sub cerul zbuciumat, B; Purtînd subcerul negru învechita mea durere, C // v. 6: imn îndurerat, B; tragic *Miserere*, C // v. 7: Parfum de anemonă vă-mbată de plăcere, B; Vestiți în ode limpezi [versuri clare, *tăiat*] suprema-vă plăcere, C // v. 10: Uitați, streini de lume, B; Uitați, dornici de lume [de imnul bahic, *tăiat*], C // v. 11: noaptea-ntunecată, B; noaptea [dureroasă, C.

Poezia XIV din *Fecioara în alb* apare sub titlul *Serenada*, avînd ca moto: „*Au pâle lys d'argent*“, în *Literatorul*, XX, nr. 4, 5 aprilie 1899. Deși *Literatorul* asocia originalității direcției literare și o grafie aparte, paradoxurile grafice nu izbesc în sens cantitativ, cu toate că nu lipsește ostentația: *limpezi, avent, colónă, strălucitoare, flóre, nóptea caldă, visătoare, rosa, vânt, ér*, pentru *iar, dér* pentru *dar* etc. Iscălitura se adecvează și ea noului profil: *Stephan Petică*.

De altfel, poeziile luate în ansamblu sînt identice. Doar versul 7 sună altfel. Deși diferențierea rezidă numai într-un epitet, acesta

dădea o ambianță mai subliniat senzuală poeziei din *Literatorul* (*Se-nalță-n seara aromată; Se-nalță-n seara parfumată*).

Poezia XV apare tot în *Literatorul*, XX, nr. 2, 5 martie 1899, sub titlul *Hymn profan*. Ca și în cazul precedent, nu se remarcă diferențieri de conținut, ci doar de grafie (*vallea, primă-veară, hymn, viséză* etc.).

Imaginea femeii visătoare care se plimbă singuratică constituie un motiv predilect încă din primele încercări de versificare ale lui Ștefan Petică. În manuscrisul 1.658, f. 123, datînd din perioada liceală, se află, scrise în grabă cu creionul, următoarele versuri:

Un cer curat și-albastru cum nu s-a mai văzut
Cuprins-a lumea toată în noaptea cea de vară,
Iar sus pe cer, acolo, lucește luna clară
Și-n raze fermecate grădina a-nvălit.

Prințesa cea frumoasă se plimbă gînditoare,
Mărînd atît frumosul grădinei fermecate,
Că gîndul nimănui nici n-ar putea a scoate
O fantasmă care s-o pună în uitare.

Poezia XVI din ciclul *Fecioara în alb* apare sub titlul *Curtezana* în *Literatorul*, XX, nr. 3, 20 martie 1899 (B).

De data aceasta se remarcă o influență mai accentuată a grafiei lui Macedonski, scriitorul părăsind ponderea anterioară. De ex.: *trandaphiri, phărmecată, mysteriose, immensă, addormită, telle, icône, ardețore, primă-vearatic, rămâni, înțelēptă, suriđi ne-sciutore, asînșite*.

Există, de asemenea, și ușoare deosebiri de text. Atît titlul, cît și epitetul diferențial al primului vers din *Curtezana* denotă o tentă de o mai accentuată voluptate și intensitate instinctuală.

v. I: Noaptea ochilor albaștri, A; Noaptea ochilor demonici, B // v. II: șăgalnicii fiori, A; albaștri săi fiori, B; trimise, A; trămise, B.

Poezia XVIII a fost publicată inițial în *România jună* din 10 iulie 1900, sub pseudonimul: *M. Pall*.

Cea mai veche variantă a acestei poezii avea titlul *La despărțire* și era dedicată Izabelei Andrei, — dacă ne ghidăm după indicația: „Către I. A.” — profesoară la externatul de fete din Brăila. A fost cunoscută de Ștefan Petică, probabil, datorită legăturilor pe care aceasta le avea cu mișcarea socialistă. Din precizările lui Liviu Macedonescu reiese chiar că ea „l-a introdus” în 1895 pe Ștefan Petică la clubul muncitoresc. Sînt mărturii că între cei doi se stabilise o prietenie afectuoasă și delicată. P. Crăescu, în articolul său din *Freamătul* (1912), își amintește că într-un moment de acută criză materială,

profesoara Izabela Andrei îi trimite lui Ștefan Petică, prin intermediul său, suma de 20 de lei, rugîndu-l însă insistent să nu indice sursa acestei sume și mai ales să i-o înmîneze de așa manieră, încît să-i menajeze susceptibilitatea.

Originea acestei poezii se poate detecta într-o notație de formă rudimentară, constituindu-se ca o etapă intermediară ce se situează la limita dintre proză și poemul în proză; proza fiind, însă, purgată de elementul anecdotic, de particularitatea faptului trăit, existînd mai mult ca atitudine lirică.

„Toată noaptea călătorit-am și am avut ochii pironiți, în tristă, dulce mișcare de suflet; la depărtata stea singuratică tristeții ochi îmi îndreptam, iar gîndul în văpaia durerii mi-l îndreptam spre tine, dulce, iubită fecioară.

Dulcea iubită fecioară, m-a urmărit noaptea întreagă chipul tău, pe cînd rătăceam singur sub raza stelei, sclipitoare, protectoare.”

În manuscrisul 1.658, f. 72 (B), se remarcă o mai stringentă structurare lirică a acelorași idei și stări de suflet:

Către steaua depărtată
Tristeți ochi îmi așinteam, [îndreptam, tăiat]
Iară gîndul, rob durerii,
Înspre tine-l îndreptam.

Și-mi surise (Și-mi fu roată) întreaga noapte
Fața ta mîngîitoare,
Pe cînd [singur, tăiat] rătăceam sub raza
Blîndă a stelei protectoare.

O variantă mai apropiată de forma definitivă se intitulează *Pribeag* și se află în manuscrisul 1.658, f. 113 (C). Cerneala violetă cît și iscălitura: *Eric's* atestă elaborarea acestei forme în prima fază a creației lui Ștefan Petică. Similitudinile se limitează mai mult la prima strofă și la structura versificației, la specificul ritmicii, deoarece celelalte două strofe diferă substanțial de cele ce aparțin bucății publicate în ciclul *Fecioara în alb*, unde este omisă ideea pelerinării sub auspiciile imaginii ocrotitoare a iubitei.

Toată noaptea singuratec
Pribeagînd pe drum m-am dus,
Luminîndu-mă în cale
Mîngîioasa stea de sus.

Către steaua depărtată
Tristeții ochi îmi așinteam,
Pe cînd gîndul visător [Iară gîndu-n duioșie, tăiat.]
Înspre tine-l îndreptam.

Și-mi surise întreaga noapte
Chipul tău mîngiitor
Rătăcirii de (Pe cînd rătăceam) sub raza
Astrului ocrotitor.

v. 1: argintată, A; singuratec, C // v. 3: Mă privea adînc mirată, A; Luminîndu-mă în cale, C // v. 5: Mîngioasa stea din zare, A; Către steaua depărtată, C // v. 6: Tremurînd încet visa, A; Triștii ochi îmi așteptam, C // v. 7: Din petale-albastra floare, A; Pe cînd gîndul visător, C // v. 8: Triste lacrimi revărsa, A; Înspre tine-l îndreptam, C // v. 9: Triste lacrimi curg în noapte, A; Și-mi surise întreaga noapte, C // v. 10: Din frumoșii ochi cerniți, A; Chipul tău mîngiitor, C // v. 11: Eu mă duc. Duiioase șoapte, A; Rătăcirii de sub raza, C // v. 12: Trec prin teii adormiți, A; Astrului ocrotitor, C.

Poezia XIX n-a fost inclusă în ciclul *La creatura di bianco vestita*, publicat în *România jună*, ci a fost atașată ciclului cu prilejul apariției volumului de poezii din 1902.

Motivul poeziei XIX din *Fecioara în alb*: nostalgia depărtărilor ca echivalent al setei de puritate și perfecțiune se constituie ca un laitmotiv al creației lui Petică. Inițial el apare într-o succintă notație din ms. 1.658, f. 91: „Cine-i îndemnase la drum? Fără îndoială un înflăcărat sentimental, sedus de atragerea depărtării, frumusețea gestului, estetica acestei caravane a mizeriei mergînd spre steaua depărtării abia răsărită.“

Poezia XX. Nici această poezie nu a fost încadrată în ciclul *La creatura di bianco vestita*, ci a fost încorporată ciclului cu prilejul apariției volumului în 1902.

. CÎND VIOARELE TĂCURĂ

Titlul pe care Șt. Petică îl dă celui de al doilea ciclu de poeme cuprinse în volumul de poezii apărut în 1902 a fost utilizat inițial pentru desemnarea unui articol politic (*Cînd viorile au tăcut în Lumea nouă*, IV, nr. 1.137, 3 mai 1898, semnat: Șt. P.).

Reluarea aproape identică a titlului a fost dictată probabil de forța de sugesție a acestei metafore simbolizante, care odinioară aducea ideea stagnării forțelor politice la care se referea, iar acum semnala dureroasa constatare a rarefierii propriilor forțe vitalizante, a cedării marilor energii interioare. Reproducem poeziile întregului ciclu din volumul de *Poeme*, București, 1902, p. 40-72.

Poezia III din ciclul *Cînd vioarele tăcură* apare pentru prima dată în revista *Literatură și artă română*, V, nr. 3, 25 ianuarie 1901, p. 159. Poezia, sub forma unui cîntec, era integrată în actul al doilea al piesei *Solii păcii*, constituind un gen de popas liric specific teatrului simbolist și aducînd cu sine ideea gravă a chemării spre tăcerea absolută, perfectibilitatea fiind resimțită probabil ca inexprimabilă.

N-ar fi exclus să asistăm aici la o împingere la extrem a ideilor promovate de Mallarmé în ultima fază a creației sale („*Un coup de dé n'abolira jamais le hazard*“), cînd credea că „pornind de la spațiul vid, de la alb — materializare a tăcerii — se creează progresiv opera, ca ieșind încetul cu încetul din neant“ (Guy Michaud, *Mallarmé, l'homme et l'oeuvre*, Paris, „Hatier“, 1958, p. 158).

Poezia VII, după cum s-a specificat, apare pentru prima dată în *România jună*, 3 iulie 1900, figurînd ca poema VIII din ciclul *Fecioara în alb*.

Poezia X din ciclul *Cînd vioarele tăcură* (A) a fost construită, pornindu-se de la următoarele versuri-piloni care se află notate cu creionul, păstrîndu-se spații albe între ele, în manuscrisul 1.657, f. 63 (B): „Dar plîng așa de dulce viorile-ostenite / Pe coarde tremurate durerile rănite“. „Plîngeau așa de dulce viorile-ostenite / Pe coarde tremurate durerile rănite.“ (Sînt versurile 11 și 12 ale Poeziei X.) „Vom merge rătăcite pe aducerile-aminte / Și buzele curate vor fi de orice cuvînte.“ „Vom merge-n pribegie pe aducerile-aminte / Și buzele...“; versurile 17 și 18 ale poeziei în forma ei definitivă (A). Ultima notație e de un singur vers și a rămas neschimbată, constituind versul 22 (A): „Romanță fără gesturi cîntată-n umbra lină“.

Poezia XIII apare sub titlul *Amurg parfumat* în *Literatorul* din 20 februarie 1899, nr. 1. Nu se pot identifica diferențieri de conținut față de forma publicată în volum, sînt prezente însă diferențieri de grafie (*thesaur, symphonie, zaimph, stelle, myster, primăveră, rađe, răspîndeșce, suriđetóre, móre, luminósă, voluptósă, góle, sintul templu* etc.). Iscălitura rămîne: *Stephan Petică*.

Poezia XIV apare inițial sub titlul *Sonnet* tot în revista *Literatorul*, 10 iunie 1899, nr. 7 (B).

Sonnet se deosebește de poezia publicată în volum nu numai ca grafie, ci și prin anumite elemente de conținut. Pentru expresia *mește-rele mini*, inițial exista forma *maestrelle mini*. E deci evidentă tendința de mai tîrziu a lui Șt. Petică de smulgere din sfera neologică și de găsire a echivalentului autohton.

Deosebiri de substanță, deși intervin numai în ultimele două strofe, sînt importante, deoarece modificările pe care le introduce

poetul denotă agravarea stărilor sufletești depresive. Nota de tristețe se transformă în tonalitate sumbră, apăsătoare, ostilă. Existența e receptată parcă printr-un filtru de deznădejde care întunecă totul. Edificatoare e, în acest sens, metamorfoza pe care o suferă ultima strofă:

Adîncul întunec se-ntinde ca-ntr-un vis.
De jgheab doi spectri girbovi se reazimă cărunți.
Fîntîna e o noapte, tăcerea un abis!

capătă în forma finală mai accentuate deschideri spre întuneric:

Adîncul întuneric se-ntinde ca-ntr-un vis
Și nici o licărire în zare nu s-arată
Vestind speranța pală ce turbură și-mbată.
Fîntîna e o noapte, tăcerea un abis.

Restul diferențierilor față de textul de bază sint următoarele:

o. 1: palida tristeță, **A**; palida tristețe, **B** //
o. 5: Pe fața blondei unde încet și trist s-abate, **A**; Pe fața blondei unde încet și trist se frîng, **B** // o. 6: o doină, **A**; dulci doine, **B** // o. 7: Ce cade ca un freamăt, **A**; Ce cad ca o poveste, **B** // o. 8: vise depărtate, **A**; visele se sting, **B** // o. 10: pe vale, **A**; pe munți, **B** // o. 11: Și sufletul se plînge pribeag pe vechea cale, **A**; nu are corespondent în **B** // o. 12: Iar lacrimi, calde lacrimi, **A**; corespunde cu: Și lacrimi, calde lacrimi, **B**.

Și iscălitura prezintă ușoare diferențieri chiar în comparație cu grafia semnăturii celorlalte poezii publicate în *Literatorul*. *Stephan Petica* de pe copertă (era secretar de redacție) e păstrat și pentru poezie, adăugîndu-se doar sedila pentru s: *Stephan Petica*.

Poezia XVI din ciclul *Cînd vioarele tăcură* este prefigurată în manuscrisul 1.657, f. 204, într-un crochiu în care e prezentă aceeași idee a bucuriei dragostei, asociată cu cea a vinului, dar lipsește nota de melancolie specifică contextului final:

Parfumata cupă roșă tînde-o buzelor setoase,
Sînt avid de-a bea.
Parfumata cupă roșă, cupa buzelor setoase,
Ah, de mult nu mai băut-am vinul dragostei ce-mbată.

MOARTEA VISURILOR

Poeziile incluse în acest ciclu vor fi reproduse din volumul *Fecioara în alb. Cînd vioarele tăcură. Moartea visurilor. Poeme*, București, 1902 (**A**), p. 73-82.

Poezia I din *Moartea visurilor* a fost publicată inițial în *Literatură și artă română*, III, nr. 10, 25 august 1899, p. 651 (**B**), aparținînd unui ciclu intitulat *Povara crucii*, grupaj de patru poezii care, în altă ordine decît în periodic, vor intra în alcătuirea ciclului din volum.

Textul poeziei din *Povara crucii*, cu mici excepții, este identic cu cel al poeziei publicate ulterior în volum. Consemnăm sumarele diferențieri:

o. 4: s-aprinde o, **A**; s-aprinde-o, **B** // o. 5: greu de vise, **A**; greu de visuri, **B** // o. 7: paseri, **A**; pasări, **B** // sombra boltă, **A**; sumbra boltă, **B** // o. 10: gheață, **A**; ghiață, **B**.

Poezia II din *Moartea visurilor*, înainte de a fi fost publicată în volum, apare și ea în *Literatură și artă română* (1899, p. 652) (**B**), ca cea de a doua bucată constitutivă a ciclului *Povara crucii*. Textul, deși coincide în mare, prezintă unele deosebiri de vocabular și punctuație, ce conferă ușoare tușe aparte poeziilor.

o. 2: fantomă, **A**; fantasmă, **B** // o. 5: bătăi sinistre-grele, **A**; bătăi sinistre, grele, **B** // o. 6: lacrimile, **A**; lacrămile, **B** // pier, **A**; per, **B** // o. 7: zadarnic, **A**; zădarnic, **B** // o. 10: de aramă, **A**; de-aramă, **B** // o. 14: veci!, **A**; veci?, **B**.

Poezia III din ciclul *Moartea visurilor*, înainte de-a fi publicată sub forma aceasta, apare cu titlul *Sonet* în revista *România jună*, 9 aprilie 1900 (**B**).

Între cele două poezii nu există diferențieri fundamentale, se remarcă însă prezența citorva tușe noi, cu finalitatea fie de-a atenua o notă șocantă, fie pentru a accentua vagul impresiilor prin delicatețea notațiilor.

o. 9: Trec lebede visînd, **A**; Trec negre lebede, **B** // o. 11: Un cîntec ca un freamăt de suspine, **A**; O elegie umple de suspine, **B** // o. 13: Vibrează în amurgul clar și-albastru, **A**; Amurgul rece, clasic și albastru, **B**.

„Lebedele visînd“, ca orice simbol, au apanajul de a fi polivalente, dar de data aceasta putem deduce ca prevalentă îndeosebi accepția purității, deoarece contextul e adecvabil perfect acestui sens existent și într-un crochiu rămas în manuscris și aparținînd unei faze anterioare:

La pămînt întinsă zace lebăda cea moartă
Și aripile gingașe prin văzduh nu o mai poartă,
Astfel tinerețea mea curăția ei și-arată.

Poezia IV apare inițial în *Literatură și artă română* (1899, p. 652) (**B**), figurînd ca poezia III din ciclul *Povara crucii*. Față de textul de bază survin unele deosebiri.

o. 3: sub, A; subt, B // o. 4: flacări, A; flăcări, B // o. 6: sub, A; subt, B // o. 7: e-un, A; i-un, B // o. 14: de-a pururi, A; de-apururi, B.

Poezia V e publicată pentru prima dată în periodical amintit (*Literatură și artă română*, 1899, p. 652-653) (B), figurînd ca bucata IV a ciclului *Peștera crucii*. Diferențierile de text sînt minime:

o. 10: lacrimi, A; lacrămi, B; porței, A; porții, B // o. 12: falnicul-abis, A; falnicul abis, B // o. 13: morței, A; morții, B.

În Poezia VI din *Moartea visurilor* noaptea e prezentată într-o manieră cu evidente tradiții în încercările poetice ale lui Șt. Petică. În manuscrisul 1.657, f. 42, s-au păstrat următoarele rudimente de poezie:

Învăluit în manta-i de visuri ucigașe
Trecu al nopței geniu. Privirile-i trufașe
În noaptea nepătrunsă ardeau ca-n foc de pară,
Împrăștiind în preajmă puterea lor ascunsă.
Iehova zeul sombru și nendurat de piatră.

Poezia VII avea prevăzută, într-o propunere de titluri păstrată în ms. 1.658, f. 170, denumirea *Păunii verzi*. Deși poetul, sub indicația „Soarete“, s-a limitat doar la notarea titlurilor, se poate stabili fără dificultate căror poezii le erau destinate, pentru că ele coincid fie cu începutul primului vers din poeme, fie cu o expresie-cheie pentru poezia respectivă.

Poezia VIII ar fi trebuit să se intituleze conform indicațiilor din manuscrisul citat anterior, *Rozele ce mor*. Deasupra acestei semnalări de titlu pe aceeași pagină de ms. (1.658, f. 170) erau notate următoarele versuri:

Un cîntec
Parfumul rozei care moare
Tristeța zilei care moare
Amurgul dragostei ce moare
Suspînul cîntului ce moare
Și plînsul visului ce moare
Alt cîntec
Ce trîști-s tinerii efebi.

Poezia IX avea la rîndul ei drept propunere de titlu *Lampa sfîrîmată*, care rezumă de fapt ideea primului vers al poemului: „Se stinse alba lampă căzînd pe piatra tare“.

Poezia X, conform manuscrisului amintit (1.658, f. 170), ar fi trebuit să se intituleze *Vor înflori iar trandafiri*. Dedesubtul acestui titlu inițial se află notate următoarele versuri:

Mai sus de turnul falnic-nălțară mîndrul steag
Suspînul melancolic al vîntului de seară.

POEZII DIN PERIODICE

CÎNTEC

Apare în *Lumea nouă, literară și științifică*, II, nr. 47, 29 sept. 1896, p. 1, semnată : *Eric*s, după care o reproducem.

Alt iscălitura, cit și datarea ne permit să tragem concluzia că bucata aceasta aparține primelor încercări literare ale lui Șt. Petică. S-a păstrat și manuscrisul autograf al acestei poezii (1.658, f. 130).

CÎNTEC

(După Heine)

Apare în *Lumea nouă, literară și științifică*, II, nr. 47, 29 sept. 1896, p. 5, semnată: *P. Stiopca*.

P. Stiopca este pseudonimul sub care Șt. Petică publică în *Munca* (1894). Cîm celelalte poezii publicate în *Lumea nouă, literară și științifică* (1896) sînt semnate *Eric*s, s-ar putea deduce că poezia *Cîntec* este rezultatul unei elaborări anterioare acestui an (1896).

SEMIORIENT

Apare în *Lumea nouă, literară și științifică*, II, nr. 48, 6 oct. 1896, p. 7, semnată: *Eric*s, după care o reproducem.

EXOTIC

Apare în *Lumea nouă, literară și științifică*, II, nr. 49, 13 oct. 1896, p. 4, semnată: *Eric*s, după care o reproducem.

CÎNTEC

E publicată în *Lumea nouă, literară și științifică*, II, nr. 51, 26 oct. 1896, p. 5, semnată: *Eric*s (A), după care o reproducem.

În manuscrisul 1.658, f. 130 v. (B), scrisă cu cerneală neagră, gen tuș, se află o primă formă a poeziei *Cîntec*. Deși partea finală a versurilor lipsește, fiind decupată din neatenție de păstrătorul manu-

scriselor, se poate deduce clar că există anumite diferențe față de textul publicat în periodic. Poezia era însoțită și de un pseudonim, care nu poate fi însă descifrat din pricina decupajului amintit.

v. 3: seninul, **A**; senina, **B** // v. 4: Blind al razelor de lună, **A**; Și fermecătoarea [lună] **B** // v. 7: Eu simțesc, **A**; Ei simțesc, **B** // v. 8: În piept, **A**; Gă-n piept, **B** // v. 10: Covârșit, **A**; copleșit, stăpinit, **B**.

CÎNTEC DE TOAMNĂ

E publicat în *Lumea nouă, literară și științifică*, III, nr. 3, 17 noiembrie 1896, semnat: *Eric*s, p. 4 (**A**).

În periodic, ca și în manuscris (1.658, f. 113 v.) (**B**), poezia are indicat locul în care a fost elaborată (Bucești) și este însoțită de același pseudonim (*Eric*s).

Pe manuscris s-au operat anumite modificări pînă s-a ajuns la forma publicată în periodic.

v. 1: se stinge, **A**; [se lasă, tăiat] se stinge, **B** // v. 2: seninul zilei, **A**; seninul [amurgul, tăiat], **B** // v. 3: străbat stinghere, **A**; străbat (plăpînde) stinghere, **B** // v. 4: Plăpînde, razele, **A**; (stinghere) plăpînde, razele, **B** // v. 6: căldura, **A**; [iubirea, tăiat] căldura, **B**.

POVESTE VECHĂ

E publicată în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.216, 9 august 1898, p. 2, semnată: *St. P.*, după care o reproducem.

Sfîrșitul sumbru al acestei poezii, axată pe motivul celor doi dezmoșteniți îndrăgostiți, i-a sugerat imediat o poezie similară, deoarece în manuscrisul 1.658, f. 95, există un bruion ce atestă fragmente de postecare pe un motiv anterior. Titlul acestei poezii este *Poveste tristă*.

Un cîntec mai știu încă,
C-un și mai trist sfîrșit,
Și-acolo iar doi tineri
Din suflet s-au iubit.

.....
Și multe cînteci știu,
Dar nu vi le mai spun,
Căci s-ar părea că-n ele
Povești de-a mele pun.

Pe aceeași foaie de manuscris (1.658, f. 95) se mai află o strofă axată pe aceeași idee, însă fixînd o perspectivă mai sumbră:

Un cîntec mai știu încă, c-un și mai trist sfîrșit,
Ea cînd văzu că altfel n-ar fi chip de trăit

Pe unul cu avere și bani a îndrăgit,
Iar el pribeag prin lume departe a murit.

NECUNOSCUTA

E publicată în *Literatorul*, XX, nr. 6, 10 mai 1899, după care reproducem textul.

Sînt frecvente și în această poezie particularitățile de grafie, curent întîlnite în celelalte poezii publicate în *Literatorul*. Ne rețin atenția următoarele forme: *calle, asințit, sântă, sallă, sufferinșă, mystică, appuse, nișce, tēnēră, chypul tēū, feciōră*. Semnătura își păstrează și ea același profil grafic: *Stephan Petică*.

Scriitorul proiectase includerea *Necunoscutei* în *Serenade demone*, deoarece, în nota din ms. 1.658, f. 36, e prezentă în sumarul acestui ciclu.

SONET

Apare în *Literatorul*, XX, nr. 7, 10 iunie 1899, după care o reproducem.

Această poezie este de fapt o variantă a bucății XIV din *Cind vioarele tăcură*. Diferențierile dintre cele două texte lirice au fost stabilite cu prilejul notelor dedicate ciclului amintit.

ÎN NEGURĂ

E publicată în *România jună*, II, nr. 223, 24 iulie 1900, p. 1, semnată : *Sentino*, de unde reproducem textul.

VISĂTORI

Apare în *România jună*, II, nr. 223, 24 iulie 1900, p. 1, semnată: *Narcis*, de unde o reproducem.

LA O FLOARE

E publicată în *România jună*, II, nr. 237, 7 august 1900, semnată: *Narcis*. Gr. Tabacaru a republicat-o în *Florile dalbe*.

CRIZANTEMĂ

E publicată în *România jună*, II, nr. 244, 14 august 1900, semnată: *Narcis*.

În ediția N. Davidescu, poezia *Crizantemă*, dată fără titlu, figurează ca bucata II din ciclul *Cîntece de seară*, p. 92. Încadrarea ei printre postume se explică prin faptul că N. Davidescu, fără un control prea riguros, a reproduș *tale-qual*e întreg ciclul *Cîntece de*

seară, pe care Gr. Tabacaru declara a-l fi constituit pe baza manuscriselor rămase de la Petică (*Ateneul cultural*, nr. 1 și 3 din 1925). Numerele respective din *Ateneul cultural* nu s-au mai păstrat la Biblioteca Academiei.

AMINTIRE

E publicată în *România jună*, II, nr. 244, 14 august 1900, semnată: *Narcis*.

În ediția întocmită de N. Davidescu, *Amintire* figurează ca poezia III din ciclul *Cințee de seară*. Încadrarea acestei antume la postume are aceeași explicație ca în cazul precedent: preluarea fără control a ciclului declarat de Gr. Tabacaru ca fiind constituit pe baza manuscriselor lui Petică.

ROMANȚĂ (după Hugo Salus)

Apa e în *România jună*, II, nr. 250, 21 august 1900, p. 1, semnată: *Mușat*.

DUIOASE NOTE

Apare în *România jună*, II, nr. 278, 18 septembrie 1900, semnată: *Narcis*.

Gr. Tabacaru o publică ca inedită în *Neamul românesc*, XIII, nr. 327, p. 2 (Iași), 26 noiembrie 1918, apoi o republică fără titlu cu bucata IV din ciclul *Cințee de seară* (*Ateneul cultural*, numerele citate).

În ediția sa, N. Davidescu, reproducind ciclul considerat postum de Tabacaru, repetă și confuzia acestuia (p. 93).

E foarte puțin probabil ca Gr. Tabacaru să fi constituit acest ciclu pe baza unui manuscris definitiv al lui Șt. Petică, pentru că, prezentînd importanță ca un tot structurat, s-ar fi păstrat, cum ni s-a păstrat, de altfel, *Cințecul toamnei*. Nu există manuscrise autografe decît pentru poeziile I, V și VI din *Cințee de seară* și de fapt prima și ultima au ca titlu chiar *Cințec de seară*. Celelalte poezii nu se află decît într-o transcriere a lui Tabacaru, după *România jună* credem, deoarece ele păstrează aceeași titlatură, ordine și datare ca poeziile din periodic.

Ipoteza cea mai verosimilă este cea a alcătuirii unui ciclu de către Gr. Tabacaru prin asamblarea celor 3 poezii rămase în manuscris cu cele 3 din periodic din motive de fapt necunoscute nouă, dar care considerăm că țin mai curînd de lipsa de inițiere în specificul

muncii de editare decît de intenții de altă natură, dat fiind acea prietenie rară și frumoasă pe care i-a păstrat-o poetului și grija pe care a avut-o pînă în ultima clipă pentru manuscrisele acestuia.

[AICI GROZAVUL ÎNTUNERIC]

A fost publicată în *România ilustrată*, I, nr. 11 și 12, octombrie-noiembrie, 1901, p. 149 (B).

Poezia aceasta de fapt nu apare ca text independent, ci ca parte integrantă a unui fragment dramatizat intitulat *Cințecul singurătății*, intersectîndu-se pe grupaj de cite 2 strofe, cu dialogurile respective.

S-a putut identifica și manuscrisul autograf al acestei bucăți, ea figurînd ca cea de a IX-a piesă constitutivă a ciclului *Cințecul toamnei* (ms. 1.658, f. 12-13, A).

Notăm sumara diferențiere de text:

v. 17: visări martirizate, A; visări întunecate, B.

În volumul *Cințecul toamnei și Serenade demonice*, București, 1909, editat postum de Gr. Tabacaru, poezia aceasta figurează ca piesa a IX-a a ciclului *Cințecul toamnei*, comunicat ca inedit.

POEMĂ

Apare în *România ilustrată*, II, nr. 1, decembrie 1901, p. 15 (A), după care o reproducem.

Manuscrisul autograf al acestei piese lirice se află în ms. 1.658, f. 14 (B), el fiind integrat ulterior ciclului nepublicat *Cințecul toamnei*, unde figurează ca poezia X. Că nu face organic parte din acest ciclu, se poate deduce și din faptul că e singurul text scris cu creionul, celelalte fiind scrise cu cerneală violetă. (Gr. Tabacaru publică totuși această poezie antumă în cadrul ciclului respectiv din volumul de poezii postume apărut în 1909).

Diferențierile de text sînt cu totul insignifiante:

v. 10: candelă, A; candelă, B // v. 13: investmîntată, A; investmîntată, B.

Ideea acestei poezii, cit și o anumită atitudine și mentalitate tipică se află în embrion într-o sumară schiță lirică intitulată *Biserica trecutului*.

Pășii tăcut și sombru în domul întristat...

După un extins spațiu alb, își fixează idei și imagini pentru o poezie care era prevăzută să încheie ciclul început.

„În al cincilea sonet, zdrobit, cade pe lespezile vechi cu mîinile involuntar întinse spre Cristul de pe vitralii. Dar fața lui Crist însuși, expresia disperării, neputinței.“

În poezia IX, *Biserica trecutului*, își lărgeste accepția, ea devenind cosmosul autohton sanctificat și salvator.

Motivul muntelui, prezent în această poezie, însă extrem de rar identificabil în lirica lui Șt. Petică, a mai circulat în versurile poeziei începător.

Venim din munții falnici și veșnic înverziți.
La țarm, colo în luncă, trec oameni de la coasă.
Băieți în dreptul lor acuma am [sic] ajuns,
Cum ei ne poftesc nouă și noi lor bună vreme.

SERENADE DEMONICE

Ciclul a fost publicat în timpul vieții scriitorului în *Românul*, apărind în două serii: bucățile I și II în *Românul*, 47, nr. 142 (33), 20 noiembrie 1903, iar bucățile III, IV, V și VI în *Românul*, 47, nr. 146 (37), 18 decembrie 1903, semnate: *Șt. Petică*.

Pentru poeziile cuprinse în *Serenade demonice*, însă, cu excepția bucății VI, s-au păstrat și manuscrisele 1.659, f. 2—8 și 1.658, f. 5 și f. 18. Deși poeziile publicate nu prezintă decît minime diferențieri față de textul de bază, nu s-a păstrat *inemi* pentru *inimi* (ms.), *veară* pentru *vară* (ms.), neavînd certitudinea că poetul și-a văzut textul pentru corectură. Forma unor cuvinte din manuscris fiind de asemenea mai apropiată de limba contemporană decît a celor din periodic, am preferat să reproducem poeziile din manuscris (cu excepția bucății VI, care nu ne-a parvenit și care este reproducută din periodic).

Pentru poeziile din *Serenade demonice*, în nota din ms. 1.658, f. 36, erau prevăzute următoarele titluri:

- 1 Tăcut și singuratec trec prin viață
- 2} Cele două poeme
- 3}
- 4 Cîntăreții din vioare
- 5 Necunoscuta
- 6 Serenada

- 7 Vei fi a mea
- 8 Cîntecul lui Păcală
- 9 La Vlamnic
- 10 ORCHESTRA

Primul titlu e adecvat, ghidîndu-ne după profilul conținutului, poeziilor XII sau XIII din *Cîntecul toamnei*.

Cîntăreții din vioare ar fi trebuit desigur să fie titlul poeziei V din *Serenade demonice*, deoarece această bucată începe cu un vers identic.

De remarcat e că inițial pentru *Cîntăreții din vioare* exista o altă propunere, la care scriitorul a renunțat apoi, tăind-o. Alternativa de titlatură la care renunță, *O roză răsari în viață*, ar fi corespuns de fapt perfect poeziei III din *Serenade demonice*, deoarece aci se fac aluzii la un trandafir simbolic spre care se aspiră: „O roză, ca pe-o insulă de gheață, / Va crește sfîntă-n sufletele noastre“.

Cîntecul lui Păcală era titlul destinat poeziei XII, introdusă însă în *Cîntecul toamnei*, căci aceasta este poezia care începea în manuscris cu versul: „Eu sînt Păcală cel cu albă față“.

Necunoscuta e titlul unei poezii care apăruse deja în *Literatorul* (XX, nr. 6, 10 mai 1899), dar pe care scriitorul n-a reluat-o în nici unul din ciclurile publicate în timpul vieții.

Poezia I din *Serenade demonice*, care începe cu versul: „Întristarea mea e-o gingașă terasă“, e reproducută de Tabacaru de două ori în cadrul aceluiași volum, apărut postum (1909), fiind poezia a treia din *Cîntecul toamnei* și prima din *Serenade demonice*. Motivul invocat de Tabacaru în sprijinul acestei reluări era respectarea structurii originare a ciclurilor, unde de asemenea poezia se repetă. Davidescu preferă însă, întemeiat, de altfel, să n-o publice decît la începutul *Serenadelor demonice*. De fapt Petică însuși se pare că a atașat această poezie mai tîrziu ciclului, deoarece la poezia următoare, III este transformat în IV (cu aceeași cerneală, de altfel).

Problematica poeziilor II și VI din *Serenade demonice* e prefigurată de citeva observații în proză, intitulate *Din drama cu Poe* (ms. 1.657, f. 320):

„Am văzut prostia răsfațîndu-se în toată puterea ei. Am văzut arătîndu-și fața ghiftuită pretutindeni. Și-am văzut-o devenind rea, crudă și sălbatecă: era mulțimea oarbă și dobitoacă. Am scrișnit din dinți și am trecut înainte, stringîndu-mi mantia împrejur, ca să nu se murdărească. Inima mi-a singerat, dar am trecut înainte.“

CÎNTECUL TOAMNEI

Poeziile aparținând acestui ciclu sînt publicate postum de către Gr. Tabacaru în volumul *Cîntecul toamnei și Serenade demonice*, București, Noua tipografie profesională „Dimitrie C. Ionescu“, 1909.

Textul original al poeziilor cuprinse în *Cîntecul toamnei* se află în manuscrisul autograf 1.658, f. 2—18. Reproducem întregul ciclu din manuscris, cu excepția poeziei XI (XIII în ms.), care, nemai-păstrîndu-se, este reprodusă după Gr. Tabacaru.

Ordinea și titulatura (în cifre romane) a poeziilor editate de noi nu vor coincide cu cele ale manuscrisului, recte ale lui Gr. Tabacaru, deoarece poezia III a fost publicată ca prima bucată a ciclului *Serenade demonice* (1903), iar piesele IX și X au fost și ele publicate în *România ilustrată* (1901) la locul și pagina precizate anterior.

Se pare că toamna a fost anotimpul preferat al lui Șt. Petică. Încă din cele mai timpurii încercări de versificație se pot identifica strofe calde și ingenue adresate toamnei (ms. 1.658, f. 92).

O zi de toamnă liniștită,
În aer pace și senin,
Și-abia de-o foaie veștedă
Se scutură încet și lin.

În pacea care mă-nconjoară
Un glas posedă toată firea,
El plînge lin singurătatea
Și-apropierea iernei grea.

În manuscrisul 1.657, f. 54, există, în creion, un început de poezie care are chiar titlul *Cîntec de toamnă*:

Ah, acorduri depărtate la picioare vin și mor,
Iar natura toată-i plină de melancolia lor.

Poezia III din ediția noastră e notată în manuscris IV, datorită unor cauze explicate anterior. În primul vers, pentru expresia „frumoasă pribeagă“ avea inițial forma „Natalie dragă“, la care s-a renunțat apoi, scriitorul tăind-o și înlocuind-o cu formula amintită, care evită concretețea. S-ar putea ca substituirea aceasta să fie un indiciu al existenței reale a Nataliei. Gr. Tabacaru chiar preciza în manuscrisul 1.659, f. 102, că „există o Natalie la Brăila, căreia Șt. Petică i-a dedicat versuri“. De fapt există și o bucată de proză cu acest titlu, iar întreaga lui creație lirică de început este străbătută de acest nume ca de un leitmotiv obsedant.

Inițial, notațiile atestă doar intenții de versificare „Vro Natalie visată-n forma viselor... [indescifrabil, n. ns.]“ (ms. 1.658, f. 111; de altfel, versul e pe jumătate tăiat).

Același stadiu rudimentar e propriu și încercărilor din manuscrisul 1.658, f. 93:

LAMPA TRISTĂ A VEGHEREI STĂ ÎN NOAPTEA AMINTIREI
Natalia

După finele cîntului I care-i un imn la frumusețe
Încep dulcile visuri a primăverii vieței.
Plîngînd în genunchi la picioarele sfîntului altar
Și rog pe nepătrunsul ca vremile trecute
Și atît de fericite
Să le renască iar.

În manuscrisul 1.658, f. 156, impresiile dispersate cunosc un început de coagulare:

POVESTE VECHE

Vă amintiți de Natalia,
Mai țineți minte încă pe mindra Trestiană!
Poetul ce a cîntat-o în vremea ei vă spune
(El, care așa frumoasă n-a mai văzut pe lume.)
Că n-a mai văzut alta așa mîndră pe lume.

La fine.
Plecați frunțile voastre, poetul ei vă spune,
Că n-ați mai vedea alta să-i semene pe lume.

Manuscrisul 1.658, f. 87 atestă o mai susținută convertire în poetic a sentimentului erotic. Cu toate lacunele existente, intensitatea romantică a pasiunii dă nerv acestor poezii, cărora nu le lipsește sinceritatea și o anumită capacitate în comunicarea stărilor de suflet:

SONETE PENTRU NATALIA

Prin tine mi-i frumoasă lumea,
Prin tine o admir și o găsesc superbă.
De cite ori se lasă a serei pace,
Gîndesc la timpurile atît de fericite.
A zilelor trecute farmec și măreție
Mereu îmi vor rămîne în minte neclintite.
Gîndindu-mă cu drag la clipele trăite,
Voi duce o viață cum n-aș fi vrut să fie.
Căci cît era de tristă, tu farmec îi dădeai
Și mă făceai să văd o lume ideală,
Lumină împrăștiind pe forma asta goală;
Și-o viață așa săracă măreț o împodobeai.
Ce zile! Ce splendoare! Cum sufletele noastre

S-au înțeles atunci, s-au unit la un loc,
De ne părea viața o mare de noroc.
Dar cum pe cer se văd ades răzlețe astre,
Așa ne-am despărțit și nu ne-om mai vedea
Pe veșnicie poate. O, tu, viața mea!

II

Te apropii, mă cutremur și inima-mi se bate,
Furtuni de pasiuni în sufletu-mi aprinzi
Și-n o divină vrajă ființa mi-o cuprinzi,
De stau uimit în suflet și-n lume uit pe toate.
Cei dragi câtă cu toți pricina astei patemi
Și îngrijii să-arată de fața-mi ofilită
Și de privirea mea și tristă și pierdută.
Cu ochi așa de mândri ce n-ai putea să vatem?
Și dacă lumea pare la toți așa de goală,
Iar viața ca o umbră nemernică și pală,
Mie mi-s toate astea cu-n farmec negrăit.
Căci mi s-arată lumea gigantică în față
Și plină de plăceri găesc această viață
În farmecul de care acum îs stăpinit.

S.P.

Pentru poezia IX în manuscris mai existau trei strofe intercalate între penultima și ultima strofă, la care scriitorul a renunțat ulterior, tăindu-le printr-o linie verticală. Atât adăugirile, cât și tăieturile s-au făcut cu aceeași cerneală violetă. Strofele care n-au mai fost reproduse sună astfel:

O, dulce, trist, Păiață,
Ca tine suntem noi,
Pribegi pierduți în viață,
Cu suflet de eroi.

Partăm sub frunți povara
Durerei tănuite,
Ci mult mai grea-i ocară
Mulțimelor smintite.

Dar lacrimile grele
În ochi când le simțim
Spre-albastrul foc din stele
Măreți și reci privim.

Mai există și o altă retușare făcută pe manuscris, însă de mai puțină importanță:

v. 45: Zîmbind din înălțime, [sfidînd, *tăiat*] zîmbind din înălțime.

Poezia X. Poetul damnat, „demonul“, figura centrală a poemului, în manuscris este prefigurată de „Păcală cel cu albă față“. Se remarcă de asemenea că într-o notă din manuscrisul 1.658, f. 36, Șt. Petică propunea de fapt titlul *Cîntecul lui Păcală* pentru o poezie care ar fi trebuit să intre în ciclul *Serenade demonice*. Se pare că semnificația lui Păcală l-a preocupat, văzînd în el, probabil, tot un gen de neînțeles datorită superiorității inteligenței sale, deoarece în manuscrisul 1.657, f. 306, într-o piesă cu tramă istorică, dominantă e figura lui Păcală.

Pe manuscrisul după care reproducem poezia sînt operate anumite modificări. Tăietura din primul vers, cit și întreaga formulă propusă în locul celei eliminate sînt efectuate cu cerneală neagră, celelalte tăieturi și adaosuri sînt făcute cu aceeași cerneală violetă cu care e scris întreg textul.

v. 1: Sunt demonu-nfricat cu tristă față, / [Eu sunt Păcală cel cu albă față, *tăiat*] // v. 15: și strălucesc [dar strălucesc, *tăiat*] și strălucesc // v. 27: Deși trecînd [trecînd încet, *tăiat*].

Poezia XI din ediția Davidescu, căreia îi corespunde poezia XV din ediția Tabacaru, nu s-a păstrat în manuscris. De aceea o reproducem după primul editor.

Poezia XII din manuscris, care începe cu versul: „O ceată-n-tunecată s-a oprit“, e publicată de Tabacaru și în *Cîntecul toamnei*, dar e introdusă și ca poezia a doua din *Serenade demonice*. Pentru a evita repetiția, N. Davidescu o scoate din acest ciclu și o integrează doar *Serenadelor demonice*, precizînd că a publicat *Serenadele demonice* după *Românul* (20 noiembrie și 18 decembrie 1903), și nu după manuscris.

CÎNTECE DE SEARĂ

Prima poezie introdusă în ciclul *Cîntece de seară* e intitulată chiar *Cîntec de seară* și se află în manuscrisul 1.658, f. 47, după care o reproducem.

Iscălitura *Eric*s denotă că această poezie aparține începuturilor literare ale lui Șt. Petică, deoarece unele din primele lui articole politice publicate în *Lumea nouă* (1896) erau semnate cu acest pseudonim. Cernea violetă, caracteristică primei etape a creației sale, e de asemenea prezentă.

Poezia II din *Cîntece de seară* se găsește în manuscris 1.658, f. 106, și prezintă puține și neesențiale modificări pe textul inițial.

Pentru *căci* din v. 5 propune *eu*, fără a șterge însă primul cuvînt, ceea ce ne-a determinat să adoptăm forma primă ca mai potrivită

în context. Pentru v. 11 și 12: Și fără țință mă lăsam/Pribeag să-mi umble gîndul *crează ulterior varianta*: Și tot la ținemă prindeam/Pribeagcă-mi umblă gîndul. Deoarece poetul nu se decisese încă pentru care din forme să opteze, lăsîndu-le să coexiste, am preferat prima formă, pentru că cea de a doua aduce o impresie de concret care iese oarecum din atmosfera de generalitate și de vagă poezie. Cuvîntul *șopteau* din v. 17 a fost însă tăiat și substituit prin *corbeau*.

Poezia III, ultima din ciclul *Cîntece de seară*, apare în ms. 1.658, f. 82, tot cu titlul *Cîntec de seară*, ca și prima bucată din această serie, fiind iscălită, lateral, cu același pseudonim: *Ericș*. E scrisă însă cu cerneală neagră. Acest negru de culoarea tușului învechit apare de asemenea din cînd în cînd în lucrările sale de început.

În manuscris poezia a fost supusă unor transformări. Interesantă ni se pare mai ales schimbarea unui epitet care modifică impresia muzicală. „Blinde note de chitară“ în comparație cu „clare note de chitară“ aduce cu sine cert o atenuare a impresiilor, aceasta fiind una din trăsăturile caracteristice ale creației sale de mai tîrziu.

POEZII TIPĂRITE ÎN CADRUL UNOR STUDII

Pentru poeziile sau fragmentele de poezii incluse în acest subcapitol trebuie făcută precizarea că majoritatea au apărut redată în întregime, însă într-o altă ordine, dictată de natura comentariului, într-un interesant studiu al lui G. G. Ursu, intitulat *Un caiet de versuri inedite ale lui Șt. Petică*, publicat în *Analele Moldovei*, II, nr. 3—4, iunie-decembrie 1943. De fapt, unele dintre ele vor fi reluate, adăugîndu-li-se și alte inedite într-o altă valoroasă cercetare, *Contribuții la reconsiderarea lui Șt. Petică în Limbă și literatură română*, vol. VI, 1962, pp. 311—335. G.G. Ursu, un pasionat cercetător al literaturii tecucene și birlădene, preciza chiar, în primul articol amintit, că furnizează acest material pentru ca ceea ce pare a fi meritoriu din el să fie încorporat într-o „ediție definitivă și completă“.

Trebuie făcută însă precizarea că G.G. Ursu n-a stabilit textele pe baza manuscriselor autografe, ci după o transcriere a lui Tudor Pamfile dintr-un carnețel cu titlul *Fărîme de versuri din manuscrisele lui Șt. Petică*, aflat la dr. Gr. A. Tabacaru. Transcrierea este exactă în general, cu neglijabile erori, deoarece ea concordă atît cu transcrierile lui Gr. Tabacaru, într-un caietel de culoare albastră, purtînd indicația: „Din manuscrisele lui Șt. Petică, fragmente culese în 1916 pe front“, dar mai ales coincide cu manuscrisele autografe la poeziile la care acestea s-au păstrat.

Deși reproducerea, în general, e corectă, identificîndu-se și unele erori de transcriere, am preferat să stabilim textul după manuscrisele autografe existente.

DESPĂRTIRE

Apare în *Freamătul*, II, nr. 1—3 (Birlad), ianuarie-martie 1912. În acest număr al revistei, dedicat în exclusivitate lui Șt. Petică, I. Dongorozi și P. Șeicaru publică articolul *Foi veștede* (pp. 62—67), în care se fac considerații generale asupra manuscriselor rămase de la Șt. Petică și ni se citează, printre altele, și poezia amintită. Cei doi autori dau chiar și o sumară descriere a manuscrisului în care au identificat poezia *Despărțire*: „Printre citeva reflexii asupra operei magistrale a lui Karl Marx, *Capitalul*, zăresc o poezie în întregime redată, dar cu aceeași mențiune jos: «A se vedea»“.

Foi veștede prezintă interes din punct de vedere documentar, deoarece e singura sursă de informație asupra unor manuscrise de a căror sîrtă nu se mai știe nimic. (Fratele scriitorului, Tache Petică, ne-a mărturisit că P. Șeicaru a luat de la tatăl poetului un vraf de manuscrise cu promisiunea de a le restitui în urma unui atent proces de valorificare a acestora. Hîrțile n-au mai fost însă restituite.)

Se pare că un deosebit interes îl prezentau manuscrisele din domeniul sociologiei și teatrului. În ceea ce privește creația poetică propriu-zisă, indicațiile sînt mai avare și se contrazic oarecum. Inițial se afirmă: „Poeziile acestea, deși scrise într-o epocă cînd abia își dibuia drumul pe care trebuia să meargă, ne dau o idee de modul cum era conceput versul și îndelunga-i prefacere prin care trebuia să treacă pînă să-și capete forma definitivă“.

Apoi însă se inserează o observație care, după părerea noastră, e susținută și de natura poeziei publicate: „Poeziile scrise între 16—18 ani, aceste poezii care sunt închegarea celor dintîi vibrații ale sufletului său, constituiesc oglinda cea mai credincioasă a puterii talentului lui Șt. Petică“.

PENTRU UN UMILIT

E publicată în cadrul studiului lui G.G. Ursu, *Un caiet de versuri inedite ale lui Șt. Petică*, în *Analele Moldovei*, II, nr. 3—4, iunie-decembrie 1943, p. 191. Poezia e reproducută de același autor în *Contribuții la reconsiderarea lui Șt. Petică, Limbă și literatură română*, vol. VI, 1962, p. 322—323, (B).

Între acest text publicat inițial după transcrierea lui Tudor Pamfile și manuscrisul autograf pe care l-am identificat în ms. 1.658,

f. 165 (A); se constată următoarele deosebiri: *φ. 15*: Tovarăși celui umilit, **A**; Tovarăși pînă la mormînt, **B** // *φ. 16*: Prietini pînă la mormînt, **A**; Prieteni celui urgisit, **B**.

Poezia este iscălită *Erica*, pseudonim frecvent în publicistica din *Lumea nouă*, mai ales a anului 1896, cînd el indică cu exclusivitate scrierile aparținînd lui Șt. Petică. În anii următori (1897, 1898) acest pseudonim începe să alterneze cu altele: *Senez*, *Ștefan*, *Sapho* etc. Dat fiind că și poeziile publicate în același an în *Lumea nouă*, *literară și științifică* sînt însoțite de același pseudonim, înclinăm să credem că această poezie a fost concepută cam în aceeași perioadă (1896). Textul e scris în întregime cu cerneală neagră, adăugirile, însă, sînt făcute cu cerneală violetă. Fără să fie tăiate cuvintele pe care le propunea spre substituire în *φ. 6*, avem alternanțele: *potopitor*, *covîrșitor*, iar în *φ. 15*: *umilit*, *urgisit*. Oscilările nu ne-au făcut să alegem ultima propunere, deoarece formele inițiale nis-au părut mai adecvate ansamblului decît ultimele, care introduc evidente stridențe. În schimb, la stabilirea textului, s-a avut în vedere notația scriitorului de-a schimba poziția versurilor 15 și 16 ale poeziei.

PENTRU MUNCĂ

Apare în cadrul studiului lui G.G. Ursu, *Contribuții la reconstituirea lui Șt. Petică*, în *Limbă și literatură română*, vol. VI, p. 323 și e comunicată după transcrierea lui Gr. Tabacaru (ms. 1.658, f. 201).

Poezia aceasta, identificată de noi în ms. autograf 1.658, f. 52, mai poartă și subtitlul „poemă“, pe care, firește, l-am păstrat. Textul e scris cu aceeași cerneală violetă, însă pe hirtie albastră.

ÎNAINTE

Apare în cadrul studiului lui G.G. Ursu, *Un caiet de versuri inedite ale lui Șt. Petică*, din *Analele Moldovei*, pp. 201—202.

Textul autograf nu s-a păstrat, există doar o transcriere a lui Tabacaru în caietul amintit (ms. 1.658, f. 183 v.). Poezia dată de G.G. Ursu după transcrierea lui Tudor Pamfile coincide perfect cu cea reprodusă de Tabacaru, ceea ce înseamnă că ambele au avut un izvor comun, deci un bruion care probabil s-a rătăcit.

[PRIETENI, SINGUR VREAU SĂ FIU]

Publicată în cadrul studiului citat mai sus, p. 195 (B).

S-a păstrat manuscrisul autograf (1.658, f. 53 v.) **A**; aproape identic transcrierii lui Tudor Pamfile (v. 4: trîmbiță, **A**; trîmbițe, **B**// v. 6: păseri, **A**; păsări, **B**).

O formă anterioară acestei poezii, prezentînd similitudini de ritmică și de formulare, e cea inserată în ms. 1.658, f. 121, sub titlul *Cintec*: „Amici, în cîntecile voastre / Iubitele îmi lăudați, / Și fiecare, călduros, / Mai sus de stele le-nălțați. / Amici, în viersul meu duios / Iubita nu mi-am lădat.“

ADELA

Apare în cercetarea lui G.G. Ursu, citată mai înainte, p. 192—193. Poezia, transcrisă după Tudor Pamfile, coincide cu manuscrisul autograf, pe care l-am identificat la Biblioteca Academiei, 1.658, f. 102. Strofa 3 este scrisă pe linie verticală, alături de strofa 2, și prin notația strofelor se indică integrarea ei la locul respectiv.

În ms. poezia este semnată: *S. Petică*.

La f. 127, ms. 1.658, se află o primă formă a acestei poezii, compusă din fragmente, între ele scriitorul lăsînd spații albe pentru viitoarea completare: „Ah, mi-i visul o povară / Ce m-apasă atît de greu / Cînd te văd cit de departe / Ești de mine, amorul meu [*spațiu alb*]. L-aș lăsa și nu se poate [*spațiu alb*]. Adormi, adormi în pace, / O, dorul meu nespus, / Pe fața mea se lasă / Senini raze de sus. [*Mult loc gol*]. Adio pe vecie acum, / Adio, draga mea, / Și-ți jur că nicio-dată eu / Minie n-oi purta.“

[LOHENGRIN, OH, LOHENGRIN]

E publicată în studiul lui G.G. Ursu, p. 201. Manuscrisul autograf nu s-a păstrat, avem însă o transcriere a lui Gr. Tabacaru în ms. 1.658, f. 180 v., ceea ce atestă un izvor comun dispărut.

[DEASUPRA CERUL MAGIC ÎN FALDURILE SALE]

E publicată de G. G. Ursu în cadrul studiului *Un caiet de versuri ale lui Șt. Petică*, p. 198 (A). Transcrierea lui Pamfile, după care s-a stabilit textul, nu prezintă diferențieri față de manuscrisul autograf (1.658, f. 107) (B).

Poezia e scrisă cu cerneală neagră și prezintă un spațiu liber între strofa 2 și 3. În partea de sus a poeziei, cu aceeași cerneală, sînt notate următoarele versuri: „Cînd fraged liliacul din verzile boschete / Lăsa spre fruntea noastră albastrele-i buchete“.

Pe manuscris s-au operat anumite modificări. Atît ștersăturile, cît și propunerile ulterioare sînt făcute cu aceeași cerneală neagră.

φ. 5: dragilor povești [*indescifrabil*] // *φ. 7*: buzele-ți [*indescifrabil*] // *φ. 8*: palidă în umbră (palidă și mută) // *φ. 9*: adinc înfiorată (ai stat înfiorată).

CORBUL BARDULUI

Apare în studiul lui G.G. Ursu din 1943, p. 197—198 (B), urmînd aceeași transcriere a lui Tudor Pamfile, după Gr. Tabacaru. Manuscrisul autograf al acestei poezii s-a păstrat însă (1.658, f. 97) (A) și el prezintă unele diferențieri față de transcrierea lui T. Pamfile după care G. G. Ursu a stabilit textul.

În primul rînd, G.G. Ursu remarcă lipsa titlului, venind cu propunerea de a se intitula această poezie organic constituită *Moartea bardului*. În manuscrisul autograf poezia este intitulată însă *Corbul bardului*.

Se mai remarcă următoarele diferențieri față de original:

v. 8: zeu germanic, A; un zeu, sărmanul, B, // v. 11: Ce-n dese neguri ard, A; în dese neguri cad, B // v. 12: Voi păsări, tristepăsări, A; Voi paseri, triste paseri, B.

În manuscris textul poeziei este scris cu creionul și cunoaște repetate reveniri:

v. 1: se plînge [sărută, *tăiat*] // v. 4: se stinge [bardul moare cu, *tăiat*], Căci bardul blînd se stinge pe verzi cununi de laur (Ah, bardul, bardul moare cu verzi cununi de laur) // v. 6: cu chipul său senin (el zace blînd și lin) // v. 7: dormind [el pare, *tăiat*] // v. 8: s-ar zice un [un mîndru, *tăiat*] // v. 11: sinistre [ce-n neguri *tăiat*] // v. 14: un falnic [mîndrul, *tăiat*].

[APARI A MEA IUBITĂ ÎN SEARA-MBĂLSĂMATĂ]

Apare în studiul lui G.G. Ursu din 1943, p. 201. Transcrierea lui Tabacaru nu prezintă diferențieri față de cea a lui T. Pamfile, după care G.G. Ursu a stabilit textul. E deci o transcriere exactă a unui izvor comun.

[ÎN OGHII MARI ȘI-ALBAȘTRI LUCIND ÎN FAȚA VIETEII]

Apare în studiul citat mai înainte, p. 198. Transcrierea lui Tabacaru (A) se află în ms. 1.658, f. 180 v., și este oarecum identică cu cea a lui Pamfile (B) (v. 3: purtau, A; purtam, B).

[CODRULE]

E publicată în același studiu al lui G. G. Ursu, p. 199. Manuscrisul autograf nr. 1.658, f. 153, s-a păstrat, dar nu prezintă nici o deosebire față de transcrierea lui T. Pamfile, după care a fost reprodus textul de G.G. Ursu.

Scris cu creionul, nu prezintă nici o retușare, ceea ce atestă caracterul spontan al creației. Nu poate fi vorba de o transcriere a autorului

însuși, pentru că Petică nu obișnuia să-și definitiveze textele în creion.

[CEVA DIN MINE-N ULIȚI, ÎN CEAȚĂ-NHORBOTATE]

Apare în studiul citat al lui G.G. Ursu, p. 193.

S-a păstrat și manuscrisul autograf al acestui crochiu liric (ms. 1.657, f. 107). Textul este identic cu cel al transcrierii lui T. Pamfile, după care au fost reproduse versurile în studiul amintit.

DIN „CÎNTECUL POETULUI“

Poezia este reprodusă după manuscrisul autograf 1.658, f. 69 (A). Deși G.G. Ursu în studiul său nu reproduce decît 2 strofe (p. 194) (poezia avînd 3), am considerat că e mai indicat să o introducem la Postume publicate.

Poezia aceasta aparține în mod sigur primei faze a creației lui Șt. Petică, deoarece tot cu creionul cu care pare a fi fost scris textul liric, pe partea dreaptă a foii, sînt notate sumar cîteva idei cu evidente implicații de altruism socialist: „Dă-mi voie, cavalerie, ca mîna să ți-o string, / Cea mîna care-ajută pe cei ce-n umbră plîng“. Ofrîntură de dialog consămărează și persistența unui spirit de rebeliune: „Tu ce faci în mijlocul acestei mulțimi revoltate? Zău, nici eu nu știu. Dar am văzut strînși la un loc ațiția oameni și am venit să văd...“

Poezia, care se detașează ca o unitate, e intercalată între următoarele crochiuri lirice: „Iară visurile noastre / Se urzesc în pacea serei / Fermecat de stele albastre / Și de vîntul primăverei“, în partea de sus a foii. Cealaltă notație în versuri se află în josul aceleiași foi: „Iară plopi cu virfurile-nalte / Ei tremură-n noaptea de vară / Ei dorm și în somn se apleacă / De scutură dulcea povară / Ce roua le-a pus-o pe creștet / Visînd, surzînd“.

Poezia *Din „Cîntecul poetului“* este inserată în manuscrisul 1.658, f. 173, cu indicația XVIII, care prevedea probabil încadrarea acesteia într-unul din ciclurile organizate în vederea publicării; intenție părăsită apoi. Ciclul proiectat adoptase titulatura *Din „Cîntecul poetului“*, deoarece în ms. 1.658, f. 111, sub această denumire se păstrează crochiul următor: „Fermecător ademenind / Curg notele din liră blînd, / Și-n alte minți același dor / Revarsă tonul lor sonor. / De sunet dulce fermecat / Prințesa în seara cea curată...“

ÎN NOAPTEA CLARĂ (Walt Whitman)

Textul acestei poezii, cu excepția titlului, care nu e comunicat, s-a publicat de către Gr. Tabacaru în *Ateneul cultural*, nr. 3 din

1925. (Dăm această informație după N. Davidescu, care a reprodus din această revistă poezia în ediția sa din 1938, deoarece numărul respectiv din *Ateneul cultural* lipsește din Biblioteca Academiei.)

În actuala ediție reproducem poezia din ms. 1.658, f. 81 (A), care, deși e scrisă cu creionul și pare a fi prima formă a traducerii, e superioară ulterioarei transpuneri după W. Whitman, ms. 1.658, f. 165 v. (B), scrisă cu cerneală violetă, cu aparență de manuscris definitiv (reprodusă de altfel de Gr. Tabacaru în *Ateneul cultural*). Semnalăm următoarele diferențieri:

Titlu: În noaptea clară, A; În noaptea senină (după Walt Whitman), B // v. 4: pace, A; lume, B [această mică diferențiere de text e importantă, deoarece ea face să se repete în B cuvântul lume în cadrul aceleiași strofe].

LA ETELKA (Al. Petőfi)

Poezia *La Etelka* a fost publicată de către G.G. Ursu în studiul său intitulat *Un caiet de versuri inedite ale lui Șt. Petică, Analele Moldovei*, nr. 3-4, iunie-decembrie 1943, p. 203-204. Trebuie să precizăm că acest text, cit și celelalte traduceri pe care le vom aminti erau reproduse după o transcriere a folcloristului Tudor Pamfile într-un caietel intitulat: *Fărime de versuri din manuscriptele lui Șt. Petică*, aflate la Gr. Tabacaru.

În actuala ediție textul e reprodus din ms. autograf 1.658, f. 123. E scrisă cu cerneală violetă, fără nici o rețușare, adăugându-i-se însă mai târziu, cu cerneală albastră, notația 12. Indicația corespunde într-adevăr, în ordinea în care au fost comunicate poeziile din ciclul, cu locul rezervat poeziilor lui Petőfi.

În afara poeziilor organic constituite, sau a fragmentelor lirice relevabile din anumite unghiuri, în studiul lui G.G. Ursu din 1943 sînt reproduse și versificări răslețe care nu sînt neglijabile, deoarece ele aruncă neașteptate lumini asupra biografiei spirituale a poetului, asupra laboratorului său de creație, a influențelor survenite etc.

Dezlănțuit-am singur furtuni de vijelie
În suflete zdrobite de neagra sărăcie,
Cu vorbe infocate vărsatu-le-am tărie
În vinele uitate de vechea viteză.

(p. 195)

Pentru versurile citate am putut identifica și manuscrisul autograf (1.658, f. 57), care nu prezintă însă nici o diferențiere față de textul publicat de G.G. Ursu după T. Pamfile.

★
În noaptea rătăcirii mele,
Ah, înălțați-mă la voi,
Pe calea razelor senine
Mă smulgeți asprelor nevoi.
(p. 193)

★
Toți prieteni într-un singur gînd
Ridice cupa și închine,
Spre ziua sfîntă a izbînzii
A tot ce este sfînt și bine.
(p. 193)

Aceste versuri le-am identificat în manuscrisul autograf (1.658, f. 88). Între transcrierea lui T. Pamfile, după care G.G. Ursu a reprodus textul, și manuscrisul autograf nu există însă nici o diferențiere.

★
Mindre raze-ale simțirii, să cerc oare-a le desface,
Sau în proză fermecată sau în versuri poleite?
Sau să las să doarmă bine dulci emoțiile-n pace
Și în tremurul lor cald să am visuri aurite.
(p. 197)

Pentru fragmentul citat n-am putut identifica textul de bază. Concordanța între transcrierea lui T. Pamfile și a lui Tabacaru denotă exactitate în transmiterea unui izvor comun.

★
Eram copil de casă la Ștefan Voievodul
Și-n zile de sărbare
Priveam măreț și aspru în jos la tot poporul
Și minile Domniței adesea rătăceau
Prin blondele inele din păru-mi de mătăasă.
Treceau zglobii prin lume cei cincisprezece ani,
Aveau luciri de galbeni de aur cu noi zimți.
(p. 189-190)

Transcrierea acestor versuri, făcută de Gr. Tabacaru în ms. 1.658, f. 181, este identică cu cea a lui T. Pamfile, după care s-a făcut reproducerea textului.

★
Străine,-aceste locuri ce tu le vezi nainte-ți
Că se întind în toată marea lor splendoare
Și unde-atît de mîndru al libertății soare
Pe-un cer atît de pur la răsărit apare
E patria-mi, e patria!
(p. 196)

Transcrierea lui Tabacaru (ms. 1.658, f. 225) corespunde cu textul reprodus după T. Pamfile.

*

O, lasă-mă, iubită, naintea ta să cad
Și-asupra mea privirea ta gingașă o ad',
Căci foată viața mea a fost o năzuință
De tine să m-apropii, o, dulce creatură,
Și dacă pân-acuma de-a altora voință
Trăirăm despărțiți, de-acuma la un loc
Ne-om duce viața noastră, lipsită de noroc.

(p.200 în *Un caiet...*)

Manuscrisul autograf al acestui fragment a fost identificat în ms. 1.657, f. 76 v. Identitate perfectă cu textul stabilit de Ursu după transcrierea lui T. Pamfile.

*

Sprinten și zglobiu răsare
Versul cel surizător
Și-n podoabele-i apare
Ca un flutur de ușor.

(p. 199)

*

La izvorul cel din vale
Nu mai vîi încetișor,
Ca urciorul tău umplindu-l
Să-mi șoptești al tău amor.

Și devale, pe-noptate,
Rătăci-vor iar părechi,
Numai noi nu vom mai fi
Ca în vremurile vechi.

(p. 201)

Textul stabilit după transcrierea lui T. Pamfile este identic cu cel transcris de Tabacaru în ms. 1.658, f. 188—189.

*

Ieri am văzut din nou pe *Kean*,
O dramă ce-a făcut furori,
Petrece Nottara și bea,
Petrec și ceilalți actori;
E-o veselie generală,
E chin doar pentru spectatori.

Am putut identifica manuscrisul autograf al acestui text (ms. 1.657, f. 282 v.) (A). El prezintă anumite diferențieri atît față de

transcrierea lui T. Pamfile, după care G.G. Ursu ne-a dat textul, cît și față de cea a lui Gr. Tabacaru (ms. 1.658, f. 182) (B):

v. 2: dramă, A; piesă, B // v. 4: Petrec și ceilalți actori, A; [lipsește complet] B.

*

De ce cîntecele toate
Îmi sunt pline de jele:
Pentru c-am pus durerea
Întregei lumi în ele.

Aceste versuri sînt citate de G.G. Ursu în *Limbă și literatură română*, vol. VI, 1962, p. 324. Ele sînt reproduse după transcrierea lui Gr. Tabacaru (ms. 1.658, f. 188).

Ne permitem să atașăm aici și niște versuri ocazionale, atribuite lui Petică de D. Karnabatt, în cartea sa intitulată *Boema de altădată* („Vremea”, 1944).

La „Prepețița ideală”
Se bea și se mîncă bine,
Dar nu e-n stare orișicine
Să facă-o strofă genială
La „Prepețița ideală”.

D. Karnabatt în cartea sa se referă și la împrejurările în care au fost improvizate aceste versuri.

„Mai întotdeauna luam masa cu el la o cîrciumioară din strada care, acum poartă numele de Ed. Quinet. Cîrciumioara avea o firmă ilustrată în culori, «La Prepețița», fiindcă patronul — un albanez numit Andrei — era un vîntor pasionat, împărtășindu-și deseori clienții cu recolta isprăvilor lui de discipol al lui Nemrod. Era o cîrciumioară retrasă, discretă, foarte cercetată de boemii vremii, fiindcă se mîncea succulent și foarte ieftin. Petică, încîntat și recunoscător acestei cîrciumioare, îi improvizase o odă.”

POEME ÎN PROZĂ

ÎN STREINĂTATE

Apare în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.156, 28 mai 1898, p. 1, semnată: St. P.

Laitmotivul acestui poem în proză: „Cunoști tu țara unde înfloresc lămîii?” este o traducere a versului inițial al poeziei *Mignon*, aparținînd primului roman din ciclul *Wilhelm Meister* al lui Goethe.

Singura similitudine dintre poemul lui Șt. Petică și poezia lui Goethe este puternica nostalgie pentru pământul autohton, particularizată în cazul unor eroi aspirând spre tărîmurile însoțite ale Italiei. Diferențierile sînt mult mai pregnante și de altfel fundamentale. La Goethe, Mignon e o apariție feminină delicată și suavă, fiind mistuită de dorul locurilor din care niște acrobați de circ au furat-o și au dus-o în Alpii germanici, ea cerînd insistent omului care o iubea să fie eliberată și condusă în țara sa. (De fapt, poezia materializează tocmai acest moment al stăruitoareii rugăminți.) La Șt. Petică, însă, figura centrală e a unui bătrîn cîntăreț, care, intuindu-și sfîrșitul apropiat, trăiește cu o intensitate dureroasă dorința de a-și revedea pentru ultima oară meleagurile patriei sale. Tragismul aspirației sale e subliniat într-un final din care reiese imposibilitatea omului sărac de a-și realiza ultimul vis. Din specificul imagisticii, Șt. Petică n-a reținut decît ideea luminescenței aurii a portocalelor. „În tufișul întunecat ard portocale aurii“, spune Goethe, iar Șt. Petică are viziunea unor „grădini aurite de portocali“. Pentru posibilitatea unei totale confruntări, dăm textul integral al poeziei.

*Kennst du das Land, wo die Zitronen blühn,
Im dunkeln Laub die Goldorangen glühn,
Ein sanfter Wind vom blauen Himmel weht,
Die Myrte still und hoch der Lorbeer steht,
Kennst du es wohl?*

*Dahin! Dahin
Möcht ich mit dir, o, mein Geliebter, ziehn.*

*Kennst du das Haus? Auf Säulen ruht sein Dach,
Es glänzt der Saal, es schimmert das Gemach
Und Marmorbilder der stehn und sehn mich an:
Was hat man dir, du armes Kind, getan?
Kennst du es wohl?*

*Dahin! Dahin
Möcht ich mit dir, o, mein Beschützer, ziehn.*

*Kennst du den Berg und seinen Wolkensteg?
Das Maulthier sucht im Nebel seinen Weg;
In Höhlen wohnt der Drachen alte Brut;
Es stürzt der Fels und über ihn die Flut,
Kennst du ihn wohl?*

*Dahin! Dahin
Geht unser Weg! o, Vater, lass uns ziehn!*

(Goethe, *Poetische Werke, Gedichte, I*, „Aufbau-Verlag“, 1965, p. 141.)

În ms. 1.658, f. 70, există o notație din care rezultă că Șt. Petică vedea în *Wilhelm Meister* o lucrare fundamentală. El o încadrează

chiar într-un sistem de influențe pe care capodoperele le-ar putea realiza asupra cititorilor. „Citirea faptelor mari înflăcărează imaginația și provoacă în cititor dorința de a le imita (*Wilhelm Meister*). Cînd dorința aceasta a ajuns la o intensitate destul de puternică, ea se transformă în fapte (*Don Quijote*). Alții însă se pun pe scris. Dar aceștia nu sînt detracații, cum zice Ferrero, ci e partea cea mai nobilă din omenire, mai energică, destinată a arăta drumul altor, cum zice G. Sand.“

ÎN ÎNTUNERIC

Tipărită în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.159, 31 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

Versurile lui Dante, citate la începutul acestei bucăți, aparțin *Infernului*. Ele constituie de fapt primul terțet cu care se deschide *Divina Comedie*.

*Nel mezzo del cammin di nostra vita
Mi ritrovai per una selva oscura
Chè la diritta via era smarrita.*

(*La divina commedia* di Dante Alighieri, Milano, 1891, p. 27.)

FĂRĂ TINEREȚE

Publicat în *Lumea nouă*, IV, nr. 1.186, vineri, 3 iulie 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

Poemele amintite pînă-n prezent apar la rubrica „Note zilnice“, de altfel singura rubrică din acest periodic cu profil politic dedicată constant literaturii.

DOUĂ VIEȚI

Apare în *România jună*, II, nr. 109, 28 martie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*. Este republicată în *Neamul românesc*, XIII, nr. 327, 26 noiembrie 1918. Aparent surprinde că, în plin război, acest poem și cîteva poezii apar într-un ziar politic. Din cînd în cînd, însă, se realizau și suplimente literare, în care se introduceau creații neadiacente strict cu momentul istoric, dar care indirect puteau fi legate de frămîntările specifice timpului. Oficiul de angrenare în actual îl realizează Gr. Tabacaru, care, printr-o sumară expunere a vieții și operei lui Șt. Petică, îl introduce în evenimentele la ordinea zilei, pedaliînd asupra efortului depus de acesta în vederea îmbunătățirii stării țărănilor și mai ales asupra luptei lui pentru obținerea dreptului de vot și împărțirea de pămînt țărănilor.

NOAPTE PRIMĂVĂRATECĂ

Publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 112, 31 martie 1900, semnat: *Trubadur*. Este republicat de către Tabacaru în *Florile dalbe*, Birlad, I, nr. 4, 15 februarie 1919, pp. 61—62. Înclinăm să credem că acest text, deși prezentat ca inedit, n-a fost stabilit pe baza manuscriselor rămase de la Șt. Petică. Cele câteva caiete în care se află o parte din poemele în proză și care au fost atașate foilor volante (ms. autograf), intrunite în ms. 1.567, nu aparțin lui Șt. Petică. Această convingere e mai puțin fundată pe elemente de grafie, căci asistăm la un anumit fenomen firesc de mimetism, sprijinindu-ne, în schimb, pe faptul că particularitățile de limbă specifice textelor lui Petică lipsese, iar datarea poemelor este cea a apariției lor în *România jună*.

CÂNTEC VECHI

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 113, 1 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*. Textul e republicat de Tabacaru în *Florile dalbe*, Birlad, I, nr. 8, 1 mai 1919, p. 126.

POVEȘTI D-APRILIE

Tipărit în *România jună*, II, nr. 115, 3 aprilie 1900, semnat: *Trubadur*. Retipărit de Gr. Tabacaru în *Florile dalbe*, Birlad, I, nr. 4, 15 februarie 1919, p. 61. Atît acest poem, cît și *Noapte primăvăratecă*, apărute în același număr, sub titlul generic *Poeme*, sînt însoțite de o notă a lui Gr. Tabacaru, intitulată *Postumele lui Șt. Petică*: „Între luptă și vis“. De fapt, ele sînt antume. Și avem indicii că însuși Tabacaru era conștient de acest fapt. Poemul în cauză, cît și celelalte poeme publicate în *Florile dalbe* sau *Neamul românesc* sînt tăiate în caietele amintite cu o linie, ceea ce ne permite să deducem că ele fuseseră transcrise din *România jună* pentru a fi publicate. Apoi, din motive care nu ne sînt cunoscute, au fost introduse printre manuscrisele lui Petică. (Se pare că Tabacaru, ca nespecialist, nu era la curent cu anumite rigori. El a introdus printre manuscrise tot ce era în legătură cu Șt. Petică — pentru care a păstrat un atașament de-o constanță rară — transcrieri ale manuscriselor acestuia, comentarii despre el etc.)

LA POALELE CRÎNGULUI

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 117, 5 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Fanta-Cella*. Este republicat de Gr. Tabacaru în *Florile dalbe*, Birlad, I, nr. 8, 1 mai 1919, pp. 125—126.

SUB CERUL LIBER

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 124, 15 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

VISUL MEU

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 127, 18 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

SEARĂ DE MAI

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 131, 22 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

LILIACUL

Se publică în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 133, 24 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

GAVOTA DEPĂRTATĂ

Publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 145, 6 mai 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

FLORILE CARI SE DUC

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 157, 18 mai 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

Laitmotivul acestui poem în proză — „Parfum de flori uitate, părăsite“ — supus unei ușoare modificări — „Parfum din flori pălite și uitate“ — va deveni unul din laitmotivurile poeziei XII din ciclul *Cînd vioarele tăcură*.

NOPTI DE MAI

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 159, 20 mai 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*. Este republicat de către Gr. Tabacaru în *Neamul românesc*, București, XIII, nr. 351, 24 decembrie 1918.

Strofa care devine laitmotiv al acestui poem în proză — „Mai ții oare minte, frumoasă pribeagă, / Acele nopți clare de aur scâldate, / Cînd caldă privirea de visuri stelate / Cădea tremurîndă și-atîta de vagă?“ — mai tîrziu va constitui începutul poeziei III din *Cîntecul toamnei*.

REVEDERE

Se publică în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 167, 28 mai 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

CÎNTEG UITAT

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 173, 3 iunie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

Anumite secvențe de frază ce revin în acest poem în proză vor forma mai târziu elemente constitutive ale poeziei II din *Cînd vioarele tăcură*. De ex.: „O notă stingace sălta tremurînd“; O notă stingace sălta peste clape“, sau „Și nota ușoară sălta zglobie/Și nota ușoară lovea în perdele“.

FECIOARA NECUNOSCUȚĂ

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 175, 5 iunie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*. N. Davidescu o consideră o prelucrare a poeziei *L'étrangère* de Ephraim Mikhael.

NOPTILE DE LEGENDE

Publicată în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 178, 8 iunie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

FĂGĂDUIELILE ETERNE

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 180, 10 iunie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

TÎRZIU

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 189, 19 iunie 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

CÎNTĂ!

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 190, 20 iunie 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

GLASUL LUNCILOR

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 195, 25 iunie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*. A fost republicată de Gr. Tabacaru în *Neamul românesc*, XIII, nr. 327, Iași, 26 noiembrie 1918.

BĂTRÎNUL CARE CÎNTĂ

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 200, 1 iulie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

Laitmotivul acestui poem în proză este tot primul vers din *Mignon* a lui Goethe, însă de data aceasta e dat în germană: *Kennst du das Land wo die Zitronen blühen?* Spre deosebire de bucata *In străinătate*, de data aceasta nu mai există nici o similitudine între poezia lui Goethe și poemul în proză al lui Șt. Petică.

FIGURĂ SUAVĂ

E publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 206, 7 iulie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

AMEAZI DE VARĂ

Publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 208, 9 iulie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

PE ARIPA ZEFIRULUI

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 211, 12 iulie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

VIS PIERDUT

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 212, 13 iulie 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

PE APĂ

E publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 213, 14 iulie 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

NOAPTEA DE VARĂ

E publicată în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 218, 19 iulie 1900, fără semnătură.

PRIBEAG

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 219, 20 iulie 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

DRAGOSTEA

E publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 220, 21 iulie 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

EA DOARME

Publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 221, 22 iulie 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

ÎN ORE DE LINIȘTE

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 233, 3 august 1900, p. 1, fără semnătură.

CEI DOI SOLITARI

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 234, 4 august 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

SIMȚIRI STINSE

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 244, 14 august 1900, p. 1, semnat: *Narcis*.

SINGUR

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 297, 7 octombrie 1900, p. 1, semnat *Narcis*.

În această bucată e preluat motivul mai vechi al cocorilor, semnificând aceeași nostalgie pentru peisajul meridional, plin de luminozitate. Asistăm, după cinci ani, la o materializare similară a nostalgiei de evaziune, diferențierea constând în rezonanța elegiacă care era străină poeziei intitulată *Exotic*: „Lumină, soare și senin / Îmi cere sufletul în dor. / Nu vă mirați când mă vedeți / Privind cocorii visător...“ Motivul se transformă pe specificul evoluției structurale a poetului, intrând din lumină în întuneric (în sens de zonă depresivă). „În zare se pierde un plîns de cocori. O, pasări pribege, de ce nu mă luați cu voi în țările muiate vecinic în apele visurilor blonde, sub cer de-a pururea senin, cu alei în floare! Pribege paseri, îmi lăsați doar doruri vagi, în cari înoată întreaga mea simțire...“

GROCHIURI LIRICE, EVOCĂRI

UN ÎNVINS

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.130, 25 aprilie 1898, p. 1, semnat: *Sapho*.

SPRE LARG

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.133, 29 aprilie 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

ÎN ZORII ZILEI

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.142, 9 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

SPIONII SUFLETELOR

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.148, 15 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

CREDINȚA CARE MUTĂ MUNȚII

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.149, 17 mai 1898, p. 1, semnat *St. P.*

SCENE DE NOAPTE

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.150, 19 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

FUM ȘI PRAF

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.151, 20 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

Scriitorul, referindu-se la Ossian, Fingal, ceața galilor, făcea desigur asociații cu atmosfera specifică a legendelor erse prelucrate de către James Macpherson, deoarece ceea ce reține sau în orice caz îl impresionează se pare că e tocmai acea ceață permanent prezentă care estompa întristind contururile, dînd senzația că personajele se mișcă solemn, elegiac, purtînd cu ele tristeți inexprimabile. A fi cunoscut fragmentele originale ale incertului Ossian, bard ecosez din secolul al III-lea, e foarte puțin probabil, mai ales că autenticele cînteceersese disting printr-o energie aspră, printr-un aspect de simplitate rudimentară și vigoare sălbatică, străine melancoliei cețoase și diafanității întunecate ale imitațiilor lui Macpherson.

LA COLȚUL STRĂZEI

E publicat în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.152, 21 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

LA SPITAL

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.153, 23 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

IAD ȘI RAI

Publicat în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.154, 24 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

NATURA

Tipărit în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.157, 29 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*, prefigurează o anumită imagistică specifică poeziei sale de mai târziu. De ex.: „Am văzut un porumbel alb, ca visul neprihănit al unei fecioare“, sau viziunea specifică asupra universului văzut ca un „mare templu“.

PRIBEGI

A fost publicat în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.158, 30 mai 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

Motivul central se detașează din cadrul unor preocupări cu un caracter mai constant. Ideea țăranilor rătăcitori în căutare de lucru revine în câteva din primele lui încercări lirice, distingându-se însă de actuala transpunere literară printr-o notă de tristă resemnare, de oboesală. În *Pribege* motivul se colorează cu o certă atitudine protestatară, de natură indirectă însă, deoarece e dedusă mai mult dintr-o abundentă tentă de compasiune și din aluziile transparente. „E o lume întreagă de desculți în zdrențe care-și îndreaptă pașii după cum bate vântul, nădăjduind că în țara asta largă și întinsă trebuie să fie undeva un colțisor și pentru dinșii.“

TIMPUL CIREȘELOR

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.161, 3 iunie 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

Versul laitmotiv — „Cînd va veni timpul cireșelor...“ — aparține lui E. Pottier.

MOARTEA

E publicat în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.165, 7 iunie 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

Schema structurală, cît și ideea pe care se axează au fost preluate de Șt. Petică într-un articol din *Depeșa*, nr. 44, 22 februarie, 1901, p. 1, fără iscălitură. *Revoluția din Sicilia — Greva lucrătorilor* e construit pe același contrast dintre frumusețile naturii și mizeria existentă și mai ales pe antiteza izbitoare dintre splendidul peisaj mediteranean și prezența armatei care înăbușă în singe mișcarea grevistă.

DOINA

E publicat în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.178, 23 iunie 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

E o transpunere în proză a motivului doinei cu largă circulație în primele sale încercări poetice. Specificul e dat de faptul că adaptează acest motiv al doinei la natura crochiurilor sale citadine, în care notația avea întotdeauna un corespondent în realitate. Crochiul se coagulează în jurul impresiei pe care o are în momentul în care ajung pînă la el notele unei doine cîntate la pian într-o casă boierească. Elementul comun, cu încercările poetice, îl constituie convingerea că o anumită categorie socială este opacă la autentică emoție estetică pe care o degajă doina. „Ce înțelege doamna sau domnișoara, care muncește așa de bine pianul, din doină? Pricepe ea scopul ei tainic

și sfînt, durerea veacurilor trecute, care plînge în notele sale triste, aspirațiile luminoase ale autorilor ei, revolta înăbușită a celor cari o cîntă?“

BUNĂTATE

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.183, 28 iunie 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

DEMONUL

Apare în *Lumea nouă*, „Note zilnice“, IV, nr. 1.184, 1 iulie 1898, p. 1, semnat: *St. P.*

Prezența demoniacului în existența și mai ales în structura celor destinați creației e o idee care l-a preocupat de asemenea pe Șt. Petică. În ms. 1.657, f. 316, se află o prefigurare a convingerii conform căreia naturile creatoare sînt devorate de o forță implacabilă căreia nu i se pot sustrage și care, ca un bici de foc, le mînă mereu înainte, nelăsîndu-le o clipă de răgaz și cauzîndu-le mari suferințe.

„Ura și nenorocirea își găsesc solul natal în aceste spirite despotice. Ei trăiesc ca niște regi căzuți, mereu insultînd, și răniți, avînd toate mizeriile orgoliului, dar neavînd nici o mîngiere, incapabili de a gusta nici societatea, nici singurătatea, prea ambițioși pentru a se mulțumi cu tăcerea, prea mîndri pentru a se servi de lume, născuți pentru revoltă și *défaite*, meniți prin pasiune și neputința lor la desperare și la talent.“

Tot în ms. 1.657, f. 318, se găsește proiectul unei piese de teatru sau al unui roman, *Predica demonului*, în care figura centrală ar fi trebuit să fie „Omul cu fața palidă“. Din schițarea problemelor care urmau să fie dezvoltate s-ar putea deduce o structură pozitivă a demonului, deoarece se pare că acesta îndeamnă spre revizuirii în sensul unei ameliorări. „I Lipsa de morală; II Imposibilitatea sa rațională; III Ideea de drept (binele în înțeles restrîns); IV Ideea de bine (dreptul în înțeles larg); V Virtutea; VI Umanitatea; VII Libertatea, Sacrificiul de sine pentru libertate; VIII Viața.“

Tentațiile demonice, în sensul unor inexorabile stimulente spre creație, vor deveni un laitmotiv al scrierilor sale, cunoscînd o maximă materializare îndeosebi în piesa intitulată *Solii păcii*.

O SEARĂ LA MACEDONSKI

Apare în *Capitala*, I, nr. 34, 4 decembrie 1898, pp. 1—2, semnată Ștefan Petică.

TECUCIUL DEPĂRTAT

Note de toamnă

Apare în *Antisemitul*, I, nr. 68 și 69 din 11 și 12 noiembrie 1899.

O SCRISOARE

E publicată în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 118, 6 aprilie 1900, semnată: *Trubadur*.

ÎN CIMITIRUL SĂRACILOR

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 125, 16 aprilie 1900, p. 1, semnată: *Sentino*.

Versurile citate aparțin poetului francez P. Verlaine. Dăm în întregime poezia *Chanson d'automne*, aparținând *Poemelor saturniene*, după *Oeuvres complètes, Collection „Le Nombre d'or“, Le Club du meilleur livre*, 1959, p. 105.

*Les sanglots longs
Des violons
De l'automne
Blessent mon coeur
D'une langueur
Monotone.*

*Tout suffocant
Et blême, quand
Sonne l'heure,
Je me souviens
Des jours anciens
Et je pleure;*

*Et je m'en vais
Au vent mauvais
Qui m'emporte
De çà, de là,
Pareil à la
Feuille morte.*

DECADENȚA SPANIOLĂ

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 128, 19 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

O VIZIUNE

E publicat în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 129, 20 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

Această bucată în proză prefigurează, atit prin conceptul de „femeie ideal“, cit și prin eleganța și delicatețea cu care e schițată figura feminină, ceva din transparența ireală a siluetelor din *Fecioara în alb*.

ÎN RĂTĂCIRE

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 132, 23 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

IDILELE DIN MANSARDE

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 135, 26 aprilie 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

Grinul medieval, luat în accepția sa simbolică în cadrul acestui crochiu liric, nu constituie decit începutul unui proces de elaborare în care specificitatea viziunii va fi dată în bună măsură de frecvența acestui element. „Întristate, grațioase, / Se înclină ca un crin“; „Crini cu florile deschise / Plîng în umbră de altar“. „Pală-n rochia ei albă / Stă fecioara ca un crin“ (din *Fecioara în alb*, I și II).

FATALITATEA

E publicată în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 137, 28 aprilie 1900, p. 1, semnată: *Trubadur*.

Chirvăsuță, prezentat aici ca o figură de înaltă intelectualitate, distingîndu-se prin înțelepciune, armonie și echilibru, era într-adevăr prieten cu Șt. Petică. În posesia lui Tache Petică, fratele scriitorului, se află o scrisoare a lui Chirvăsuță, pe care o reproducem integral.

„Tecuci, 8 dec. 1895

Dragii mei prieteni,
[Petică și Corodeanu, *n.ns.*]

...Închipuți-vă că d. Crivăț de la societate m-a asigurat că voi fi neapărat dat în judecată dacă nu plătesc procentele și parte din datoria pe care frate-meu a cam uitat-o (desigur de nevoie). Iar procentele sunt cam la 60 de lei...

A trebuit să las baltă pe farmacist și librar... ba chiar pe Tănăsache, care a zis că mă așteaptă (!) pentru luna în care n-am mîncat mai de loc, — pentru ca să-mi mai rămîie vreo 40 de lei.

Nu știu de vă vine a crede, dar și eu sunt mirat de asta.

Și închipuți-vă că nici lui Diaconescu nu i-am plătit! Mai că-mi vine să mă pun sub epitropie.

Mă hotărisem întâi să dau tot ce mi-a mai rămas la societate, dar văzînd că tot nu pot acoperi măcar toată dobînda (care nu e plătită mai bine de un an), m-am hotărit să dau cit pot. De aceea vă trimit numai 20 de lei... și cînd mă gîndesc la luna cealaltă, cu atîtea datorii de plătit, voi fi în imposibilitatea de a mă ține de vorbă.

Voi veți înțelege tăria trebuințelor noastre și ca buni prieteni veți face cu ei ce veți putea, iar pe mine mă veți ierta, cred, că nu pot face mai nimic pentru voi. Și doar știu cit sunteți de necăjiți și asta mă doare rău pe lîngă ale mele dureri. Dacă ne asemănăm la surtuc (căci eu is cu cel de vară) și la ghetete etc., apoi desigur că voi aveți un bun, sănătatea, iar eu un rău, boala, care mă face să cheltuiesc în-grozitor de mult și să nu pot îngriji nici de [indescifrabîl, *n.ns.*]. Doar măcar nici de datoria de a-mi depune măcar cotizația și să mai și privesc suferînd pe cei mai buni tovarăși, pe cei mai iubiți prieteni.

Nu-i vorba că, cu vorbele mele, nu vă pot lua nimic nici din suferința voastră.

De multe zile sunt bolnav aproape în șir. Lucrul s-a complicat și cu friguri.

M-am hotărit însă să nu chem doctori, las' că nici nu vin.

Lucește însă o rază de bucurie. Se pare că a început să pătrundă printre tinerii de la gimnaziul de aici ideile noastre.

Vă salut frățește,
G. Chirvăsuță"

CA FOILE !

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 138, 29 aprilie 1900, semnat: *Trubadur*.

ACTORI ȘI ZIARIȘTI

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 141, 2 mai 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

DE UNDE SE VEDE CUM REALUL ESTE CÎTEODATĂ MAI FRUMOS DECÎT IDEALUL

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 151, 12 mai 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

ISTRIONUL

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 153, 14 mai 1900, semnat: *Trubadur*.

FRAGII

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 163, 24 mai 1900, p. 1, semnat: *Trubadur*.

ZIDURILE AFUMATE

Apare în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 204, 5 iulie 1900, p. 1, semnat: *Sentino*.

MELANCOLIE

E publicată în *România jună*, „Între luptă și vis“, II, nr. 229, 30 iulie 1900, p. 1, semnată: *Sentino*.

Comentariul este sumar aci, dar mai amplu și mai interesant caracterizat de Șt. Petică în ms. 1.657, f. 72. „Și Hans Thoma și Böcklin sunt moderniști, dar pe cînd ceilalți moderni au făcut ceea ce au făcut streinii din nord și vest în mult mai bine, Böcklin și Thoma au creat propriu. La Böcklin e singele productiv german care, sub înfrîurirea sudului, curge prin vine cu fantasia și sufletul, cu forma și culoarea, cu visele și arta. Thoma a rămas german de nord și opera sa e ca o floare de cîmp care crește, înflorește și miroasă în propriul său cîmp. El e feciorul de țaran din Schwartzwald, strîns legat cu pămîntul: cu pămîntul de care n-a scăpat încă. Thoma e simbolist, dar simbolismul e unit cu spiritul german. Millet și Thoma, amîndoi fii de țărani și copii ai pămîntului, sunt în arta timpurilor noastre cei dintîi și cei mai curați talmăcitori ai spiritului pămîntului german.“

DESPĂRȚIRE

E tipărită în *România jună*, II, nr. 257, 28 august 1900, pp. 1—2, semnată: *St. Petică*.

CELE CARI TREC

Tipărit în *Drepeșă*, „Viața bucureșteană“, I, nr. 7, 16 ianuarie 1901, p. 1, semnat: *Trubadur*.

ÎNȚIA CUNOȘTINȚĂ

Apare în *Dorobanțul*, I, nr. 60, 9 mai 1902, pp. 1—2, semnat: *S. Mușat*.

MAGIA PRIMĂVEREI

Apare în *România ilustrată*, I, nr. 6, mai 1901, pp. 85—86, semnat: *St. Petică*.

POEZII ORIGINALE PĂSTRATE ÎN MANUSCRISE

Ineditele lirice ale lui Șt. Petică aparțin, în general, începuturilor sale literare (aproximativ 1894—1898). Spre această concluzie conduc particularitățile de grafie, culoarea cernelei, pseudonimele sau unele indicații de datare, dar mai ales structura poeziilor, distincte prin simplitate de versificare și de formulare și conținând evidente stingăcii. Implicațiile sociale ale acestor poezii ne indică de asemenea conceperea lor în faza inițială a creației lui Șt. Petică, deoarece ea este cea care se situează exclusiv sub auspiciile zodiei socialiste.

Petică n-a revăzut niciodată aceste texte pentru a le finisa și a le destina tiparului, probabil datorită faptului că nu-l mai satisfăceau din punctul de vedere al exigenței artistice și, în bună măsură, nici nu mai corespundeau orientării sale de după 1899.

Exersările lirice rămase în stadiu de manuscris prezintă interes deoarece ne permit să urmărim evoluția personalității poetice a lui Șt. Petică.

Gruparea acestor postume s-a operat în raport de tematică, de natura problemelor abordate, cit și de natura specifică a stărilor de suflet și a similitudinilor de versificație.

O singură poezie, *Cîntec de seară*, fiind indirect datată (15 mai 1895) și avînd structura unei arte poetice, a fost plasată la început, fiind urmată de *Pe lacul de rouă...* datorită afinităților de ritmică și de preocupări ideatice. Apoi au fost comunicate poeziile care prin specific de versificație sînt identice celor publicate de scriitor în 1896 în *Lumea nouă, literară și științifică*, iar pentru că acestea sînt poezii cu tentă socială, li s-au atașat, firesc, și celelalte poezii de aceeași natură, ciclul continuînd cu lirica intimă, poezia naturii etc.

CÎNTEC DE SEARĂ

Textul se găsește în manuscrisul autograf 1.658, f. 143.

Cu aceeași cerneală, gen tuș, cu care sînt făcute și celelalte notații, poezia e scrisă pe o foaie de hîrtie pregătită pentru teza de chimie, printre rînduri putîndu-se descifra: „Teză la chimie, Șt. Petică, cl. VI, Liceul real, 1895, mai 15“. Indirecta datare a poeziei ne permite să deducem oarecum că și celelalte pasaje manuscriptice, notate cu cerneală identică, au fost scrise aproximativ în aceeași perioadă. Manuscrisul poeziei prezintă un singur retuș:

v. 8: El pare singuratec (Și singuratec pare).

Pe aceeași pagină mai sînt notate și cîteva versuri anterioare textului comentat. Cu aceleași linii subțiri cu care sînt scrise indicațiile de administrație școlară sînt grifonate două versuri, dintre care unul poate fi reținut: „Lună, melancolică tovarășă a nopței“. Pe verso, alături de niște adrese de librării, se află o notație succintă: „Pentru noi poporul e dreptatea și arta Dumnezeu“.

[PE LACUL DE ROUĂ ȘI LIN CA CRISTALUL]

Poezia e reproducă după manuscrisul autograf 1.658, f. 114.

Pe aceeași pagină de manuscris se mai află notate și următoarele versuri: „Spre tine se-ndreaptă acum gîndul meu, / Tu stea ce-mi lucești în cale mereu“, și în paranteză: „Și apa în ceruri senine-ondulează / Și iarba pe țărături în fior visează“.

SUB ULM

E reproducă din manuscrisul autograf 1.658, f. 52. Textul se află, scris mărunț, pe partea laterală a foii.

Poezia nu a fost supusă metamorfozărilor. Singura substituire s-a realizat probabil chiar în momentul creației, deoarece cuvîntul înlocuit e tăiat cu aceeași cerneală violetă cu care e scris întreg textul:

v. 1: -ncetinel [încetișor, tăiat].

Între cele două strofe în ms. se mai află intercalate două versuri: „Și către șoimul cel din vîrf / Grăiește-n grai bătrîn și blînd“.

Sub această poezie, pe aceeași foaie de manuscris, sînt propuse următoarele titluri: 1. *Șoimul și ulmul*; 2. *Povestea bătrînului*; 3. *Povestea mezinului*; 4. *Povestea tînărului*.

OBIDIȚI

Poezia aceasta, cu subtitlul *Elegie* (ms. 1.658, f. 168), e concepută cam în același interval cu poeziile anterioare, dovadă prezența aceluiași motiv al țărănilor rătăcitori în căutare de lucru, cit și a cernelei violete. De data aceasta s-au operat anumite modificări pe text, fără prea mare importanță însă:

v. 12: neștiut (urgisit); am adoptat forma din paranteză considerînd-o ca fiind mai adecvată sensului general al poeziei; v. 7: Și am umblat atîta doar (căci și atîta umblet doar).

Poezia ar fi trebuit să continue, ghidîndu-ne după începutul strofei a treia, suspendat brusc: „Și nicăieri...“

Pe aceeași foaie (ms. 1.658, f. 168) se află cîteva variante ale textului fundamental, interesante de reținut datorită implicării unor

idei noi: „Dar voi vedeți că-s ostenit / Și nu mai pot. / Și c-am s-o duc așa trudit / Mult, nu socot.“ „De oi rămîne cumva pe drum / Și mai mult n-oi putea ținea, / Cui i-ar păsa? / (Căci voi în lume orișicum) / Iară de asta vedeți cum / Port grijă-amară și nevoi / Și nu-s ca voi.“ Sau propunerea pe temeuri mai puțin întunecate și cu un ritm mai alert: „Sub teiul mîndru și rotat / Ne-am așezat. El și-o pleca crengi înspre noi / Și ne-o umbri.“

Se pare că scriitorul avea în vedere o poemă mai extinsă, deoarece, ca precizări ale indeletnicirilor celor obidiți, notează în final: „Unul e mecanic, altul prășitor, secerător; ultimul, tînăr lucrător de toate“.

POVESTE TRISTĂ

Poezia (ms. 1.657, f. 226) avea inițial numai trei strofe, apoi penultima a fost atașată lateral textului anterior. Pentru cuvîntul „pustii“ din această strofă (vers 12) există forma „răzlețe“, la care s-a renunțat, motivat de altfel.

E scrisă pe o foaie de caiet cu cerneală neagră.

GLASUL CÎNTECULUI VECHI

Textul acestei poezii a fost stabilit pe baza manuscrisului autograf depistabil la f. 103, ms. 1.658. Desigur că forma aceasta a cunoscut anterioare elaborări, deoarece nu prezintă ezitări și ștersături. O singură oscilare e prezentă pentru v. 27, poetul pendulînd între formele: „O, cum îngădui mișelia“ și: „Ce mișelii îngădui tu“. Am optat pentru prima formă.

O prefigurare a poeziei *Glasul cîntecului vechi* se află în ms. 1.657, f. 226. Alături de poezia *Poveste tristă*, ca o subită străfulgerare a unei viziuni, pornind de la cuvîntul „doina“, care e pomenit în accepția lui figurată în cadrul acestei poezii, avem, într-o singură strofă, sugerat viitorul eșafodaj liric coagulat în jurul motivului „doinei“. *La doina*: „Voi v-ați pus în ea viața / Și ale voastre planuri toate / Ce de atîta vreme lungă / Le nutriți numa-n șoapte“. La f. 125 v. a manuscrisului 1.658 se află însă prima încercare de a realiza o construcție lirică axată pe motivul doinei. Deși e doar o singură strofă, ea condensează substanța întregii poezii viitoare, ideea fiind apoi dezvoltată pe diverse claviaturi: „Cîntați-mi doina, dragii mei, / Fermecătoru-i viers / Mă smulgă lumii de minciuni / Cu simțul sec și șters“. Din poezia *Glasul cîntecului vechi* în cadrul studiului *Un caiet de versuri inedite ale lui Șt. Petică* de G.G. Ursu (*Analele Moldovei*, 1943) au fost citate cîteva strofe.

Glasul cîntecului vechi a fost transcrisă apoi de Gr. Tabacaru în ms. 1.658, f. 174-177, și apoi la f. 206-209.

În transcrierea lui poezia se numea inițial *Doina*, apoi *Glasul cîntecului vechi*, ca în cele din urmă ambele titluri să fie tăiate și substituie prin XIX. De remarcat e de asemenea că în transcriere se realizează o contopire a poeziei pe care o comentăm cu poema *Ferice-acelor/ce le cînt*, a cărei primă formă se găsește în ms. 1.658, f. 80. Juxtapunerea textelor, care, de altfel, atît prin ideatică, cît și prin metrică, prezintă fundamentale înrudiri, cît și indicația XIX pentru titlu s-ar putea explica fie prin reproducerea de către Tabacaru a unui fragment de ciclu, pe care el îl avea în posesie inițial, dar care apoi nu s-a mai păstrat, fie prin dorința de a introduce din exterior o anumită ordine în manuscrisele poetului.

Ferice-acelor ce le cînt — poezie insuficient cristalizată și distorsionînd prin anumite stîngăcii stridente — s-a păstrat sub forma unei ciorne în creion în ms. 1.658, f. 80.

Ferice-acelor ce le cînt
La groap-a doinei jele.
Pămîntul lor vedea-va vreme
Fără de zile grele.

Ei de-ar putea s-ar scula
Ca să v-ndemne-n zor,
S-or bucura și [ei] odat'
Cu voi în viitor.

Cîntați-mi doina, dragii mei,
Fermecătoru-i viers
Mă smulgă moalelor simțiri
Și lumii de eres.

Pe mine să mă-mbărbătez
La glasul ei străbun,
Ce-am auzit la rîndul meu
C-apoi și eu să spun.

Și pentru urii e prea sus
Puternica ei lege,
Sunt mai aproape eu de voi
Doar mă veți înțelege.

Prietene ce viața-ți duci
Sub al Provensei cer senin,
Nu simți ades un tainic dor
De-al doinei glas duios și lin?

Același dor nețărnut
Ce-a strămutat popoare
Rostește și-acum viersul ei,
Decit putere n-are.

Și iar răsună ca ieșind
Din piepturi de străbuni
Și glasul falnic e ca și când
Înmărmurea nebuni.

*

Și cum suna măreț atunci
Și-acum tot așa sună,
Decit puțin dac' înțeleg
Ce dînsa vrea să spună.

Și de-nțeleg nu simt în ei
Nici focul arzător
Și nici putere ca să dea
Aripi la al ei dor.

Și dînșii nu vor auzi
De-acum mai mult nainte
Nici viersul ei tînguitor,
Nici dorul ei fierbinte.

[PE STRUNA HARFEI VEGINIC TREAZĂ]

Se găsește în manuscrisul 1.658, f. 115—115 v., și se distinge de celelalte inedite datorită faptului că deține cele mai pronunțate elemente protestatare.

Modificările pe text sînt aproape inexistente. De altfel, poezia e insuficient elaborată, sînt evidente discontinuități, neconcordanțe de timp, cit și intervenția unui final forțat, căzînd pe o strofă neîncheiată. Unica transformare survine în v. 2: mărețe [senine, tăiat].

TATĂL

Apare în manuscrisul 1.658, f. 119—119 v. Prima strofă a poeziei se află pe f. 119 v. Deși ea nu se integrează textului liric, existînd notația I (contrapagină) care ne indică necesitatea deplasării acestei strofe la începutul poeziei, am operat mutația sugerată.

Ultima strofă a originalului n-a putut fi reprodusă deoarece scriitorul, după primul vers, pe care-l separă de altfel de următoarele rînduri printr-o linie, trece la o simplă notare a ideilor și stărilor de suflet. Comunicăm aici integral paragraful eliminat:

Încet mă mișc prin lungile hale
Și ascult cel mai mic zgomot
Dar adesea înșelat mă duc pînă la prag
Și mă întorc trist.

Fragmentele introduse prin v. 17: „Pe cer strălucește așa rece luna“ și v. 25: „Pe cîmpul ce se-ntinde sub mindra raz-a lunei“, deși se circumscriu aceleiași ambianțe depresive din *Tatăl*, par a constitui de fapt momente lirice aparte.

CÎNTAREA ÎNTUNERECULUI

Textul acestei poezii a fost stabilit după manuscrisul autograf 1.658, f. 101. Drept titlu, inițial, au existat următoarele forme, la care apoi s-a renunțat: *Vaietul vîntului*, *Cîntec de noapte*, *Strigătul nopții*. Transformările operate pe text sînt minime:

v. 9: se pare (păreau) // v. 10: spaimă [teamă, tăiat; *Talacaru*, în transcrierea sa din ms. 1.658, f. 216, a optat pentru epitetul tăiat de autor] // v. 11: înțeleștat [apucat, părăsit, tăiate].

PLÎNGEREA FECIOAREI

Apare în ms. 1658, f. 132. În v. 5 coexistă formele „nemernic — cucernic“. Am optat pentru „cucernic“.

Pe aceeași foaie se mai află notat un vers fără să fie în directă și strînsă legătură cu poezia: „E cîntul iubirei apusă de mult“. O variantă a *Plîngerii fecioarei* a putut fi identificată în ms. 1.658, f. 114 v. Similitudinile de conținut, cit și de versificație sînt evidente. Îi lipsește însă formei pe care o vom cita intensitatea durerosului și motivul furtunii în prim plan, prezent de altfel tot cu finalitatea de a potența substratul tragic.

E singură fecioara și după naltul mal
Privește cum s-alungă în mare val pe val
Și cum de a furtunei putere zguduie
S-azvîrl în unde repezi spre maluri azvîrlite,
Iar sufletu-i se umple de-o dureroasă jale
Și ochii ei plîși cată pe-a valurilor cale:
Iubitul ei, iubitul.

Iar apa-i aduce la țarm pe iubitul
Cîntați pe acel ce iubind a murit.

Pe aceeași pagină se mai află notate cîteva versuri disparate. Unele neglijabile („Copii, luați seama la cele ce spun, / Căci dragostea veche pierit-a acum“), iar altele constituind promițătoare începuturi: „În aburii razelor lunei, fantezmele vechilor barzi“ sau

un indiciu de poezie programatică: „Scriu pentru cei ce plîng, iubesc și mult visează“.

APROAPE DE NEBUNIE

Deoarece manuscrisul autograf al acestei poezii nu a putut fi identificat, am stabilit textul după transcrierea lui Gr. Tabacaru (ms. 1.658, f. 109). Considerăm însă sursa indirectă ca prezentînd maximum de garanție, avînd în vedere corectitudinea și scrupulozitatea transcrierii atestate de comparația între cele două reproduceri ale aceluiași text (T. Pamfile și Gr. Tabacaru).

ÎN PUSTIU

Pentru reproducerea textului am utilizat transcrierea lui Gr. Tabacaru (ms. 1.658, f. 193—194) din motivele enunțate mai sus.

[SARA RĂSARE POETUL]

Textul reproduce manuscrisul autograf 1.658, f. 56.

În partea de sus a foii, cu cerneală neagră, se fac anumite precizări, se schițează vag specificul ambianței creatoare de pe atunci: „Nu voi uita vrodată acele seri iubite / În farmec de poeme, de poeme așa blind învelite“.

[ÎN TRECUT VISAM IUBIREA]

Această poezie e reprodușă după transcrierea de către Gr. Tabacaru a unui bruion ce nu s-a păstrat (ms. 1.658, f. 189—190). Garanțiile pe care le prezintă copiile lui Tabacaru au fost demonstrate anterior.

LA N. ;

Originalul acestei poezii se află în ms. 1.657, f. 358 v. Există o identitate perfectă între acest manuscris autograf și transcrierea lui Gr. Tabacaru (ms. 1.658, f. 220). Această poezie de iubire a cunoscut probabil prelucrări anterioare, căci nu conține ezitări și retușări. Doar la începutul poeziei, sub titlu, e părăsit versul: „În noaptea asta“, care devine într-o altă împrejurare: „În sara asta“, fapt ce atestă cristalizarea mai multor poezii de dragoste în jurul aceleiași figuri feminine. E probabil aceeași Natalie căreia scriitorul îi închina o nuvelă purtînd un titlu similar și rămasă tot în stadiu de manuscris, ca și versurile.

Poezia e scrisă pe o cerere adresată primului-ministru în numele unor țărani din Bucești participanți la războiul de independență, care

solicitau să li se dea loturi „fără : mai fi tras la sorți“, deoarece e deducea că această practică nu i-a favorizat pe nici unul dintre ei.

Pe aceeași hîrtie, însă pe verso, avem o mărturie care atestă că Șt. Petică învăța rusa și că nu era chiar un începător. Textul scris în rusește se referă la Caterina a II-a. E schițat un gen de profil moral în care se insistă pe ideea că acesteia nu-i plăcea „clevetirea și nu iubea pe acei oameni care se îndeletniceau cu ea“. În partea de jos a foii se dă și traducerea citorva cuvinte rusești: *доказывать* = a dovedi, a aproba, *обрадованный* = fericit, *наушничество* = clevetirea; *гневаться* = a se supăra, *объявления* = declarații, publicații, *Красный Крест* = Crucea Roșie, *обновление* = revista. Pe părțile laterale ale cererii, se află o traducere din rusește intitulată Nicolai Ivanovici Kibalci.

[IUBIREA-I FOC MISTUITOR]

Scrisă cu creionul, fără nici o retușare, se găsește în ms. 1.658, f. 116 v. Transcrierea lui Tabacaru apare în ms. 1.658, f. 214, și este identică cu manuscrisul autograf.

CÎNTECE MODERNE

CÎNTEC DIN DEPĂRTARE

I

Textul este stabilit pe baza ms. 1.658, f. 75 (A). Inițial această poezie avea titlul *Răspuns* și era iscălită P. *Stiopca* (ms. 1.658, f. 122) (B). Apoi, atît titlul, cît și iscălitura au fost schimbate: *Cîntec din depărtare*, semnată: *Erica*. Deoarece cîteva din primele articole ale lui Șt. Petică, publicate în *Lumea nouă*, se referă la o figură de agitator denumit *Stiopca*, iar în *Munca* publică în 1894 chiar sub acest pseudonim, inclinăm să credem că poezia aceasta a fost concepută între anii 1894—1896. Textul de bază e scris cu cerneală violetă, apoi tăieturile, cît și adăugirile sînt efectuate cu cerneală neagră. De fapt, în afara modificărilor amintite, care sînt exterioare poeziei, doar *v. 12* diferă de forma ulterioară: „ca să iubesc“, A; „cum să iubesc“, B. Notăm și prelucrările pe text. *V. 9*: „Departate sunt de tine-acum“, A; [„Să-ți spun: — acum sunt liniștit“, *tăiat*] B.

Ulterior această poezie a fost integrată ca primă piesă a unui ciclu intitulat *Cîntece moderne* (ms. 1.658, f. 75).

Suita proiectată n-a fost însă realizată, ea limitîndu-se doar la trei bucăți: I *Cîntec din depărtare*; II *Odat-am plîns împătimit* și III *Eram copii...*

II [Odat-am plins...]

Forma pe care o publicăm are ca text de bază manuscrisul autograf 1.658, f. 75—76 v. (A). A doua secvență din *Cîntece moderne* nu e decît o reluare, cu unele retuşări, a textului din ms. 1.658, f. 116 v.

v. 1: Odat-am plins împătimit, A; Odat-am plins cu lacrima calzi, B // v. 2: De dorul dalbei frumuseți, A; Pe urma unei frumuseți, B // v. 3: eram pe atunci, A; era p-atunci, B // v. 4: În vremea tinerei vieți, A; În vremea simplei tinereți, B // v. 7: Și din apusele dureri, A; Și din durerea de atunci, B.

III [Eram copii...]

Poezia se găsește în manuscrisul autograf 1.658, f. 75 v. Motoul acestei poezii: „*Wer erfreute sich des Lebens / Der in seine Tiefen blickt!*“ („Cine s-a bucurat de viață / Privind în adîncurile ei!“) aparține poeziei *Cassandra* a lui Fr. Schiller.

[A TRECUT DE-ATUNCEA VREME]

Poezia se păstrează în manuscrisul autograf 1.658, f. 94 v.

Pe text este efectuată o singură schimbare:

v. 4: Îl văd tot ca și-n trecut (E același ca în trecut).

[ASEARĂ VISAT-AM LA RAZE DE LUNĂ]

Poezia se păstrează în manuscrisul autograf 1.658, f. 157.

Petică pare a fi fost într-adevăr inspirat, deoarece prima formă a poeziei cunoscută de noi e și ultima. E prezentă doar o singură modificare:

v. 10: vorbindu-ți [prin vorbe, tăiat].

Notațiile existente pe aceeași pagină de manuscris (1.658, f. 157) nu afectează textul. Deasupra primei strofe se află, de pildă, un vers pus în paranteză („Iar vîntu-și spune afară încet a sale plînsuri“), iar la sfîrșitul poeziei e adăugată o succintă completare, de natură explicativă: „Acolo unde fiecare colină e o legendă și fiecare pădure o taină, acolo sunt“.

[ÎN SARA ASTA M-AM GÎNDIT]

Poezia se păstrează în manuscrisul 1.658, f. 147. Ultimele două versuri ale poeziei mai aveau o variantă, dar fiind de certă influență eminesciană, i-am preferat prima propunere:

v. 11: Și-aș fi vrut aieva chiar (O lume aș fi dat să te am);

v. 12: Să te am lingă mine (Aieva lingă mine).

În manuscrisul 1.658, f. 128, se află prima redactare a acestei poezii, care e stingace, dar prezintă interes pentru că atestă aceeași puritate de sentiment care va fi proprie și formei definitive: „În sara asta m-am gîndit / La tine ce abia / Numai ca soră pîn-acum / A te numi-ndrăznesc. / Și m-am simțit oarecum mîndru / Văzînd că fac ceva / Ce poate/ție ca să-ți placă.“

GÎNTEC

Poezia se păstrează în manuscrisul 1.658, f. 130. Avea inițial doar trei strofe, apoi, sub iscălitura: *Erica*, a mai fost adăugată o strofă, care, conform unei notații, urma a fi antepusă ultimei strofe. În versurile atașate ulterior sînt prezente unele retuşuri:

v. 9: iertător [înduișat, tăiat] // v. 12: plînsul poetului (visurile, tăiat poetului).

[TRESTIANA ERA DÎNSA]

Poezia se păstrează în ms. 1.658, f. 194, în transcrierea lui Gr. Tabacaru. Dat fiind că toate manuscrisele autografe care s-au păstrat coincid total cu transcrierile lui Tabacaru, cît și datorită faptului că există o corespondență perfectă între transcrierile lui T. Pamfile și Gr. Tabacaru, nu ne îndoim de autenticitatea sursei.

ÎN TYROL

Textul e stabilit pe baza manuscrisului autograf 1.658, f. 38. Poezia e precedată de un moto în franceză: „*Aimer, boire, chasser, c'est la vie aux enfants de Tyrol*“. Între cele două strofe ale poeziei sînt integrate următoarele notații, ca variante ale aceluiași idei: „Vinul, cîntecul, femeile, vînatul, / aceasta e viața veselă“. Sau: „Munții fruntea și-o ridică / Dimineța-n zori de zi. / Munții umbrele-și trimit / Seară-n asfințit de soare.“

[DIN ȚĂRI DE TOȚI NECUNOSCUTE]

Poezia se păstrează în manuscrisul autograf 1.658, f. 141 v.

Consemnăm retuşurile, de altfel efectuate parțial și provizoriu, indicînd formele pentru care am optat. Fără să fie tăiate versurile 5 și 6, li se propunea alături varianta mai lărgită, pe care n-am adoptat-o:

v. 5: Căci n-a simțit vrodată clar (Căci el singur niciodată / n-a simțit în sine bine); v. 6: Ce-i cere inima, ce-i vra (Ce-er dori și-el ca parte / din întinsa mare lume); v. 15: lira [chitara, tăiat; am optat pentru această formă]; v. 17: o dorință [acea dorință, tăiat]; v. 18:

niște visuri [acele gânduri, tăiat]; v. 19: Iar în note adesea tremur
Și-n note tremurau ades, tăiat]; v. 20: De-a lui țară nostalgii (De
țara lui dulci nostalgii). Am optat atât în cazul v. 19 cât și 20 pentru
formulările prime.

[SE ÎNTINDE CÎMPUL VERDE ÎN ALBASTRUL INFINIT]

Textul poeziei se păstrează în ms. autograf 1.658, f. 40.

Textul e scris în întregime cu creionul, ca și cele câteva sumare
notații care contrazic ambianța naivă și optimistă a poeziei: „Inima
mea care nu mai poate simți sincer, căci au rănit-o și falsificat-o
moravurile lumii perverse“, sau: „Azi chiar glasul de revoltă pare atât
de banal. Și ridicolul ce cade peste faptele cuiva trece fără de efect“.

Unicele cuvinte scrise cu cerneală neagră pe această pagină sînt:
„Frumoasă țară, țara Moldovei!“

[SUNT ZARZĂRII ÎN FLOARE ȘI CERUL E SENIN]

Poezia se păstrează în ms. autograf 1.658, f. 66, scrisă cu cerneală
violetă.

Gr. Tabacaru dă o transcriere integrală a textului în manuscrisul
1.658, f. 227. G. G. Ursu, însă, în *Analele Moldovei* nu publică poezia
decît pînă la versul: „Și plopi cu frunza șoptitoare ce se pleacă“,
probabil pentru că după acesta este introdus un „etc.“.

Indicațiile de prelucrare sînt foarte vagi. Nu există decît un
„azi“ preexistent lui „sunt“ (versul 1) și „prin maluri“ pentru „sub
maluri“ (versul 2). Acel „etc.“ de la finele versului 11 a fost eliminat în
actuala ediție, deoarece versurile următoare vin să completeze ceea ce
scriitorul considera momentan ca suspendat. Am omis ultimele
două versuri, care erau evident neperfectate: „Și toamna cînd apune
soarele singurel / Apune-vei ferice erou și tu ca el“.

[PLOPI CU FRUNZA ȘOPTITORE]

Păstrată în manuscrisul autograf 1.658, f. 147 v.

[CURGE SIRETUL LIN MIȘCÎND DIN VALURI]

Textul acestei poezii e stabilit pe baza manuscrisului autograf
1.658, f. 131.

Pe aceeași pagină se află notate câteva versuri care prezintă in-
teres deoarece aduc o viziune epicureică asupra existenței, ceea ce
este impropriu pentru Petică. De altfel, se pare că versurile sînt con-
struite ironic: („Aluzie la Duiliu) Cel care-i vede unda și altele gîndește/

E om care nu ști(e) deloc cum se trăiește, / Căci iată care este înțe-
lepciunea-n viață: / Să știi ca să te bucuri de timpul de față“.

SONET

Poezia e reproducă după manuscrisul autograf 1.658, f. 68. Deși
poezia nu e terminată, cele 9 versuri rămase prezintă totuși interes,
deoarece conțin o muzicalitate interioară atât de pronunțată, încît
sensul curge-n melodie odihnitoare și blîndă.

Pe aceeași pagină s-a proiectat un alt sonet, din care nu s-au
realizat însă decît două versuri: „Șoptind în visuri se trezesc izvoa-
rele“ și: „Cine ne turbură undele, clarele“.

[O ZI DE TOAMNĂ LINIȘTITĂ]

Textul este stabilit pe baza manuscrisului autograf 1.658, f. 92.
E prezentă o singură modificare:

v. 4: se scutură [cutremurată, tăiat].

SONET

Versurile sînt reproduse după manuscrisul autograf 1.658, f. 166.
Deși intenția de a realiza un sonet nu cunoaște finalizarea, cele două
strofe complet coagulate care ne-au rămas prezintă o valoare de sine
stătătoare.

Pentru partea neterminată a poeziei, din urzeala incompletă a
textului se detașează următoarele versuri: „Noaptea iubirei calde în-
vălitate sunt de brumă“. „În grădina parfumată cade ploaia viorie.“
„Crizanteme elegante în grădină au crescut / Printre veștedele frunze,
printre iedera lucioasă.“

NOAPTEA CLARĂ

Poezia se păstrează în manuscrisul autograf 1.657, f. 47 v.

Consemnăm modificările care s-au operat pe text:

v. 1: gingașe [leneșe, *propus*] // v. 3: tîrzie [deseară, cîmpiei,
tăiate] // v. 5: strălucite [fermecate, tăiat] // v. 9: fantastici [năpras-
nici, tăiat] // v. 11: liniști [pace, tăiat].

Am renunțat la ultimele două versuri deoarece, atât prin deficien-
țele de rimă, cât și prin neaderarea organică la versificația anterioară
este evident că sînt insuficient elaborate. Ele constituie mai curînd
niște notații pentru un final care ar fi trebuit să fie reluat: „E așa
de bine aicea și-i așa de măiestrit; / Farmecul din împrejur cît de
mindru-i și tăcut“.

[ABIA TE VĂD ȘI CAD PE GÎNDURI]

Textul se păstrează în manuscrisul autograf 1.658, f. 149. Transcrisă fără erori de Gr. Tabacaru în ms. 1.658, f. 185 v. 1: cad pe gânduri (tremur, tăiat) // v. 2: vremuri de odinioară (vremile trecute, tăiat) // v. 3: din ceasurile (a ceasurilor).

În manuscrisele rămase de la Șt. Petică, alături de poeziile organic constituite sau de fragmentele detașabile datorită prezenței unor imagini fulgurante, care fac ca textul aparent insignifiant să se lumineze brusc, mai pot fi identificate și alte încercări lirice apte de a solicita interesul. Anumite poezii păstrate integral, dar rămase într-un stadiu primitiv, și unele texte mai mult sau mai puțin extinse, datorită unei evidente spontaneități a actului creator, cât și datorită unor idei și stări de suflet care completează universul său spiritual merită să fie reținute.

Deschidem suita materialului pe care-l publicăm la acest subcapitol printr-o poezie care se constituie ca un gen de artă poetică și care, atît după grafie, cît și după unele particularități de ideatică și de realizare, se înscrie printre primele încercări lirice ale lui Șt. Petică

Nu face vină celui ce știi că stă deoparte
 Și a luptei bărbăție cu tine n-o împarte,
 Ci a sale năzuințe le-nchide cu durere
 În suflet și pe viață le ascunde în tăcere.
 — De-ai ști cît de adesea-l îndurerează gîndul
 Că dînsul n-o să aibă în veci la luptă rîndul
 Și că o să-și treacă viața pustie și în urmă
 Cu viața și a lui nume din lume i se curmă.
 De bună seamă atuncea de el te-ai îndura
 Și lacrimi, fierbinți lacrimi pe soartă-i ai vărsa,
 Căci singur vede dînsul amarul lui de-ajuns
 În viața-i sfîșiată și vrednică de plîns,
 Și bine simte doară că viața lui întreagă
 Nu lasă amintirea nici unei clipi mai dragă.
 — Dar tu te-mbărbătează și veșnic al tău gînd
 Măreț l-împodobește, cu el sărbătorînd.
 Profetul tuturor, tălmăcitor de doruri,
 Tie-ți sint hărăzite a luptelor onoruri.
 Din inima-ți scînteie de mîngiere lină,
 Dă celora din umbră durerea de-o alină,
 Căci cei ce n-au putînța de trai cum se cuvîne
 Tot sufletul și dorul și-l pun cu drag în tine:
 Ah, lumea știe cum să se îngrădească
 Ca cel ce vrea să lupte să nu se mai ivească.

(Ms. 1.657, f. 237.)

RĂSUNĂ CLOPOTELE RAR

Poezia se păstrează în ms. 1.658, f. 72. Ce ade a doua strofă este înserată și de G.G. Ursu în studiul său *Un caiet de versuri inedite ale lui Șt. Petică* în *Analele Moldovei*, 1943.

Răsună clopotele rar.
 Și din a lor glasuri răsar
 Cuvinte adînci și-nțelepțești:
 Ah, singur, singur, cum trăiești?
 Pe cer se duce luna-n cale
 Acoperindu-se de jale;
 Și muștrător e glasul său:
 — Tot singur, încă, dragul meu?

[S-O VĂD, S-O VĂD ORIUNDE...]

Se păstrează în manuscrisul autograf 1.658, f. 129.

S-o văd, s-o văd oriunde, s-o văd, s-o văd mereu,
 Privirea ei cea dulce să-mi umple gîndul meu,
 Căci traiul meu de-acuma atît de greu m-apasă,
 Nehotărit pe pantă cînd visul meu se lasă,
 Că înfiorat privesc cum, dus de-a soartei mină,
 Mă stăpînește gîndu-i cu patimă nebună
 Și nu știu să fiu trist sau vesel c-am iubit,
 Ci numai evoc clipe de-atunci cînd am vă[zut].
 Adesea întîrziat eu stau și aștept s-apară
 Să se desprindă-ncet în caldă, dulce sară,
 Și-ncet ca o plutire trecîndu-mi dinainte
 Șopti-i-voi cu iubire fierbințile cuvinte,
 Și-n așteptarea celui moment ce nu mai vine,
 Se duce vechea pace și depărtatul bine.

★

Crimpeiele de lirică rămase în manuscris ca vestigii ale unei elaborări nefinisate le dăm în ordinea în care ele apar în manuscrise, deși nu avem certitudinea criteriului cronologic în ordonarea materialelor rămase de la Șt. Petică. (Cu prilejul reluării materialului pentru proza inedită, am putut constata, dimpotrivă, că foile care se continuau, constituind împreună bucăți de sine stătătoare, erau dispersate în cadrul volumului, între ele introducîndu-se adesea zeci de pagini). Totuși, deoarece se pare, ghidîndu-ne după grafie, că ms. 1.657 conține unele notații versificate anterior celor cuprinse în ms. 1.658, vom începe prin a comunica cîteva texte din acest manuscris.

Visurile de-altădată azi nu le mai înțeleg,
 Dar și-acum cu drag de-un viers cugetarea mea mi-o leg.

(Ms. 1.657, f. 228 v.)

În versurile citate x e reprezentat prin φ ; fenomenul nu se repetă mai târziu, ceea ce înseamnă că aceste versuri țin de primele sale încercări de versificare.

*

De acestea doar e plină vara
Și blind le-mbracă noaptea-n ceață,
Dar mulți încep idilic sara
Și sfîrșesc tragic dimineața.

(Ms. 1.657, f. 32.)

CÎNTEC DE TOAMNĂ

Ah, acorduri depărtate la picioare vin și mor,
Iar natura toată-i plină de melancolia lor.

(Ms. 1.657, f. 54.)

*

Vii dorinți de fericire
Dintr-atîta depărtare
Nordul rece îți trimite
Într-o lungă-mbrățișare.

(Ms. 1. 657, f. 65.)

*

Nu văzuse că Rodrigo
În odăie se strecoară,
Cu bastonul său în mînă
Și jobenu-n subsioară.

(Ms. 1.657, f. 67.)

Secretarul este astăzi
Într-o mare buimăceală,
Cum o să se mai deștepte
Asta-i altă socoteală.

(Ms. 1.657, f. 211 v.)

*

Frumoase și vesele fete,
Ce odată gîndirea-mi răpirăți,
Răsareți din nou; mă îmbete
Iar farmecul ochilor vinăți.

(Ms. 1.657, f. 215 v.)

*

Căci în farmecul de noapte
Simt nevoia să vorbesc

De fecioare-n calde șoapte
Și de cei cari iubesc.
Și al ei nume gingaș sună
Ca un cîntec de demult
Și pe o noapte așa senină
Despre ea știm.

(Ms. 1.657, f. 218 v.)

*

Căci o parte-mi fu din trai,
Cea mai mîndră, a ei iubire.
Timpul dulce al lunei mai —
Cea mai dragă amintire.

(Ms. 1.657, f. 218 v.)

*

O, noi trăim din visuri, din dorul altor vrîste
Trecute, dispărute în neguri depărtate
Și adesea acel dor în ceasurile triste
În mine se strecoară puternic și străbat.

(Ms. 1.657, f. 218 v.)

*

Sunt din Kolonos cea plină de soare
La care măiastra privighetoare
Voioasă se-ntoarce și cîntă
În văile înfloritoare
Sub raza lunei cea blindă și sfîntă.

(Ms. 1.657, f. 411 v.)

*

Și clipele celui trecut
Așa de drage mi-s,
Că mă cutremur cînd gîndesc
Că totul a fost vis.

(Ms. 1.658, f. 85.)

*

Strălucitoare nopți cu lună
Și farmec de iubire
Vor rămînea etern neșterse
Ca sfîntă amintire.

(Ms. 1.658, f. 85.)

*

Erai o Sarmisagetuză
De bilci, e drept, dar, orișicum,
Erai o Sarmisagetuză
Cum nu se leapădă pe drum.

Eu aș fi vrut să fiu romanul
Traian, vestitul împărat.
(Ms. 1.658, f. 91.)

★

Mai mîndru chiar ca Artaban
Purtînd în spate-un macferlan,
Treceam voios pe strada mare
De după faine galantare.
(Ms. 1.658, f. 91 v.)

★

De-ar deschide el poetul somnoroșii ochii săi,
Ar uita în acea clipă draga vremilor dintăi,
Și a lui visuri s-ar aprinde și măreț a-mpodobi-o,
Mai frumoasă decît toate ce-l înconjur ar simți-o.
(Ms. 1.658, f. 112.)

★

E unirea măiestrită între artă și artist.
Unul plin de idealuri ce le află în natură,
Alta veșnic surzîndă, veșnic rece și-n schimbare,
Ce a-ncălzit pe atîția alții, ce-ncălzi-va alții iar,
Căci atît va fi și artă cît trăi-va toată lumea
De la anticul Sophocles pînă-n tainic viitor.
(Ms. 1.658, f. 112 v.)

★

Pe așa vreme fermecată principesa surzînd
Mărmurită stă și-admiră fața mîndrului poet
Ce visează stele albastre, surzînd ca un băiet.
(Ms. 1.658, f. 112 v.)

★

Plecam voios și-n drumul meu
Un vers de doină răsuna
Ce ca un semn prevestitor
În pacea serei se-nălța.
(Ms. 1.658, f. 116)

★

Se arată înainte măreața liyadă,
Cu mîndrii copaci ca vechii străjeri,

Prin cari șoptește încet, încet vîntul
Și raze de soare, ușoare ca gîndul,
Se cern printre frunze și lasă să vadă
Ca lamurul de pur albastru cer.
(Ms. 1.658, f. 123 v.)

★

Iubirea e ca să duci viața mai bine
Și nu viața să ți-o pierzi iubirei.
(Ms. 1.658, f.131.)

★

O cărare străbătută de atît de multe vise
Îmi apare în strălucită aureolă de lumină
Și asupra vieții toate dulcea fața ta senină
Răspindește-atîta farmec și atîta poezie
Încît trece așa de lină ca o undă argintie.
(Ms. 1.658, f. 140.)

★

Plopîi țîitori de taină
În a nopții întuneric
Dungi de umbră împrejur-i
Răspîdesc așa feeric
De răsare alb în umbră
Idealul său profil
Încadrat în plete negre
Și cu zîmbet de copil.
(Ms.1.658, f. 141.)

★

Răsună lin și tînguios
Un vîers de doină din caval
Ce-n pacea serei-naripat
Se-nalță dincolo de deal.
(Ms. 1.658, f. 145.)

★

O, suflet blind de soră, duioasă armonie,
Ce dai cîntărei mele cereasca poezie.

★

Preludiu fu amurgul liniștit,
Preludiu singuratec de vioare.
(Ms. 1.658, f. 146.)

★

Adesea te cuprînd tristeți nesfîrșite
De ți se pare toate dorințele pierdute
Și stai ca aiurit de-atîta neînțeles.

Ci nalță-ți a ta minte și cercetează-n lume
Și vezi cite dorințe-s trudite și nebune
Și luptă ca să-i scapi de-al cădereii eres.
(Ms. 1.658, f. 148.)

VISURI VAGI

Din țări pierdute-n depărtare venea poetul cîntăreț
Cîntînd lunei iubitoare versul său cel mult isteț.

★

Țări albastre-n depărtare le lăsă poetul blind,
Fermecat de mîndre visuri, neînțelese de-al său gînd,
Căci el singur niciodată n-a simțit în sine clar
Ce-ar putea mai bun alege din al vieții mare dar,
Ci de-n haine de serbare toată firea suridea,
Înstrunînd îndată lira, vesel innuri întona.
(Ms. 1.658, f. 163.)

Nu-mi pot rimele să-ncapă cea mai mîndră floare a vieții,
Nici să spună acea sete ideală a tinereții.
(Ms. 1.658, f. 163.)

Și ca un sphinx ce veșnic va fi netălmăcit
Stă tainic începutul și tainicul sfîrșit.
(Ms. 1.658, 164 v.)

E o măreață epocă și tristă totodată
Ca fruntea palidă a unui erou rănit,
Luminată de razele soarelui apunînd.
(Ms. 1.658, f. 167.)

Fluturînd pe dinainte îmi răsare adesea-n cap,
Și cu toată bogăția, viersurile nu-l încap,
Căci e tainic ca viața și ca dînsa de frumos.

El vorbește mult de tine, draga mea fără de seamăn,
Și de-aceea acel cîntec e așa de greu de spus.
(Ms. 1.658, f. 171.)

Considerăm indicat să atașăm aici și cîteva versuri ocazionale,
importante prin faptul că ele constituie, după cel ce ne-a făcut rela-
tarea, *prima poezie* a lui Șt. Petică.

LA MOARTEA LUI OTHELO
Othelo zace în mormînt.
În sinul recelui pămînt
Stă negrul trup al lui în pace

Și limba lui isteată tace.
Othelo zace în mormînt.
O, maur fără de noroc,
Te plînge astăzi cu mult foc
O Desdemonă de tocmeală
Din clasa I-a gimnazială.

Legenda necesară pentru înțelegerea acestor versuri este sumar
prezentată în articolul manuscris al prof. Liviu Macedonescu, după
care am reprodus textul.

„Prima poezie a lui Șt. Petică, nepublicată, a fost aceea pe care
el a scris-o la moartea cînelui unei familii cunoscută de el. Cînele
mare, negru, era plins de o fetiță din clasa I gimnazială.“

Articolul manuscris al prof. Liviu Macedonescu, după care am
reprodus atît poezia, cît și citatul, se intitulează *Amintiri despre
Șt. Petică* și e datat 4 august 1965. Liviu Macedonescu, distinsul
profesor din orașul Brăila, care a avut bunăvoința să ne pună acest
material la dispoziție și să ne furnizeze și alte date referitoare la viața
și personalitatea lui Șt. Petică, a fost coleg cu acesta în clasa a V-a
la liceul real și a rămas apoi prieten cu viitorul scriitor.

TRADUCERI PĂSTRATE ÎN MANUSCRISE

Cu excepția a două poezii — *Cîntec* (după Heine) și *Romanță*
(după Hugo Salus) — celelalte prelucrări sau traduceri făcute de
Șt. Petică n-au văzut lumina tiparului în timpul vieții poetului. Se
pare totuși că ele au fost sistematizate în vederea publicării, deoarece
se află grupate, într-o transcriere fără retușuri, într-un caiet de
format mic, cu foaie albă, fiind scrise cu cerneală violetă, frecventă
în faza începuturilor sale literare (ms. definitiv 1.658, f. 19—25,
Biblioteca Academiei).

În ediția noastră traducerea vor fi reproduse din acest manuscris
cu caracter definitiv, indicîndu-se pentru cele cîteva bucăți publicate
postum de către G. G. Ursu locul și data apariției.

TRAGEDIE

Se păstrează în manuscrisul autograf 1.658, f. 19.

Prima secvență, *Tragedie I*, a fost publicată de G. G. Ursu după
transcrierea lui T. Pamfile în studiul său din 1943.

Nu întîmplător traducerea încep cu cîteva echivalențe românești
ale poeziilor lui Heine, ci pentru că acesta era unul din poezii preferați
ai copilăriei sale. În manuscrisul 1.657, f. 214, avem o schiță de

dialog din care reiese frecventarea acestui poet de grupul din care făcea parte.

„Car. Să ne citești ceva. Vreau să-mi întrupez în minte serile acelor simbete vesele cari au făcut atît de fericită vremea... cînd eram împreună la Adela Marian.

Pet. Ce voiți să vă citesc?

Car. Iată aice Heine. Deschide-l oriunde, căci toate poeziile lui pătrund deopotrivă inima, cu adîncă întristare. Și parcă acum, mai mult ca oricînd, simt nevoia unei calde duioșii.

Pet. Am nemerit la *Tragedie*. Ascultați, căci încep: «O, fugi cu mine, draga mea».

Dînsa suspină înăbușit. Car. ascultă religios, cu capul între mîni. «Căzut-a o lumină în noaptea de mai.»

Dînsa izbucnește în plîns.

Car. (se scoală și se îndreptează repede spre dînsa). L!

De fapt versul „O, fugi cu mine, draga mea“ este v. 1 din *Tragedie*, care inaugurează ciclul de traduceri.

De altfel, simplul fapt că ciclul de traduceri din Heine este cel mai extins ne poate oferi un alt indiciu sigur în sensul preferințelor deja semnalate.

DEDICAȚIE (Heine)

Păstrată în ciclul de traduceri care se află într-un manuscris cu caracter definitiv (caiețelul din ms. 1.658, f. 19—25). *Dedicație* figurează în ms. 1.658, f. 19 v.

DIANA (Heine)

Reprodusă din manuscrisul cu caracter definitiv 1.658, f. 19 v. 20.

DORINȚĂ (Heine)

Traducere păstrată în manuscrisul 1.658, f. 20 v.

LA RĂSPINTENI (Heine)

Păstrată în ms. citat anterior, f. 20 v.

ÎN VALE LA SALAMANCA (Heine)

Poezie păstrată în ms. citat, f. 21.

ANGELICĂI (Heine)

Reprodusă din ciclul de traduceri al manuscrisului cu caracter definitiv 1.658, f. 21.

SEARA-N CODRU (Heine)

Reprodusă din ciclul de traduceri al manuscrisului cu caracter definitiv 1.658, f. 21 v. Această poezie, atribuită ipotetic lui Heine, apare în întregime în studiul lui G. G. Ursu din 1943, p. 202. Ipoteza se confirmă, deoarece acest text, reprodus după transcrierea lui T. Pamfile, este integrat suitei de traduceri din poetul german.

LA MALUL MĂREI (Heine)

Poezia este păstrată în manuscrisul 1.658, f. 21 v.

Textul acestei poezii este reprodus de către G. G. Ursu, după transcrierea lui T. Pamfile, la p. 202 în studiul amintit.

ÎNȚIUL ROL (Al. Petöfi)

Se găsește în manuscrisul 1.658, f. 22.

Publicată de G. G. Ursu după transcrierea lui T. Pamfile în studiul său din 1943, p. 204.

GLASUL AMINTIREI (Al. Petöfi)

Este păstrată în manuscrisul 1.658, f. 22.

VIERSURI IUBITEI (Al. Petöfi)

Apare în ciclul de traduceri aflate în manuscrisul cu caracter definitiv 1.658, f. 22 v. Este reprodusă din acest manuscris.

ORIENTALE (Bodenstedt)

Se află în manuscrisul 1.658, f. 23—23 v.

Secvența a doua a *Orientalelor* (*Orientale 2*) este reprodusă de G. G. Ursu, după transcrierea lui T. Pamfile, în *Analele Moldovei*, 1943, p. 203.

CÎNTEC (Lermontov)

Poezie păstrată în manuscrisul 1.658, f. 23 bis.

LA NIEMEN (Mickiewicz)

Se păstrează în manuscrisul cu caracter definitiv 1.658, f. 24.

Reprodusă în întregime de G. G. Ursu, după transcrierea lui T. Pamfile, în *Analele Moldovei*, 1943, p. 196. Am introdus aici această poezie, ca și celelalte traduceri publicate postum de Ursu, pentru a nu strica unitatea ciclului creat de scriitor, păstrat într-un manuscris cu caracter definitiv.

Se află în manuscrisul autograf 1.658, f. 25.

CE FRAGEZI ȘI MÎNDRI ERAU TRANDAFIRII

E o traducere a poemului în proză al lui Turgheniev intitulat *Как зароту, как свежи были розы ...*, scris în 1879 și inspirat dintr-o poezie a lui Miatlev, din care a păstrat neschimbat versul ce revine ca un leitmotiv. Data aproximativă a acestei traduceri se poate fixa datorită prețioaselor precizări ale profesorului Liviu Macedonescu, fostul coleg de liceu al scriitorului, care ne-a comunicat că Șt. Petică a publicat, pe lângă articole de structură politică, și o traducere din Turgheniev în revista *Propășirea*, scoasă de cei doi liceeni în primăvara anului 1895. Sintem tentați să credem că e vorba chiar de acest poem în proză, deoarece în manuscrisul 1.657, f. 273, transpunerea în românește e scrisă cu cerneală violetă și cu scrisul regulat, copilăresc, propriu perioadei de formație a scriitorului. De fapt, traducerea în general aparține fazei de început a creației sale, dovadă stîngăcia ciclului de traduceri deja comentat, grafia, cit și existența unor scrisori, datate 4 decembrie 1895 și 22 aprilie 1896, care atestă existența unor traduceri în manuscris, trimise de Petică unei tipografii din Craiova spre publicare. Scrisorile se află în posesia fratelui scriitorului, Tache Petică. Prima scrisoare, trimisă de Ralian și Ignat Samitca, conducătorii Tipografiei Naționale din Craiova, sună astfel: „Traducerea dumneavoastră, spre a fi admisă să se publice în «Biblioteca de popularizare», trebuie să fie mai întii citită și aprobată de D. I. Hussar, directorul literar al publicației. Dacă vă convine această condiție, trimiteți manuscrisul, pe care-l vom expedia apoi mai departe d-lui Hussar, și în urmă vă vom înștiința de rezultat.“ Scrisoarea a doua confirmă acceptarea acestor condiții: „Am primit cartea dumneavoastră poștală din 18/3 [...], precum și manuscrisul dv., pe care l-am trimis d-lui Hussar la München, ca să se pronunțe asupra-i. Imediat ce vom primi răspunsul d-sale vi-l vom comunica.“

P R O Z Ă

NEÎNȚELES

În ms. 1.657, f. 277—280 v., cit și la f. 324—325, s-a păstrat doar un fragment mai extins din ceea ce intenționa să devină un roman sau în orice caz o nuvelă amplă. Deoarece textul se întrerupe

și nu are legătură cu celălalt fragment păstrat în ms., am eliminat în textul editat segmentul de frază care precede capitolul III p. 386 și pe care-l comunicăm aici: „...semi-barbară de atunci și ne recomandă lumea sălbatecă de altădată. Eu zic însă că o societate stabilită pe baze egalitare, stăpîină pe natură, e preferabilă.“

Nu există decît o singură adăugire cu cerneală neagră (textul e scris cu violet). Ideea nefiind însă complet exteriorizată, dovadă cele două puncte după care nu mai urmează nimic („Să lasă dus de dînsule:“ p. 381, r. 13), am considerat că nu e indicată reținerea în text a acestui început de notare a unei fraze iar la p. 386, r. 30 strădania (asuprirea, *tăiat*).

La f. 277 v., la subsolul paginii, e adăugată o propozițiune se pare chiar în momentul creației, deoarece e scrisă cu aceeași cerneală violetă. Fragmentul, așa cum era firesc, a fost introdus la locul indicat de scriitor prin 1: (p.382, r. 4. „Egoismul lui în simțire suferea de aceasta“.

Bucata este precedată de o notă explicativă intitulată „Prefață“ (ms. 1.657, f. 253) în care ni se dau indicații asupra modului în care a fost concepută lucrarea din punct de vedere artistic și mai ales asupra felului în care a fost construit caracterul central al povestirii.

„Schița prezentă e mai mult o lucrare de psihologie individuală. Ea nu conține fapte strălucite, deci nu se adresează maselor populare; ea nu conține nici atîta în pasiuni, căci nu se adresează nici femeilor; ci ea studiază formarea și dezvoltarea unui caracter, deci formează ceea ce Stuart Mill numește ethiologie și prin asta se adresează numai cugetătorilor. Dar ținînd așa de sus, autorul se teme ca să nu fie luată aceasta drept o mare prezumțiune. Ține deci să expună aici cum a urmat în aranjarea acestei schițe (2) (un filozof modern zice că operele romancierilor actuali sunt totdeauna viciate pentru dorința de a place clienților lor; ei nu fac să se miște personajele după adevărata lor natură; etc.).

A luat de la toți cîți a cunoscut ce i s-a părut lui mai însemnat din caracter. Ca să fi pus pe fiecare în parte, ar fi ieșit o scriere prea vastă, care, pentru ca să fie o operă de artă, ar fi cerut mai mult talent. Aminteri, ar fi fost o scriere rece, în care ar fi apărut scenele fără nici o legătură, așa ca în fotografiarea unei mulțimi în care se vede tot realul, dar nici o artă. I se va zice că nici asta nu pare o operă de artă.

A făcut ce a putut; dar dacă ar fi complicat-o mai mult, poate n-ar fi ieșit nici atîta. (3). Autorul recunoaște că, cercînd să apro-

fundeze un caracter în toate detaliile sale, de multe ori ocolește pe de lături în loc să poată nimeri drept emoțiunile interne ale sufletului. Și pe urmă, aici e vorba de un temperament, lucru foarte greu de definit.

Dar oricum, acesta e începutul unui nou soi de artă și ar fi bine ca artiștii mai viguroși să o ducă mai departe, lăsând romanele moderne cari analizează o lume cu simțirile degenerare și ocupându-se mai mult de generațiunea nouă.

Tinerimea noastră ar avea multe de făcut în societate. Mărețul zbulc al lumii de acum are nevoie de minți cari să cugete, de brațe cari să execute. Ori generațiile cari sunt pe ducă nu-i pot da acestea, iar tinerimea cu educația primită se dedă cu totul altor treburi. Aici se analizează pe cit e cu puțință această stare.“

Textul „Prefeței“ se află în ms. 1.657, f. 253, fiind însoțit de iscălitura *P. Stiopca*, aflată deasupra titlului.

[AMURGUL SE LĂSA ÎNCET...]

Apare în manuscrisul 1.657, f. 264—264 v. și se continuă la f. 260.

Paginile au un evident caracter autobiografic.

FĂRĂ ADĂPOST

Pagini de noapte

Este scrisă pe hîrtie de aceeași culoare și același format ca și poemul în proză *Ce fragezi și mîndri erau trandafirii*. Ambele sînt concepute într-adevăr în faza socialistă. Un indiciu în acest sens ni-l oferă prezența cuvîntului „tovarășe“, care ține de coloratura socialistă a limbajului, reminiscență a modului de a se exprima în relațiile cu colegii săi de la *Lumea nouă*. Apelul la pictura lui Hans Holbein, pentru a defini peisajul sumbru, apăsător, constituie iarăși o dovadă, care permite chiar o datare mai strictă, deoarece, în paginile *Lumii noi*, în 4 iulie 1898, este publicat un interesant medalion asupra lui Hans Holbein (*Un tablou*). Probabil că ambele producții sînt apropiate în timp, fiind expresii ale aceleiași dispoziții sufletești.

Originalul se află în manuscrisul 1.657, f. 266—272 v., iar o transcriere a acestora de către Gr. Tabacaru apare în manuscrisul 1.658, f. 235—242 (transcrierea sistează spre final r. 35, p. 393). Pentru fragmentul inițial Tabacaru a folosit un text care nu s-a mai păstrat. Începutul *Paginilor de noapte* a putut fi totuși identificat într-o încercare de compunere în franceză în manuscrisul 1.657, f. 112,

care, cu excepția unor neimportante diferențieri, se suprapune frazelor cu care-și inaugurează Tabacaru transcrierea. „*La nuit passait, pâle et froide. Dans la brume grise et épaisse, des gouttes d'eau fines tombaient lentement comme des larmes pleurées par le ciel désolé. Sur la vaste plaine sombre comme un tableau de Hans Holbein paraissait planer, dans toute sa terrible grandeur, l'esprit désolant des nuits tragiques et des morts qui ont disparu à cause de leur rêve angoissé.*“ Următorul fragment, de aproximativ o jumătate de pagină, cuprins între: „Era ca și cum o mînă nevăzută“ (p. 390, r. 9) și: „Și omul care rătăcea în întunecare“ (p. 390, r. 27), a fost stabilit după transcrierea lui Tabacaru. Ne-am permis însă să realizăm o sumară rectificare, deoarece se remarcă din restul confruntărilor, pentru care avem textul de bază, că, deși extrem de fidel originalului, Tabacaru comite din cînd în cînd anumite erori de transcriere, ușor remediabile, pentru că cuvintele care nu se integrează în logica frazei cheamă altele cu o fonetică asemănătoare, dar perfect integrabile în context. Retușarea s-a efectuat în fraza: „Și tot întunericul palid care domnea după miezul nopții părea că se mișcă în valuri mari *cernind* chemării poruncitoare a mîinii fermecate“ (p. 390, r. 14), unde e clar că „*cernind*“ se cere substituit prin „*cedînd*“. Celelalte greșeli de transcriere, pe care le putem verifica prin textul de bază, au intervenit tot în cazuri în care expresia grafică era foarte asemănătoare. În r. 20, p. 390 „*cercau*“ pentru „*urcau*“, în r. 22, p. 391, pentru „*sătuilor*“ avem „*sătenilor*“, cuvînt care pare absurd în context, ca și „*inimos*“ pentru „*minios*“, p. 393, r. 8 etc. Tot insuficiența atenției a făcut ca Tabacaru să omită spre sfîrșitul transcrierii un succint episod, neobservînd, probabil, un semn (8) care indica că aici trebuia introdus un alt pasaj separat scris însă tot cu creionul și pe o foaie de format și culoare similară, pasaj ce și ca sens se prezenta ca o continuare a frazei întrerupte. Cînd a fost vorba însă de un pasaj mai extins propus pentru intercalare, Tabacaru s-a conformat. După semnele: S + aflate pe foaia 268, a introdus și el fragmentul cu indicația „+“ de la foaia 266.

Pe textul de bază ezităările între diversele formulări sînt reduse:

P. 391, r. 17: îndurerați (fiareaslbatice) p. 389, r. 33: braț uscat (braț descărnat)// p. 392, r. 15: cerul adormit [cerul pustiit: am adoptat acest epitet fiind mai potrivit în context].

Am reluat între paranteze propoziția: „Întunericul trecea palid și rece“ (p. 394, r. 16), deoarece numai astfel se putea realiza firesc legătura între pasajul pe care scriitorul îl cerea introdus și restul schiței.

Textul fiind ușor deteriorat, am introdus în paranteze drepte fie literele care lipseau dintr-un cuvânt, fie chiar unele cuvinte care nu se mai păstrează, dar pe care contextul ni le sugera. Completările, de altfel reduse, s-au efectuat la p.: 392, r. 24—27, p. 393, r. 1, 2, 13, 15, 16, 27—29, p. 394, r. 17—20.

VIS PRIMĂVĂRATEC

El constituită dintr-un ciclu de fragmente disparate prin plasarea în manuscris, care pot fi însă ordonate într-o succesiune ce întregeste perfect povestirea (manuscrisul 1.657, f. 201, 210, 230, 233—233 v, 212, 231, 232 și 231). Din manuscrisul 1.657, f. 201, deducem că partea primă a acestei nuvele avea ca titlu inițial *Natalia*, care a fost apoi tăiat și substituit prin *Vis primăvăratec*. Cuvintele franțuzești dispersate pe parcursul lucrării le-am păstrat, pentru a nu schimba nimic din tenta specifică a compoziției. În schimb, cuvântul „*mingia*“, care în original a fost tăiat și substituit prin „*gidilea*“, a fost preferat formei definitive pentru că ni s-a părut a fi mai adecvat textului.

În manuscrise s-a păstrat o foarte interesantă schiță a personajelor, cit și a conflictului pe care ar fi dorit să-și axeze povestirea *Vis primăvăratec* (ms. 1.658, f. 99). „Ea: frumoasă, brună, inteligentă. Natură sănătoasă și deplin dezvoltată. Îl iubește pe Al. cu toată nevoia sănătoasă a unei femei tinere. Se desparte de el cu regret. El: inteligent, dar rafinat, de cultura orășanească. Din natură bun, dar din pricina surmenajului, nervos și adesea răutăcios. Are adeseori cuvinte înțepătoare. Blazat de oraș și de tot *désenchantment de la vie* întâlnit acolo, el vine la Natalia ca la visul cel mai cast al vieții sale. Dar curînd vede deosebirea ce-i separă acum. Urmează însă legătura înainte cîtva timp, apoi o desface. Impresia totală e un perfect pesimism. În față li se ridică iubirea sănătoasă a lui Teodor cu grecoaică.“

Proiectul elaborat n-a găsit o materializare fidelă, însă, în practica fenomenului artistic. Conflictul era conceput pe incompatibilități de trăiri, pe incongruența dintre o fire simplă, sănătoasă și o alta nevrotată, cu toate ciudățeniile și anxietățile unui intelectual sensibil, tracasat de vicisitudinile ambianței citadine. În schiță, dezbinările generate de contrast se pierd, pesimismul fiind rezultatul unei dezamăgiri, al unei sațietăți care a urmat împlinirii iubirii dintre cei doi și în nici un caz unul generat de inalte considerente.

[...CASA NECULCEȘTILOR...]

Fragment identificat în ms. 1.657, f. 328 și 327.

Nepăstrîndu-se întreaga schiță, fraza de la început e trunchiată; am comunicat-o, totuși, deoarece prin relație cu restul contextului ea devine perfect inteligibilă.

Textul a fost supus unor ușoare revizui, scriitorul realizînd o mutație sistematică a verbelor de la trecut la prezent: p. 401, r. 6: desfășoară (desfășura)// r. 11: curge (curgea)// r. 13: pare (părea)// r. 17: asfințesc (asfințeau)// r. 18: capătă (căpătau)// r. 19: pătrund (pătrundeau).

Celelalte schimbări propuse prin tăierea unor cuvinte și adăugirea altora cu cerneală violetă peste cerneala neagră sînt minime: p. 401, r. 7: verei (amiezei)// r. 16: (noapți ultraviolete, tăiat) noapți instelate [*am păstrat în paranteză și forma tăiată deoarece ni s-a părut a fi reprezentativă pentru tendința spre original și modern specifică autorului*] // r. 17: aci, sub (sub).

CALEA ÎNTOARSĂ

Originalul textului se află în ms. 1.657, f. 57. Partea de început e scrisă cu cerneală neagră apoi se continuă cu cerneală violetă. Inițial, titlul a fost *La fund*, apoi s-a tăiat cu cerneală violetă și s-au propus alte trei titluri: *Un suflet în mulțime*, *Iubire pierdută*, *Calea întoarsă*. Ultimul fiind subliniat cu două linii și plasat chiar deasupra textului, a fost păstrat de noi ca titlu, deși nici celelalte două n-au fost tăiate.

În text au fost operate anumite modificări:

p. 403, r. 5: tîpsie (taler)// r. 5: aur (argint)// r. 5—6: strălucitoare (albă)// r. 11: îmbinează (armonizează) [*am preferat totuși a doua propunere, deoarece „îmbinează“ e o formă depășită și forțată*].

Acest text a fost transcris de Gr. Tabacaru la f. 94—95, ms. 1.659.

[...JUGUL ÎNGROZITOAREI MELE PERSONALITĂȚI...]

Textul, identificat în ms. 1.657, f. 336—336 v., a fost supus unei succesive prelucrări, la puțin timp după concepere, căci corecturile sînt făcute cu aceeași cerneală, dar cu caractere mai subțiri (e scrisul unei alte penițe), și oarecum mai tirziu, cînd nu se face decît o singură adăugire cu cerneală violetă la p. 405, r. 17: (păreri de rău) amintiri. Din retușurile survenite chiar în timpul concepării menționăm: p. 405, r. 18; searbădă (încă lungă); se renunță la secvențele: „se datora în mare parte“ p. 405, r. 8, „prea grea pentru trupul acesta fraged“ p. 406, r. 31.

Dintre schimbările operate la interval scurt menționăm:

p. 405, r. 13—14: toate lucrurile aveau nevoie de cumpăneală și de îndreptare (toate aveau nevoie de îndreptare)// p. 405, r. 25—26: muncitorilor (secerătorilor)// p. 406, r. 26: negru corb (murg), r. 34: haz (cu spirit)// la p. 406, r. 1 se adaugă fraza: „trecînd ca fulgerul prin întuneric, spre marea spaimă a țăranilor, cari mă luau drept călărețul blestemat al vechilor povești.“

Acest crochiu a fost transcris de Gr. Tabacaru la f. 96—98, ms. 1.659.

ARTIST

Se păstrează în ms. 1.657, f. 216 și f. 209. E o transcriere a autorului însuși, desigur, deoarece nu prezintă ezitări și nici retușări. Scrisul e cursiv, fără nervozitatea specifică actului spontan al creației. Textul e scris cu cerneală neagră.

VAE, SOLI

Textul figurează în ms. 1.658, f. 244. Precizarea care se află deasupra textului: „Din partea finală“ denotă că scriitorul o concepuse ca o lucrare mai amplă. Un argument în sprijinul acestei afirmații îl constituie și faptul că acest crochiu e precedat de o sumară schițare a subiectului, care, așa cum era conturat, depășea limitele textului păstrat: „*Vae, soli!* Plecarea din București. Drumul, oprirea la Tecuci. Primirea mamei [urmează un spațiu alb, n. ns]. La urmă, drobit psihiceș te, începe a nega orice principiu în morală.“

În manuscris numele eroului, Soli, e aproape cu regularitate introdus în paranteză.

TABLA ILUSTRĂȚIILOR

Ecaterina Petică, mama poetului	LXIV—LXV
Vasile Petică (1882—1905), fratele poetului	LXIV—LXV
Nicolae Petică (1891—1962), fratele poetului	LXIV—LXV
Tache Petică (1894), fratele poetului, cu soția (1898)	LXIV—LXV
Casa părintească din Bucești	LXIV—LXV
Aspectul actual al locuinței părintești	LXIV—LXV
Fațada liceului „Dimitrie A. Sturdza“ din Tecuci, unde Ștefan Petică a urmat gimnaziul real (1888—1892)	LXIV—LXV
O cerere redactată de Șt. Petică în numele unor țărani din Bucești care solicitau o anchetă agricolă împotriva boierului M. Balș, acuzat de a fi încălcat legea „tocmelelor agricole“ (Biblioteca Academiei, ms. 1. 659, f. 81)	44—45
Pagina de titlu a revistei <i>Lumea nouă literară și științifică</i> (II, nr. 51, 26 octombrie 1896), în care e publicată poezia <i>Cîntec</i>	44—45

Poezia <i>Cîntec de toamnă</i> , publicată sub pseudonimul <i>Eric</i> s în <i>Lumea nouă literară și științifică</i> (III, nr. 3, 17 noiembrie 1896, p. 4)	44—45
Citația adresată lui Ștefan Petică cu prilejul procesului care i-a fost intentat datorită activității sale socialiste la sate (Biblioteca Academiei, ms. 1.659, f. 66)	44—45
Ștefan Petică militar (1897). Reproducere din <i>Freemătul</i> , Birlad, II, nr. 1—3, ianuarie-martie 1912, p. 23.....	44—45
Coperta revistei <i>Literatorul</i> (XX, nr. 3, 20 martie 1899), în care Ștefan Petică publică poezia <i>Curtezana</i> , devenită apoi piesa XVI din ciclul <i>Fecioara în alb</i>	108—109
Pagină din <i>Literatorul</i> (XX, nr. 6, 10 mai 1899), p. 4, în care apare poezia <i>Necunoscuta</i>	108—109
Coperta exterioară a revistei <i>Literatură și artă română</i> (III, nr. 10, 25 august 1899), în care sînt publicate cîteva din poeziile ce vor alcătui ciclul <i>Moartea visurilor</i>	108—109
Poezia I din <i>Moartea visurilor</i> , publicată inițial ca piesă constitutivă a ciclului intitulat <i>Poșara crucii</i> , în <i>Literatură și artă română</i> (III, nr. 10, 25 august, 1899, p. 651).....	108—109
Pagină din <i>România jună</i> , II, nr. 223, 24 iulie 1900, p. 1, în care sub titlul <i>La creatura di bianco vestita</i> apare prima parte a ciclului <i>Fecioara în alb</i>	172—173
Carte poștală trimisă de poet tatălui său, Ianache Petică, la 11 decembrie 1900..	172—173
Coperta interioară a volumului de poezii apărut în 1902	172—173
Listă de cărți, care atestă interesul poetului pentru anumiți scriitori din lite-	

ratura universală (Biblioteca Academiei, ms. 1.657, f. 351)	172—173
Facsimilul unui crochiu care atestă preocupări de filozofie a matematicii	172—173
Legitimație de student la Facultatea de litere și filozofie	236—237
Filă din carnetul de student	236—237
Legitimație de intrare la Biblioteca Academiei	236—237
Frontispiciul revistei <i>Românul</i> , XLVII, nr. 142 (33), 20 noiembrie 1903, în care apar poeziile I și II din <i>Serenade demonice</i>	236—237
Facsimilul poeziei II din ciclul <i>Serenade demonice</i> (Biblioteca Academiei, ms. 1.659, f. 2)	236—237
Începutul poeziei I din ciclul <i>Cîntecul toamnei</i> (Biblioteca Academiei, ms. 1.658, f. 2)	236—237
Facsimil al poeziei XII din <i>Cîntecul toamnei</i> , notată în volum XI (Biblioteca Academiei, ms. 1.658, f. 16).....	236—237
Facsimil al poeziei I din <i>Cîntece de seară</i> (Biblioteca Academiei, ms. 1.658, f. 47)	300—301
Facsimil al poeziei III din <i>Cîntece de seară</i> (Biblioteca Academiei, ms. 1.658, f. 82)	300—301
Facsimil al poeziei <i>Corbul bardului</i> (Biblioteca Academiei, ms. 1.658, f. 97)	300—301
Ștefan Petică în ultima perioadă a existenței sale. Reproducere din <i>Freemătul</i> (Birlad, II, nr. 1—3, ianuarie—martie 1912)	300—301
Filă de manuscris cuprinzînd tălmăcirii din Heine (Biblioteca Academiei, ms. 1.658, f. 19).....	332—333
Comentar al scriitorului la schița intitulată <i>Neînțele</i> s (Biblioteca Academiei, ms. 1.657, f. 253)	332—333

<i>Fără adăpost</i> , filă de manuscris (Biblioteca Academiei, ms. 1.657, f. 266)	332—333
Fragment din povestirea <i>Vis primăvara-tec</i> (Biblioteca Academiei, ms. 1. 657, f. 201).....	332—333
Filă din crochiul <i>Calea întoarsă</i> (Biblioteca Academiei, ms. 1.657, f. 57) ..	364—365
Mormântul lui Ștefan Petică (în grădina bisericii din Bucești).....	364—365

CUPRINS

<i>Studiu introductiv</i>	VII
<i>Notă asupra ediției</i>	LXXX

POEZII

DIN VOLUME

Fecioara în alb	5
Argument	7
I	9
II	11
III	13
IV	15
V	17
VI	19
VII	20
VIII	22
IX	23
X	25
XI	27
XII	28
XIII	30
XIV	32
XV	34

XVI	35
XVII	36
XVIII	37
XIX	38
XX	40
Cînd visarele tăcură	41
I	43
II	44
III	45
IV	47
V	49
VI	50
VII	52
VIII	53
IX	54
X	55
XI	56
XII	57
XIII	58
XIV	60
XV	61
XVI	63
XVII	64
XVIII	65
XIX	66
XX	67
Moartea visurilor	69
I	71
II	72
III	73

IV	74
V	75
VI	76
VII	77
VIII	78
IX	9
X	80

DIN PERIODICE

Cîntec	83
Cîntec (după Heine)	84
Semiorient	85
Exotic	86
Cîntec	87
Cîntec de toamnă	88
Poveste veche	89
Necunoscuta	90
Sonet	92
În negură	93
Visători	94
La o floare	95
Crizantemă	96
Amintire	97
Romanță (după Hugo Salus)	98
Duioase note	99
[Aci grozavul întuneric]	100
Poemă	102
Serenade demonice	103
I	105
II	107
III	109
IV	111
V	112
VI	113

POSTUME

I. Publicate în volume

Cîntecul toamnei.....	119
I	121
II	123
III	124
IV	125
V	126
VI	127
VII	128
VIII	129
IX	130
X	132
XI	134
Cîntece de seară	135
I	137
II	139
III	140

II. Poezii tipărite în cadrul unor studii despre

Șt. Petică

Despărțire	143
Pentru un umilit	144
Pentru muncă	145
Înainte	146
[Prietenii, singur vreau să fiu].....	147
Adela	148
[Lohengrin, oh, Lohengrin]	149
[Deasupra cerul magic în faldurile sale].....	150
Corbul bardului	151
[Apari a mea iubită, în seara-mbălsămată].....	152
[În ochii mari și-albaștri lucind în fața vieței].....	153
[Codrule]	154

[Ceva din mine-n uliți, în ceață-nhorbotate]....	155
Din „Cîntecul poetului“	156
În noaptea clară (Walt Whitman).....	157
La Etelka (Al. Petőfi)	158

POEME ÎN PROZĂ

În streinătate	161
În întuneric	163
Fără tinerețe	165
Două vieți	166
Noapte primăvăratecă	168
Cîntec vechi	170
Povești d-aprilie	171
La poalele crîngului	172
Sub cerul liber	174
Visul meu	176
Seară de mai	177
Liliacul	178
Gavota depărtată	180
Florile cari se duc	182
Noapți de mai	184
Revedere	186
Cîntec uitat	188
Fecioara necunoscută	190
Noapțile de legende	192
Făgăduielile eterne	194
Tîrziu	195
Cîntă!	197
Glasul luncilor	198
Bătrînul care cîntă	200
Figură suavă	202
Ameazi de vară	204
Pe aripa zefirului	206
Vis pierdut	208

Pe apă	209
Noaptea de vară	210
Pribeag	211
Dragostea	213
Ea doarme	214
În ore de liniște	216
Cei doi solitari	218
Simțiri stinse	219
Singur	221

CROCHIURI LIRICE, EVOCĂRI

Un învins	225
Spre larg	227
În zorii zilei	229
Spionii sufletelor	231
Credința care mută munții.....	233
Scene de noapte	235
Fum și praf	237
La colțul străzei	239
La spital	241
Iad și rai	243
Natura	245
Pribeagi	247
Timpul cireșelor	249
Moartea	250
Doina	252
Bunătațe	254
Demonul	256
O seară la Macedonski	258
Tecuciul depărtat, I, II.....	261
O scrisoare	269
În cimitirul săracilor	271
Decadența spaniolă	273
O viziune	275

În rălăcire	277
Idilele din mansarde	279
Fatalitatea	281
Ca foile!	283
Actori și ziariști	285
De unde se vede cum realul este cîteodată mai frumos decît idealul	287
Istrionul	289
Fragii	291
Zidurile afumate	293
Melancolie	295
Despărțire	297
Cele cari trec	304
Întîia cunoștință	305
Magia primăverei	308

ADDENDA

Poezii originale păstrate în manuscrise

Cîntec de seară	317
[Pe lacul de rouă și lin ca cristalul].....	318
Sub ulm	319
Obidiți (Elegie)	320
Poveste tristă	321
Glasul cîntecului vechi	322
[Pe struna harfei vecinic trează].....	325
Tatăl	327
Cîntarea întunerecului	329
Plîngerea fecioarei	330
Aproape de nebunie	331
În pustiu	332
[Sara răsare poetul].....	333
[În trecut visam iubirea].....	334
La N.	335
[Iubirea-i foc mistuitor]	336

Cîntece moderne: Cîntec din depărtare.....	337
[A trecut de-atuncea vreme].....	340
[Aseară visat-am la raze de lună].....	341
[În sara asta m-am gîndit].....	342
Cîntec	343
[Trestiana era dînsa].....	344
În Tyrol	345
[Din țări de toți necunoscute].....	346
[Se întinde cîmpul verde în albastrul infinit]....	347
[Sunt zarzării în floare și cerul e senin].....	348
[Plopi cu frunza șoptitoare].....	349
[Curge Siretul lin, mișcînd din valuri].....	350
Sonet	351
[O zi de toamnă liniștită]	352
Sonet	353
Noaptea clară	354
[Abia te văd și cad pe gînduri...].....	355

TRADUCERI PĂSTRATE ÎN MANUSCRISE

Tragedie (Heine)	359
Dedicație (Heine)	360
Diana (Heine)	361
Dorință (Heine)	363
La rîspinteni (Heine)	364
În vale la Salamanca (Heine).....	365
Angelicăi (Heine)	366
Seara-n codru (Heine)	367
La malul mării (Heine)	368
Întîiul rol (Al. Petőfi)	369
Glasul amintirei (Al. Petőfi)	370
Viersuri iubitei (Al. Petőfi).....	371
Orientale (Bodenstedt)	372
Cîntec (Lermontov)	374
La Niemen (Mickiewicz)	375

Harfa din Tara (Th. Moore)	376
Ce fragezi și mindri erau trandafirii (Turgheniev)	377

PROZĂ PĂSTRATĂ ÎN MANUSCRISE

Neînțeleș	381
[Amurgul se lăsa încet...].....	388
Fără adăpost (Pagini de noapte)	390
Vis primăvăratec	395
[...Casa Neculceștilor...].....	401
Calea întoarsă	403
[...Jugul îngrozitoare mele personalități...].....	405
Artist	407
Vae, Soli!	410
<i>Note, comentarii, variante</i>	413
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	493